

Збірка М. С. ВОЗНЯКА

Юрій Федькович.

Упомянуто № 7)

А будь одеж у свого Самюка, а Самюк,
ко Саватирь будь! Бувало и по висинь
найкращивъ турниахъ, бо було до того.
А миди и сокири не дадутъ въ руки
взяти, не то що. " Що моді, казуютъ,
роботовъ клопотається, коли є кому
и всь мене? - "

" Ахъє миди всь роботи сити, " ка-
зую, " коли миди нудно! "

" Чому ли не нудно! " ставуютъ деще,
ка бувало готівати, " аду мидьки
кривь да въ мидь! ^{ка} мидь то я зади
ка перекосо повила!!.. " А вожи у
миде отце казуютъ, шовъ мене видь
роботи видьумити. - Глимо моєди
вас и роботи: беру кривь та иду.

А въ неділю, ги тамъ у праздникъ,
то сестри мене бувало ать проклика-
ють, бо дечка видь самого досвіта
аио ли дивотъ, мидь іиъ дорикають:
" А сорочка Иванова яка? а ширинка
яка? - а видь про васъ и корани ходитъ
и ведити, а видь сакъ, а видь
такъ, хотъ васъ три въ хати! "

Таке сердешливъ сестраивъ бувало
нїтня черезъ мене. Да коби хотъ
було да що; а то да миди и сорокъ,

Збірка М. С. БОЗНЯКА

8 31 18

УКРАЇНСЬКО-РУСЬКА БІБЛІОТЕКА

ВІДДАНО В ПЕЧАТ

ВІДДАНО В ПЕЧАТ

ОСНИНА ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
ВІДДАНО В ПЕЧАТ

УКРАЇНСЬКО-РУСЬКА БІБЛІОТЕКА

ТОМ ДРУГИЙ.

ВІДДАНО В ПЕЧАТ
Др. Олександр Колесса.

ТОМ ДРУГИЙ

1902

ВІДДАНО В ПЕЧАТ

УКРАЇНСЬКО-РУСЬКА БІБЛІОТЕКА
ВИДАЄ ФІЛЬОЛОГІЧНА СЕКЦІЯ
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА
ТОМ II.

ПИСАННЯ

ОСИПА ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА.

ТОМ ДРУГИЙ.

ПЕШЕ ПОВНЕ І КРИТИЧНЕ ВИДАНЄ

ТОМ ДРУГИЙ.

ПОВІСТІ Й ОПОВІДАНЯ

ОСИПА ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

ПЕРШЕ ПОВНЕ ВИДАНЄ.

З перводруків і автографів зібрав, упорядкував і пояснив

Др. Олександр Колесса.

У ЛЬВОВІ, 1902.

З ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА

під зарядом К. Беднарского.

6р.

УКРАЇНСЬКО-РУСЬКА БІБЛІОТЕКА

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОГО ВИДАННЯ

ЖАУКОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ПЕТРА ШЕВЧЕНКА

ВНАДІВНО ПІСВІЯОП

ОСНОВА ТОВАРИСТВА ПЕТРА ШЕВЧЕНКА

ОСНОВА ТОВАРИСТВА ПЕТРА ШЕВЧЕНКА

Збірка М. С. ВОЗНЯКА

**Львівська бібліотека
АН УРСР
№ И 36645**

1905, Листопад, 7

Львівська бібліотека Академії Наук УРСР

10054/2

ПЕРЕДМОВА.

Загальний плян видання творів Федьковича обдуманний фільольогічною секцією Наук. тов. ім. Шевченка призначив другий том на повісти, оповідання і иньші писаня буковинського поета, що підходять до сеї категорії його творчости. На основі спеціального пляну виготовленого підписаним референтом, котрому передано редакцію сього тому — ухвалила секція і тут задержати хронольоґічний порядок в рамках двох головних ґруп на які розпадають ся Федьковичеві оповідання.

Першу ґрупу становлять ті повісти й оповідання у котрих автор мав поперед усеґо на оці артистичні ціли. Тут належать повісти й оповідання друковані в „Вечерницях“ р. 1863, „Меті“ р. 1863, 1864, „Ниві“ р. 1865, „Правді“ р. 1867, „Буковині“ р. 1885 і 1896, „Буковинськїм Альманаху“ р. 1885, „Зернах“ р. 1887, „Буковинськїм календарі“ р. 1888, і недруковані нариси: „Капітан“ та „Кобзарь і жовняри“.

На другу ґрупу складають ся оповідання приладжені для моралізаторських і педагоґічних цілій. В тій ґрупі бачимо дві категорії оповідань. Одні з них призначені були для науки і забави селян і були надруковані в народних виданнях „Просвіти“, як „Село Фармазони“ 1873, „Житє св. Юрія“ 1873, „Казки для руского народу“ 1873, „Як виряжав Петро Канарюк синів в найми“ 1874, „Чортівска бочка“ 1874, „Житіє св. Дмитрія“ 1873, „Глогоро-

жечка" 1873, „Нові муки Христові“; иньші такі оповідання були поміщені в „Буковинським Календарі“ за р. 1885 і 1887 т. є: „Голодний чорт“ р. 1885, „Іголка-угорка претонесенька“ р. 1885, „Місяці королі“ 1887, „Дурний гуцуляк“. Другу категорію сеї групи становлять призначені для шкільної молодіжи оповідання, нариси і дрібниці, що були надруковані у „Бібліотеці для молодіжи“ в роках від 1885 до 1892, з котрих велика частина входила до Федьковичевого „Букваря“. Не хотячи розділювати Федьковичевих творів на багато категорій, і бажаючи дати перевагу хронологічній методі, — ухвалила секція друкувати обі ті категорії в одній групі в хронологічному порядку. З якої причини повісточка „Будь послушний“, „Лиш правду говори“, „Чуже не кивай“ поміщено на переді сеї групи — пояснюю у відповідній припівці.

Ряд повістей та оповідань Федьковича кінчить ся німецьким нарисом „Ein Don Juan“, одиноким із задуманої автором серії п. н. „Skizzen aus dem Huzulenleben“.

Як додаток до сього тому входить також поема „Слава Ігоря“. Вона не могла бути поміщена в першому томі, — бо коли він вийшов з друку, поема сеся була ще незвісна. Фільольогічна секція „Наук. тов. ім. Шевченка“ ухвалила подати сю поему зараз у другому томі.

В основу тексту сього тому, так як і першого, покладено автографи, а де їх не було — перводруки. Автографів повістей та оповідань першої групи маємо менше як другої. З повістей що походять із 60-их років лиш чотири переховались в автографах, т. є: „Побратим“, „Співанка для таких, що кохали ся а не побрали ся“, „Кобзарь і жовняри“, та фрагмент: „Капітан“. З пізніших повістей мають автографи: „Ангіль храистель“, друга часть повісти „Панич“, „Максим Чудатий“ і „Жовнярка“.

Автографів тих повістей другої групи, що були друковані в Галичині, особливо заходом тов. „Прогресивна“ — не вдалось нам віднайти; натомість маємо

автографів трохи не всіх тих повістей сеї групи, що були поміщені у буковинських виданнях, як календарі й Поповичева „Бібліотека для молодіжи“. Опис автографів подаю у примітках. Тут скажу кілька слів про їх правопись.

Правопись автографів найдавніших повістей Федьковича: „Побратим“, „Співанка“, „Кобзарь і жовняри“ та „Капітан“ — дуже зближена майже схожа із т. зв. „Кулішівкою“. Автор задержує знак Ъ після кінцевих співзвуків. Знаку і уживає на означенє звуків: і н. пр. собі, кінь, скажіт, — дальше для звука йі (ї) н. пр. істи, іі (їісти, йійі), в кінці для звука та ыі (ї) н. пр. сіло, леліє (сьіло, леліє = сіло, леліє): лишень сполучник: і, та на початку слів зам. і пише и н. пр.: Иванъ, Ицку, иде, инак. В однім місці, в повісти „Побратим“ віддає Федькович сполученє: йо — буквами: ію: маіоръ; в иньших автографах зам. йо уживає букви ё н. пр. ёго, ёму, моёго; зам. ъо уживає знаку ё н. пр.: слёзи, ріднёго. Звук г передає латинською буквою g: Герман, гліду. Таку саму правопись бачимо в автографах тих повісток, що входили до Федьковичевого Букваря і були написані в 60-их роках, т. є: „Будь послушний“, „Будь харний“, „Будь уклінний“, „Лиш правду говори“ та „Чуже не кивай“.

В автографі повісти: „Ангіль хранитель“ не уживає вже Федькович знаку Ъ а на означенє звука йі (ї) кладе букву ъ н. пр.: моѡх, половіѡ, ѡсти, приѡждаю; не уживає вже латинського: g — але пише г н. пр. реґементу. На иньших точках правопись „Ангела хранителя“ схожа із правописею давнійших автографів. Такої правописи придержуєсь автор у всіх пізнійших автографах своїх оповідань, з тою лиш відміною, що на означенє звука йі не все уживає букви ѡ, але часом і або рідше (в оповіданю: „Дурний гуцуляк“: їдеш, їв) знаку і. В автографах усіх оповідань поміщених у буковинських виданнях (з виімкою „Ангела хранителя“) попоправлювано рукою редакторів Федьковичеву правопись на т. зв. етімольоґічну правопись зближену до тої

якої вживав Ом. Огоновський, і якою друковані буковинські видання того часу.

В автографі поеми „Слава Ігоря“ уживає автор постійно на початку слів та в сполучнику: і — букви и зам. і н. пр. Ігоря, Івану, імени; звук йї віддає всюди буквою ѣ н. пр. золотїѣ, гармонїѣ, огненнїѣ, ѣх, ѣѣ і т. и. В загалі, вживає автор тут такої самої правописи, яку бачимо в інших Федьковичевих автографах 70-их та 80-их років.

Репродукуючи текст із автографів зазначую в нотках усі зміни і поправки які пороблені рукою автора. Поправки редакторів звичайно переходили до перводруків і вони також всюди відмічені. Я зазначую в загалі всі відміни перводруків від автографів. Варіантів пізніших передруків (переважно шкільних) — від перводруків не зазначую; з того боку узгляднюю лише видане Драгоманова виготовлене за життя автора, і найбільше розповсюднене.

Як у першому томі так і тут передаємо Федьковичеві твори правописею уживаною у виданнях Наук. тов. ім. Шевченка, дбаючи пильно про те, щоби були вірно віддані фонологічні і морфологічні прикмети Федьковичевої мови н. пр. робив бєсь зам. робив бисє; чиму зам. чоуму; тиму зам. тому; нима зам. нема; ни зам. не знаю, мижи зам. межи, чисав зам. чесав; почирвоннїв зам. почєрвонїв; гїркими зам. гїркими; нашя зам. наша; душа зам. душа; хранитїль зам. хранитель; підмінчє зам. підмінча; віря зам. вірять; нашєго зам. нашого; свої милї зам. свої милї сестрі і т. и. Таким способом наше видане може бути додатне і для тих, що схотїли-б ним покористуватись для граматичних спеціально-ж діалектологічних дослідів.

Інтерпункція, яку бачимо в автографах Федьковича, відбігає значно від загально прийнятої; впроваджуючи в тому згляді більшу одноцільність, задержував я Федьковичеву оригінальну інтерпункцію там, де вона була потрібна до зазначеня своєрідної Федьковичевої складні.

У приписках доданих до кожної повісти й оповідання подаю описи автографів і наголовки та дати перводруків. З виїмкою видання Драгоманова не згадую пізнійших передруків, переважно шкільних. Стараюсь також означити по можности докладно дату написання кожної повісти, коли така дата не вказана виразно в автографі або в перводруку. Окрім того вказую важніші літературні жерела тих оповідань, котрих тема запозичена. Се улекшить працю тим що схочуть зайнятись історично літературним розслідом оповідань Федьковича.

Кожний аркуш сего тому переходив 4 або й 5 коррект; з них найменше 2 читав я, одну з великою старанностию робив др. Іван Франко, з котрим підписаний редактор порозумлював ся часто, щоби редакція усіх писань Федьковича вийшла одноцільна; першу корректу читав д. М. Павлик. На жаль найшлись ще в надрукованих аркушах деякі похибки з котрих важніші відмічуємо просячи уклінно Вп. Читачів, щоби їх справили.

Стор.	Ряд.	Надруковано:	Має бути:
16	1 з гори	ся	я
48	10 »	пье	пе
49	7 з низу	бье	бе
64	16 з гори	з'орудав?	з'орудував?
65	15 з низу	гагаю	гадаю
79	2 »	мені	нені
152	3 з гори	братчик ій	братчик мій
203	3 »	набуць	мабуць
207	8 з низу	любов	тобов
217	4 »	»Чидатий«	»Чудатий«
245	12 »	сейножик	сей ножик
333	14 з гори	похвалить	не похвалить
348	17 »	ео	до
376	3 з низу	по-оле	по-ле
398	4 з гори	на й	та й

Окрім осіб та інституцій згаданих у передмові до першого тому, що причинились до сего видання віддаючи Наук. тов. ім. Шевченка автограф поета — належить ся ще прилюдна подяка: д. М. Павликови за те, що віднайшов і придбав для нашого товариства автограф незвісної до тепер посли

„Слава Ігоря“, — родині пок. М. Драгоманова, що передала рукопись сеї поеми до музею Наук. тов. ім. Шевченка, — дружині Ос. Маковецьки за копію нарису: „Ein Don Juan“ і д. інспекторови Ом. Поповичеві за деякі вказівки якими покористував ся редактор.

Том сей прикрашений мало розповсюдженим портретом Федьковича і фотографованою відбиткою найдавнішого із знаних нам автографів його повістей.

Перший раз дістає наша інтелігентна громада повісти й оповідання Федьковича зібрані разом і в такій не ретушованій формі, в якій бажав їх пускати в світ автор.

Від часу їх появи перейшла поперед наші очи ціла галерія новітніх, талановитих українсько-руських повістярів, що внесла нові прямованя до нашого письменства, нові житеві проблеми, нові средства і методи беллетристичної техніки, що вдарила в нові струни життя наших народніх мас; але й при тій сучасній грі живих струн радо звертаєсь наше ухо до тої щирої, прозористої, сердечної мелодії, повної артистичних проблисків і свіжого вітхненя — що пливе із молодечих оповідань Федьковича.

Др. Ол. Колесса.

З М І С Т.

	стор.
Передмова	V—X
Повісти та оповідання	1—229
Люба-згуба	3
Серце не навчити	35
Штефан Славич	47
Хто винен?	68
Стрілець	76
Таліанка	84
Пісня молодецька про удову	90
Сафат Зінч	94
Побратим	97
Кобзарь і жовняри	104
Капітан	108
Пісня молодецька про кохання	111
Співанка	118
Три як рідні брати	121
Ангіль хранитель	141
Опришок	167
Безталанне закохання	177
Дністрові кручі	185
Панич	197
Лелії могила, або Доббушів скарб	204
Максим Чудатий	213
Жовнярка	219
Оповідання, повістки, казки і т. и. для народу і молодіжи	231—460
Будь послушний	233
Будь харний	237
Будь уклінний	240
Лиш правду говори	243
Чуже не кивай	244
Житіє святого великомученика Юрія (Георгія)	248
Фармазони	262
Казка за одного стрільця та й за одного опря	309
Від чого море солоне?	321
Житє святого великомученика і мироточця Димитрія	332
Як виряжав Петро Конарюк своїх синів в найми	339

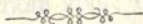
	стор.
Чортівська бочка	343
Нові муки Христові	350
Придабашки	355
Глогорожечка	358
Золота кісочка	362
Голодний чорт, або дорога до пекла	369
Голка-угорка претонесенькая	379
Ніке	385
Мудра жінка	390
Бідний Міхась	392
Хитрий кравець	397
Дурний гуцуляк	403
Місяці-королі	406
Коточий каменец	411
Відалашко	415
Адам і Єва	422
Вівчарь	427
Премудрий Саломон	431
Ярмарок на мухи	433
Підмінче	436
Два себні хлопаки	443
Хлопчик сирота і его котик	445
Чудатий кінь	448
Провід Божий	450
Милосердний хлопчик	456
По щирости	456
Новий капелюх	457
Порядок-ощадок	458
Горда качка	459
Свиня не до коня	460
Нарис із Гуцульського життя написаний німецькою мовою 461—470	
Skizzen aus dem Huzulenleben	463
Ein Don Juan	464
Додаток. Слава Ігоря	471—495
Боярине!	473
До Велеса	476
До Бояна	477
До Ісаї	477
До Ігоря	478
Княждвір	479
Ігорь і Ярославна	480
Ігорь і Добринич	483
Ярослав і Олеш	486

Люба -- згуба.

Повість.

Повісти та оповідання.

Чернівецьке свято	343
Нові музики Христові	350
Пустельбачка	355
Году-розважана	358
Зелена жовтєва	362
Гаманіна дора, або дорама до жєвєвє	367
Гєвєвє-дєвєвє-дєвєвє-дєвєвє-дєвєвє	370
Гєвєвє	375
Гєвєвє-дєвєвє	380
Гєвєвє-дєвєвє	385
Гєвєвє-дєвєвє	390
Гєвєвє-дєвєвє	395
Гєвєвє-дєвєвє	400
Гєвєвє-дєвєвє	405
Гєвєвє-дєвєвє	410
Гєвєвє-дєвєвє	415
Гєвєвє-дєвєвє	420
Гєвєвє-дєвєвє	425
Гєвєвє-дєвєвє	431
Гєвєвє-дєвєвє	438
Гєвєвє-дєвєвє	445
Гєвєвє-дєвєвє	452
Гєвєвє-дєвєвє	459
Гєвєвє-дєвєвє	466
Гєвєвє-дєвєвє	473
Гєвєвє-дєвєвє	480
Гєвєвє-дєвєвє	487
Гєвєвє-дєвєвє	494
Гєвєвє-дєвєвє	501
Гєвєвє-дєвєвє	508
Гєвєвє-дєвєвє	515
Гєвєвє-дєвєвє	522
Гєвєвє-дєвєвє	529
Гєвєвє-дєвєвє	536
Гєвєвє-дєвєвє	543
Гєвєвє-дєвєвє	550
Гєвєвє-дєвєвє	557
Гєвєвє-дєвєвє	564
Гєвєвє-дєвєвє	571
Гєвєвє-дєвєвє	578
Гєвєвє-дєвєвє	585
Гєвєвє-дєвєвє	592
Гєвєвє-дєвєвє	599
Гєвєвє-дєвєвє	606
Гєвєвє-дєвєвє	613
Гєвєвє-дєвєвє	620
Гєвєвє-дєвєвє	627
Гєвєвє-дєвєвє	634
Гєвєвє-дєвєвє	641
Гєвєвє-дєвєвє	648
Гєвєвє-дєвєвє	655
Гєвєвє-дєвєвє	662
Гєвєвє-дєвєвє	669
Гєвєвє-дєвєвє	676
Гєвєвє-дєвєвє	683
Гєвєвє-дєвєвє	690
Гєвєвє-дєвєвє	697
Гєвєвє-дєвєвє	704
Гєвєвє-дєвєвє	711
Гєвєвє-дєвєвє	718
Гєвєвє-дєвєвє	725
Гєвєвє-дєвєвє	732
Гєвєвє-дєвєвє	739
Гєвєвє-дєвєвє	746
Гєвєвє-дєвєвє	753
Гєвєвє-дєвєвє	760
Гєвєвє-дєвєвє	767
Гєвєвє-дєвєвє	774
Гєвєвє-дєвєвє	781
Гєвєвє-дєвєвє	788
Гєвєвє-дєвєвє	795
Гєвєвє-дєвєвє	802
Гєвєвє-дєвєвє	809
Гєвєвє-дєвєвє	816
Гєвєвє-дєвєвє	823
Гєвєвє-дєвєвє	830
Гєвєвє-дєвєвє	837
Гєвєвє-дєвєвє	844
Гєвєвє-дєвєвє	851
Гєвєвє-дєвєвє	858
Гєвєвє-дєвєвє	865
Гєвєвє-дєвєвє	872
Гєвєвє-дєвєвє	879
Гєвєвє-дєвєвє	886
Гєвєвє-дєвєвє	893
Гєвєвє-дєвєвє	900
Гєвєвє-дєвєвє	907
Гєвєвє-дєвєвє	914
Гєвєвє-дєвєвє	921
Гєвєвє-дєвєвє	928
Гєвєвє-дєвєвє	935
Гєвєвє-дєвєвє	942
Гєвєвє-дєвєвє	949
Гєвєвє-дєвєвє	956
Гєвєвє-дєвєвє	963
Гєвєвє-дєвєвє	970
Гєвєвє-дєвєвє	977
Гєвєвє-дєвєвє	984
Гєвєвє-дєвєвє	991
Гєвєвє-дєвєвє	998

Люба — згуба.

Повість.

Нічо так чоловікові віку вже не укоротає, як та люба. Хто не вірить, най лиш слухає, що розказуватиму. —

У нашім селі, знаєте, чинять два храми в рік, один на зимні Николи, а другий на весні.¹⁾

Зимні Николи, як здорові знаєте, припадають серед пилипівки, скрипку не можна навіть зачепити, а за танець і не говорім таки нічо; бо якби панотець узнали, то би й до церкви не пустили, не то що.

А парубкам та дівкам що за храм без музики? — але на що вам казати, коли самі здорові знаєте. От тому ж тото сидять собі наші легіні та дівки на зимні Николи красенько дома, та дозирають хати, а стариня сама собі здоровенька храмує; як же за то дасть Бог дочекати весних¹⁾ Николів, то вже стариня сидить дома, а молодіж пускають у храм.

От томуж тото назвали у нас зимний храм честний, а весняний красний. Та й не дурно його так і прозвали, — хто хоче видіти охоту та красу, то най лиш приходить до нас у красний храм. Скучно йому чей не буде, бо цілі молоді гори тут вам зляжуть, як би їх вітер змів. — Але що вам казати, коли навіть і з лядського боку легіні приходять. А хороші тоті галицькі легіні, хороші! — лиш стань, та дивися!

¹⁾ Так в перводруку; поруч прикм. весний, весні, весних, уживас Федьк. слова »весняний«.

Від нас знов хожують аж до шістьох сіл на храми, — ходять до Сердїїв, у Плоску, до Тораків, до Киселиців, у Дехтенець і у Довгополе, — ба декотрі ходять аж у Шипїт або тяр аж у Молдовицю. Та й ніщо уже й казати, скрізь нас так красно та чесно приймають, що дай, Боже, лиш усім добрим людям так! — Ми знов за того стараємось, аби й їх так повеличати, як вони до нас прийдуть, або ще й лїпше; бо Сторонець, знаєте, перше село на всі буковинські Гуцули, та ми не хотїлиб сорому набрати ся, а ми парубки вже й тїлько нї.

Тому тото мій брат, бувало, — він був старшим парубком у селї, — скоро прийде недїля перед красним храмом, скличе з церкви всїх легїнів до себе, та дає їм порядок: — ти, Федоре, каже, пїдеш з тими а тими против Довгопїлїв; а ти, Андрїю, знов з тими а тими пїдеш минї в стрїть Дехтенецьким, і так далї, — так вам уже розпаює красно, що другий і з письма так не удав би, поки свїта. — А сам уже стараєть ся про базарь, — базариско в нас страх велике, то він як накаже пїдпарубочнї, так його й обтїчуть молодими смерїчками та всїляким бростом, що аж любо дивитись, а стежечки вам починять, стежечки! хоть най царївна прохожаєть ся, не сором. — Жидїв з оковитими горївками позаповїдає вам аж з Вижниці, а музику заповїсть вам місяцем уже на перед аж зо самої Глиниці або тяр аж із Сочави, що як вам потягнуть смиками, то серденько лиш як на нитоцї дригає.

От дасть Бог дїждати й храму. — Парубки вже знають свою службу; ще до опївночи повстають, повибричують ся, поприбирають ся, як лицарї, плоски в дзьобнї, колачі в бесаги, посїдають собі на гарнї сїдланї коники, та гайда зустрічати сторонське парубоцтво, як уже там від брата розказ мали.

А брат вам убереть ся в кармазин, кресаню з полами насуне на чоло, порошниці, у двое через плечї, так і сияють; а пистоллет аж четверо засадить за ремїнь, та й стане собі кїнець суток, як навертаєть ся дї церкви, аби тут сторонських парубків ще раз, та ще краще привїтати.

Коло брата стоять чотири післанці для його по-
гріби, два знов післанці стоять кінцями з сього і з того
боку села, аби дати знати, як буде надходити славне
парубоцтво, а два післанці стоять на цвинтарніх дверях
з мальованими фляшками, аби частувати кожного а кож-
ного парубка, котрий ступить через поріг. Така вже,
бачите, у нас установа. — А ще вам скажу, що тоті
чотири післанці, що стоять з братом, називають ся
стрілці, бо вони мають таку службу, що скоро яка
сторонська дівка надійде, так вони їй зараз на віват
мають стріляти, вітак відводять її два аж у цвинтарь,
а тут чекає вже моя старша сестра, та веде у церкву
святу, де знов середуща сестра жде, аби її красно де
постановити.

Кінець села, чути, стріляють; се вже йдуть па-
рубки. Музика там стоїть з одним післанцем, а друга
з другим, — бо ми, бувало, усїгди по дві музиці кли-
чемо. — зачинають відгравати на пригіст, а жид, що
стоїть з двома непочатими барилками при братові, то
лиш усміхаєть ся, клятий, бо знає, що так і з порожни-
ми¹⁾ бербеницями верне домів! —

Приїдуть парубки. — Брат їм клонить ся, витає
мальованими порційками, та й провадить у Божий дім.
Тут аж чи не сїм попів а восьмий дякон соборну
службу правлять. Господи! а дяків таки й не рахуй,
такого понасходило ся, та як вам разом усїма засьні-
вають, то аж якось страх слухати.

Церква в нас красна дуже, та убрана: образи
святі всі під золотом та під сріблом, лиш за тільки
хиба, що тісно, таки так тісно, що в храму лиш ста-
риня та дівчата входять ся в середину, а парубки хиба
що світло постановлять та служби віддадуть, вітак
мусять виходити на двір, та чекати водосвяття, але
легіні, коби здорові, не конче й журять ся про се, —
деб вже мав правду дівати! — вони зроблять вам до-
рогу від церкви аж на гостинець, та чатують, як яка
дівка приходить. — Господи! то-ж то вже єї обзирають

¹⁾ У вид. Драгоманова: порожніми.

з усіх боків! — от так липи нас тут енорал¹⁾ на муйштрунку обзирає. —

Пріїхали парубки перед церкву. Зараз скочили підпарубочі, що вже на поготові так і стояли, та повідберали парукам коні; бо у нас, знаєте, така вже поведінка, що в яку небудь оруду, най буде храм, най буде старощиня, най буде весілля, а най буде таки і простий танець, так мусять підпарубочі ватажним парубкам коней пазити. Як би який флекев сього не пантрував, то й не приймили-б²⁾ його парубки ніколи в парубки. Чи скажете може, що се діло не добре? — Ой ні, се таки так має бути!

Віддавши парубки коні та скінчивши діло в церкві, стали собі по цвинтарі прохожатись, а цвинтарь у нас великий! — витають ся одні з одними, пізнають ся, сміють ся, жартують, розказують одні другим, як там в них дієть ся, що там чувати, хто до кого залишив ходити, хто посватав ся, хто побрав — от звичайно, як бурлакам заряд; чим би й журили ся, а чоловік, кажуть, мусить чимось журити ся на сім сьвіті — от так і наші парубки. А й я журив ся, страх! — одно: що вус той дідьчий не хотів рости, а друге: Корочукова Аксеїя казала, що приїде на храм, та й не прийшла. — І брат мій не був конче при волі, — знати, що також очікував когось, та нема; аж тут, дивлю ся — їдуть сутками два парубки, один рижим, а другий карим, а самі поубірані,³⁾ що краще й не може бути на сьвіті, — пави та й тільки.

— Бадіко, — кажу я, та й справляю на гостпнець, — адіть! — »Гей!« крикнув мій брат, та аж стрепенув ся: »де-ж, варе, так прибарили ся?« — а сам кинув ся до свого коня, що з другими кіньми парубоцькими стояв у пастівниці, сідланий, готовий. Другі парубки тож само собі до коней, але вони ще й не посідали, а брат уже летить у заводи тих двох гостей зустрічати. —

¹⁾ В перводруку: Енорал. ²⁾ У Драг. приймалиб. ³⁾ У Драг. поубірані.

Позлітали з коней, як соколи, поцілували ся, коли не більше, як десять раз, пообзирали ся, сплакнули трохи, — якби мій фудульний брат знав, що я вам отсе оповідаю, то, бігме, ще-б в лице мині дав, — а віддавши колачі, — ведуть ся поза шию до церкви, а тим часом поприлітали й другі легіні, що з братом у ватазі були, і поклонили ся гостям, віддавши колачі, — але доки що куди, доки підпарубочі знов коні повідберали, минуло вже й водосвятіє, а люде зачали помалу з церкви виходити.

Парубки зараз і цуп! зробили дорогу, куда будуть дівки йти, а самі так і тішать ся, що собі з ними поморгають, — що тото, бачите, парубоцький накоренок може! —

Брат посадив ся з тим парубком, що його так щиро дожидав, коло самих дверей: аби вже вам ні однісіньку не перепустити, але обіздівши єї з усіх боків і з переду і з заду — Боже, мене прости, — а Ілаш (так звав ся братів товариш) уже такий рад! — а я вже таки аж не можу устояти, так мене, бачите, кортить на дівочі жарти надивитись. —

Вийшла одна, не ступає вам з дрібна, ні! хтось гадав би, що незнати-що: вийшла друга: так вам і надюндюжила ся, ніби хтось такого діла уже не видів; вийшла третя: ухала лице в рукав, ніби вона соромить ся, а тут так нищечком і дивить ся на нас! — вийшла четверта: та вам на парубків моргає, аж таки просить ся, — що тут мати з боку її товкмачить, щоби сором у лиці мала, — але деж там! За нею вийшла пята: як зарегоче ся! — а тітка йде з заду, та як її упече палицею по спині! — парубки в сміх! — такого реготу нарobili, що аж панотець петропопа мусіли з вітваря кріз віконце палцем намахувати, щоби ми тихо були, а нам і ні в тот бік. Лиш Ілаш не любив ніколи з дівок сміяти ся. — Скоро ми в регіт, а він до брата: »А що,« каже, »не йдемо, Іванчику?«

Лишень що брат кинув на його, аби мовчав, аж тут виходить із церкви — дівка? ні не дівка, але

хтось гадав би, що се якась царівочка до нас на храм прийшла, така собі пишна та убрана! чоботи червоні, сорочка рантухова, опинка волочкова на ній, пояси крамські, а коралів та монества на шиї! — може на яких кількасот левів срібних. Але все тото фрашки, — подивіть ся ко ви їй лиш у лице, най і Добошева Дзвінка сховаєть ся, а більше не маю вам що й казати.

Скоро ступила через поріг, глигнула ніби трошки гей з ненароку по парубках, а вітак чим борше обернула ся до дверей, та й махнула ручкою; »ходіть бо, ходіть же« — а рученька в її мов лелієнька. —

Ілашко аж не стямив ся; — »а чия се!« питає.

»Та се моя перва сестра,« каже брат, »се моєї яблонецької тітки донька«.

Заки йому се брат розказував, вийшли сестри з церкви, узяли свою Калину (так вона звала ся) по-під руки і повели на базарь, а брат моргнув на парубків, та нуж усіма й собі на базарь за дівками.

Най вони там здоровенькі розшабашовують ся, а я вам тимчасом розкажу про Ілаша. — Був се старший парубок довгошільський, син старої Хороцованихи, що за єї казали, що вона свої сороківці¹⁾ ділеткою міряє. Чи се правда, чи не правда, не знаю вам уповісти, бо вона мині своїми сороківцями не хвалила ся, але тільки знаю, що по над неї не знайшло ся богача на всі наші гори —, а мала вона двох синів: одного Ілаша, що ми за него говоримо, а другого Василя, що з ним прийшов. Батько їх давно помер, а кажуть, що хожував з Добошем, зрештою чи ходив, чи не ходив, а сини славні раз мав: один кращий та гарнійший від другого. —

Ми з маленьку знали ся, бо нені наші щось були собі таки не чужі, та й дуже обі навиділи ся, але ніхто вже так не любив ся, як мій брат з Ілашем, а я знов з Василем, — люде нам бувало дивують ся. Але-ж бо

¹⁾ У Драг.: сороковці.

Й не було щирої душі понад мого Васильчика. Ні він без мене, покойний, бувало, нічо не орудує, ні я без його; ми навіть і одної днини у парубки уписали ся, так тото ми собі добре жили.

Ми з Василем були собі ровесники, а наші брати то само, лиш що наші брати були чи не шістьма годами старші від нас, от тому й не випадало нам межі старші парубки пхати ся, — за тото стали ми собі оба май у посліди, та дивимо ся, як виходять дівки, — ніби тото й ми вже страх як розуміємо, що по чому, а вує ледве що гаразд і засіяв ся, — але де б, як тот каже, біда діла ся? — лишень, бачите, що ми гаразд розморгали ся до дівчат, аж тут виходить Калина, — Господи, як мій Василь не почервоніє! — Як мене не вфатить за руку! — а відтак як не задрожить! — Аж я перецолошив ся. —

»А се що¹⁾ тобі, Василю, такого?« питаю.

»Та нічо,« каже, »тихо!« — а сам як видивить ся на неї! — таки би єї очима їв.

»А що, може не красну маю сестру?« запитав я його жартуючи.

Він мині на се ані слова, але потяг боржій на базар.

На базарі — от звичайно на базарі. — Одна музика грає по однім кінці а друга по другім, шинкарі позасідали собі у два ряди з повними терхами та з усїляким судником; дівки поставали громадками, та свої речі правлять, хто їх там зна, що, — от звичайно дівки, а парубки поставали, та лагодять ся на танець. Танець завів Ілаш з Калиною, а парубки кождий собі по дівці, та гай за Ілашем, так і розносять ся! — а топірці не літають, ні! аж за очи ловлять, так блищать ся в сонці, а днинку дав Бог таку ясну та веселу, що люде аж помолоділи, а дівочки вам не розпустні, ні! — навіть і ні в той бік, що мами з заду дивлять ся та лиш собі на носі карбують, кільки би тото донеці кулаків дома усипати, або таки ще дорогою, вертаючи з храму — а храм у нас ведець ся через цілих три

¹⁾ У Драгом.: А що се.

дні, то назбираєть ся кулаків тих май-май! — але дівочки не журять ся, — добре що матірки тут нічо не кажуть, а дома — хто там видіти ме,¹⁾ як та й що.

Так собі дівочки, а брат з ватажними парубками так звивають ся та частують, та припліскують, та додають охоти, звичайно як гостям, та ще таким мплім гостям; а Ілашко Калину таки й не пускає з рук, в одно гуля та гуля, а топірчк і не дотикаєть ся його, в одно по над головою шумить, аж старі люде дивують ся, а Калина вам — справді калина; лиш що калина в гаю цвіте та не говорить, а наша Калина і цвіте і смієть ся і говорить і моргаєть ся по де-коли з храму, — а храм у нас ведеть ся через цілих три з Ілашком, часом і засоромить ся трошки, бо легінь не знає вже годі, та часом щось і скаже, що й сам не знає, що він казав, — ну, пропав, тай доста того, се вже й сліпий далі уздрів би, не так ми.

Лиш Василь сегодне ні смієть ся ні гуляє, — він і так не конче був до того гуляня, а сегодне йому і не наводи такп нічо, бо можеш ще й в лице дістати. — Дивить ся на Калину, та й мовчить.

— »Та йди бо, та гуляй,« кажу я, »чогось острорів? — ади, онде стоїть Маріка (моя середуша сестра) — ану йди, та вже вимахай нею, аби знала, з ким раз гуляла, — вона через цілий тиждень так і радуєть ся, що з тобою гуляти ме«.

»Е, що мині там до твоєї сестри,« воркнув Василь — »най собі гуляє, про мене, з ким хоче, зо мною певне що не буде«.

»Отто-ж бо й ти файно наговорив! — чекай, скажу я Марії, не бій ся«.

Василь лиш кинув головою, піби тото оттак: та кажи, мині байдуже. —

»Юрію, а ходи ко сюда!« закликав мій брат, стоячи та чудуючи ся, що за танці Ілаш з Калиною виводять, таки аж землі не досягають. Доста того, що глининцькі циганц самі вже казали: »Ми вже, кажуть,

¹⁾ У Драгом.: бачити ме.

по весіллях та по храмах свій вік збули, але такої гульні ми ще, бігме, що не виділи». — А Івашко ще дущє, гей несамовитий! — а не веселий, ні! — гей ніби вже знав, що він оце в останнє у нас на »краснім храму« гуляє. — Най мині ще хто скаже, що душа не віщує своє горе! — Та що з того, що душа віщує, коли серце годі навчити! Люба — згуба, шепче дущечка, а Калинка слухає, та от що: прилипла як мід до легіня, а тут не знаю, чи коли до тепер і бачили ся гаразд, бо Яблонця далеко, а Калина як ще була маленькою у нас на храму, так і не була ще до тепер, а колиб знала, яке ще має діяти ся, то була б і не приходила. — Але що, — чоловік не годен своїй долі так утечи, як земля від сонця не годна відступити ся. Та вже най би зрештою і так було, лиш коли б тота доля май по правді робила, а то дасть одному за багато, а другому таки нічого, Бог би її побив. —

Але доки долі буде, а я обірву від брата якийсь кулак, бо він мене від коли кликав, а я тут зачав вам рацію про любу та про долю, ніби ви сього діла і без мене не знаєте. — Господи! — от біжу ліпше д' братові.

»Що казати мете, бадічко?»

»Йди« шепнув мині брат в ухо, »та проси нєню, аби борше стіл лагодили, бо вже далі пора«.

»Зараз,« кажу, та й скочив домів, — наша хата, знаєте, зараз таки коло церкви.

»Нєне,« кажу, »бадіка¹⁾ просили, щоби²⁾ стіл лагодили«.

»Та стіл уже, синку, від-коли готовий! хоть зараз най просить«. — Я в заводи до брата: »стіл уже давно готовий, бадічко, чи скажете казати музикам, аби стали?»

»Кажи, — але кажи їм так, що як будемо йти ід хаті,³⁾ то найже мині грають, не жартують! а при столі аби мині хіба лиш до оченану утихли«.

1) У Драг.: бадічка. 2) У Драг.: щоб. 3) У Драг.: хаті.

»Гай, гай!« кажу та й махнув, аби робити, як мині казано, бо я, знаєте, свого брата дома гірше бояв ся, як тепер не знати якого снорала, — та й таки так і має бути, щоби молодший брат старшого бояв ся, — а може ні? — Може де й ні, але в нас межі Гуцулами уже раз така установа, тай ніхто єї не переіначить, бо у нас, знаєте, старі руські обичаї ще чисто утримали ся, — коли не ліпше, як на самій Україні, бо Україною, бачите, орудував, хто хотів, та все їй своє набивав, але до Гуцулів, Богу дякувати, не конче Ляшків, та Недоляшків, та Переляшків, та як погана віра май зветь ся, — і кортіло. У нас справа швидка: з креса та в груди — за димом не видно, за громом не вчуеш.

Тото лиш тепер перейшли Гуцули на біду, але з-за мого веремя ще інак було. — Ох, ох! — милий Боже! ти високо, царь далеко, а песі-віри роблять, що хотять. — Але чей колись і на наші ворота сонце засвітить.

У нас на храмах обберають також старосту, як би й на весіллі. — У нас тогді був один чоловік, Ферик називав ся, за храмьського старосту. От і прийшов, та й став просити до столу, — а тото вже таки гаразд пізно було, так собі парубоцтво здорове погуляло, і ні в той бік, що сонечко вже потало у Черногору, аби там нашому панові Добошеві поклонити ся, та й його у «красний храм» до нас запросити. Чогось барить ся ще любчик наш, — але прийде він колись, хіба би тоту Черногору вітер уже роздув. А доки він прийде — то ми хіба ходім з Богом, та просимо й вас, пани мої честні, будьте ласкаві на хліб, на сіль, та на що Бог дав, та добрі люде прилагодили. Не гордуйте, прошу; хоть у нас великі приправи не найдете, то найдете чисте серце та щиру думку, — а хоть тота думка трохи бистра, як ті вітрове в наших горах, то нічо тото не шкодить; ліпше так, міркую, як би ми ходили замлілі та бездушні, як ті ваші міщане, що щиру¹⁾ думку та нїт-вісти май що малпують, а тут би раді чоловіка в лижці

¹⁾ У Драр. : шіру.

води утопити, — ми не так: ми вас хіба у мідку солоденьким утопимо, а бити вас, бігме, не мемо, — най вас Господь бе ласкою своєю та усім добром, а ви знов будьте добрі на нас, та не цурайте ся нас, простих Гуцулів, ані нашого столу. — Просимо, будьте ласкаві!

Музики пішли у перед, за ними повели мої сестри та дівки з сестриної ватаги сторонських дівок. Віттак пішли другі музики, а за ними рушили парубки, — на сам перед мій брат вів Ілана і так далі провадив кожний парубок з братової ватаги усе по два сторонські парубки, як того вже у нас установка. А я свого Василька ледве відшукав по базарі, — стояв собі, сердешний, під явором та мнув шириньку¹⁾ у руках, аж тут я зирк на його, а він плаче! —

»А се, Василю, якої?« писнув я, — »а чи тобі лиш хто що не казав?«

»Не казав,« каже, а сам ще душе!

»Я це не розумію,« кажу, »може я тобі чим прогрішив, та тобі так банно? — коли що було, братчику, то вибачай, я це бігме не хотячи, — цить же, не плач!«

Він лиш на мене подивив ся, а далі промовив: »Ти мені, Юрійку, нічо²⁾ не винен«.

»Так чого-ж плачеш? Гей! як би Маріка виділа, що такий легінь, моспане, плаче, тото-ж би сміяла ся — а хто-ж бо таке видів?!«

Трафив я на лік: Як опарений кинув ся мій Василько, обтер ся боржій, та й уфатив мене за руку:

»Ходім!« каже.

»От так, то що инше,« кажу я, »так але, ходім«. Та й пішли.

»Лиш не сади мене коло — — —«

»Коло кого?« питаю.

»Та коло — Калини, чи як її там звете«.

»Та хоть³⁾ би й рад посадити, то не посажу,« кажу, »бо коло неї Ілаш сидіти ме«.

»Ілаш?« заскреготав мій товариш зубами, та й більше нічого не говорив через цілий вечер, ти-б

1) У Драг.: шириньку. 2) У Драг.: нічого. 3) У Драг.: хоч.

казав, що хтось його замовив. В хаті — звичайно як у храму. Стіни оббиті коверцями, світло горить; куда обернеся, столи аж вгинають ся, по тім боці за столом сидять дівки, як ті квіти у грядощі, а по сім боці коло столу сидить знов славне парубоцтво, та щечече собі як дрозди. На стільці против столів сидять музики та заводять, як то звичайно перед вечерею, якоїсь волоської туги, що аж серденько топить ся, а коло печі¹⁾ порають ся неня аж з трьома кухарками, та ладять страву.

Ілаш сидить против Калини, а свого Василя посадив против Марії, а сам пішов братові помогати; бо брат, знаєте, не мав при столі сидіти, але за гості²⁾ старати ся, — така вже в нас, бачите, поведінка.

Помирили ся, помолили ся щиро Богу небесному, староста поклав на стіл аж шість мисок великих грітої з медом горілки, та став частувати, а знов з братом крою колачі, неня подали страву на стіл, парубки чаркують порційками аж любо, а дівок силою засипають, котра не хоче випити. Бесіда мила, козацька; брат та ватажні парубки гостеньків усе демнають, усе просять, ненька такі раді, що аж Богу святому молять ся, а Ілаш топить ся таки, дивлячись на свою Калину, а вона знов гине, дивлячись на його. Лиш Василь як сидить, так сидить собі, невеселий. Що сестра його займає, що другі дівчата зачіпають, — бо по-над Василя, знаєте, не було крапцого парубка на цілу Буковину, — що таки неня та брат та я приговорюємо, — годі! та й роби з ним, що хоч. — Але, дивлю ся я, сестра лиш увяла. Я кинув ся до неї.

»Сестро, а вам що? — —« Прибігли і неня — »Я бо тобі не казала, Маріє, аби ти тільки не гуляла, — Боже мій! з тими дівками, як вони не хочуть мене слухати«.

»Та Марія,« кажу, »і кроку вам сьогодні не зробила в танці. — Чого бо й ви ще від неї хочете? — а дайте-ж покій дівчині«.

¹⁾ У Драг.: печі. ²⁾ гостей.

Неня аж зажурили ся. »Так чого-ж?« кажуть; »чи не з очей лишень? Одокіє! а заведи ко сестру до комори та постели, най трошки ляже, може їй легше буде«.

Одокія (старша) узяла сестру по під силу, та веде в кліть, а я кинув ся в перед, аби боржій кліть відомкнути та постелити.

От лишень що Одокія положила сестру на підклад та накрила, аж тут кричить мій брат з хорім: »Юрію, а де ти?«

»Озьде, бадічко!« відзиваю ся я та й біжу в хороми.

»А подиви ся ко, де Василь дів ся,« каже брат, »я й ні в тот бік, як він ввійшов з хати«.

Я кинув ся на двір, нема, — у пасіку, нема; аж дивлюсь у пастівник, а він коня собі лагодить.

»А це якої знов, Василю?«

»Та от такої, що хочу їхати домів«.

»Коли-б хоть горілки був пив, то ще не дивував ся б тобі, а то й горілки не кушав, а таке зводить, що сміх і людям уповідати. А неня та брат що казали-б, як-би се ти зробив?«

»От скажеш їм, що я заслаб чогось, та й поїхав до дому«.

»Але-ж бо так! Та брат мині кулаків надавав би, що й до других Николів чув би, як-би я йому сказав, що ти занедужав, а я тебе до дому пустив, та ще й самого. Не пускаю, кажу«. А сам трутив його від коня, здоймив сідло та поніс у кліть, аби замкнути. —

В мене діло бувало горить; загадав тай зробив. Вихожу на двір, а Василь ще в пастівниці, як стояв, так і стоїть.

»Ходи в хату, Васильку,« яв я його по добру голубити, бо знав, що фрикою з ним і тільки не вдю. »Ану-ж, ходім,« кажу: »мене так кортить з тобою горілки вишити, аж страх! Я єї сьогодні і не контував. Ану, брате, та випемо і собі по чарці, ворогам на збитки!«

»Чекай,« каже, »зараз піду, най лиш трошки прохоложу ся, бо мині душно«.

»Так же ходімо у сад,« кажу ся йому, »там так красно; там я тебе проведу, а вітак підемо оба в хату«.

»Ходім!« каже, та й пішли.

Під садом стояла наша пасіка, на всі боки обцаркована, а мали ми тогді більше, як двіста маток бжіл. Під пасікою була лавочка: »От тут«, каже Василь, »сядьмо собі«.

»Добре,« кажу, та й посідали.

Гості одні в хаті бавлять ся (бо вже було по вечері): одні гуляють на дворі, а декотрі співають собі за музиками, навіть і неня, що до співанок не конче ласі були, заспівали собі з добримми людьми; не так уже про свою волю, бо вони дуже вам з роду журливі були, але аби гостям охоти додати. А музика так красно і потягає за співанками! — Боже любий! шкода, що до нас не конче добре було чути ся, бо пасіка гей далічко від хати. За того-ж бо місяць так нам красенько і світить! А Василь мій так таки вам затужив, що аж не можу вам сказати. —

»Та й не уповіш мині, товаришу, що тобі е такого?« питаю я по часові.

»А цить же,« каже він, тай слухає, — аж чуємо, двері рин до пасіки.

»Братчику, любчику, голубчику,« — став хтось у середині казати, — »дай мині яку пораду, бо гину«.

»Та годі-ж бо, Ілашу, годі!« обізвав ся мій брат. »Порада тобі готова: ти любиш Калину, а Калина любить тебе, — віно хоть-би в моїх сестер, таке! А дівка — як сам знаєш; та до того тобі така господарна, що пари їй нема. Стара знов жона честна та ані раз не фудульна. От шли в неділю по рушники, та й годі. Твоя неня, знаю, що від разу пристануть, а я з Калиною самий поговорю, скоро по храму, та й все буде добре, так маю в Бога надію«.

Ілаш аж підскочив, та братові поза шию; »Ей! світе ти мій, братчику ти мій щирий та любий!«

Більше не міг і промовити з радощів.

»Та годі бо, годі!« каже брат, »бо ще мене задушин«.

»Та коли-ж бо я не маю брата по над тебе,« каже Ілаш, »тай не зможу тобі віддячити ся. Чому мині Бог не дав сестру, щоби був її за тебе віддав«.

»За того,« перебив його брат, »дам я свою одну сестру за Василя; знаєш, от може таки Марію, бо вона на його щось дуже приязно сьогодні дивила ся«.

»Алє що даш?!« питає Ілаш весело.

»Чому ні?« каже брат.

»Дай руку!«

»Озьде й рука й слово, що дам«.

»Ходім же пити слово!« каже Ілаш.

»Ходім!« Та й пішли. А Василь як вам засмієть ся! — ще¹⁾ й сьогодні мині страшно від його такого сміху.

»А чув?« питає мене.

»Чув«.

»Так ходім і ми в хату, щоби виділи, як буде твій брат з моїм братом слово пити«.

»Добре,« кажу, »ходім!« — взяли ся та й пішли.

* * *

Минув і храм. Гості розїхали ся, кождий у своє. Брат випровожав тітку аж против Устрік, та також вернув ся, доставши від Калини вже красну та красну шовкову хустку на шию (ще й сьогодні її має), а мині знов дала премудру дзьоблинку міцкову та й запрядач делікатний. Брат їй знов віддарував ся крамськими чобітьми жовтими, а я дуже мудрою політикою багровою на пядь. У нас бо, бачите, уже така установка, що родина, як іде в гості, то даруєть ся. Чому того так, то не знаю, але як люде роблять, так і ми.

Храм був у понедівнок а на другу неділю, прийшовши з церкви та пообідавши, неня собі лягли на постіль припочивати; бо з великої оруді та гей трудні були, — а брат узяв чудотворник у руки, та читає коло стола на голос; бо неня дуже любили слухати, як

¹⁾ У Драг.: що.

він читає, часом так і задрімають солодко, от як і тепер. Сестри знов сидять собі на дворі на приспі, та, — от як того вже дівкам заряд — регочуть ся та судять других дівок, що в храму були: ба ся мала згрібну сорочку, ба ся мала подерті чоботи, ба та не знала гуляти, а на тій урвали хлопці морщиння, ба друга знов випила порцію горілки від-разу (ніби вони не пють, лиш аби ніхто не видів), ба ся знов сяк, ба та знов так, — от, що ї робили би більше. До того ще походили ся від сусід дівки — ярмарок та й годі! Аж брат мусів вийти, та їх в сад нагнати, бо були-б не дали нені і відпочити. Лише сестричка Марічка не була межи ними, — лежала вона собі, сердешна, в пасіці, та так і плаче тихесенько, ніхто не знає чого, а приповісти ся і мині навіть не хотіла, не так аби кому другому сказала.

»Що вам сестричко?« питаю ся її, увійшовши до пасіки (бо в нас, знаєте, кажесть ся старшим брат-тям та сестрам »ви«). »Ви щось від того храму як не свої стали, — чи вам лиш хто що не казав? Таже маєте на-щось братів претці, Господи! — Скажіть лиш бадіці або мині, та ми його в капусту посічемо«.

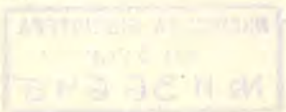
»Нічо, братчику,« сказала сестра, та лиш ручкою махнула, — а далі й каже: »От сьогодні однако неділя, поїхав би у Довгеполе відвідати — Василя,« — а се доказала вам уже на силу, та й сховала головку в джергу.

Мене неня в голову не била; знав і я, куда що і по чому в світі.

»Іду,« кажу, »коби лиш бадіка хотіли пустити. А ви нічо, сестричко, не переказуєте в Довгеполе?«

Сестра лиш на мене подивила ся. — Боже мильний, Боже! Сестричко моя люба, тепер уже на мене не подивис ся ніколи синесенькими твоїми очищами. Сльози мині закрутили ся, — вийшов з пасіки, не допитуючи ся далі.

Увійшов я в хату. Брат усе читав, як читав коло стола; неня дримали, а я став коло неї, тай чекаю, як брат стане. —

»Може тобі чого треба, Юрію?» запитав по часі.

»Чи не пустили би ви мене, бадічко, у Довгополе? кортить мене відознати за Василя«.

»Про мене,« каже брат, погадавши часок. »А з чим же-ж ти підеш, коли й колачі минули ся, і горілки дасть Біг...?«

»Горілка буде,« кажу, »коби гроші, а колачів я маю пару ще своїх«.

Брат посяг у ремінь та й виймив міні сороківця. »На!« каже, »та возьмеш по дорозі око горілки, а тепер убери ся міні пишно та прийди сюда, щоби тебе обіздрів«.

Я в підскоки в кліть, — от уже й убрав ся та ухожу.

Брат подивив ся по міні, та й немав уже що й казати, бо до уборів не взяв мене кат. — Як вам бувало порошниці утру та топірчик, то не дбаю, аби й до самого цісаря у старости.

»Иди-ж, хлопче, та не бари ся міні туди«, наповідає брат; »ходом та й назад«.

Я насунув брови: »Що мене,« гадаю собі, »мають бадіка хлопцем звати, коли я вже, Богу дякувати, парубок, а вус уже таки сієть ся, — гм!« —

Брат усміхнув ся, та аби мене потішити, й каже:

»А котрим ти конем їдеш, хло!?!«

»А котрим же їхав би? рижим!«

»Дай рижому покій,« каже брат, »він недавно з дороги, — бери мого«.

Не треба міні се було двічі казати, — як скочу! На мліг ока був рижий розсідланий, а вороний осідланий! Ей то-ж то був бо раз і коник уже! хоть під якого отамана.

Увійшов я в хату: »Я вже готовий, бадічко, чи кажете йти?«

»Иди, йди!« каже брат, »та поклони ся там Ілашеві, щоби здоров був, — скажеш йому, що на Петра будемо бачити ся, або може й борше«.

»Гай, гай!« кажу я, »оставайте, бадічко, здорові«. Але лишень що я на поріг, а молодша сестра з криком, в стріть мене: »Ілаш з Василем, бадічко!«

»Де?!« крикнув брат та кинув книжку на стіл, а сам вибіг з хати.

»Адїть! бадіко, адїть онде право Кодоманки. — Та й у кучмах, не видите? адїть!«

Брат аж плеснув у долонї: »Кванив ся, нема що й казати. Біжи, винеси минї красаню¹⁾, най іду пана молодого зустрічати«. А самий такий рад!

Сестра побігла за красанею, а я уже не сердитий, ні! Та й чи-ж і нема чого сердити ся? У ряди-годи придало ся минї на братовім конї їхати, та й з того нема нічо, — то-ж то би вже були Довгопілці дивили ся, а Корочукова Аксенія! — аж трохи що не заплакав. Але ніколи було, бо брат кинув, та побігли ми боржій в стрїть пана молодого.

»Слихом слихати,

Видом видати, —

А пана молодого витати! —

Щастем, здоровлем,

Розумом добрим,

Ласкою господньою,

Дружиною надобною.

Най тобі, брате — чи хочу казати, пане молодий.
— Бог дає

І з роси,

І з води,

І з усеї лободи.

А Пречиста Дїва

За столом сіла,

А за нею добрі люде

Тобі доленьку судять:

Як золото ясна,

Як весна красна,

Як хлїб добра,

Усему²⁾ світові подобна«.

¹⁾ Так в перводруку зам. звичайно уживаної форми: красаню або крисаню. ²⁾ У Драгом.: усьому.

Скоро се брат проказав, так і зняв красаню, та й уклонив ся аж тричі.¹⁾ —

Ілаш нічого не відповів, але як скочить з коня, як обійме бадіку, як стане цілувати! — аж мало що не перевернули ся. — »Дякувать тобі, братчику!« тільки й бесіди з його. —

»Та годі вже, брате, годі!« стали бадіка казати; »уповідай, як там було, як тебе стара приймила, що Калина казала, що твоя неня казали, що Довгопільські дівчата говорили, почувши, що ти на стороні посватав, — що?«

»Ей — — та бо ти такого насипав, що я вже нічого не знаю,« каже Ілаш, — »а мині й так лиш одно в голові: моя Калинка. — Ех, тото вже нажию ся та нажию, бо є з ким! Чим же я тобі віддячу ся, братчику мій єдиний?!« та й знов братові по-за шию.

»От і не говорив би таке,« каже брат, та ще й против ночи, — ніби тото я в тім що свідім? От любить та й повязала, — ходім д' хаті!«

Коли се браття говорили, стояв Василь з боку, та лиш²⁾ усміхав ся, а сам такий марний, марний! — гірш моєї сестрички. Ніхто в світі не сказав би, що се він, тот Василь, що за ним дівки гинли; аж очи йому потали в голову.

»Як же, пане піддружбо?« жартую я до його, — »я тобі вклонив ся, а ти мині ані слова, — що се такого має значити? Зараз мині встати з коня, та красно мене привітати! чуєш? Або хоч, щоби я сів он на карого, та поїхав пріч, аби тебе й не видіти? Видиш, онде кінь уже стоїть таки сідланий готовий, я лишень що хотів до тебе на Довгополе їхати.«

»Чого?« перетяв Василь.

»От так! чого? — аби відознати, що ти дієш; бо я бояв ся, що ти може розболів ся. Та й так. Чого ти такий страшний став, Василю?«

»Я, страшний? Та хоть³⁾ би й так, що кому до того? А ти не кажи мині бідьше таке, бо« —

¹⁾ У Драгом.: тричі. ²⁾ У Драгоманова: лише. ³⁾ У Драгоманова: хоч.

»Бо що?« став я питати, »може мині в лице даш?«¹⁾

»Щоби знав, що таки дам. Що кому до того, який я в лиці?«

»Так?«

»Так!«

»Ну, добре, що знаю,« кажу я. »Більше ти на мене токма за се не будеш гнівати ся«. А сам умовк. Більше я до його не промовив сього вечера²⁾ ані слова, такий мині жаль був великий. А я вже таку натуру маю з роду, що дуже багато треба, аби мене розсердити, але як мене вже хто уразить до живого, так моє серце вже не обернеть ся, поки світа. Але не аби я може на його ворогував; крий Господи! — І сприяти йому буду і в огонь за його піду, а говорити вже не буду, хіба він сам мене на бесіду зачпив³⁾ би, — та й то відповім йому на його запитанне, — розговорювати ся вже не буду, ані йому моє добре серце не покажу. Не красно се так, знаю дуже добре, але що-ж буду вже робити, коли натура така лукава.

Повходили в хату.

Неня як учули, що Ілаш уже посватаний, тай з ким, та й як, такі уже раді, що аж Богу молять ся, та в долонки плещуть; бо вони, знаєте, Ілаша дуже навиділи з роду. Позасідали по-за стіл, — одна сестра кинула ся до печи, друга до циган по скрипника. — наймеття розіслав брат по парубках спрошувати, мене знов по горілку до жида, а сам такий охочий, аж гуляє, — не тому може, що Ілаш його запросив у старші дружби. Але він тому такий рад, що його Ілашко з радощ аж не знає, що собі робити.

От і моя лиха воля минула помалу. Против коршми стрітив Лейбину Анницю; став, поговорив трошки, пожартував, ущипнув зо двічі, от — і попустило трохи з серця. У пропинації приповів старому Дувидові за того жида, що не хотів устати. А се так було:

¹⁾ У Драгоманова: даси. ²⁾ У Драгом.: вечора. ³⁾ У Драгоманова: зачепив.

Одному чоловікові злягла в ночі жінка, так він, сердешний, не знав з радіщ, що робити, але вхопив барилку, та побіг у коршму. —

»Абрамку, а спите ви?«

»Гм?«

»Чи спите ви?«, кажу.

»Сплю«.

»Встаньте та дайте горілки«.

»А багато?«

»Пів ведра«.¹⁾

»А на що тобі аж пів ведра?«¹⁾

»Мині жінка злягла, та мині треба«.

»І моє жінки лягло, нівроке, та їй не треба горілке, а тобі треба; не встану«.

»Але встаньте, коли я вас прошу«.

»Я тобі казало, що я не встану; ну, іди собі. Може ти хочеш що украсти або зрабувати. Іди собі; ну, іди!«

»Ей, Господи, бо з вами!«

»Що, Господи? що? Ніби мене твій Господь здойме? Іди собі, кажу, до дідке, бо буду гвалт кричати. От таки зараз кричу, ну!«

»Ей, бо й ви, Абрамку! От, таки дасть Бог, що ви встанете«.

»Що хлоп св... рохкає, що Бог дасть, то я встану? А Бог таки дасть, та²⁾ я не встану«.

Аж Дувид самий засміяв ся, а товста Дувидиха аж за черево береть ся: »Дувидлебен, гіб же ім а гіт бромфен!«

Хоть я тоді ще по німецьки не розумів, то я претці знав, що до чого йде.

»Дайте, Дувидку,« кажу, »дайте, та вам колись ще якоїсь приповім«.

Дувид і уточив мині з під самого чопа, аж вам п'яти бють. А мині стало зараз ще легше на серці, як від Лейбинової Анниці. Боже милий! нема того як молоді літа! —

¹⁾ У Драг.: відра. ²⁾ У Драг.: що.

Дома застав уже повно легінів, а Ілани міні зараз і поклонив ся, та й став просити: »Клоню ся вперед Богу святому, а віттак вам, честний брате та й товаришу, щоби були ласкаві на сесь колач (а тут міні вже такі великі два колачі плетені міські і подає!) тай до мене на весілля у післанці«.

Я приймаю колачі, та й дивлю ся на брата: »Як ви кажете, бадічко?«

»І овшем,« каже брат, »дозволю: чому ні!«

От лиха воля минула й до рєшти; та коли-б то, але ще й тої утїхи тїлько відкись узяло-сь, що вже аж за багато було, а тут ні з ким навіть і своє серце подїлити (бо до Василя уже сам ні чичирк). От підійшов я до Ілана, та й кажу:

»А чи бачили ви тоті пістоллета, що міні бадіка оногди з-за гори винесли?«

»Пістоллета?« крикнув Василь, схопивши ся з місця, — »ану, покажи!«

»Ану-ко, покажи!« повторив і Ілан.

Я побіг у кліть, та й виношу пістоллета, а тут такий рад, що на моїм таки стало; бо я знав, що Василь з роду за збруєю таки аж гине.

»Ади!« кажу до Василя.

»А набиті?« питає.

»Не набиті,« кажу, »або чому?«

»Так на-що-ж міні їх показуєш,« рік Василь сївши собі знов, як сидїв. »Спряч їх собі!«

»Зійшов з розуму, та й годї!« гадаю я собі, а сам іду до Ілана, щоби хоть йому похвалити ся.

»Адїть!« кажу, »що за мудрота! Лиш ножів ще не маю«.

»Я тобі подарую свої ножі,« обізвав ся Василь, міні їх однако не треба. От будеш мати по-міні, чи там від мене памятку«.

»А ти на-що ножів збавляв-сь би?« обізвав ся мій брат до Василя. А віттак каже до мене: »Я тобі самий справлю ножі. От і завтра можеш піти в Плоску, та сказати собі робити пару ножів та й вилки, які сам злюбиш«.

»Та вже, коли кажете ножі робити, бадіко, то кажіть ретязи нові робити; бо в моїх геть нізки рвуть ся« — так зголодали ся«.

»Ну, про мене!« каже брат; »але диви ся, щоби мині за того й покосив гарно сього літа«.

»Бігме, бадічко, цілий згарець вам скошу,« кажу я. А самий такий утішний, гей-би мене хто на сто коней посадив був. —

»Ну, ну!« каже брат; » мемо видіти. А тепер іди, та розсідлай онде¹⁾ вороного, що аж по копита в землю вбив ся, а все через тебе, господарю, бо ти не міг його розсідлати, нім був за горілкою, — де би?!«

»Ей! табо ви, бадічко, все лиш сварите та сварите; а мині ніхто-б і пальцем крові не дорізав ся«.

Всі в сміх. А я й кажу: »Не журіть ся, бадічко, про того, що ваш вороний тронки собі попостояв, за то він собі від сьогондя за дві неділі й на весіллі погуляє та мідку випе«.

»Може й пива?« накинув Василь.

»Пива?« кажу я; »а хто-ж бояре пивом частує?«

»Не знаю,« утяв Василь, та й вийшов десь на двір, а я знов пішов коня розсідлувати.

Як там того вечера в нас далі діяло ся, не маю що розказувати, бо самі, здорові, знаєте, як на запросинах дієть ся: шють, гуляють, говорять, жартують, фіглі роблять — що більше й робили-б? Лиш Василь не гуляв, бо сидів собі смутний та невеселий кінці стола. А сестричка собі також не гуляла; бо лежала в пасіці та тужила. Але я собі байдуже: мині лиш мої ножі та ретязи в голові. Гай, гай! милий Боже!

*

*

В кого нема у весну роботи? Хіба, кажим, в того, що не хоче робити. — Правда, що у нас у горах на

¹⁾ У Драгом.: пропущено.

весні нема вже тільки кутання, як у Поляниць, чи як то в нас кажуть, гречкосіїв, але робота все таки є, ба плоти закладати, ба пересипати, ба одно, ба друге. От так і зійшли нам тоті дві неділі до весілля, як пальцем махнув.

В четвер у вечер кажуть неня до нас: »Ну, синку, колачі вам готові, та й горілка вже в ладу. Коли-ж люде вас за люде мають, то підіть, а ще токма такому любому товаришу, послужити«.

»Або ви не їдете, ненько?« питає брат.

»Поїхала би, синку, з радної душі,« кажуть мама, »але гей не бізую. Ідьте-ж тепер самі та веселіть ся, здорові, доки ще молоді; бо старість, синку, не радість. Ох ні, ні! любчику, ні!

Я встав, ще далеко було до днини, нагодував коні, вичесав як дзеркало, що хоть голи ся, осідлав братові вороного а собі рижего. Вимив ся, вичесав ся, убрав ся як лицарь який, оперезав свої нові ретязи, засадив пістолета та ножі за ремінь, а сам аж не можу діждати, доки сестри бадку уберуть та налагодять, щоби боржій їхати. Так тото квапно міні діяло ся, а про ніщо так, як про свою Аксенію, що її у весіллі певно вже побачу. Лиш один тягар маю на серці: той собачий вус, як не хоче, так і не хоче рости, ти-б казав, на укірки.

»А готовий ти, Юрію?« питає брат з хати.

»Готовий,« кажу, тай вийшов з кліті, навіть і не замикаючи, так міні, бачите, пильно діяло ся тоді.

»А пороху узяв?« питає брат.

»Узяв; сто набоїв. Доста буде?«

»Доста,« каже брат; »але флейтухи міні не забудь, господарю, щоби не так, як оногди«.

»О, вже не забуду,« кажу, »мене, знай, ще й сьогодні вязи болять, як тоді накрутили«.

»Гайда, гай! Іди лиш та лагодь коні«.

»Та коні вже від коли готові! Лиш сідати«.

Підійшли ми д' нені:

»Благословіте, ненько, на дорогу та й на весілля«.

»Най вас Бог благословить та й веселить,« кажуть неня, перехрестивши нас; »лиш дивіть ся, синку,

щоби там якої колотні не було; бо мині сеї ночі таких ягід уже снило-сь! А ягоди, кажуть, що то кров».

»Ет, сон мара,« каже брат, поцілувавши неню в руки, а я за ним. Та й вийшли з хати. Але лишень що виїхали на гостинець, аж біжить старша сестра, та й кричить за нами: »А ждїть же,« каже, »таже ви колачі забули взяти«.

Брат на мене викрикнув: »Уже до чого твоя голова,« каже, »служить, то бігме не знаю«. Я вернув ся конем, узяти бесаги з колачами, а сестра й шепче мині: »Там найдеш,« каже, »у папері завиту шириньку. Ту шириньку дам Василеві та й скажеш, що від Марії. Але щоби Іван не знав. Міркуй же!«

»Гай, гай!« кажу, та й поїхав.

Як ми пригостили до Ілаша, як він нас там красно приймив, як ми рушили в Яблоницю на старощинне — не буду уповідати, бо багато розказувати-б, а мало що слухати, а я й так уже багато дечого понаплїтав, без чого могло-б було ретельно обійти ся. Але даруйте, панове! Ви не знаєте, як того мило чоловікові згадати про давні свої гаразди, а я їх зазнав — зазнав, панове, та й браття мої любі. Що я тут пишу, то я не пишу небиліці, але кавалок мого життя, мого так красноґо та любого трівку, що годї його буде й до гробної дошки забути. Ні! зелена моя Буковино, сині мої гори, холодні мої ізвори! Хіба мене рука моя забула-б, щоби я вас забув. Тото лиш ви мене забули серед світа, але я вас про тото не забуду.

Їдучи в Яблоницю, відкликав я Василя на бік, та й кажу йому: »Озьде прислала тобі Марія шириньку«.

Він лиш усміхнув ся та й заток її собі за ремінь. »Се щось дуже дешевий дякувать« гадаю я собі та й відїхав. Доста я від оноґда до його серце стратив, а тепер щоби його таки й не видїв. Але його може й тьякло, що в мині кипіло. От приостав трохи конем, та й кличе на мене: »Юрію! а ходи-ко сюда, я щось маю з тобою говорити«.

»Кажі!« кажу.

»Не гнівай ся, брате!« зачав він мині казати, »що я дарунок від твоєї сестри не можу раднійше приймати, але Бог сам видить, що серце годі навчити. Хіба от тільки: поклони ся від мене Марії, та й проси її, най на мене не банує та най таки й в тугу не вдаєть ся. Вона ще молода, а коли-б знала як я страждаю, то й простила-б мене. Красний сесь світ, братчику, красний!« А подумавши годинку, каже :

»Ти гніваєс-ся, брате? Нема за що. Про мене гнівай ся, не гнівай ся, як собі вже там любиш, але коли хочеш, щоби я мав по чім згадувати на те давне товариство, то витешеш мині красний хрест з тої самої ялиці, що у нас...«

»А тобі хіба хреста...? Схамени ся!«

»Або я за хрест говорю? Отто-ж і я наговорив! Я тобі мав щось инше казати...«

»Кажі!« кажу.

»Чи Калина любить діправди мого брата?«

»Отто-ж бо й ти наговорив! Старіст повязала, а його не любила-б?«

»А ти гадаеш, що нема так, що дівку силою віддають?«

»І так може бути,« кажу, — »чому ні? Але ти не видів, як вони в нас на храму прилипали? Ну, то вже не інак, але мусів ти бути п'яний».

»Твоя правда, брате! Видів я дуже добре, а я тебе ще питаю. Я знаю, що вона його любить».

»Не любить, але таки в нім топить ця,« потакую я. Де я тоді розум мав, також не знаю.

»Топить, топить,« повторив мій товариш кілька раз, та й лиш на кульбаку повалив ся.

»Що тобі, Василю?« став я питати! »Чи тобі що не лихо?«

»А чого - ж би мині лихо, — мині добре, дуже добре».

»Так, чогось так почорнів від разу?«

»От не видиш, вечер; а тобі здаєть ся, що я почорнів». А віттак знов каже: »Ні за чим мині вже так не банно, як за моєю кресанею».

»Або з твоєю кресанею що?« питаю я. »Чи не потер лиш де когути?« У нас, знаєте, носять на кресанях дорогі угорські когути, та тому я його й питав.

»Ні!« каже, а сам так красно, тронки гей кризь плач говорить.

»А покажи-ко мені твою кресаню,« став він мині по часові казати; »най вижу, чи ми однакі голови маємо«.

Й йому й подав.

»Однакі,« каже, потребувавши зо два рази, та й віддав мині її назад.

»Як би я загиб, то не відказав би свою кресаню нікому, як лиш тобі«.

»А ніби й я так не зробив би?« кажу. Коли-б я міг був розуміти, против чого він того таке говорив. Хто був би навіть і на гадку собі наволік?

»А чули,« став Василь на парубків покликати, що в боярах були, »чули, як ми з Юрієм поміняли ся?«

»Як там, як?« стали гуртом питати.

»От так,« каже Василь, »що як-би я борше вмер, то лишить ся моя кресаня йому, а як би він, то його мині. Чули?«

»Хіба, що так,« стали другі парубки сміяти ся.

»На старощинне їдуть, а за відумерщину говорять«.

»Блище д' Христу, як д' Різду,« каже Василь, та й мало що й говорив сього вечера більше. От їхав собі латирь мене та сумував. Хіба тільки, як я хотів підїхати ід другим парубкам, щоби з ними балакати, так він мене й кличе: »Ідь зо мною, бо мині скучно без тебе«. От так переїхали ми майже цілу дорогу.

Стали ми нарешті і в Яблониці. Тітка приймила нас так, дай Боже, аби усіх добрих людей так приймали! Та й було чим приймати, — стара собі була багачка на все село, а мала лиш одну доньку, та одного сина: тільки в неї і дітей.

Горілка стоїть перебоями, куди повернес ся, в хаті світло на всі боки, а по дворіві горять величезні смоляниці, так що аж небо почервоїло. А гостей, го-

стей! і в хаті і хоробах, і на дворі, і в сутках, навіть і на гостинці стояли деякі, що не мали де помістити ся на обійстю; бо кожного, знаєте, кортіло подивити ся, яке старощинне справить стара Слижиха своїй дощі.

За столом сидить Калина зо своїми дружечками. Молодого посадили з братом та боярами коло неї, музики грають — було щось аж шість скрипників а два цимбалести, усе віжницькі. Дружечки співають, а я стою з Василем серед двора перед вікнами, та тримаємо коні: він тримає коня папа молодого, а я старшого дружби (ніби братового), бо в нас, знаєте, така вже установка, — але коні не ржуть вам, ні! Аж страшно якось слухати; але не конче їх було й чути, бо парубки, що були в старощинні, не гримають вам з пістолет, ні! Одні з хати крізь вікна, а ми знов відси з надвіря, аж гори відзивають ця, таке гримаємо! А музика в хаті не тужить, ні! аж мороз іде тілом; а Василь позирає лиш крізь вікно на Калину, та ані словечка аби вам до кого заговорив,¹⁾ а сам то почервоніє, то побліє, то аж почорніє.

Прийшли й пан-отець, сиві, сиві як молоко, а борода понижеше пояса.

»Веселите ся, діточки?« питають, ідучи по при нас, »веселите?«

»Благословіть, отче!« каже Василь, знявши кучму (бо в нас, знаєте, ходять молодий і дружби в кучмах, не в кресаках) — а сам так і силкавав.

»А чого-ж бо ти, серце?« стали пан-отець голубити, а нарешті додали жартом: »З веселими весели ся, не жури ся! Господь наш Ісус Христос сам так робив, так і ви, діточки; веселіть ся, доки ще весело! Господь Бог не дурно дав і весну і молодість, і утіху, і скрипки, і пістолета нарешті: все то Бог дав людям, не хто«.

»Правда, пан-отче, що Бог,« утяв Василь, а сам так і повеселів. »Він дав чоловікові для його заходу

¹⁾ У Драг.: не заговорив.

і веселість, і скрипку, і пістоля, лиш аби знав він, коли чим орудувати».

Може-б пан-отець були де-чого май сказали, бо вони дуже любили з парубками бесідувати та їх правди Божої учити, але ніяк було, бо повибігали всі з хати, вхопили пан-отця нашого любого на руки, та понесли за стіл, — такий се пан-отець в нас були. Тут приймили ся зараз за діло, помолили ся Богу, прочитали, що вже там треба було, заручили молодих, та й не цурали ся з ними повечеряти: такі се в нас пан-отчик не горделиві були; не так, як тоті нові пан-отці, що лишень що зо симинарії повилазять, а тут уже й Бога не хотять знати, не так, аби вони з нами, простими мужиками жили.

Гості вечеряють, музики пригравують, дружечки приспівують, стара Слижиха не памятає з радіщ що вже робить, ми на дворі в одно й одно так і гримаємо з пістолет, що аж шиби в вікнах на дрібні кавалочки потріскали, так і дзвонять сиплючись по камінню, а Василь каже до мене:

»Тепер-же, братчику мій сердешний, будуть зараз молодих виводити на двір гуляти. Скоро вийдуть, стрільмо-ж два набой нараз, нехай буде братчикові мому да на славу!»

»Та чого-ж бо ти плачеш, Василю, уже сього вечера другий раз?»

»З радіщ, Юрійку! Ти не знаєш, як я свого брата кохаю».

»Та того тобі плакати? Але говори я, та не ладує! а тут староста, чути, вже й просить з за стола».

Ладує Василь, ладує й я, як мали бесіду, але Василь, бачу, інак собі тоді ладував. От, слухайте, лиш. Ступає молодий через поріг, а тут їм таку вже дорогу підкладами й устелили — — — Грим раз і другий!! Глаш лиц повалив ся Калині у ноги, а Василь — міні: ні пари з уст, а кров так косицями і грає! геть міні мою рантухову сорочку оббрискала.

Молода зомліла. Брат імів Глаша на руки, та лиш вдарив ся у стіну головою, а я знов пустив бор-

жій коня, та до Василя. Ні рушить ся: куля пішла право крізь серце.

Я витяг йому боржій хустку з за ремня, що йому сестра передала, та й заткав боржій рану. Чи віщувала, варе, моя сестричка, як сю шириньку коциками угорськими та ліліточками дорогими вишивала, до чого вона придасть ся? Не знаю. Я й раз питав ся, але вона мовчала та — вяла. Як та квіточка без сонічка вяла, любка моя, душечка моя, аж доки не зовяла.

Калину понесли більше умерлу, як живу в кліть. Дівки повтікали, куди котра, пан-отець розважали тітку, кілька могли, а парубки зробили ноші з зеленої смечини, зложили на ній обох братів, та понесли в Довгеполе.

Брат мій ішов цілу дорогу при ношах, а самий такий блідий, аж чорний. Я знов вів за ними коні, пана молодого та братового, бо моїм та Василевим побігли два парубки на перед давати знати. Файну потіху принесуть старій-старесенькій Хороцованісі! Лиш двох їх мала, як дві оці в голові. Налагодила посаг, та тепер най лагодить на лаві.

Не рано вже було як ми стали у Довгімполі. Ждав на нас уже увесь рід Іланів, і мале і велике, ба таки ціле Довгеполе злягло, скоро почули що стало ся. А не плачів там, ні! не голошіння, ні! Хіба камінне не плакало, а решта всі.

Нарядив я з братом обох на лаві, головами до купи. »Отто я тебе оженив, братчику мій, соколе мій!« аж крикнув брат, а сам як заплаче, як упаде на Іланта, як його обійме, як стане цілувати! А він, сердешний, лежить собі, фудульний, як бувало, ані ворухнеть ся. І я заплакав. Або може не плакати, мавши одним одного щирого товариша, та й того скласти на лаві?! Не смійте ся, пани мої; наші прості груди жаль дуще дотикає, як ваші — панські. Ми серце ще не запечатали в калитці, ані віддали до шпаркаси: як в його є, так і говоримо. Коли се не до-ладу, то красно дуже вас прошу, не гнівайте ся. —

На другий день приїхали комісари пороти. Господи, як кинеть ся стара мати! — »А неволя-ж би нас утила та укрила, солонна та тяжка! Чи того я вам під ніж синів своїх годувала? Вон з хати, біси, або в вас сокирою загачу, як у псів, та й сама страчу ся!« А на се як зарує, як припаде до своїх синів, як стане цілувати! Господи милий, Господи праведний! відки того в матери тільки сліз тих береть ся та тільки люби, та тільки жалю?!

Німці пошваркотіли, почічіркали, та й потекли ся. »Течить ся, як та вода по камінню течеть ся!« клине стара: »а над моїми синами не дїждете збиткувати ся«. Се діяло ся в суботу. А в неділеньку з ранку й поховали: Ілана коло церкви, а мого Василька за цвинтаром у куті. Що вже стара напросила ся та намолила пан-отця, аби й його з братом у купі ховали — не помогало. »Най ваш син,« кажуть пан-отець, »уже на сім¹⁾ світі покуту приймає; може Господь його за того на тім світі простить«. А знай, що Господь милосерний простив; бо така вже вам красна та ясна днинка була, як їх ховали! Тото лиш люде лихі, а Господь милосерний добрий: він нам усім батько, погрозить ся, а віттак і обернеть ся, і вже добрий.

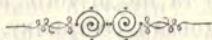
Цілий тиждень стара Хороцованиха нас не пускала від себе. »Най,« каже, «міні видить ся, що мої сини при мині«. А сама як заголосить, як ударить своєю головою у стіну, то стіни аж заплачуть! Але третьої неділі треба нам було конче їхати домів, бо неня вже щось три опади переказували. От попрощали ся, та й поїхали, обдаровані усею зброєю товаришів наших нещасливих. Брат дістав з Ілана, а я з Василя усе, усе, що до пятки; та не до того нам було! На саму Пречисту Божу поховали сестричку, а з нею і шириньку, тоту кроваву, що я нею Василеві груди затидав. Не хотів я їй дати, але як стала покойна просити: »Братчику мій, любий мій! таже я тобі вже не довго буду на сім світку доїдати, — дай міні тоту шириньку, дай, дай!« От і дав. Носила вона її на серденьку, аж

¹⁾ У Драг.: тім.

до гробу взяла. »Братчику!« каже вона мині на саму Пречисту раненько, »здойми-ко мене на твої ручки, але так здойми, як ти мого Васильчика здоймав«. От і здоймив, та — поклав уже мертву. »Сестричко, сестриченько моя єдина!« сплакав я; »чи-ж тобі не жаль твого братчика от-так сиротою на сьому світу лишати?!«

Нічого не відповіла, усміхала ся. — Знай, побачила вже свого Васильчика.

»Люба-згуба« — се перша повість Фельковича. Нашисав її Осип р. 1862. На се вказує отся замітка, яку читасмо в »Вечерниціх« з д. 12 грудня р. 1862: »Сими днями надіслав нам Фелькович хорошу повість прозою п. з. »Люба-згуба« і станем з новим роком поміщувати«. І дійсно появилася вона в »Вечерниціх« з р. 1863 ч. 1—5. В листі до Д. Таячкєвича (»Товариш« ст. 113.) пише Фелькович: »З повістей »Люба-згуба« робить, як самі здоровенькі знаєте«. Лист сей походить з р. 1863, коли »Люба — згуба« уже друкувалася. Замітка ся дасть ся пояснити або тим, що поет, пишучи лист до Д. Таячкєвича не знав ще, що його повість уже друкує ся у »Вечерниціх«, або, що річ правдоподібнїша — ті слова відносять ся до окремого видання »Люби-згуби«. Вийшло воно р. 1863, яко передрук із »Вечерниць« »контом руських семинаристів«. Передрук сей замітний тим, що в ньому — очевидно за порозумінням із автором — поміщено картку із присвятою: »Пантелемону А. Кудішеві«. Передрук сей обіймає 46 стор. малої 8-ки. Пізнійше р. 1876 передруковано повість у виданю Драгоманова »Повісті Осипа Фельковича«, стор. 1—30. Інших передруків тут не згадує. Авторграф сей повісти не переховав ся. Друкуємо її на основі перводруку, задержуючи усі фонольоґічні неконсеквенції. Деякі українїзми у правописи походять мабуть від тодішніх редакторів »Вечерниць« — Федора Зарєвича або Володимира Пашкєвича.

Серце не навчити.

Повісточка.

Жили в нас в горах два парубки товариші, а що вже буйні та хороші собі були, то й на папері не спишеш, такі вже хороші були сі два легіні. А до того ще як уберуть ся бувало у кармазин та в жировані порошниці, та стануть собі гостинцем гуляти, то дівчата як-раз усі у вікнах. »Що ти, дівко, там забула?« кричить мати на ввесь рот, а донечку мов приковав до вікна. »Ненечко, ох ненечко люба, най хоть надівлю ся!«

А легіні нані мов не видять, що дівчата вянуть. Понасувають кресаки на мальовані свої брови, кинуть голови д'горі, мов лицарі які, возьмутця поза шию, та сміють-ця нищечком з бідних дівчат. А кресаки були в тих двох парубків такі, що кожний вартував ретельно коло яких 500 срібних, коли не більше: такого золота, пав та червінчиків було на їх! Як, бувало, зустрінес-ся з ними, то аж за очи вхопис-ся, так засіяють!

Вечер дав Бог тихий та милий, сказано, клечальної неділі. Гульки на базарі сьогодні не було, славне парубоцтво прохожалось гостинцями та сутками, а дівчата позбігались у громадки, та яли вишниками співати, щоби, знаєте, легіням жалю завдати, а вже нікому так, як сим двом, що як ходять, так ходять по при їх ворота, і боком на них не глянуть. А місяць так і сияє по-над горами, по-над красними та високими нашими горами!

»Чого ти так засумував, Василю?« став один легінь другого питати; »чи не болить тебе знов голова?«

»Або мене коли голова боліла?« каже другий.

»А учора, йдучи з Ріжі, не боліла тебе голова?«
Василь почервонів трохи, а за хвилюку й каже:

»А як тобі у Ріжі Гинцаришина Олена сподобала
ся? Правда, що козирь-дівка?«

»Дівчина на цілу Буковину,« каже Іван; гадаю
за тиждень старости слати.«

Василя мов на паль хто посадив би. »І я гадаю,«
каже, »старости посилати«.

»Як собі, братчику, любиш,« умкнув Іван та й стис
плечима.

Василь ще дужче осердився: »Таке,« каже, »оба
чей з нею не оженимося?!«¹⁾

— »Оба, правда — ні, але я, то знаю, що оженю
ся з нею«.

»А чому ти, чому не я?«

»Тому не ти,« каже Іван, не тративши ані раз
доброї волі; »бо я старший, і дівка моя має бути!«

»Коли-ж бо вона мене любить,« каже Василь,
а сам аж кипить.

»А я її люблю,« каже Іван, мов кам'яний.

»Або най так буде,« каже Василь, »як дівка при-
стане«.

»І так ні,« став Іван з проволока говорити: »О-
лена буде моя!«

»Хіба мене не буде!« кременув Василь.

»На таке я зараз пристаю,« відвернув Іван смі-
шком; »ходім, та поміряємося. Хто виграє, того й дівка
буде«.

»Ходім!« крикнув Василь.

»А чим, ножами чи пістолетами?« питає Іван.

»Чим хоч!« верещить Василь, »а Олена буде моя!«

»Та вже побачимо,« рече Іван, »як нам лицарське
щастє послужить. Гайда!«

Пішли в чагір. Але доки на місці стануть, скажу
вам ще по словечку про їх.

Іван і Василь були се два богатирські сини із
Соколія.

¹⁾ В перводр. мабуть через друк. похибку; оженемося.

Батьки їх були собі сусіде,¹⁾ а вони товаришували собі ще з маленьку і страшно любили ся, — бувало, ні кроку один без другого.

Іван був хмурний, невічливий і дуже фудульний, бувало й гуляти не хоче, а коли піде на базарь, то лиш про Василя, щоби де-що не попаців, бо Василь, знаєте, опалистий та швидкий, мов та поломінь у печи, а як, бувало, розсердит-ця, то гатить топірцем, не питає, чи голова, чи руки, чи ноги. Багато він уже біди з за сього мав, а як-би не Іван, то хто знає, що був-би ще паців, а так Іван уже його пантрує, як око своє в голові. Хоть Василь похопит-ця, бувало, щоби кого по своєму попобити, то Іван уже вирве йому залізною своєю рукою топорець з рук, а його возьме силою та поведе домів. Але-ж бо й Іван, знаєте, не був з тих святих. Як, бувало, возьме собі що в голову, то гадає, що таки на його мусить бути, аби не знати що, — дуже упертий був. Лиш за тільки його хіба можна пофалити, що за правдою бувало аж гине, аж тонит-ця. Умерла раз на Соколію бідна вдова, а шестеро дрібним сиротам не лишила нічого, як одним-одну коровину, та й ту узяв шп за похорон. Іван каже до тата: »Дедю, дайте мині одну корову!»

»А тобі на-що?« питає старий.

»Вам не питати, на-що. Коли маєте дати, то дайте, а ні, то не допитуйте багато«.

»Возьми собі, сину!« каже старий. Іван займив корову сиротам, а попа з димом пустив, — згорів на шкрум.

Ще одно вам розкажу.

Тримав на ріці один жид красний лужок, а Іванова сестра позбірала одної недлі всі дівчата, та гай на той луг у квітки: але жид возьми та пішли своїх посіпаків, щоби дівчат грабувати. От постягали з них ба опиночки, ба коралі, ба монества, ба пояси, ба баяри, доста того: посмішили дівчат. Одокія прибігла домів без опинки, плаче, голосить, каже що піде топити ся, а Іван смієт-ця: »Так тобі треба,« каже, »най тобою

¹⁾ Так у перводр. зам. звич. сусіди.

не носить по жидівських дугах, коли й в лісі й на нашій царині є цвіту до волі». В осени найшли жиди здохлого в лісі; хтось його там привязав до ялиці та й лишив. Хто це був такий, не знаю, але далеко від Івана він не утік.

При усьому тому мав він таке чисте серце, як один чистий діамант; гніву і зазвисті не було в нїм за мак-зерно. За отця-матір був би й гадині в очи штрик, а побратима свого Василя беріг, як око в голові, аж доки не нагабало його то нещасливе кохання, що вже не одному чоловікові віку укоротало.

У нашому чагорі є красна, велика поляна, покрита шовковою травою та усїяними цвітами: тут наші парубки поставали.

»Стрїляй!« каже Іван.

Василь стрїлєв. Лиш фоя посинала ся з ялиці, а Іванові нічого не стало ся.

Іван засміяв ся, звів скалки, пістоля загреміло, а з Василевого плеча почуріла кров по тоненькій сорочці рантуховій, що сестричка усїма шовками та загірськими лїлїточками повишивала.

Іван заток пістоля за ремінь, а сам пішов до Василя, — слеза йому в очах закрутила ся. — »Видиш, брате,« каже, »треба нам сього було?«

»Завяжи мині руку,« каже Василь, сперши ся на дерево, — »бо починаю ослабати«. А кров, бачите, так грає косицями!

Іван здохмив собі боржій шовкову хустку з шії, приклав лїсової губки до рани, та й завязав. »Ходім,« каже, »тепер до дому, я тебе підведу.«

Пішли мовчки. Але не далеко хати каже Василь: »Олена тепер твоя!«

»А вже-ж,« каже Іван, »по лицарському праву моя«.

»Я без неї не можу жити, брате Іване!« А се так жалїсливо промовив, що аж трохи не сплакав. Іван стис плечима.

»Попрощаймо ся, брате,« став Василь далі казати, а слїззи йому, як град горячі по тварі покотили ся, »попрощаймо ся, братчику! Двадцять років ділили ся ми лихом і добром, двадцять років беріг ти

мене, як свою душу. Дякувать тобі, братчику. Прощай мене!»

Обняли ся, поцілували ся, силакнули, та й розійшли ся. За Василя ніхто більше не чув, пропав, як під землю внав. Одні казали, що втопив ся, другі казали, що пішов у опришки, ба де-які казали навіть, що пристав до угорського війська. Будемо видіти, а тим часом ходім до старої Гинцарихи. —

Федора Гинцариха була собі багачка на все село, але не сиділа вона в селі, тільки у потоці, у Ріжі. Мала вона там побиті хати, та й мешкала собі мов яка вельможна. А дочка в неї, дочка! — чорнобріва, кароока, а на личку, мов полонинська рожа молоденька. Стара бувало дує на неї, як на дорогий камінь; де коралі красні, де уставки мудрі, де киптарь уписаний, де пояє славний: Олена все дістала. Стара убере її, бувало, як ляльку, та й посадить під образи коло віконця: »Тут тобі, донечко,« каже, »сидіти, а не коло печи вештат-ця. Личенько згорить«.

Але полювали раз над Ріжею два легіні: Іван і Василь, »Е що!« каже Василь до Івана; »годі! ходім домів; щось мині сьогодні не йде під кріс«.

»Ходім!« каже Іван, та й пішли. Але не учинили ся вони ще в потоці, аж тут здоймив ся вітрець, звів хмарку до хмарки, тай ні з сього ні з того став дощик росити. А наші стрільці навіть без сердаків.

»Що робити мемо?« питає Василь.

»Хіба повернім до Гинцарихи та пересидимо, заки дощик перейде,« каже Іван.

Повернули. Стара приймила їх любенько, бо з роду щира була, а часом, то любила й забавити ся. Наші легіні не були від того.

Але тут инше стало ся. Олена, скоро побачила Василя, то аж увяла, як та квіточка на сонці, а Іван, уздрівши Олену, аж упрівав. От таке то тутки подіяло ся, та й то за одну минуточку.

Дощик поійшов трошки та й став. Небо знов чисте стало, як зеркало, гори динуть усіма запахами, — красно, любо, мило.

Парубки попрощалися, пішли, а удова їх випроводила аж за ворота. »А що,« питає жартиком, — »котрий з вас іде старости?»

Легіні усміхнулися, подякували старій, та й пішли мовчки Ріжею. Сказали собі добра ніч та й розійшлися.

Се діялося в суботу. В неділю стрілялися наші парубки, а в понеділок, знаєте, був у Гинцарихи молодший брат Василів, та й дав Олені знати, щоби вона на його надії не мала. »Ми,« каже, »з Іваном мірялись: я проиграв, а ти будеш Іванова. Але не забувай про тото Василя, — ти його ще колись побачиш, а сим часом бувай здорова!»

Післанець лишень сказав своє та й пішов, а Олена в плач, у голос: »Ох, Васильку мій! ох, Василечку мій! ох, Василеченьку мій!»

»Годі, годі, любко моя!« каже стара, а сама так і журитця! »Годі, донечко моя, бо головка болітиме, та ще на личку мині змарнієш, — годі, щечетюшечко моя!»

»На-що мині краси, на-що мині личка мого румяного, коли Василечка нема? Ох, вайльо! вайльо!¹⁾»

»Бідо ма бо з тобою, дівко!« стала стара нарешті сердити ся: — »або Іван може не красчий від Василя, або може не однакі багатирі?»

»Та що мині з того усього, коли не любий!«

От так сумувала Олена цілий тиждень, навіть і до церкви в неділю не йшла, але вимкнула в городі стебелце васильку, сіла собі під калину та й в одно плакала та тулила-пригортала зілле до свого горячого серденька.

Під полудне летить служниця, що за ворітьми стояла, що духу в хату: — »Газдине,« каже, »до нас старости йдуть!»

Стара шурхнула з постелі в кліть, щоби хоть перебрати ся, бо з жури за дочкою навіть не переберала

¹⁾ В перводр.: вайло; звичайно говорять Гүцули »вайльо« — і так пише в иньших місцях Федькович.

ся сьогодні, — а сама вже така рада, Господи! »Що-ж?« гадає собі: »віддам мою одиначку за хорошого парубка, то й минетця її туга«.

Пішла в хату. Старости привітали ся, поцілували її в руку. »А раді гостям, пані маточко?«

»Добрим людям хто-ж не рад би?« каже стара. — »А яка щаслива година вас принесла?« а сама сіла собі в образи.

»Приніс нас, пані маточко, сивий кінь до вашейі на поклін

Від князя молодого
До двора золотого.

А самі уклонились трічі. Стара зараз пристала, доньки навіть не питаючи. Хотіла-не хотіла бідна Олена, подавала у вечер рушники, а в зимі відіграло ся й весілля.

Привіз Іван свою молоду жінку до себе, а сидів він далеко у верху. Що вже його старі не тішили ся, Господи! коли-б були могли, то би були свою молоду невістку в образи посадили, та як до святої молили ся: так її любили. — але що-ж? Олена як сумує, так сумує. Бувало, лиш вийде в садочок, вимче стебелце васильку, та й пестить коло серденька, тільки їй і радости було. Або сяде, бувало, під запашною кріслатою ялицею, та як зачне співати! Аж пташка в лісі втихне, слухаючи її, такий тото голосочок мала. Співає і плаче, а сама, сердешна, бліда, бліда!

Іван був і досі невічливий, а теперь ще гірший став, мов крига леду студеного; ні доброго слова з його не почути, ні ради, ні поради. От хіба тільки в його розривки було, що стане, бувало, під явором на обочі, та придивляється світу божому. От тогді ніби трохи повеселішає, ти-б сказав, той чистий полонинський вітер тугу його розвіяв, або перед сонечком ясеним, що у синіх високостях сияло, горе його розтопилось, і як вінцун наш любий каже:

Сховало ся у серці лихо

Як звір у темному гаю...

А в хаті сяде собі кінці стола, зіпрет-ця на руку, засумує, потемніє, а далі як устане, як ударит-ця по полах руками, як здихне тяженько, та й вийде, мов п'яний на двір. А стара ненька плаче: »Синку, Іванчику мій золотий, чому ти такий нещасливий? Знала я тобі стан козацький дати, та не знала я тобі доленьки впрохати!« Такої стара, бувало, заводить, а невісточка її прехороша сидить собі в городчику, та стебелце васильчику до серденька горне.

Дав Господь і Николая святого діждати ся. У нас храм. А красно та любо на божому світі! Пташки щебечуть, що чоловік аж сам себе не чує, зелені ліси ялинові позацвітали, та припорошили шовкові трави мов золотим маком. Цвіти та цвіти, цвіти та цвіти, та запахи, та радощі, а Путилівка річка бренить по білому камінню, ти-б гадав, що срібло розсипало-сь та задзвеніло. Мило, весело, — лиш у Івановій хаті сум, мов у домовині. Стара, куди кинетця, плаче: »Синку мій, Іванчику мій! іди,« каже, »хоть до теці на храм, може межі людьми розважися. Іди, любчику мій!«

»Піду!« каже Іван, а сам аж чорний, так змарнів. »Піду, зберай ся, жінко, підемо обоє!«

Зібрали ся, пішли. Стара випроварила їх аж у плай, вернула ся, плаче. А далі як припаде до образів, як стане поклони бити, як стане русти! »Господи!« каже, »Господи милосерний! коли нема вже моїй дитині лішого талану, то волю я його поховати, легше мині буде!« Кроваві сльози почуріли з темних її очей.

А молоді ідуть собі плаєм, ні чичирк. А пташка так щебече гаєм, аж просить: »Співайте, співайте, люде, з нами! Дивіт-ця, як красно дав Господь милосерний — співайте!« А квіточки, що краєм процвітають, собі просять: »Любіт-ця, обніміт-ця, люде! Обгорніт-ця чистою любовью, от як ми!« а самі пригорнут-ця одна до одної, мов справді вони обіймают-ця. А бджілка манесенька гуля та гуля собі плаєм, та в одно гуде: »Ану, люде, ану подивіт-ця на мене! Адіть, я з кождої чічки мід збіраю: збирайте-ж і ви: світ сесь солоденький, — збирайте!« А кобилечка, невеличка собі, виспівує та

вигукує в зеленій траві: »Ану, люде, ану! годі журит-ця, ану лиш погуляточки, погуляточки по світові божому, от як, та от як!« а сама як підскочить собі, як знов заспіває, аж дзвонець-зілля у траві зашумить!

Іван повеселішав тронечки. »Олено, серце!« каже, »коли нема мині від тебе ні словечка любого, то заспівай хоть!«

Вона зараз і завела:

Гей засвіти, місяченьку,

Да й ти, зоре ясна!

А в лузі, в лузі,

У лузі пшениця:

Там дівчина прекрасна!

Пшениченьку дожинає,

Та у гору поглядає:

Гей чи високо,

Да чи далеко

Сивий сокіл підлітає?

Літає він да літає,

В кватирочку зазирає:

Гей, сію руту,

Да сію руту, —

Гой подай, мила, руку!

Рада-б тобі ручку дати,

Та боронить стара мати:

Узяла мати

Нелюба до хати,

Годі рученьку дати.

Да відсунь ся, моя люба,

Да відсунь ся від нелюба!

Зайду я з луга,

Та забю нелюба,

Да як того голуба!

Ще голосочок прекрасної сеї співанки відбивався гаєм, ти казав би, кожде дерево співало з безталанною молодичкою, аж тут цуп! Василь стоїть перед ними. Увесь у золоті, а сам красний, красний! — ще красчий, як був, лиш що поблід трюшки на личку. За ременем пістолета та насажувані ножі.

Молоді стали. Василь протяг руку:

»Як маєся, брате Іване? здоров?«

»Здоров, славити Бога! а ти?«

»Здоров, друже мій«. Та й поцілували ся.

»А се де ти до тепер був?« став Іван питати.

»Був я, пане брате, в Угорщині в опришках; старшував на сто хлопців, — гадав, забуду своє кохання. Годі! Тепер вернув до тебе, довідатись, як живеш. Значно по тобі, що не щасливо! А Олену пізнав би хто сьогодні, що то вона? Не коротай, пане брате, віку молодого; віддай її мині!«

»Жартуєш, Василю!«

»О — я вже давно забув, що тото жарт! Я на правду кажу: віддай мині Олену!«

Іван засміяв ся, а в Василя уже й ніж у руках блиснув.

Іван вихопив і собі ніж, пустили ся один на одного, мов ті тигриси молоді. — Страшно було дивити-сь, як вони бороли ся, довго не пізнати було, чий верх; аж тут пістоля: грим!! Кров бризнула у три косиці, Василь повалив ся до землі, а Олена, мов нежива, на його. Як оба товариші бороли ся, то вона вихопила своєму чоловікові з за ременя пістоля, та хотіла йому в груди, але чи їй дуже рука трясла ся, чи що: не трафила свого чоловіка, але Василя — а Іван усе те видів.

Упав Василь та й лежить. Іван схилив ся, здохнув його на руки та й заплакав. — »Братіку, братіку мій, як рідний! ми оба нещасливі!« А Василь ані ворухнет-ця. Добре утрапила.

Пообтерав ся далі Іван, узяв товариша на руки, заніс у чагір, та й накрив зеленим віттям ялиновим. »В опівночі,« каже, »я прийду та тебе поховаю. Ходім, жінко!«

Під полудне стали у старій Гинцарихи, тихо, гей-би нічого не було; лиш сорочка на Іванові закріпавлена трохи, більш нічого.

* * *

Гостей повнісінька хата, — а хата в Гинцарихи була нова, просторна, музики грають, а наші молодята сидять собі за столом, сказано: у теці. — Олена біла, біла, мов та стіна, а Іван такий веселий, що з роду його ніхто може такого й не бачив. Стара теця лиш повертає-ця у хаті, та в долоньки плеще, така рада: »Зяченьку, дитино моя люба, голубе мій сизий! а отце чого тобі сорочечка покрівавлена?« А сама хоче мов то обтерати приязними своїми рученьками.

»Лишіть, нене!« каже Іван: »не обтерайте! се кров з ясного молоденького сокола«.

»Убив сокола, та й пір'я нам не приніс, щоби ми собі кресаки пообтикали,« стали другі парубки казати, що там у храму були.

»Питайте жінки!« промовив Іван грімко, а сам аж підскочив: »питайте її, чому вам пір'я не намікала: не я убив сокола, а вона«.

Олена встала, та хоче виходити зза стола.

»Сиди, ані руш!« крикнув Іван.

Стара в плач. »А отце,« каже, »я тобі мою донечку на того дала, щоби ти так з нею обходив ся? Ох, головко моя нещаслива! ох, дитино моя безталанна!«

Іван обернув ся до парубків: »Позвольте, браття, най вам одну казку скажу«.

»Просимо, просимо!« обізвали ся усіма.

Іван став! розказувати за якихсь двох парубків товаришів, як вони одну дівку оба полюбили, як вони зза неї стріляли ся, як один пішов у опришки — геть геть розповів усю свою долю, ніби то він якої казки каже, а нарешті обернув ся до своєї теці: »А що ви, нене, казали-б з такою жінкою учинити?« (що ніби на свого чоловіка стріляє).

»Я би такій жінці казала відразу голову врубати, як тій гадині, без суду, без права«.

Топорець лиш блиснув, а Оленина голова покотилася по столові. Іван штрик через стіл. Пропаєв.

* * *

Ніч ясна була та тиха, місяць сияв серед неба, зорі плакали, а Іван копав у чагорі гріб, стояв над ним, та й думав. Далі нарубав самим тим топірцем, що своїй жінці голову стяв, зеленого віття смерекового, вистелив яму, розкрив Василя, зложив легесенько до гробу, поплакав над ним, а віттак поклав те пістоля, що його застрілило, а друге, що з його раз в лісі на міру стріляв, товаришові на груди, та й промовив: »Маєш,« каже, »братчику, памятку на віки! Я не забарюся!« Накрив його знов зеленим віттям, засипав яму, та й пішов. Третьої днини витягли його рибарі аж коло Тюдева з Черемшу, та й дали старій знати, щоби йшла ховати свого єдинчука.¹⁾ Не прийшла стара мати: як учула, таки впала на порозі, без дуні. Лиш сестричка Одокійка побивалася над братчиком, а старий дедик давав порядок дома.

Господи, що плакали парубки, як Івана до гробу спускали! Але я сього не запам'ятав, бо то ще тоді діяло ся, як Буковина волоська була. От що чув від других, те й вам розповів.

Друковано в »Вечерниціх,« з р. 1863 ч. 8 і 9. Друкуємо з перводруку придержуючись тих самих засад, які ми пояснили у приписі до пов. »Люба-згуба«.

¹⁾ Так в перводр. зам. звич. єдинчика.

Штефан¹⁾ Славич.

Повість.

Най каже, хто що хоче, я все своєї: нема й нема кращого світа по-над Гуцульські гори. Небо над ними чисте, як дорогий камінь, смеречина зеленіє, як зимі так літі, пташка не втихає, а хрещатий барвінок стелит-ця по шовкових травах, що цілу Буковину своїми запахами обвіяли. О, — панство моє миле! як у кого коли серденько заболить, най лиш іде до нас, а коли тут не подужає, то вже нема йому ліку у Господа милосерного. Більше не знаю вам що казати, от хіба тільки, що як дісправди приїде хто коли в наш окіл Путилівський, найже не минає й нашу хатку: стоїть вона коло Сторонецької церкви, мала й не видна, але Бог святий великий, — а ми хліб свій (та Божий) перед ніким ще не ховали і не будемо ховати, хіба би Бог милосерний допустив, щоб його таки не мали.

Церква наша стоїть серед села на високім березі, тут бренить ріка Путилівка по білому камінню, чиста, чиста як сльоза, а як пустиє-ся нею, то минеш три селі мов три раї, а на четвертім уздрини на березі страшний великий камінь, мов монастирь який заклятий, або замок який, що до половини засунув ся в землю. І хто зна, чи се справді не є який заклятий замок, бо що ночі, бачите, скоро місяць у повні, сидить він (счез би) у одній дірі або на прискалку де, та так вам сумно та жалісливо на скрипюньці пригравает, що подорожний,

¹⁾ В пізнійших числах «Вечерниць»: Стефан; в тексті: Штепан.

аби не знати що, то мусить стати і заплакати. У нас тому назвали тот камінь Бісків, (бо ніби біс там грає), а по нему назвали й цілий верх проти того каменя Бісковом.

Верхом Бісковом стоїть не один хутір, а все під нобоем, бо там газди усе багаті, усе багаті, а вже ні один так, як тот Петро Славич, що своїй худобі та сороківцям ліку не знав. Слуг тримав собі більше, як двадцять, а стара Петриха, бувало, присягаєт-ця, що вона хіба лиш в Ордан водиці п'є, бо вона, знаєте, в скоромну днину лиш молоко, а в пісний день лиш мід солоденький попивала, а коли хотїла вина, то пішла у земник, та й наточила собі, якого хотїла, бо стояло воно в неї бочками: і угорське, і волоське, і усїляке, а меди аж позацвітали були. В таких роскошах тревали собі наші старі.

Доньок не дав їм Бог був, а сина мали лиш одним одного, як одну душу, але за того й хороший собі був, прехороший! — чорнявий, кучеравий, а зростом хоть так — невеличкий, але складний, мов якого князя син. Люде, бувало, на його дивлят-ця, як на який образ, а дівчата дуріють: в церкві святій на образи анї глинуть, але все за Штефанком стрижуть, а коли дяк заспівав »Господи помилуй!« то вони собі нищечком: »Милий, бігме милий!« А Штефанові й на гадку ніколи не приходило, який-то він хороший, такий він собі був, бачите, звичайненький: сказано, чиста ще душа у Господа милосерного.

Але, чи дівчата вже за багато нагрішили були, чи таки Бог уже так дав: прийшла рекрутація, Штефана остригли, та й займили до Чернівців, — більше вже його ніхто дома не видів. — Про плачі та голоси старині його не хочу вам навіть і розказувати, — от хіба тільки уповім, що цілі наші гори одним голосом заплакали, як учули, що Штефан Славич пропав, — навіть і малі діти плакали, не то що. А що вже стара мати напобивала ся, то аж годі розписати. Кілько, бувало, увійде у кліть, та гляне на Штефанові убори, тільки, бувало, й заголосить, — принаде, обцілує кожду штучку, зрсить кривавими своїми слізоньками, неначе віщувала,

що вже свого сінка не побачить ніколи. По цілій ночі висидить, бувало, у клітї плачучи та убрання обзираючи. Але-ж бо й убори були в того Штефана, убори! Боже, воля твоя! все шовк, все кармазин та золото! А за зброю його ясну й не споминаю нічо, бо аж зависть мене бере. Зброя його та убори могли ретельно яких пару тисяч срібних коштувати, коли не більше, — та кому-ж їх і мати, як не Штефанові Славичеві, одинчукові такого великого багатиря, як був його батько? або може не так?

Зо Штефаном жили ми собі як браття рідні. Чи я, бувало, до них піду, чи він, бувало до нас прибіжить: поосидимо, поговоримо, подражнимо ся а часом і погуляємо собі, знаєте, бо сусідські парубки, бувало, скоро учують, що Штефан у нас, ого! вже й вони тут; і музику десь видруть, і горівки принесуть, і такі гульки справлять не раз, що брат, бувало, аж гніваєт-ця: »Та цур-же вам, навісні!« сварить, бувало, — »чи у вас, хло, що днини м'ясниці?« Але де-ж там! вони як вам стануть, бувало, коло брата, як стануть, то брат уже мовчить та лиш смієт-ця, а з досади часом і собі як піде тронака або як утне метелиці! аж помости гнут-ця.

А дівки, бувало, скоро лиш учули, що Штефан у нас, ого! заразиськи найдуть собі діло до сестри до одної або до другої. Сій треба заплочити, та просить шовку, третій ігла уломила ся (Боже мня прости!), четверта прийшла узорець собі нашивати, п'ятій треба чирчику, — доста того: кожда в требі, а лиш, знаєте, так, щоби собі погуляти, та з Штефаном зачіпати ся. Висидить, бувало, по пів днини, та все одна від одної: »Ох лишенько мині! а мати що скаже, що я так забарила ся?« — а друга собі: »Неволе моя солона, та стара мене дома вб'є!« — а третя за нею: »Я, сестричко, вже таки й не йду домів, бо тітка десь з тачівкою вже жде!« — Так усі, бувало, та з того смутку гуляють собі кілька ніч з нами! — аж неня бувало вже сердят-ця: »Та бо то, дівчата, ішли би вже домів!« — »Панї-маточко, утко!« стане одна від другої зрікати ся, »та я від коли вже кличу Федора (ніби брата)

щоб ішли; та коли-ж бо годі його узяти, а я сама не піду у ночі!« Таке вони вам нені, бувало, заціють, та й роби їм, що хоч. А ми собі як гуляємо так і гуляємо.

Та бо не довго того нашого гуляння й було. — Штефана остригли як на весні, а мене в осени, але я його вже в Чернівцях не застав, бо зараз, скоро його взяли, так і займили, сердешного, в Ардял до регементу, а я ще служив більше як пів року при вербецирії, доки і мене туди займили. Не діддав би я був ні тот Ардял видіти, ні тоті цісарські дорожечки бити!

Нас провадив один оберлейтман, молодий, білявий, — Господи, що мині добре з ним було! Що днини, що днини бувало, платить мині або горівки, або снідання, або дасть доброго турецького тютюну в люльку. Скоро лиш рушимо зо стациї, він зараз і кричить: »А де мій Гуцулячок, де!?!«

»Гир! пане оберлейтман«.

»А чому »гир«, чому не »гир«? — питає, бувало.

»Або того не однако, пане оберлейтман, чи так, чи так гаркати?«

Він у сміх. «Ану заспівай,» каже. —

»Сегодня бігме не можу, пане оберлейтман!«

»А то чому би не міг?«

»Захрип, пане оберлейтман«.

Він знов у сміх; а віттак кричить на свого профатина: »Міхал! а дай-но там, серце, мому Гуцулові що поснідати. Ну, а тепер співай, або гроші вертай!«

»А я відки гроші маю, пане оберлейтман? Доки ще стояли на Рошоші по кватирах, то все перепадало по копіичині від дівчат, коби здоровенькі, а тепер і те урвало ся. Не всігди в середу Петра«.

»Та ти, пташку, і тепер не гинеш з голоду,» стали декотрі з ряду обзивати ся.

»А, не гину! а ви коби знали, що я ще сьогодні навіть і не курив«.

Пан оберлейтман наш зараз і виймають капшук з тютюном, та й дають мині повну жменю. »Ну, а тепер же співай!«

Я зараз заведу якої там, що він любив, а дуже миші наші співанки любив! Дві чи три навіть собі написав, так йому були уподобали ся.

От так зайшли ми поволі й до Турди, де моя компанія стояла.

Не велике містечко було собі ся Турда, але гарне та веселеньке, мов у віночку. На горбу стояла церквіця з трьома верхами, улиці скрізь широкі та чисті, доми білені та цеглою криті, люде приємні та ввічливі, дівчата як намальовані, а докола міста зеленіли гори-виногради.

Не далеко міста вийшов протів нас один товстий черлений капітан з охвицирами, ніби тото нас зустрічати, а сам такий якийсь неласкавий, надутий, — по чому би й капітан називав ся? Пообзирав нас, пообзирав, напалив нашого пана оберлейтмана, та й потік ся у місто, а нас казав роздати по компаніях. Девять нас відобрав один молоденький фельфебер, та й повів до своєї компанії, звісно: до нашої, а тут віддав нас капралям, що вже умисне того чекали. Я ще з двома прийшов до третього цугу до одного чорнявого капраля, що його Круком звали. — Чемний се був козак, дуже чемний, — дай Боже, де він тепер обертаєт-ця, щоби йому щасливо вело ся на кожнім постуці, бо се не капраль був нам, але батько рідний, а може й батько рідний не дбав би так за своїми дітьми, як він за нами; він, бувало, сам кару прийме, а чоловіка до біди не приведе. А був він з Галичини, родом, либонь чи не з Шупарки коло Заліщик.

»А ти відки?« став мене вишитувати ся, пообзиравши нас на усі боки.

»Я з Сторонця, пане капраль, з Буковини, коли знаєте«.

»З Сторонця? де тото той Сторонець, що я його не знаю?«

»Ледви й знатимете, пане капраль, бо се дуже далеко, на Гуцулах«.

»А як ти називаєт-ся?« став далі дошитувати.

»Так і так,« кажу я йому.

»Якесь не просте імя, — чи не попович?«

»Є з нашого роду багато й понами, пане капраль, але я не туди; я собі так, простий, одної вдовиці син«.

»Нічо того, синку, нічо,« став він мене по під бороду гладити, — »справуй ся лиш добре, то добре тобі буде«. —

»Не жури ся, небоже,« стали жовніри, що там були в хаті, один від одного вмовляти, — »наш пан капраль — батько рідний, вони тобі кривди певно що не зроблять«.

Мині аж сльози стали в очах від такого ласкавого слова моїх товаришів. »Браття,« став я казати, »будьте й ви на мене ласкаві, я вас буду слухати, і поважати по старшині, лиш навчайте мене на добре, та наводіть на розум. Я сирота, не обіжайте мене, товариші мої милі!«

Усі зараз приступили, та й стали мене цілувати, аж тут прибігає з міста — хто? Штефан. Господи, як мене вздрів, як не скочить, як не впаде мині по-за шию, як не сіплаче! »Брате, братіку мій як рідний, де-ж ми отсе побачили ся!...« Аж пан капраль Крук самі заплакали, та таки всі, що там були тогді. »Годі бо, годі!« стали пан капраль нарешті казати, — »бо ще й мене засмутите«. —

»Пане капраль, щиросте наша!« промовив Штефан, утихомиривши ся трохи, »як же мині не плакати? само серце плаче, згадавши літа наші молоденькі, та гаразди наші давні«.

Пан капраль ніби не чують. »А хто,« кажуть »буде з Федьковичем за товариша?«

»Пане капраль,« став Штефан голубити, »як би ви його не дали до мене, то я би на вас не наплакав ся«.

»Про мене,« кажуть пан капраль, та й вийшли на двір, а Штефан ухопив мене по-за шию, та й потяг за собою, а сам такий утішний, Господи! »Брате, братчику мій коханий,« голубить, »доки будемо у компанії, то все будемо в купі!« Так Штефан, а я дякую Богові милосерному, що таку щирю душечку мині на-вернув.

Але-ж бо й є, щире серце се на світі було. Бувало, поводит - ця в компанїї, як який ангел Божий, анї його не чути. З усіма товаришами жив як з братами рідними, а мене знов як жалував, то й брат рідний би був, поки світа, так не пожалував. Що днини, що днини платить минї, бувало, й сніданне й вечерю, а часом і пугар вина заплатить, бо грошєй було у його сила, ще з дому, а до того приходили йому що місяця, що місяця листи, а все з великими грїшми, бо було відки й слати. А він мене, бувало, все питає: «Юрійку, братчику, а не треба тобі якого крейцаря?»

»Не треба, Штефаночкє,« кажу йому усїгди, — і я не без крейцаря при душі.

»А защо-ж ти мою зброю та мої рїштунки та мундур чистити, хїба за дурно?»

»Чуєш, Штефа! ти в мене дуже розумний хлопак, але часом як щось скажеш, то бігме аж гідко слухати. Та же то, від коли світ, така уже поведїнка у військє, що молодший товариш мусить старшому зброї пантрити. А хоть би і не те, — ви робите фрайтерськє службу, то я вас мушу обслужити: так реглема каже. А ще до того зроблять вас сьогондє-завтра капралєм...«

»Мовчи, бо ти бігме в пїсок дам. Відки котрий, нїчо не знає, лиш усе: капраль та капраль, — а Бог би вас побив з вашим капралєм!« Страшне ненавидїв покїйник, як йому хто за капралєя згадав, — сяєде, бувало, та плаче.

»Та бо ти дурний, Штефанє,« возьму я йому нераз казати, »коли тебе хоче капїтан людьми зробити, то будь. Або тобі може легше буде, як зроблять якого штурмака капралєм, а ти йому будеш мусїв честь вести?«

»Ну, ну, лиш не дай ти минї покїй! — І бігме що тебе зараз запакую до арешту, будеш видїти; лиш доїдай ти минї багато.«

»А, як скажете їти до арешту, то видко дїло, що мушу їти, — ви на те робите фрайтерськє службу щоби вас слухати.«

»Мой!«
»Слухаю!«
»А не будеш ти тихо?«
»Таже я нічо не кажу, пане фрайтер, прошу по-слушно«.

Він аж по полах ударит-ця.

»Юрійку, братчику!«

»Кажі, серце«.

»Не гризи мене!«

»Не буду вже, душко«.

»Забожі ся, що не будеш«.

»Бігме, не буду«.

»І »ви« мині вже не скажеш?«

»І »ви« не скажу«.

»І фрайтером не будеш мене звати?«

»І фрайтером не буду«.

»А підемо сьогодні по розказі в місто?«

»Підемо, чому ні?«

»А кудя підемо, братчику?«

»Кудя злюбиш«.

»Але заспіваєш мині якої?«

»Отто рація! чому би не заспівав? —«

Пан капраль Крук слухають, бувало, нашу сварку, та сміют-ця. А на решті кажуть:

»Як ітимете сьогодні на місто, то кличте й мене«.

»Лиш коли-б були ласкаві з нами піти, пане капраль,« каже Штефан.

»А мене не возьмете?« питає пан¹⁾ фрайтер Білоус. —

»Братчику, лиш коли охота тебе збирає, — і овшем²⁾,« каже Штефан.

»Лиш зо мною нема кому піти,« жалуєть ся Цигрис, — а він, бувало, мене та й Штефана так любить, як рідних; де ми, там і він.

»Цигрис, брате, а ми-ж би тебе лишили? Або може ми багато без тебе по спацирах ходили?« так ми,

¹⁾ В перводруку мабуть через похибку: там. ²⁾ В перводруку: овієм: мабуть через похибку.

бувало, йому. От так тото ми собі жили, і сварились, і мирились.

Але прийшов одної днини такий був розказ до компанії, що десь не далеко Турди в однім селі Волохи побунтували ся, та не хотять податок платити. От і вибрав нас фельфебер 20 мужа та й післав з одним капралем у тото село на закуцію, а ми з Штефаном такі уже раді, що собі трохи на волі погуляємо! — по як яка тото вже у війську й воля.

Прийшли ми у село. Двірник зараз покватував нас хороше. Штефана й мене дали до одного Волоха багача, що найдуше бунтував ся. Господи, добре нам там було! — Старий дозирає нас, як свої діти, а найдуше вже тїшив ся, що ми знали по волоськи. По цілих ночах, бувало, з нами балакає, та розпитує то про се, то про те. На світі нам добре було.

Але одної неділі прийшов до нас капраль, пописидів, поговорив, (дуже се ставний козак був пан капраль¹⁾ Лагадин, він був з Мамаївців,) а — далі²⁾ й каже: »А шо, хлопці, хіба підім до корчми, щоб виділи, як тут парубки гуляють«. Зібрали ся та й пішли.

В шинку було набито людей: парубки, дівки, молодичі, ба і з наших хлопців було кілька. Волохи привели собі якогось там цигана, та й справили танець, а ми дивимось, як вони там крутят-ця. О, вже нема, як наші танці руські! — най усі ничі сховают-ця. Я навіть кажу до пана капраля: »Пане капраль, соколе, позвольте, най і ми собі дамо один сабан грати, аби тоті Волохи виділи, що то танець значить«. — Але пан капраль не хотіли, а ми — мовчати.

Волоська челядь дуже красна та делікатна, а що вже пишно убрана! І парубки нічого собі хлопці, кремські, охочі, але ні один межи ними вже так не храбрував, як один рудий високий парубок у тоненькій забраній сороці. Як став вино брати, як став усіх поїти, як став сабані платити, Боже! воля твоя! Але

¹⁾ В перводруку: капраль, очевидно похибка друк. ²⁾ В перводруку: делі.

хто видів, аби при великій п'ятиці та коли на сухо обійшло ся? Пан капраль¹⁾ Лагадин і кажуть: »Ану, хлопці, домів; тут на гаразді не обійдет-ця«. От узяли ся, та й пішли.

Другі пішли у перед, а я з Штефаном та й з капралем ідемо собі поволі дорогою; аж чуємо, у корчмі гвалт; б'ють-ця. Ми зараз скочили, дивимо ся, а Волохи того рудого парубка, що їх поїв, на смерть убивають, уже лиш хроне. Господи, як повитягаємо наші шаблі, як станемо Волохів молотити! — по гуцульски, знаєте; ледве неледве ми парубка уборошили, а з його так тирба і точит-ця! Як би були не ми, то парубка убивали.

Штефан зараз кинув ся до його та став його водою відливати, а я з капралем пудимо Волохів з корчми. Аж тут прибігає і батько того побитого парубка, стар дуже чоловік, як заголосить! »Сину, сину мій,« став по волоськи приповідати, »чи я вже тебе не просив та не молив, щоб ти твоєї поганої натури покинув ся?! — Ох, пани мої, пани мої милі, коби ви знали, який я на с'ім світі нещасливий з сим моїм сином! — Він мене без часу у гріб тручає«.

Аж нам старого жалко зробило ся. — »Не плачте, дядьку,« стали ми вмовляти, »та він ще молодий, ще прийде до розуму«.

Старий лиш махнув рукою, та гірко, гірко сплакав, поваливши ся на стіл.

Прийшов і Манолі до себе (так старий звав свого сина); ми його обмили чисто, повязали рани, злагодили постіль на кіллю, та й понесли до його дому, — а вже ніхто так за ним не побивав ся, як Штефан, аж зажурился, сердешний. Ох, щира се душа була у Господа Бога, щира! дай йому, Боже, небо.

Капраль узяв старого та повів, а ми два понесли парубка на кіллю. Прийшли до його хати. Хата красна, нова, білена, по-під стелю образи премудрі, а все браними рушниками позапінані, стіни коверцями оббиті,

¹⁾ В перводр. знов: капраль.

а стіл та ослони усе мальовані. Дуже гарно та чисто було в хаті.

Скоро ми увійшли, стара бабуся як заплаче, як ударит - ця в одвірок сивою своєю головою! сказано, мати; а за нею стояла дівчина молоденька, та плакала, плакала! —

Ми положили флекава на постіль, а та дівчина як припаде йому до серця, як заридає: »Братіку, ох братіку мій нещасливий!« Аж ми усі муєїли сплакати, дивлячись, як бідна сестра побивалась.

»Ну, добраніч вам, дядьку,« стали ми зо старим прощати ся, — »та й не турбуйтеся; йому завтра чей ліпше вже буде«. — »А я,« каже капраль, — »я завтра надбіжу, скоро-день, та й доглежу вашого сина«. — А капраль, знаєте, був раз десь комендерований у шпиталі та знав, як маст-ця коло побитих ходити.

»А ми-ж би вас так пустили?« аж скричав старий — »сїдайте, панство, сїдайте, просимо; най вас хоть пошануємо в своїй хаті, буде нам здавати ся, що наші діти... коли нам не дав Бог утіхи з Манолія... ох вайльо, вайльо! вайльо! вайльо!«

Ми не хотіли старих ще гірш смутити, та й посїдали за столом. Стара зараз кинулась до печи, а доцці звелїла йти в пивницю та вточити вина. А славне туда вино росло.

Увійшла дівчина з вином, заплакана, як та рожа полонницька в ранці під росою. Красна, красна, як намальована. Але скажіть: чи годен я єї красу на папері написати? Хто годен, най пише; я не годен.

Стала вона нас частувати, а Штефанко увяв, та лиш на мене повалив ся. — »Пофтім!« стала вона до Штефана голубити, »пофтім, домнуле, чінстїц де біне,« а сама як подивит - ця на Штефана, як найдут - ця єї чорні очі з його очима, як почервонїє, трохи що їй пугар з вином не бриз з білесеньких єї ручок. Я усе видів, та лиш мовчав.

Повечеряли ми красно, подякували Богу небесному, попрощали ся зо старими, та й пішли по квартирях. Штефан нічо до мене дорогою не говорив. Дома я його розібрав, поклав спати, а сам узїв ся мундур

чесати та зброю утирати; далі покутав і я, помоливсь Богу, та й ляг і собі. — Трудний був, так зараз і заснув.

Але пробужуюся у ночі, — Штефана нема на постелі; чекаю, чекаю — нема. Я боржій на двір; дивлюся, — а він сидить, сердешний, у садку, та плаче-плаче! —

»Господи святий! — братіку мій, а се ти чо?»

Він лиш махнув рукою, пообтерався, та й мовчить. — А сам блідий-блідий!

Я сів коло його: »Братіку Штефаночку, не скажеш ти мині, що тобі є? чи в тебе що не болить, любий?»

»Болить в мене серденько,« став він промовляти, »та хто мині порадить?» —

»Братіку мій як рідний,« став я казати, »ти полюбив Зоїцу? скажи мині!»

»Полюбив,« каже, а сам сумує!

»Камрате мій нещасливий,« став я жалувати, »ліпше би було, щоб ти своє серце розрадив; таке ти жовнір. Що може з твого вірного кохання бути? розважайся, братіку, яко мога«.

»Або-ж я годен серденько випинити? вона, все вона мині лиш на гадці, вона перед очима, вона, куда гляну«.

Що я вже не навмовляв ся, що я вже не нарадив ся — так дарма. Я нарешті вже рад був, що його затагнув у хату, бо би був ще захворував, серце моє.

На другий день встали ми дуже раненько, — навіть і не снідали. »Братіку,« каже Штефан, »іди, іди та кажи їй, що я гину, іди брате«.

Я і пішов. Манолі стогнав на постелі, а я буцім то прийшов його відвідати.

Попосидів трохи, та й хочу йти. Силували на снідання, але я подякував красно, вихожу, а стара грімнула на дочку: »Чому,« каже, »не випроводиш пана вояка?» —

От і вийшла за мною.

»А чому,« каже по тихоньку, »чому не прийшов ваш товариш з вами, га?«

»А я знаю, чому ти з ним таке поробила, що він навіть і встати не може, не то що?«

»Вайльо!« бідкає дівчина, а сама ніби то й журит-ця, а ніби й весела.

»Дурно і вайкатись, зіронько моя, — хлопець пронав.«

»Любчику мій!« жалує вона.

»А правда отце, що ти тепер казала?« став я заходити.

»Ох правда,« каже, »правда!«

»Зоїцо!« кричить мати з хати.

»Скажіть, що я його люблю, що я його любитиму до самої смерти.«

»А побачити його не хочеш?« питаю.

»У нашім садочку, по опівночі!« та й стрігнула в хату — мов ясочка.

Штефан мало мене не задушив обіймаючи, як я йому розповів, що було.

»А чи не дурини ти мене ліш?« усе питав та допитував.

»Або я тебе багато дурив?« кажу я, ніби сердитий.

Він так і рад! —

Ледве неледве дочекали вечера. — »Ходи вечеряти,« кличу. —

Але де-ж там! — йому вечеря в голові? — Таке прибіраєт-ця, та зачесує, та в дзеркальці призерает-ця!

— »А не час уже, аби ми йшли?«

Я аж качаю ся зо сміху: »Та цур тобі! ще й сонце гаразд не зайшло. А вона казала в опівночі приходити.«

Ваги, переваги, діждали ми тої опівночі, пішли.

Біля єї хати був красний великий сад, усе яблонї та вишні, та сливи. По-під паркан калина понадвисала.

Я став під парканом мов шельвах, а Штефан перелетів у садок, сказано, до своєї милої. Тут і обнялись.

— »Серце, серденько! — раю мій, покою!« — тільки й бесіди в їх було.

»Ох Штефаночку ти милий мій, а не покинеш ти мене?« прощобетала вона наренгітї, склонивши го-головку свою мов рожеву квіточку на Штефанові груди.

»Зоре моя ясна, світе мій рожевий, як ти можеш мене отце питати? Не питай, душко, не рви мого серця, бо я ще хочу жити, я ще хочу з тобою нажити ся!«

Вона зомліла. — »Бери, вийми,« каже, »мою душу!... козаче мій, місяцю мій, соколе мій!«

Знов обняли ся, знов мовчали. А калина укривала їх широким своїм листом.

Стало далї зорити.

»Штефаночку мій, голубе, а як ти підеш віден, мене поховають! — не годна я без тебе жити«. — І знов як чічка йому до серденька.

»Сонце мое, маю мій!« став він гудіти як голубчик, — »або-ж то з Турди сюда далеко? Я можу бути в тебе що тиждень«.

»Що тиждень! що тиждень!« стала вона плакати, — »а я й години без тебе не можу бути!«

»Що-ж маю робити, ясочко моя принебесная, коли я вже такий нещасливий на сьому світі«. — А сам заплакав, як мала дитина.

З хати щось рипнуло. — Поцілувались, розлетїлись. — Тільки того й щастя було. Штефан дома не лягав уже спати, і мене не пускав, — говорить, щечече. — »Та бо чому ти сьогодня якийсь такий неговіркий, Юрійку?« в одно мене питає. А я говорю з ним, як звичайно.

»Юрійку, братчику, який же я щасливий! ти не знаєш; — говори бо, Юрійку«.

»Та же я говорю, братчику; чого з мене хочеш?«

»Хочу, щоб ти поділив ся зо мною моїм щастем; я братчику такого щастя ще й не зазнав на світі!«

»Гай, гай! думаю собі, чи-ж довго триває тото наше щасте? — От що побачиш його, а тут крикнуть »Марш!« уже й по щастю, уже й по долї«.

Так я собі тогді думав, а це й справді так було. Штефан дожидає вечера, як Бога, аж тут приходить післанець від капраля: Збирайте ся як найборше, мусимо вертати до компанії, розказ прийшов».

Вернули.

В Турді — як у Турді. Камрати привітали нас щиро, сердечне, сказано: камрати. Капітан сварив — сварив на капраля, чому так припізнив ся, та й повів ся у цукорню, де собі горівочки здорово все потягав, а ми знов своє діло пазили, аби, як тот казав, світ не без нас. Лиш Штефан мій дуже засумував, таки так засумував, що я вже побоював ся, аби не пішов до шпиталю. »Братіку,« кажу я йому не раз, »товаришу мій милий, розбивай свою тугу, розважай своє серденько, розважай, камрате мій дорогий».

»Та коби то я міг,« промовить, бувало, а сам ляже на ліжку, тужить. Я вже його не відхожу ні на крок; йому розказую де-що, співаю, жартую, ба далі й сварю ся, нічо не помагало: чахне та й чахне, а все мовчить. — Не раз йому вже й капралем доідаю, — мовчить.

Але пішов я в один раз на варту аж до цісарської бані, а Штефана лишив дома. — »Не жури ся-ж мині, Штефанку,« кажу я йому ідучи, »бо бігме битиму як прийду«. Він мов і не чує. Се діялось в неділю.

Цісарська баня стояла на горі; до кола гори, та сади, та виногради раєм процвітали. Сонечко збиралось на нічліг, а я сів собі на дворі під вахцимброю та раду ю ся світу Божему. Аж тут прибігають два жовніри в чаках, та таки просто на вахцимбру: »Фрайтер, а не був тут Славич?»

»Або що?»

»Та же дезертирував».

»Брешете!» (не до вас кажучи), крикнув я мов опарений, вбігаючи і собі на вахцимбру.

»Бреши ти з усіма псами!» гримнули на мене тоті два жовніри, а фрайтер питає:

»А чому-ж ви його тут шукаєте?» —

»Бо ми ще гадали, фрайгер,« стали вони казати, »що він у Федьковича буде«. А він, бувало, усігди, як я де на варті, то зараз по бэфелі прибіжить до мене, принесе горівки трохи, закуски якої, побалакає, та й піде собі коло цапістраху домів.

Як я уже тоту варту збув — не хочу вам казати. Облюзували нас нарешті. Прихожу до касарні, дивлюся: Штефанова зброя висить та сияє, я аж заплакав.

»Чому не обідаєш?« питає Цигрис.

»Лиши! по тому«.

»Брате Федьковичу!«

»Чую«.

»Велика печаль на тебе«.

»Ні,« кажу.

Цигрис сів коло мене, та хотів щось говорити, аж тут чуємо по ганках крик: »Славич, Славич!«

Вибіг на двір; аж тут ведуть його два жандари з накрученими багнетами, а з ними йде рудий той парубок, що його Штефан тогді оборонив від смерти.

Я до Штефана: »Братіку мій, рідний мій, а тобі що отце стало ся?«

»Йди собі, йди собі,« каже, »та мині легше буде!« Я пішов. Шаблю на себе, та до капраля: »Пане капраль, батечку, пустіть, сизий!«

»Йди,« кажуть пан капраль, »лиш не бари ся«. А самі так зажурили ся, аж таки їх нема, — але нічо нікому не кажуть.

Я побіг: Цигрис за мною і в капраля навіть не мельдував ся.

Жандари віддали Штефана до гарешту, та й вернули до своєї касарні, я за ними в слід. Один з них був від нас з Шипота, звав ся Онуфрій Салагор. Кілько то він в нас на храму нагуляв ся!

»Онуфрійку, братчику,« став я його благати, »уповіж мині, соколику, що тото отце такого подіяло ся?«

Він, сердешний, аж по полах руками вдарив ся. »От, дурний розум,« каже, »та й годі. — Штефан хотів побачити свою дівчину, та й побіг тудя: гадав, що за вчасу домів вернет - ця. Але рудий пєс, скоро се

вздрів, з кількома такими, як він сам, упали на його потай, звязали, та й до нас¹⁾ знати, що мають дезертира.

»Нам ніщо було робити; мусіли його сюди вести; таже ти, братчику, сам здоров знаєш, яка наша служба жандарська«. Так жандарь розказував, а самому аж слюзи в очах крутят-ця.

Я аж осторопів.

»Що тут своїй голові діяти?« кажу.

»А має Штефан гроші?« питає Онуфрій.

»Та гроші є,« кажу я, »але що по тім».

»Ну, коли є,« каже жандарь, »то добре. Возьми-ж 24 леви срібні, та заплати боржій рудому, аби ні в кого нічо більше не допомагав ся; лиш так хіба би міг скапати штокгавзу, інак ні. — Та й то ще від капітана залежить».

»Біжу я шукати того рудого анцихриста,« кажу, »а ти, Цигрис, лети, брате, як найборше, до нашого пана оберлейтмана, упадь до колін, най роблять милость, най просять у пана капітана».

Цигрис полетів як стріла, а я знов парубка шукати. Відшукав у однім шиньку, — сидить, клятий, коло стола, перед ним оковита, а на колінах, не до вас кажучи, гайта якась, обідрана, боса. —

»Добрий день!«

»Добре здоровья!«

»Озьде маєш гроші за твого дезертира».

»А кільки?«

»24 срібних».

»Добре».

»Добре,« кажу: »але аби мині капітан ні за макзерно не знав».

»Гм,« став рудий міркувати ся, — »а я таки до капітана піду».

»Ба не підеш, собако,« а сам аж палаю.

»Хіба-б ти мині за моє чоловіцтво що заплатив, аби не пішов?«

¹⁾ Тут мабуть пропущено слово: дали.

»А кілька-ж би тобі за твоє чоловіцтво дати?« питаю я, а тут аж дріжу вхопити шаблю, та затопити як у пса. »Але що-ж,« гадаю; »я тим нічо не пола-гожу; тут треба камрата ратувати.«

»А даси 10 срібних?« питає рудий.

Я йому й кинув їх на стіл.

»Що там? що тото? як тото?« стали венгерські парубки допитувати, що там були.

Я їм розповів. Господи, як ухопить мого рудого, як потащать його аж за міст, за Аранюш! а самі стали на мості варгою, аби може рудого не покортіло, дїсправди до капітана піти, бо такому ворогові не тяжко. Два дні тримали вам легіні варту! Та йскажіть, чи нема добрих людей на світі? — Є, але не всі.

Лишив я легінів на мості, а сам пішов домів.

»А що-ж, Цигрис, брате, як з'орудав?«

»Добре.«

»Що-ж казали пан оберлейтман?«

»А що-ж би казали, — ухопили шаблю, та й побігли до пана капітана.«

»Дай Боже, аби вони мині ще сноралом були.«

»Ой бо і варта,« каже Цигрис, »такого пана не найдет-ця.«

Другої днини прийшов Штефан до рапорту. Капітан так кричить, так лютує! — крий милий Боже, — аж прискакує:

»А ти мині будеш у вірїй літати, паничу? Чекай, научу я вже тебе! — Пане оберлейтман: сьогодні по полудню 20 буків йому!«

»Пан оберлейтман лиш поклонили ся, бо не сміли нічо більше і казати. — Доста й так добре обійшло ся. — Завели сердешного Штефана знов до гарешту.

А я зараз по обіді як піду, як упу ся! — »Що,« гадаю я собі, »волью і я буки брати, як маю дивити ся на кару свого товариша.«

Ще на брамі переймив мене капраль Кример, а се, знаєте, був від »наше вірех«.

»Стій, ніроке!« крикнув.

»А ти п'яне, га? свиня ти, дай Боже!«

»З свині чую, пане капраль, послухне.«

«Гвалт, патруль, супротивація!» кричить Кример, «зłodій, опришок, беріть його, — каже мині, що и свиня!»

Вибігає пан капраль Крук.

«Ади, Крук, ади!» каже Кример, — «бери його параз собі до арешту».

Пан капраль так і осердили ся! — «Та я його до арешту дам,» кажуть, «але ти не називай мої люде свиньми, ти хаптелею вонячий, ти цибулянику!»

Більше нічо йому пан капраль не казали, але взяли мене, та й завели на вахцимру; а тогді були пан капраль Українець на варті, таки з нашого цугу.

«Диви ся, Українче брате,» стали пан капраль наказувати, «най виспит-ця, але не мельдуй нікому нічо, я хочу, аби тото тихо було».

Спав я геть до пізна в ночі, коли пробужую ся, а мене хтось укриває плащем, та гріє студені мої руки. Глишну, се Штефан. — А варта спала около стола, мов п'яна, — чи то я ще був п'яний, та мині здавало ся, що цілий світ п'яний.

«Юрійку, серце, брате,» голубить Штефан, «що тобі є? —»

«Добре,» кажу; пошлентав ще щось, звісно: п'яний, та й обернув ся на другий бік. — Не рано вже я витверезив ся. Пішов до дому. — «Аж тепер» гагаю собі, «буду я мати ся від пана капраля». Ні словечка не згадували. Ох чоловік се був, чоловік! Дай Боже, аби ніколи на лихе місце не ступив!

Се діяло ся у вівторок, а на другу неділю трафило нас обох з Штефаном на варту коло одного магазину. Вечер був ясний та тихий та теплий, сказано: серед літа. А місяць підповень дивив ся з неба, призивав ся, як тото на світі красно. Соловії деєь таки і розливались!

Я сидів собі подалік мід муром, невеселий. Якись сумні гадки мині все набивали ся; гадав, що мину ся. Аж тут приходить Штефан, сів, тихонько пригорнув ся до мене, а сам такий, такий блідий. — «Юрійку, Юрійку мій, братчику!»

«Що-ж я тобі поражу, друже мій нещастливий?»

Він заплакав. »Заспівай мені,« каже, »тої, як летіла зазулечка по-над море в гай«.

Я трохи розгадав, та й співаю :

Ой летіла зазулечка
по-над море в гай,
Та й пустила сине пірце
у тихий дунай :
Плави, плави, сине пірце,
долів за водов,
А я собі молоденький
човном за тобов.
Приплинемо, сине пірце,
на жовтий пісок,
А там собі заспіваєм
усіх співанок.

Ой маю я срібний перстїнь,
пущу по горі ;
Ой маю я три сестриці
в чужій стороні.
Ой маю я три сестриці,
а четвертий брат,
Скажу-ж я їх закликати
в яблінковий сад ;
Всі яблінки солоденькі,
лиш одна винна, —
Сестрички ся походили¹⁾ —
а брата — нема.

Мій товариш так слізми й умивает-ця ! — лебідь на воді.

»Тихо,« кажу »братчику, тихо,« а сам виїмив шириньку, та й подаю йому, аби утер ся.

»Ся ширинька,« каже, »ще з дому?«

»З дому, братчику ; або що?«

»Нічо, я лиш так питаю.«

¹⁾ В перводруку очевидно через похибку: Сестрички походили ся.

»Ablösung!« крикнув фрайтер від варти.

Штефан схопив ся, стис мене за руку, та й пішов на свою пошту, аж тут чуємо — нараз стрілило, — біжимо: а Штефан уже неживий лежить на кровавім камінню.

У вівторок поховав я свого товариша. Господи, що усеї плакали, а вже ніхто так, як Цигрис епрота, таки топив ся. А пан капраль Крук дали за свої грони красний дубовий хрест зробити, та на Штефановім гробу закопати.

А що на дворі вже ясно було, як покойного ховали! ні хмариночки, ні листочок не ворухнет-ця! лиш соловії десь приповідали, та камраття плакали, бо попа не було, аби хоть що-го прочитав, сказано: чужий край, чужа сторона.

А Цигрис каже до мене у вечер: »А що,« каже, »нема твого пана, нема вже кого розберати, братчику Федьковичу?«

»Нема« — кажу, та й ляг мовчки спати. А ті сльози чогось так ллют-ця!

Друк. в »Вечерниях« р. 1863 ч. 13—16. Поміщуємо тут на основі перводруку.

Хто винен?

Оповіданє народнє.

Ой кажу: не то що, але й порох аби їм святив ся, тим молодим літам! — Учешаннє не памятаю, а що тогди діяло ся, що й до крихіточки тямлю.

А нікого я вже так гаразд не замятав, як ту стару Лавриху, що сиділа онде у Тисницькій. Багатирика, знаєте! — І полонина своя, і худоби без ліку, а що вже двори побудувала собі, двори... батьки мої! — Аж з ляцького боку майстри в її робили, та писали, та мальовали, та перемальовували!

Лавра я не зазнав. — Кажуть, що він ще зза молоду отемнів та й скоро і помер. А славлять люде, що йому, покійник, ні раз якось не вело ся. — Чи мушка, чи скотинка: де що, бувало, піде, відти не прийде, де що пішло, відти не прийшло. — Мабуть йому так уже починено, чи що. — Вороги, знаєте, та лихі душі, Бог би їх не простив.

От, скоро, кажуть, Лавра спрятали, молода удова не загнула руки, як то друга зробила-б, але приймила ся за діло: і сему дала розвід, і тому дала розвід, а все розумно, все обачно; от і дав їй Господь парть: діждала ся і худібки по малу, і пасіку собі розвела, і полонину купила, і ще докупила, ба вітак і побудувала ся, що вже краще таки не може бути. Усі їй, бувало, дивуют-ця. — »Ви, леле Матроно, далі нас заплачуйте,« жартують не раз передні газди у селі, чи там ідучи з церкви, чи як.

»Батьки мої любі, голуби мої сизі,« стане вона їм, бувало, правити, »а я-ж би гріха не мала, як би

я для своїх сиріт не старалась? — В мене господар, знаєте, як був... (а тут бувало як заплаче!) я мунгу своїм діточкам бути і вітцем і матірю. Ой так, газди мої славні, газди мої любі! — «

А діточок було в її лиш двійко: дві дівчині. Одну звали Калиною, а меншеньку Оленою. Господи, що красні обі в світі!) були! як з образа, а що вже господині, то пари їм не було: чи упрясти, чи виткати, чи вишити, чи закрасити: ніхто як вони; а що вже коло худоби та до пасіки знали, то най і старе сховаєт-ця.

Але жив у сусідстві молоденький легінь хорошого зросту та личка румяного; Марком його звали. — Господи, що покохала його наша тихонька Калинка, а він її. Одно за другим аж гине. — Було, — зійде місяць з зіроньками, Калинка викрадет - ця з хати, да й уже у садочку, уже коло свого Марочка білявенького. — Нічо не говорять, лиш цілуют-ця²⁾ та обнімают-ця. — — — Ох! —

»Марочку, серденько, а чого ти отсе такий смутний та невеселий? — Уповіж мні, душечко!«

»Фіялочко моя препишная, мабуть літа твої молоденькі баламучу. — Я сирота без вітця і без матері, я бідний, дуже бідний, а ти . . . « та й не доказав, лиш слізоньки покотились по мальованім личку, та по молоденькому вусочку. — »Дівчино моя, лишім ми хиба кохатись«

»Ти мене можеш лишити, а я тебе не лишу ніколи«. Промовила та й прилипла йому мов листочок до серденька.

»Ні, я тебе не покину, янгеле мій небесний, — дій ся Божа воля!« — аж скрикнув Марко, да й знов цілувались да пригортались до самого світа. А вічні зорі усе сияли над ними. — Хто би знав прочитати, що там написано! — — —

Кохают-ця наші молодята якийсь час, аж тут їдуть старости кіньми, далекі дуже люде, аж геть десь

¹⁾ У Драгом. пропущено. ²⁾ У Драгом. всюди поправлено: ...ть ся.

з Ляччини. — Сватають Калину за одного вдівця, багатира без міри. Він покойному Лаврові якось і родич доводив ся.

»А який Бог вас аж на нашу Волощину приніс?« питає стара.

»Та гаразд, пані маточко.« — Та й стали розказувати, як старий Микитула повдовів, як чув через майстри, що тогидь в її робили, про Калину, та як їх аж сюда за рушниками вирядив. — »Повяжіть пані-маточко,« кажуть, »там стадо коний, там пятеро сот рогатого товара, там кошара нерахована, а сам удовець бездітний«.

Стара така рада! — »Іди,« каже, »доню, та пошукай, що там понатикала та понашивала. — «

Калина бух до землі: »Ненечко, ох ненечко моя, не топіть мене за нелюба. — Або лучче ветроміть ніж у серце, та ліпше мині буде. — «

Стара мов і не чує. — »Що ти знаєш,« каже, »ти ще молода. — Або може я тобі не мати? — Іди та давай лиш рушники. — «

Присилувала, віддала.

* * *

По весілю забрав молоду з собою. Посагу і ніточки не хотів. — »На що мині,« каже, »посагу, на що мині віна, коли в мене скриня гроший в земнику«. Поїхали.

По новій господі ходить Калина мов не по свому світу. Все лиш він один їй на гадці. — Що старий не вмовляє, що не діє; дарма. —

Одної неділеньки сидять собі обоє, одно в один бік дивит-ця, а друге в другий; ні чичирк. Аж тут уходить у сьвітлицю легінь молоденький, увесь чорно убраний. — Поклонив ся. —

»А відки легінь?« пита старий; »куди дорогою?«

»Буковинський, — каже; — іду служби шукаючи«.

»Найми ся в мене«.

»Та добре«.

»А що правни?«

»Що другим даєте, то й мині даєте,« — каже.

»Згода. — Просимо-ж у хату«.

Старий сказав, та й пошкатульгав у коршму. — Бачив він свою недоленьку, та й тонив її у горілці. День в день у коршмі напивает-ця.

А молода молодичка дома умліває. — »Марку, коханячко моє незабутнє, іди, іди від нас, не рви моє серце!«

Він за крисаню: — »Іду,« каже, — »до Черемошу глибокого, — не далеко«. —

Вона його за ручку: »Не йди,« каже, — »або й мене бери«.

Остались обоє, обгорнулись, — нічо не говорять, лиш плачуть. А він нарешті промовив: »А чого тобі,« каже, »по під вічка такі синці? чого, голубко?« — та й знов став цілувати. —

»Нелюб убиває,« каже. »Ох, Марочку, серце моє, коби-ж!) то ти знав, як він бе! — ох, да якке-ж він мене бе, бе! — А ти не чув?«

»Чув, голубко моя нещасливая. Продав зараз і ґрунтик і хату, а сам пішов сюда. — Буду, гадаю собі, до їх в найми просит-ця, та й не дам мою квітку толочити. — Я тебе не дам, крішечко моя.« — Так говорив, обіймаючи її, як голуб голубку. —

А старий із коршми. Паній-паний! Та й до жінки:

»А чому ти мене не любиш, — га? — Ти сяка — така дочко! —«

Вона мовчить.

»Чому ти мене не любиш, я тебе ще раз питаю ся! —«

Вона мовчить.

»Ех!!« — Відмахнув сокирою, та хоче її в голову; а Марко лан за руку; »Стій!« —

1) У Драгом. похибка: хібак.

Марко був сильний хлопець. — Старий звалтував та пустив топорище, а сокирка відвинула ся, та йому право в чоло. Від разу нав без душі.

Марка звязали та віддали до неволі. Кажали, що він стрія зарубав. Що божив ся, що присягав ся — дарма; не ймили Німці віри.

Хотіли і з неї, сердешної, протоколи тягнути, та годі вже було: від тої години, як головництво стало ся, вона — без ума. — Нічо, бувало, не робить, лиш сидить у віконці, та все питає — випитує: »А не йде, каже, Марочко, га? — не йде мій милесенький? — ох, що-ж бо то бавит-ця коханнечко моє молоденьке! — Де ти пробуваєш?« —

А він пробуває у славнім місті Станіславі, у темниці; на руки і на ноги кайданячко гостре. На другім місяці і поховали.

Не раз там оповідає старенький гайдук, що хворих невільників дозирає: »Я прихожу,« каже, »одної неділеньки в ранці, а він лежить на постелі, ручки на грудях. —

»А ти хворий, небоже, ти дуже хворий?« питаю

Він на мене пильно-пильно подивив ся. »Хворий батечку;« та й хопив мене за руку. — »Не був,« каже »ніхто від нас?« —

»Не був,« кажу. — А він, сердешний, забув, що де Станіслав а де Буковина. А що його любка уже без ума, мабуть також не знав. — Його вхопили, знаєте, як на воздухах, у темницю.

»Я, дядечку, стрія не зарубав,« каже він: — »чи хоть ви мині на сім світочку вірите, що я не винен?«

Я стис с плечей, а він яв плакати: »Боже, Боже,« каже, »в яку я годиничку народив ся?«

»Цить,« кажу, »цить, синку, не гнівай Бога; він тобі допоможе.« —

»О, вже« — каже, та й накрив собі очі. Але за часок знов до мене обертає-ця; »Я би, дядечку, пішов до віконця!« —

Повів я його помаленьку до вікна.¹⁾ — Відти було видко ся геть-геть аж у гори, що так у ясному сонечку і леліли! — А він дивит-ця — призирає-ця: а далі як припаде ік залізним ґратам, як заплаче-заплаче! — Не знаю, як лиш ті залізні ґтаби не потріскали.

»Іду,« каже, »зараз«. — Глянув ще раз у сині свої гори, притулив голівку ік холодним ґратам, та й уже — по нему. — »Марку« кричу, »Марку! Бог з тобою, опамятай ся!« — А він лиш хляв на мене, як той явір підтятий.

Так розповідав пераз старий гайдук, а сльози як горох котят-ця по снідїй його тварі.

* * *

Пішла скоро поголоска й волоським повітом. — Приїхала стара та й узяла дочку з собою. — Да що з того, коли навіть і неню собі не пізнає. — »А ти хто?« — питає ув одно.

»Таке я твоя неня, синку!« голубить стара, умиваючись кривавими слізоньками.

Вона лиш покиває головою: — »Та ти мині не неня!« каже, »а де-ж ти мині неня?« —

Одної неділеньки рапо і змила ся сама, і счесала ся сама, і убрала ся сама, да так уже гарно! — навіть і заквічала ся. Стара вже не ходить по двору, та не молит-ця Богу! — »А чей Господь милий,« каже, »умилосердит-ця і на мене грішну. — А чей Матїночка Христова помилує дитину мою нещасливу!«

А вона, сердешна, припала перед образами, мов янгіль який молящий, саме проти віконця, а сонїчко присвітило на личко її біле — білесеньке, та на чоло ясне. А вона зняла ручки до матері: »Матїночко,»

¹⁾ У Драгом.: віконця.

каже, »ану припадьте і ви, та кажіть мині Отче-наш, а я за вами казатиму«.

Стара припала та й проказала їй і Царю-небесний, і Святий-Боже, а вона, сердешна, вже так красно та пильно говорить. Аж у Отче-наші зупинилась :

»Ненечко,« каже, (та й справляє пальчиком у віконце), »ах, матіночко моя, адіть! о-о! — ох, ненечко моя, любко!« —

»Да Бог с тобою, доню,« голубить стара; »таже там нема нічо, серце, нічо нема; ади, у віконці, там лиш от склівочка с квіточками, с твоїми квіточками, душко!« —

»А межі квіточками мій Марочко! — Адіть, адіть, ненечко, як він мене мило кличе — викликає. — А який же він красний! — Ох, да який же він красний, ненечичко моя! да який же він ясний, та убраний... а на чолу йому зіронька сияє! — ану, дивіть, ненечко: а так, що зіронька?«

»Дитино моя дорога, дитино моя любо,« просить мати, схопивши її за ручки: »Бог с тобою, — там нема нічо,« —

»Оф!!« — скрикнула та й ухопила ся у сердечка; — »іду милий, іду милесенький мій, жди....« та й повалилась мамці своїй на коліна, — без души. —

* * *

У два роки віддавала ся й Оленка. Господи, що за красава дівчина з неї вибралась: кров та молоко. — Але стара її вже не силувала. — »Іди,« каже, »доню, за кого тобі мило та любо, а я собі піду у монастирь, чей бих там спокутувала гріхи свої неспасенні. — Да чи і простить мині Бог, що я три душецці погубила?« —

Так стара бувало. А її донечка вибрала собі молоденького слусаря, легіника не то на всі гори та на всю Буковину, але на цілу руську Україну. — Господи, що за речі він роблював! що креси, що пістолети,

що ножі, а що вже за топірчики мудерні зсинав, то не найдет-ця в світі. І отсі порошниці, що на минї, то він робив. — А ще хвалив ся оногди, що має піти до Станїслава, та на Марковім гробу хрест покласти, але хрест раз, такий, аби в світі не було такого. — Най йому Бог допомагає, на що гадає. —

Друк. в Метї р. 1863 ч. 1. стор. 44—49. Передрук. у Драгоманова стор. 31—37. Друкуємо з перводруку.

Стрелець.

I.

Мій старший брат, знаєте — та кохав ся у стрілецьтві. — Господи, що кохав ся! Як, бувало, така днинка випаде, що не може собі погуляти тими темними лісами, то його аж нема. А хороший собі був парубок — о, хороший! Усе в чорній одежі ходив, в дорогій, — а чупер носив собі коротенький, чисто.

Полює мій братчик, що полює, але від якогось часу став він дуже барити ся по лісах. А дядик раз питають: »А де ти отсе так забарив ся, Онуфрію?«

»Да я,« каже, »гнав ся за оленем аж під самий Буковець!«

Дядик лиш покрутили головою: »Да чи ти собі, хлопче, куничку де не переймив?«

Мого брата мов би хто окропом попарив, так зачервонів ся, та й утік з хати, а дядик у сміх: »Еге!« кажуть, »туда стежка в горох!«

Полягали.

II.

Господи, що я був хлопцем пустий! Де, бувало, які хвиглі вистроют-ця¹⁾ по селу, то без мене не обійшло ся. — »Ого!« кажуть люде, »отсе вже того шибеника робота!« Але про те мене всі любили, а дядик найдуще.

¹⁾ У Драгом. і тут поправлено: ...ть ся.

Другої днини до-світа брат знов кріс на плечі та в ліс, а дядик мене кличуть: »Грицьку!« кажуть, »ану сюда, — Грицьку!«

Я прибігаю: »А що там, дядичку?«

»А йди-ж мині,« кажуть, »за Онуфрієм назирці та диви ся, куда він піде, та що він робити ме. Але сохранны-ді!«

Мене мов би маслом хто помастив. »Гайда, гай!« кажу, та стрібнув у ліс, мов та яведа. — Дивлю ся, а братьо так стриже плаєм, так стриже! аж хвоя сиплетця; так тото йому, бачите, кванно. А я все за ним, все за ним, — суну ся як лис.

Не далічко якогось хутора зупинивсь, — зазирає по-під ліс так уже приязно! — »Не видно,« каже; »забарилась«.

»Еге«, гадаю я собі, та мов той кіт вихопив ся на одну високу ялицю; сижу собі як дїтько, ні чирк.

А брат з за череса угорське своє пістолятко: гримнув раз, гримнув і другий раз, аж гори загуркотїли, та й сїв собі на колоді, а я аж щипаю ся з цікавості, що то буде.

Аж тут: чах! чах! — крадетця по-під ліс молодичка, мов ласичка. Прибігає; він єї вхопив на колїна, притис до себе, цілуютця так, страх! — »Отто,« каже, віддихавшись, »отто-ж я забарилась! Доки свого недужого чоловіка покутала, доки що —«

Він зітхнув тяженько. »О!« каже, »ми будемо мати гріх за отсе!« А вітак як крикне: »Олено, Олено! нещастячко мое; лишім ми кохати ся!!«

»Да чи так?« каже вона та й стала глумить ся: »хто дав принуку, чи я, чи ти — га?«

Він заломав ручки свої білі, а вона:

»Го-го! паничу, я не таких ще видїла, як ти. По смерти каяння нема. Мій чоловік сьогодні — завтра —«

»Да не згадуй мині хоть твого чоловіка!« крикнув брат не своїми голосами, та й поваливсь на колоду. »Бог би тебе,« каже, »нобив!«

А вона буцім то не чує. Зараз сіла коло його, поклала голову собі на коліна, стала пестити, цілувати, лоскотати. Мов та ганечка коло його вет-ця. Братіка мого мов-би чарами хто обійшов! прилип до неї, як той метелик до меду.

»Ади, що я тобі принесла,« каже вона та й посягла в¹⁾ пазуху. Я хотів ліпше видіти, нагнув ся з ялиці, а віршечок хрусь! — а я гегеп! з ним до землі. Ох, обдряпав ся-ж я на ломачця, обдряпав! А брат до мене:

»А тебе,« каже, »котрий анцихрист сюда приніс та ще в смерічку висадив — га? Не міг де інде зависнути, та тут тебе чортова неня випялила?«

Я так вже й стогну! »Ох!« кажу. »ой-ой! — гину, — свічки, гину!« А тут так бих сміяв ся, що аж пукаю, та не смію, — убе, гадаю собі.

»Но-но!« каже. »я тебе зараз вигою! Лиш коби мині дядик за мак-зерно довідались, що тут було, то на колу тебе повішу, хло! як ворону! Рушай домів!«

Ніколи було не йти. Пішов.

»А що?« питають дядик.

»Та нема нічого,« кажу. В перше я отсе перед дядечком збрехав. Та добре, що хоть не забожив ся.

III.

Щось у три, чи в чотири дні потім чуємо ми: по-душні. Ненечка зараз і стрепенулись: »А кому-ж отсе?« кажуть.

»Та то старому Бердареві,« уповідають.

А мій братьо не ждав і тижня, але каже старині: »Я хочу женити ся!«

»Та-же ти ще молоденький!« кажуть дядик: »ніяко тобі ще вязатись: от погуляй собі ще років зо два, щоби тобі жалю не було по твоїй молодості.«

»Я вже до волі нагуляв ся, дядичку! пора мині газдою стати ся.«

¹⁾ У Драгом.: за.

Дядиць подумали трохи. »Про мене!« кажуть.
»А де-ж ти міркуєш брати?»

»Бердареву молодицю«.

Неня в плачі:¹⁾ »Спну мій, золото моє, соколе мій!
не бери удовиці! У вдовиці чари на полиці. Не бери,
голубе мій!«

»Коли не даєте миї брати Бердареву, то йду
в світ від вас; я без неї не можу жити«.

А нецька йому в ноги: »Бери«, кажуть, »де хоч:
бери, що хоч, лиш не йди від мене, не йди, соколе!
я умру«.

У п'ять неділь відогралось і весілля. Господи, що
гуляли! Лиш неня ходили, мов убиті; не по їх була
ся пара, та що-ж уже мали своїй голові робити!
А тітка все ходить та в-одно: »Починено! починила
йому сука (не до вас кажучи) — о, починила, Ону-
фрійку мій, синку!« Дуже вони, знаєте, брата любили,
а такі собі були, що як намотають собі що на вус,
то все дарма. Аби їх убив, то вони все своєї будуть.

А люде все до них: »Та бо мовчїть уже, тіточко!
хоч тепер мовчїть, — не чинїть слави, голубко!«²⁾

Так вони: »А чому-ж бих мала мовчати — га?
Я не буду мовчати! Таки щоб знали, що починила,
починила, починила — і починила! А хто-ж видїв,
щоби такий цвіт молоденький, та дивив ся на таку
бабу? Перед панами, перед понами, перед світами каза-
тиму, не то що! У дев'ятох церквах присягну, ой
присягну!«

IV.

По весіллю брат відокромив ся від нас, пішов до
жінки собі. Дуже рідко у нас бував, а невістка таки
ані раз; вона неню ненавиділа та ще й хвалилась, що
битиме.

Але наш війт, та женив сина. А дуже він з нами
добре тривав, з усіма. От і просить на весілля.

Доста мені не до того було, а претцінь пішли.
»Що-ж?« кажуть, »коли так щире просять, чому би

¹⁾ У Драгом.: в плач. ²⁾ У Драгом.: голубочко.

не піти! З людьми треба яось жити. Сьогодні — завтра загину, та як людей не буде, хто допровадить до гробу?» Пішли.

На весіллі тим був і Онуфрій з жінкою собі. Він щось не веселий, не так, як бувало, коли гуля собі, як той орел сизий по під сонечко. А мати стали його питати: »А чом ти, Онуфрійку«, кажуть, »до нас не приходиш? Забуваєш свою неньку стареньку«.

Хотів сердешний щось відповісти, але невістка його пхнула в бік, а ненечку в лице: трас! трас! »А чи ти,« каже, »маєш мині чоловіка кликати — га? Хто йому паня? — чи ти, чи я?«

Ненька не рекли ні пів словечка, лиш заклакали гіреньку та утерають собі кров, що так пішла з них чурком, але-ж мого братіка неначе-б хто обміняв: Господи! як ухватить свій келеф позолочений, як стане жінку бити! »А чи ти,« каже, »сяка-така будеш мині неньку зневажати?« Певно, що був би на смерть порубав, як би були не люде. »Утікай!« кажуть їй, »коли хочеш на світі жити; ми його натуру вже знаємо«.

А вона стала на дверях як була: розхрістана, кровава; хрусталь та монества золоті на ній цірвані, та й махає на брата: »Жди-ж,« каже, »вражий сину! попамятаю я тобі отсе, не бій ся!« та й пронала. А Онуфрій рвет-ця від людей, неначе той цигрис в запертті: »Пустіть мене,« каже, »люде! нехай її порубаю, нехай її розсічу, як гадину!!!«

А тітка снують ся по-між жінками, та ув одно: »Відьма! знахарка! мальфівниця! троюда! А я-ж не казала! А я-ж вам не казала, ластівочки мої пішні!«

І те весілля минулось, як не було, лиш неня плачуть ув одно. Аж тут приходять мій братік, блідий-блідий, мов то не він. Увійшов, поклонивсь та й сів собі на лаві.

Ненечка аж ізлякли ся: »А отсе-ж що тобі, синочку мій золотий, дитино моя любя?«

»Не здужаю,« каже, о — не здужаю!» та й склони́в головку на ручки собі, хитаєт-ця, мов той явір підтятий.

»Бідо-ж моя!« рекли мати та й кинулись до постелі, стелити. »Ох знала я, знала, що то таке буде! Іди та ляж, сину мій нещастливий!«

Він зітхнув лиш тяженько. »Грицю,« каже: »ходи, роззуй мене!«

Обліг мій братчик; лежить. Такий став, як тїнь, ніхто би з роду не казав, що це він. А старі ходять мов убиті.

»Тепер я вже не зрозумів, що своїй бідній¹⁾ голові діяти,« кажуть дядик, ударившись по полах руками: »що хто казав не казав — усе робив, не помагає!«

»І не тратьтесь дурно, і не трудїтесь, дядечку мій любенький,« рече Онуфрій, »міні вже не допоможе-ця. От шліть лучче²⁾ за попом, аби без порядку не піти — бідна головко!«

Дядик в плач, мати в голос. »А чим же ми тобі так докорили, синку мій, що ти нас хочеш осиротити? Онуфрійку, дитино наша кохана!«

А тітка на двері: »Тепер же я,« каже, »знаю! От тепер же я знаю!! Напоїла,« каже, »ящуром напоїла! Циганка Хима — «

»За попом!« крикнув брат на силу, »ідїть за попом!«

Побіг я до пан-отця. Сидять собі у кріслі,³⁾ а перед ними така книга, як половина цього стола: читають.

Я поцілував їх у колїно та й став їм казати, чого я прийшов, а вони аж стрепенулись. »Онуфрій,« кажуть, »Онуфрій умерає?⁴⁾ А отсе що йому!«

»Хто би знав,« кажу. »От упав та й лежить. Уже й клик викликали, і пострів висукували і кілки відбивали, та дарма. Тітка кажуть, що його напоєсно!«

¹⁾ У Драг. пропущено. ²⁾ У Драг. лучше. ³⁾ У Драг. креслі.
⁴⁾ У Драг. умирає.

VI.

Були й пан-отчик. — Спорядковали хорого, попо-сиділи, поговорили та й пішли. А він ніби то пове-седішав трошечки та й кличе мене: »Іди,« каже, »Гри-цьку, та склич мнї¹⁾ побратимів, най попрощаю ся, лиш хутко, братіку!«

Збіглись усі, обступили: »Онуфрійку - братчику, товаришу наш милий та славний, що с тобою?«

»Уміраю,« каже: »прощайте, товариші мої!«

Вони так і заплакали покотом! »Най тебе,« кажуть, »Мати Божа прощає, товаришу наш годний та славний!« та й стали з ним цілувати ся; а дядик та неня у слі-зоньках потапають. Аж тут старший парубок, що брата за голов держав, як не крикне: »Свічки! свічки давайте!«

Ледве що свічку спостигли зажжечи, а братіка мого вже не було на світї. Лиш товариші стоять около його та сліззоньки втирають.

VII.

Поховали мого братіка любого, зробили обід, але її не було. Пе та гуля собі у Хаїма та с парубками водит-ця. »А що!« вівкає на весь світ, »він гадав, що над мною старшуватиме? Нехай же тепер старшус. А й стару відьму (отсе-б мою неню) маю ще навчити, лиш най мене не перепросить!« —

Але ненька її не перепрошували.

Зараз по похоронові як облягли, так і не здой-мали-сь — спочили. А як умірали, то минї наказу-вали: »Не бери,« кажуть, »удови, бо я-б тебе с того світа прокляла.«

»А я-б йому головнею очи випекла!« кажуть тїтка.

Да трапила й коса на камень. Гуляла наша неві-сточка, що гуляла, аж висватав її один урльошник, що в кирасирях служив; висватав та й узяв. О тогді

¹⁾ У Драг. менї.

вже ніколи було гуляти та бришкати : привяже, бувало, її за кіски до лави, покладе перед неї око води та хліб с попелу, замкне хату на ключ, а сам піде собі в корчму, або справит-ця по храмах та по свестиях.

Казав Бог дати,
Лиш треба ждати.

VIII.

Сижу я собі раз у дровитні та роблю нові чепиги до плуга, а вона йде, стара-стара та бідна! Дивит-ця в наш двір та й заплакала: »О« — каже, »Онуфрійку мій, господарю мій! коби ти мнї жив, я-б твої слі-дочки продувала«.

А на його могилі четверті вже чічки процвітають: і білі, і голубі, всілякі.¹⁾

Друков. в Меті 1863. стор. 117—123. У Драгоманова стор. 38—44. Друкуємо з перводруку.

¹⁾ У Драг. всякі.

Таліянка.

I.

Від матері я маленький оставсь, а батечка мого таки і не тямлю — покойні!... От і пішов поміж чужі люде. А чужі люде які? і роблю було день і ніч, і корюсь, най би малій дитині, а все таки не було міні просвітлої години: а ти сякий, а ти такий! і шматок хліба не варта, що їси, не то що! От таке-то було. Хиба лиш одна гадина мене не їла...

Да на решті дав Бог доробитись і міні; вже маю і пару воликів своїх, і коровку, і овечок з пасемце. А все те отсими своїми бідними руками замучив, бо Бог міні допомагав, за те мабуть, що я кождому було по правді хожу. Та думаєте, що я в радувавсь мукою своєю кривавою? — Прийшла вербецирка: а війт не мав кого за свого сина упхати, та мене сироту. Оттаке-то безталання!

Лиш за тільки ще лишив міні Бог щастя, що мене хоть у тому війську ніхто не збиткував. Да й не мали за що, коли я було кожного послухаю, кождому честь оддам, а царської служби було пантрую, як ока в голові. Другі не раз, було, з мене аж сміють-ця: »наш Харовюк,« кажуть, »наваживсь конче старшим бути, — так ставит-ця, так ставит-ця!»

»Еге, братіки,« кажу я, »ставтесь ви лиц, а я не ставлю ся: — є кому старшувать і без мене«.

II.

По котрих-то краях ми не стояли! Були і в Австрії, і в Тиролях, і в Угорщині, і в Чехах, а нарешті зупинились аж у тому славному місті Венедіку, що якийсь вражий син серед самого моря збудував, на безголова собі, чи що. Двори такі великі, як світ, стоять вам у морі, буцім це яка калабатина, де баби коноплі прагнуть, чи як там.

А що церкви у тому місті прешишні, то й не сказати; але вже ніщо так, як один двір величезний, де, славлять, якісь-то Дожі колись-то пересиджували, чи що. Ох, та двір же то, двір!... мабуть і змалювать такого не можна; — як було часом підемо там на варту, та стане нас один Талїян по усядах водити, та все показувати та розповідати, то й очей своїх забудемо, а не надивимось. А тут зараз і монастирь святого Марка стоїть, і базар прешишний, і голубе море грає, а на морі огрядні кораблі без ліку-міри стоять собі пишними рядами та ряхтять, мов те павяне пірря на сонці, або ті маки цвітуці, що вже ні переписати ні перемалювати.

III.

Був у нашої компанії капраль один молоденький, личка мальованого та хорошого стану: Василь Коронійчук звався. Такий-то вже, такий! було увесь світ лиш на його дивит-ця. Да від коли прийшов у той Венедик, то неначе-б хто обміняв його, чи що: і на личку змарнів і волю стратив, і ходить засмучений та задуманий, хтось би був гадав, що в його сумління не добре; було й на погуляннячко наше молодецьке не прийде, не то що.

»Що вам оце такого подіялось, соколе пане капраль?« станемо ми нераз питать-ця; »ви може нездужаєте, чи що, або може квартира ваша нездорова? Хлопці! хто з паном капралем на квартирі? яка там квартира?« —

»Та пан капраль самі на квартирі!« обізветця де-хто з цугу; »вони вже давно сами, ще від коли Майик у шпиталі, — буде три місяці«.

А пан капраль Чибринюк (старший капраль у нашому цугу) слухають та й лиш подивились на Коронійчука. »Василю!« кажуть (вони собі були з одного села, та й не чужі), чи ти лиш, небоже...«

Коронійчук так і зачервонівсь, а пан капраль Чибринюк яли його за руку, а йому на руці такий-то вже перстень срібний, сипаний! Чибринюк стягли перстень та й сховали. »Тобі,« кажуть, »не треба вже цього перстения: відошлю його до —«

А Коронійчук як упадуть йому в ноги: Братіку, каже, прости мене!« а самі плачуть, як мала дитина. Але пан Чибринюк як гукнуть на мене:

»Збирайсь«, кажуть, »хлопче, саком-пак, підеи з паном капралем Коронійчуком на квартиру!« А сам так-то вже якомсь на мене подивились дивно! —

»Добре, татку,« кажу. Зібравсь та й пішов.

IV.

Квартиру ми мали в одного старого купця Таліяна, що в його чотири кораблі свої по морі ходили. А що вже за двір мав, то двір! мабуть би й цареві не сором було-б ув йому сидіти, не то що. Що світлиці величні, що ганки пишні, а що вже в тих світлицях гарно, то й не сказати; куди ні глянь, все золото, все парчі дорогі, все оксамити хто зна які, а стіни, коли не з дзеркала, то з дорогого мармуру, а коли не з мармуру, то з білої риби кости. А що вже помости дивні там були! Бач, насажувані, да так насажувані, що ніхто би і не вгадав, як-то, та з чого-то.

Наша світличка була у нижниці, над самим морем, а з дверей виходилось на один широкий ганок з білого мармуру лискучого, з білими! стовпами та з широким поруччям мармуровим позолоченим. Господи! що там любо було пробувати! Сяду собі було у великому вікні

широкому, та дивлюся, як ті морські филі одна другу здоганяє, наче ті голуби сизі пригортають-ця, або вийду на ганок, зйду собі східчиками аж у море та граюся з білою рибкою, гулячи її хліба кришечками,¹⁾ а ні, то слухаю-прислухаюся, як ті молоді рибалчики собі приспівують, або ті пишні керманчі кедровими веселцями плюскають.

V.

Одного вечора, вже пізно було, сижу я собі знов у вікні²⁾ та думаю, а пан капраль мій вийшли на ганок, обняли обома руками холодного стовпа, притулились ік йому, а самі дивлять-ця як той великий та кривавий місяць з тихого моря виринає; аж тут править мальоване човенце, править та й прибило до самого ганку, а з човенця виходить панночка якась, уся в білих атласах убрана, виходить та й право до пана мого молоденького. А вони, сердешні, стоять собі, мов приковані: ні пари з уст. Прийшла та й обняла їх білими та манесенькими своїми рученятами:

»Василю,« промовляє, »ангеле мій, се ти! — Василю!»

Вони наче не чують, а вона знов: »Ти не чуєш твою милу, мене покидаєш? скажи мені!»

»Вже й покинув,« кажуть пан капраль з тиха, та й зітхнули.

»Не кажи так, серце. Я знаю, що ти оце дрочися, а я й в жарті не хочу такі речі чути. Васильку!»

»Я не жартую, сеньора«.

»Недобрий молодче! чи-ж можна мене так налякати? — Осердився мабуть, що я цілий тиждень не приходила, а я, серце, не була дома: я їздила аж у Відень до твого царя та купила тобі одправу. Возьmemo шлюб, милий. — Чого-ж бо ти так дивисся понуро?! Возьmemo шлюб, серце!»

¹⁾ У Драг.: кришками. ²⁾ У Драг.: у віконця.

»Не возьмемо,« каже мій пан, а сам білий, білий, як та стіна!

»Чому ні?« питає Таліянка.

»Бо я вже жонатий«.

»О Пречиста!!« аж скричала Волошка.

Гострий ніж блиснув, пан капраль поховзлись по крові своїй багровій на мармурову плиту, а доки на моїх руках Богу духа дали, нещаслива дівчина вже давно спочивала — на дні моря.

Друкувано в «Меті» 1864 стор. 46—49. — У Драгоманова стор. 45—48.

Репродукуємо з перводруку.

Буковинські пісні з голосами.

Збірав Ю. Федькович.

Не багато руського народу на буковинській живе Україні, да багато він значит. — І Буковина була в неволі, і тут ляли ся крови ріки, під нагаями панських посіпак та під пазурями захланного: але духа народнього ніхто не чіпав ся, як ось в Галичині або на Україні, де жидки-ляшки не тільки що руську кровцю цьмоком пили, а ще і душу руського народу згубить задумали, а коли уздріли, що діло їм не конечне ведеть ся, давай його мерщій у шпони Єзуїтам. І справді, руської треба було упрямої, щоб зо всім не пропасти. — Спасибі тобі за отце, руський Роде!

Не так-же діялось у нас на Буковині: Драв дука, драв баша, драв владика, драв пап, драв піп, драв дяк, драв дячий, драв навіть і піддячий, але до народньої душі ніхто не доберавсь. Росла собі вона та виростала по своїй волі, а хоть без козацького гуку та без дніпрового шуму, то і без ляцьких риганців та московських сколотин.

А на цікавість з кілька вам буковинських співа-ночок. Да не для книжника поганого, щоб з їх собі критики кроїв, а Вам на радієть на утіху, Панове молодці, та на козацькую славу!!

I.

Пісня молодецька.

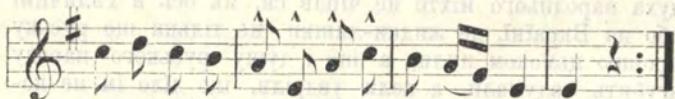
Про ту удову молоду, що свого мужа зчарувала, а потім другого дожидала, щоб то, знаєте, хлонці каялись, та від удови і поли рубали та втікали. Не дурно то і кажуть, що

у вдовиці
Чари на полиці.

Не дуже швидко, а гарно. Сли більше співаків, то співає перші три такти оден співак, а віттак усі разом.

Гей похід гай зеленень-кий Гей похід гай,

зелененький брала вдова лен дрібнень-кий.

2. Та як брала, так стеліла,
Ще й до личка притулила :

2. Ой коби я мужа мала,
Я би його шанувала,

2. Медом-вином напувала,
В кармазини убірала.

2. Прислухав ся удовин син,
Кинув косу на покосу,

2. А сам пішов до домоньку
Склонив на стів головоньку.

2. Побачила стара мати,
Тай узяла нарікати:
2. Чо' ти сидиш тай думаєш,
За роботу не згадаєш?
2. Позволь, мати, вдову взяти,
Вдова буде шанувати —
2. В кармазини убірати,
Медом-вином напувати.
2. Не позволю вдову взяти,
Вдова знає чарувати:
2. Зчарувала мужа свого,
Збавить тебе молодого. —

* * *

Отже справді так! — Не оден парубок хороший пішов уже через те в спру¹⁾ землю жити, ось як би і Андронюків Штефан, коли тямте. Да як би і не тямли! — Ходит собі, було, мов той панич по селу, та все цигари курит, мов справді він пан. А ми стали, го раз питати: »Пане Штефане, а коли вже кликати мете у бояре?« — а він:

»Коли Бог поможе, то за чотири неділі кликатиму.«

»А з ким, коли ласка ваша?«

»Та з удовов Мотрихою,²⁾ коли знаєте?«

Ми так і засторопіли. А він як гукне:

»Да якої стилі маттері (не до вас кажучи) ви отце так видивились на мене? — Може Мотриха не красна, може не маюча?«

Ми на це замовкли. Але все нам таки Мотришин перший чоловік не сходить з думки, що як сьогодні ще з нами на базарі гуляв, а як завтра вже і на лаву поклали.

* * *

¹⁾ В перводр. мабуть через похибку: сіру. ²⁾ В перводр. мабуть через похибку: Матрихою; дальше бачимо два рази форму: Мотриха.

Відогралось і Штефанове весілля. А таке було весілля, що як скупювали молоду, то князь її братям дватцять червінців сишнув як раз. Да що з усього того, коли охоти не було; старі люде лиш головами покщували, а бояри стали оден за другим домів одкратись. — Лишили Молодого¹⁾ лиш з дружбою.

А она зараз таки на весіллю: »А я«, каже, »не хочу, щоб ти вже з парубками на танець ходив.«

»Коли-ж бо мені цілий оден рік ще вольно з парубками гулять!²⁾ — Ти мині може заборониш?«

»Може й забороню, хто знає? — Томку, (отце був наймит таки у нашого сусіда, зайшлий якийсь, а славили, що він з удовов в оден раз знавався) — Томку, каже, чи й у вас така поведія, щоб новоженець по весіллю ще цілий рік мав волю гуляти? — Отце то! — — — Гуляй собі, любчику, я тебе не сператиму?« — а сама так і моргаєт-ця нищечком з своїм Томком! —

* * *

У тиждень, чп як там, було у нас колачиння, а неньо (у вас кажуть батько) посилають мене за пивом. — Прихожу я у шинок, а Штефан сидить собі за столом, п'яний-п'яний! — аж піна му зо рта³⁾ йде (а він парубком було щоб горівки і на очи не влдів).

»Штефане, братіку, а ти що отце? — Ходи до дому! — Я тебе відведу.«

»Куда!« — каже.

»Та до дому, Штефаночку, у твою госпону. — «

»Щось тобі в госпону, сякий такий сину!« а тут так кулаччам у стів ріже! — аж кров йде. — Сердешний! —

Оттак вже і оставсь до самої смерти. — Та боле, що хоть не довго каравсь на світі: до року Бог і спрятав. — Пе, було, пе — пе — пе, що і динки білої

¹⁾ Так у перводр. ²⁾ У перводр.: гулять; коли се не друк. похибка — малиб ми тут мабуть чи не останок давного сущина.

³⁾ В перводруку: зь орта — се очевидно друк. похибка.

не тямить. А як би 'му хто о хатї лиш словечком спомикнув, то би 'го був мабїть на шматочки розніс. — Оттаке то 'му¹⁾ вража вдова була починила!

(Прощайте, панство! — на другий раз ще вам кращої заспіваю).²⁾

Друковано в »Ниві часоп. науково-літературній« вид. у Львові р. 1865 ч. 1. ст. 9—11; з відеи й передруковуємо. У Драгоманова стор. 61—63.

До заголовка »Буковинські пісні з голосами« додала редакція »Ниви« від себе ось яку замітку: »Знаючи усю славу нашої пісні народної і усю силу таємничого її та чуло-сумовитого дзвону, тай до того добачуючи превелику користь, яка виходить з неї для співливого молодого товариства, — бс як нігде так до ґрунту не висповідав ся наш народ, як в піснях своїх, так і ніяк ліпше добратись до глибини його духа, як за голосом тих пісень! — подаєм ми щиро влячній дорогому збірачеві оці буковинські пісні. Вповасмо; що молода братія наша щиро їх привітає. А поки що, наша така думка, щоб невгомно одзивались гарні пісні народні одна за другою на словесній »Ниві« нашій«.

¹⁾ У Драг.: йому. ²⁾ У Драгом. се ціле реченє пропущено.

Сафат Зінич.

Я собі вже не раз оттак сижу та гадаю: як то, бідний світе, де-якого сердешнього некрута бють да глузують при ті науці! — а мене, було, і палцем ніхто не кине, не то що. Алеж бо я і бравсь швидко тої муштри! було капраль мині ні покаже, а я вже так і вдав. А пан майор наш і розсудили: »Тобі,« кажуть, »не при вербищирці маятись; скоро по обрихтунку, підеш до полку«.

От і пішов.

Наш полк стояв тоді аж у Банаті, далеко. Трохи не два місяці машерювали, доки зайшли.

Мене дано до гранатирів до першої компанії, до третього цугу, що по квартирях собі стояв. — А добрі квартири мали! все в Сербів; багачі, знаєте. — Туда ситні краї, не такі, як у нас, чи що.

А мні звелів капраль йти на квартиру з одним старшим жовніром, Сафат Зінич звав ся. Господи, що за вояк пшаний з його вдав ся! а що вже гордовитий був, то й не сказати: правдешний Буковинчик. — Я, було, аж його бою ся, инначе¹⁾ якого охвицера, чи що. Такий то він був, отцей Зінич; і в очи²⁾ 'му важко тобі подивитись.

А ми мали квартиру ув одної удови. Славили, що колись то вона і богачка була, да на старости літах довелось збідніти. Слабовита була, — ув одно лежала. А діточок не було у єї, лиш одна дівчина, Марта зва-

¹⁾ У Драг.: неначе. ²⁾ У Драг.: очі.

лась, молоденьке та плоховите собі, знай та співушечка в лісі. Як було глянеш в очиці її тихонькі та благонькі, або в личко бліде, замучене, то тільки що не зомліє; така вже безталанночка собі була!

У вдови жили ми, як у свої рідні. І хліб нам був оден, і сіль не ховав ніхто з перед нас. Сафат було і дров купить, (він мав, знаєте, гроші, ще з дому) і скорому устарає, що треба. — Дуже бідну удову жалував. — А я вже і дров утну, і води внесу, і скрізь покутаю, як треба, щоб то, знаєте, на дівчину легше. А вона, моя рибочка, було, аж плаче: »Чи отце вас,« каже, »Бог з неба до нас, бідних, послав, чи що?«

З разу ще, як ми там були на квартирі, то ходив оден молоденький Сербинчук, Янко звався: хороший парубок дуже. А що вже любила його наша тихонька Марта, то мабуть і в співанках нима¹⁾ так. Як го було одного вечера не видить, то і вечеряти ни ме, і виплаче любі свої очинятка, аж нам їй жалко стане. А они були заручені з собою, бо там, знаєте, така уже установка, що два або і три роки передом собі слово дають, а вітак аж поберають ся.

А Янко ходив що ходив, а далі²⁾ і приостав ходити. Переказував, що вибіраєсь за Дунай в купецтво. Нарешті вже і не прийшов. — Поїхав мабуть.

Одної днини йдемо ми від бешелю, аж чуємо: на нашій квартирі гомін. Прибігаємо, аж тут уже усі сусіди пораяють ся коло сердешної Марти, що вже мертва на полу лежить, мов та щебетюшечка убита. Ми зараз стали і питати, що отце таке за лишенько подіялось, від коли ми з дому. А люде всі як раз нам і відповістили: »Янко, кажуть, відослав єї перстень³⁾; висватав собі другу, багачку, — у Василя Карадіча, коли знаєте«. —

»Чи так?« каже Сафат, а сам унурив соболі свої очи в землю. Нічого біли не казав.

Третьої днини поховали і Марту і стару, а сами пішли на иншу квартиру.

¹⁾ У Драгом.: нема. ²⁾ В перводруку делі. ³⁾ В перводруку: перстень.

У дві неділі по тім гуки по селу. Карадіч дочку оддає, а Янко ходить з друзбами хата од хати, та збирає собі бояре, спрощує гості на весілля.

У вечер збираєсь і Сафат. — »А ви куда отце?« питаю.

»На весілля,« каже, — »іди принеси мині доброго віна ведро,¹⁾ та колач!« а сам кинув мині червінця.

Я побіг. Прихожу, а Зінчча вже нема,²⁾ пішов. — Що тут робити? думаю я собі. Беру віно, та біжу за ним. А у Карадіча ни крик та ни гавт на подвіррю!

»А там що таке?« питаю людей.

»Сафат Зінчч застрілив молодого,« уповідають. Я закаменів. — »А деж він?« кажу. (Зінчч отце).

»Пішов сам до гарешту,« кажуть.

Убрали гарештанта в залізо, та оддали в катуш. Осудили на сердешнього десять рік тяжкої неволі. Я провожав го аж за місто, да так ми уже жаль! —

»Братіку, камрате мій дорогий та любий: чого ви отце так марне пропадаєте?...«

»За правду, товаришу!« промовив, як у дзвін вдарив, а сам ні ся скривить.

Жовнир раз був.

Передруковусмо з »Ниви« р. 1865 ч. 2. стор. 25—26. У Др. стор. 49—51.

¹⁾ В перводр.: вадро. ²⁾ У Др.: нема.

Побратим.

Я був оден у свого батька, а батько багатирь був! бувало і по вісім наймитів¹⁾ тримають, бо було до чого. А мині і сокири не дадуть в руки взяти, не то що. »Що тобі, кажуть, роботов клопотатись, коли є кому і без тебе? —«

»Якже мині без роботи жити,« кажу я, »коли мині нудно!«

»Чому би не нудно!« стануть ненечка, бувало, гніватись, »ану тільки кріє да в ліє! що-ж би то я заячика печеного попоїла!...« А вони умисне отце кажуть, щоб мене від роботи відгулити. Ніщо тогди вже й робити: беру кріє та йду.

А в неділю, чи там у праздник, то сестри мене, бувало, аж проклинають, бо ненька від самого досвіта нічо ни діють, лиш їм дорікають: »А сорочка Іванова яка? — а ширинька яка? — а він про вас і чорний ходить і незмитий, а він сяк, а він так, хоть вас три в хаті!« Таке сердешним сестрам бувало шієт-ця через мене. Да коби хоть було за що; а то на мині і сорочка як папірь,²⁾ і ширинька як мак, і голова вимита да вичесана, що вже ліпше хіба в якого принца, а неньці ще недогода. Оттак то я дома проживав. А батечко, аби лиш неділя: »ану, сину, ану на базарь,

¹⁾ Перв.: найметів; поправлено рукою автора.²⁾ Перв.: биль.

ану нагулятись, доки молодий!« тай мнї карбованців зо два в черес! Оттак то я пробував у свого батечка. Да не довго набув ся, прийшла вербицирка, а гусарський майор тільки цьмокнув, як мене побачив. — Кучерики мої золоті да кохані, пішли ви по під ноги!...

У нашому селї ни було кращого парубка, як той Сідор Чобанюків; бувало аж сіяє, де стане; а що вже до стрілецтва вдав ся, то і не сказати. Бувало, не мине таке літо, щоб він тих два або і три ведмеді не вбив, за инчу дич і не згадувати. А увійти до него в сьвітлицю, то нічо не видко, як лиш ті роги оленеві да зброю стрілецьку, по росінках навішану. Були там і такі роги, що в 24¹⁾ росіх, коли не білше. А що вже зброя! а що вже коник на стайни, сивий як голуб! а що вже сідельце турецьке да поводи шовкові сріблом цвітковані!..

Зо Сідором жили ми собі ліпше, як два рідні брати, да як нам і не жити було, коли оба жваві, оба хороші, багацькі сини, сказано единчуки, а ще до того оба стрільці! — Ні пообідаємо оден без одного, ні повечеряємо. Чи він, бувало, до мене прибіжить, чи я до него: говоримо, сміємось, радимось, полюємо, або посїдлаємо собі коники та гайда в заліжку! — А як і то ні, а ми полягаємо собі в чердаці, позакурюємо люльки, та станемо собі нані стрілецькі придабанки уповідати, або так що...

»А ти чув,« кажу, »що Савюкову Катерину завили? —«

Він зареготавсь, аж му люлька з зубів випала. »Еге,« каже, »ні першя, ні послїдня!«

»Хло, чи лиш не твоя причина? —«

Він регочет-ця.

»Не гоже так, братїку,« став я ему дорікати. »Чиму не жениш ся?«

»Ще,« каже, »по протів себе не вишукав.«

¹⁾ В автографі примітка підстрічна автора — опісля перечеркнена: »дваццять і чотири.«

»Абож Савюкова Катерина не против тебе?«

»Видиш, що ні!«

»А чимуж, братчику?«

»Бо тому, що ні!«

»Хиба принцизни ждеш?«

»Я принцизни не жду, а такої жду, щоб ся не дала парубкови на підмову. — Тепер знаєш, якої?«

»І не знайшов?« кажу.

»Видиш, що ні!« грімнув, тай став ся ще гірш сміяти, а далі: »Да ти пусту отце бесіду звів¹⁾, Іване; говорім що гарнішого. Уповім ти, як я вчора з ведмедем боров ся.«

»Що ти кажеш!...«

Оттак ми, бувало, з Сідором.

Нас відобрано одної днини дватцять, де-кого до Єгрів,²⁾ де-кого до Парми, а мене до Гусарів. А скоро нам прицягу прочитали, звелів нас оден охвицер під арешт дати. »А знайте,« каже, »щоб вам на завтра страву поприносили, бо рушите кождий до свого полку«. Я вже так прощу ся: »пане охвицер,« кажу, »сизий мій, пустіть мене домів хоть попрощатись. Я завтра на коли скажете, на тогди ставю ся! Пустіт, пане, пустіт! — —«

Охвицер засміяв ся. »Війте,« каже до мого батька, (а вони були тогди війтом) »що отце за парубок? можна го до завтра пустити?«

»Це мій син,« кажуть батько, а сльози їм лиш кить-кить по білі бороді, — »коли ласка, пане, то можете го пустити, я ручу за него. —«

От і пустили.

Дома сум. — Ненечка лежя на постели півмертві, сестра одна і друга стоя по кутах та плачуть собі тихесенько, а старша сестра голосить у коморі да лагодить

¹⁾ Перв.: звів бесіду, — опісля поправлено рукою автора.

²⁾ Так в автографі; опісля поправлено: до Єгрів; так і в перводруку. — де ужито латинської букви: g.

мині шмаття на завтра. Я сів кінці¹⁾ стола, да плачу і собі. — Чи побачу я вже гори свої красні, чи почую я ще мого батечка ласкавого голосу, мою ненечку, сестрички, дружечки²⁾?...

Оттак я думаю да плачу-плачу, аж Сідор, побратим мій дорогий, на двері. Як прийшов з полювання, в кресі да в порошницях, так і прилетів до мене, сизий мій.

»А що, брате Йване, злагодили тебе?« поспитав, а сам палахнув, наче та поломинь, — »злагодили тебе! — «

»Злагодили,« кажу.

Він сів коло мене тай заплакав, страшне заплакав. Да не довго плакав: пів мінуточки, або й тільки ні; повтерав ся тай ухопив мене за шию:

»Братіку,« каже, »нічо' на мене не здаєш? — мене забуваєш? — «

»Братчику,« кажу, »побратиме: батечко мій старий, — з сестрий моїх буде хто небудь збиткуватись!... «

»Богдай я такого слова від тебе був не почув!« сказав він гірько.

»Не гнівай ся, братчику: я знаю, що ти мої сестри не лишиш в поругу. — А мого вороного возьми, братчику таки до себе. Ніхто 'го так не пожалує, як мій рідний товариш «.

»Твому вороному не буде в мене кривди,« каже Сідор.

»Ще тя прошу, братчику: догледь мої зброї! Батько слабі, а наймети — звичайно «.

»Лиш ти тим не жури ся, брате! На що мині те й казати, коли я сам знаю «.

Другої днини попрощав ся, пішов.

Служу в війську рік, служу другий, добре мині. На решті зробили й капралем, а я в одно Бога прошу, коби то лиш домів! Аж тут приходить мині лист

¹⁾ В автогр. первісно: кінець; поправлено рукою автора.

²⁾ В автографі було перше: дружину; поправлено рук. автора.

з дому: »Приходи, сину, домів,« пишуть батько, »як найборше, у нас велика тривога. — Ось тобі 200 левів на дорогу. —«

Я зараз побіг до нашого пана ритмайстра. »Пане, кажу, татку, змилюйте ся!« тай показую ему лист. А він так:

»Не журіт-ця,« каже, капраль Дзвінка, »я зараз сам піду до пана майора за вас прохати«.

Ще того самого вечера сів на пошту та й поїхав! —

До села прийшов я, вже вечеріло. Вхожу в хату — нема нікого, лиш хтось диме на печі. Прихожу блище — се мій батечко старенький. — »Чи то ви там, дядечку? — здорові,¹⁾ дужі? — «

»О — спасибіг ти, синку, що прийшов. — Сідай, душко! — «

»А неня де?« питаю.

»Аби ти здоров, душко, а ненечка твоя вже — покойна Засвіти, любчику; свічка оттам десь за образом«.

Засвітив — дивюсь — батечка мого вже й не пізнав, такі то вони стали.

»Чого ви самі в хаті, батечку? де сестри? — «

»Зараз поприходя, синку; Марія пішла в млин, а Аксеня коло худоби порает-ця. — «

»А Мітрана? — «

Батечко тільки заридали. — »Мітрани, синку, вже не має. — Подякуй своєму товаришеві..... Гарного собі побратима вибрав, о гарного!...«

Я затетерів. »Що тут стало ся, кажіть, бійте ся Бога!! — «

»Сторія коротка, сину: Звів бідну дівчину, насміявсь — пішла до Черемшу глибокого, та вже не вернулась. — До тижня і стару поховали. — «

Ще батейко і не розповістили гаразд, а я вже був у Сідора. Гострий ніж, пара пістолят за чересом. — Вбігаю, а він стоїть коло стола, та кріс набиває.

¹⁾ Перв. було: здорови.

»Здоров, брате!!! — де моя сестра, де моя
ненья?!! —«

Він став як укопаний, ні пари з уст.

»Борони ся, товаришу, бо гинеш!!« крикнув
я тогди, а сам пустив ся на него з ножом. Да він
швидший був: імив мене обома руками за мою руку,
що тільки сили мав.

»Стій,« каже, »побратиме; ще слово-дві позволь
мині сказати! —«

»Говори,« кажу, »да не бари ся, — я не маю
коли! —«

»Добре,« каже, »я зараз готовий. — Ти жовняр:
— наробиш головництво — марне загинеш, а за кого?
— за одного фалчивого товаришя, що с твої руки
і кульки¹⁾ тої ни варта.« —

»Ні, брате Іване: Я лиш раз тебе зрадив, а дру-
гий раз того не буде!« Що оком кліпнути — вирвав
мині пістоля з-за череса — кулька забриніла —
а він тільки повалив ся мині в ноги. — Добрий стрі-
лець був: в саме серце трафив. — Як би в війську,
то би капітан за такий цент і лева срібного не по-
жалували.

Гуцульська славо,
Яка-ж ти крівава!...

*

*

*

»А вітак?« поспитаєте, панове молодці.

»Ну, та вітак: сидів у штокгавзі, вийшов на
волю, вислуживсь, вийшов до дому, оженивсь сеї осени,
тай тільки. А що вже красну жіночку собі маю, то і не
сказати; хиба²⁾ Пречиста одна краца!

Батечко при мині. Господи, що їх моя Марічка
жалує! Щоб ся ні ворухнули на печи, так вона зараз

¹⁾ В автогр. перечеркнено: одної. ²⁾ Перв. було в автографі
хіба; поправлено рукою автора.

і стрепенет-ця: »а це ви куда, батечку? — не виходьте з хати, а то на дворі холодний вітер віє, щоб вас не підвіяв, або що!« — А де ні обернет-ця, вже їм і їсточки на піч. — »Ану-ко кушайте отцего, що я вам зварила, це добреньке, ану-ко! — та бо ви нічо' таки і не вживали! — ви у нас ще з голоду загинете!« — Така моя Марічка, моя щебетушечка співоча! а як то там Бог дасть ще й дитинку, що тогди аж буде? — Боже мій милий!...

Сестри мої вже давно віддані, ще я був у війську. Марія пішла за Тимофія Ковалюка, а Аксенія за Никифора Дарашанюка. Парубки усе годні, усе господарські. — А що вже мене поважають, то і не сказати! Котрий відки, а все до мене: »А я вам, пане Іване, на зиму 100 козбків маю своїми волами привезти!« — а другий знов собі: »а я вам з своїми найметами маю 10 фалеч трави уробити!« — Таке то. Навіть і женити ся не хотіли, доки я сам з війська не написав, що можна.

Лиш моя Мітраночка не діждала вінка! — Як упила ся в Черемши, так ще і до нині ни проспалась, сиза моя!... висипаєсь¹⁾ собі за цвинтарем (бо на цвинтарі не дав піп,²⁾ а коло неї близько-близесенько Чобанюків Сідор, мій побратимко коханий! —

Гуцульська славо,
Яка-ж ти крівава!

Друкуємо з автографу (власність тов. Руска Бесіда в Чернівцях). Се шість листків сірого, пожовклого паперу, 4-ок звичайного »канцелярийного« аркуша. До заголовка додав автор примітку, що мала бути надрукована від редакції »Ниви«. »Череривасмо повість »Колиєв було«, щоб скорше дати місце цему оповіданню нашого Федьковича. Р. Сесею примітку і помістила редакція львівської »Ниви,« — де перший раз було надруковане се оповіданє. (Р. 1865.

¹⁾ Первісно було в автографі: спочиває, поправлено рукою автора. ²⁾ Первісно було в автографі: пан отец; поправлено рукою автора.

Ч. 5. стор. 65—69. На шестім листку після слів: »Гуцульська славо, Якаж ти кривава!«... помістив Федькович свій підпис. Се показує, що по першому пильну тут був кінець оповідання. Уступ: — »А вітак? поспитаєте панове молодії« і т. д. що становить немов епілог описуваної події — докомпонований автором очевидно пізнійше, коли прочитавши первісну концепцію — догадувався, що оповідане не доведене до кінця, не зовсім заспокоює цікавість читачів. Епілог сей, що по моїй думці несе артистичне вражінє першої концепції — помістила редакція »Ниви« — так як у автографі, уже після підпису Федьковича. У виданю М. Драгоманова »Повісті Осипа Федьковича« стор. 52—56. епілогу сего не помічено.

Гуцульська славо,
Якаж ти кривава!

Гуцульська славо, Якаж ти кривава!
Якаж ти кривава, Якаж ти кривава!
Якаж ти кривава, Якаж ти кривава!
Якаж ти кривава, Якаж ти кривава!
Якаж ти кривава, Якаж ти кривава!
Якаж ти кривава, Якаж ти кривава!
Якаж ти кривава, Якаж ти кривава!
Якаж ти кривава, Якаж ти кривава!

Гуцульська славо, Якаж ти кривава!
Якаж ти кривава, Якаж ти кривава!
Якаж ти кривава, Якаж ти кривава!
Якаж ти кривава, Якаж ти кривава!
Якаж ти кривава, Якаж ти кривава!

Кобзарь і жовняри.

1862-го року стояли ми ув одному містечку на Семиградіх,¹⁾ Кезди-Вашаргели звалось. Містечко це було маленьке, ни гарне: от і ни волочивсь я по базарі, а сидів собі дома: читав або що.

А по »розказі« і тільки вже мене ни кортіло на місто. — Ни встигну, було, і шаблі одчинить, а тут уже і нани хлонці позлітают-ця до мене, мов ті соколи ясні. —

»Здорови були, пан лекман!«

»Дай вам Боже, пани! — а щож там?«

»Нічо, добре, Богу дякувати.«

»Сідайте, братіки!«

Посідали. А поштарь з двома паками на двері.

»Чи тут мешкає п. лекман Федькович?«

»Тут, — що там такого?«

»А ось вам дві паки: одна зі Львова, а друга з Черновець. Я зараз і одібрав, як треба. А хлонці до мене: »Ану розпечатайте, пан лекман, любий, дорогий, ану розпечатайте.« А я давай дровичь-ця з ними, — »еге« кажу: »ни розпечатаю, аж завтра«.

»А я сам розпечатаю!« каже фір Хрестик.

»А штогавз на що?« кажу я.

»Або в штогавзі ни люде сидя?« — Печатки тільки захрупостіли, а Хрестикові остались у руках дві

¹⁾ В автографі було первісно »в Сімиградіх.

книжці, в червоний сап'ян оправних, а ще до того і гарно назолочених.

Всі так зараз і обступили його. — »Ох, а отце що? —«

»Отце,« кажу, »часловець длі фіра Стихаря з 15. ком панії, — коли знаєте«. — (а я був у-перед у 15 компанії, доки пішов до 13).

»А Стихарь же ніби знає читати?« питає капраль Урбанський.

»Правда, що знає, — я його вивчив. Да ще до того і фрайтера Германа і Антоюка. — Ось для Германа псалтиря. — А Стихарь учить теперь капрала Близиюка, Герман — Сухарюка«.

»Отце ж то!« каже Дучак, »таже Герман волох?«

»Ану скажи йому, що волох, чи зараз ти в писої ни дасть?« — каже Урбанський, — »я його знаю, ми ходили оба до піонерів«.

Доки ми отце говоримо, а Хрестик уже і другу паку розпечатав: »Мой-мой!« каже »отгут книжок!!«

Дивимось, а отце львівські парубки поприселали мині і Кобзаря і Квітку і Марка Вовчка і Куліша — Спасибі їм.

»Та бо отце ни по німецьки,« каже капраль Павлінчук, що в срібних перетнях ходив, — (а він знав по трохи німецької азбуки, мабуть те, що німці вже позабували).

»А я знаю, по якому отце!« — каже фрайтер Тевтул.

»Ну, по якому?« питає Павлінчук.

»Або по руськи!« каже фрайтер.

»Ти хіба знаєш, котре по руськи а котре ні?«

»Правда, що знаю«.

»Ану, то читай, коли знаєш?«

Став фрайтер читати, а отце був Кобзарь. — Читав він його аж до чапістраху, а ми тільки утерасмоєь; ни то що, але і Хрестик заплакав. — »А я,« каже, »хочу вчить-ця читати«.

»І я, і я, а я также!« — стали усіма казати. А Дучак як налетит таки на фрайтера Тевтула: »А ви,« каже, »як мене ни виучите по руськи читати,

абих так знав, як ви сами, то ни маєте ся чого і крутити в цугу.« — (а Дучак був старшим капралем у 4-му цугу).

А я з тобов буду учить-ця,« каже Павлінчук до Дучака.

»А мене таки нан лекман сами навчуть!« каже Хрестик.

»А мене також!« каже Урбанський.

»І мене, і мене, а мене ні?« — — —

За три місяці знали усі ни тільки читати, але і писати.

Було, по цілих ночах співають. На роздвяні святки сами собі листи домів уже писали.

А що вже з моім Кобзаром та з Марком Вовчком подіялось, то й ни сказати. Як стали їх, знаєте, возити варта від варти, касарня від касарні, від одного »письменного« до другого, то тільки цумаття я вже достав, а ни книжки, і то ще такі, що хазайка бублейниця булаб з їх кварту сала натопила.

З Кобзаря багато собі дечого повписували наші »письменні«, а багато де чого повиучувались і на память. А ніхто вже так як той фрайтер Тевтул. Було хлопці його аж по руках нося; »фрайтер, сизий, ану ще раз тої: »Ух, ух, соломяний дух!«

А він стане на стів (бо нивеличкий собі був) та як утне! Аж чоловікові мороз тілом піде.

Се автобіографічне оповіданє не було ще ніде надруковане. Друкуємо з автографу. Папір автографу такий самий як автогр. »Побратима«. Сей факт, і правопись така, якої уживала »Нива« каже нам догадуватись, що оповіданє се було написане р. 1865 для »Ниви« — тому друкуємо його безпосередно після »Побратима«. Автограф написаний на 3-ох листках виразним почерком — має на кінці підпис автора.

Капітан.*)

(Відривок оповідання).

пітан на двері!

«А це що? — крикнув.

Що вона ему на отце сказала — не знаю,¹⁾ бо вони собі по французки говорили. От тільки знаю, що схопив с клинка шаблю свою гостру, та до мене. »Псе,« каже »жавро! приповіж ся!!«

Я стою та мовчу; тільки в вічі му ся дивю.

Господи, як намірит у мене шаблев, щоб то мене, знаєте, пробити!.. І був би мене прошив, як би були гості не збігли ся, та шаблю му з рук²⁾ не відняли. — Мене завели до гарешту.

Другої днини сорок буків.³⁾

Але видимо ми, наш капітан не! — Одної днини пняний, другої, третої, день пілі-у-дня.⁴⁾ Аж тут припав нам марш на Італію на войну. А я такий уже рад! Боже мій, думаю собі, може хоть одна кулька змилюет-ця, та моє серце прошиє, бо мині вже не подоба було в світі жити: — Що сором від камратів (бо вони собі гадали хто зна що) — а що капітан чи було за що чи ні, а він⁵⁾ все буки мині та буки, та в залізо мня було карає, що я вже чорний став, як та земля. Люде вже мене не пізнають.

*) Назву оповіданню дає редактор сеї книжки.

¹⁾ В автографі було перше — а описи перечеркнено автором: не скажу. ²⁾ Се слово в автографі дописане понад стрічкою. ³⁾ Тут перечеркнув автор в автографі: з ордоннанцу злюзовано. ⁴⁾ Так в автографі. ⁵⁾ Перечерк. мині.

А капітан машерував з нами одну днину, вітак знов вернув ся до Відня (бо отце, що я вам теперь уповідав, у Відни діялось) та мав бавити вісім день,¹⁾ а вітак нас аж у Бреснії здоганяти. Да не бавив він усіх вісім день, а зараз читвертої днини вернув, коли ми стояли обозом під містечком Аркуніяном. — Скоро приїхав, так зараз кличе мене до себе; я йду. — Знов скаже, думаю собі, дватцять буків усипати.

Вхожу²⁾ в його наміт, а він сидит собі коло столика, та на руки³⁾ спер ся. Я мильдуюсь, а він мовчить; тільки ввертїв чорні свої очи в мене та мовчить, великі слѣзи покапали по столови.

»Співай минї,« каже, »тої співанки, що ти не раз співав, як ми машерювали до Відня.

»Котрої?« питаю.

»Про удову, — онде на ліжку кобза, сїдай собі.«

Я сїв, тай співаю; а він не плаче, ні! — І він плаче і я плачу, бо минї его жалко стало, я го любив. А ще минї гірш жалко стало на него, що він мене так безневинне катував!... Я виспівав, положив кобзу на ліжку, тай став собі, як то вже в войску звичай: прямо та тихо, жду, доки не скаже йти.

»У співанках правда!« — промовив він не борзо.

»Правда,« кажу.

Він бере саківочку з самими червінцями тай дає минї. — »На,« каже.

»Не озму, кажу, пан капітан.«

»Чиму?« питає с тиха.

Я тільки стис з плечий тай пустив очи в землю. — Хоть ти мене теперь важ золотом, думаю я собі, коли ти мою славу, моє здоровя відобрав. — О, пани, ви пани: богдай ніхто в ваші руки не впадав ся!...

* * *

У полудне, саме ми сїли обідати, аж тут крик та гомін по обозї: капітан застріливсь! капітан застрі-

¹⁾ Переч.: три дни. ²⁾ Тут перечеркнено: я до него. ³⁾ Перечеркнено: руку.

ливсь! Ми так і затетеріли!) вбігаємо в наміт — а він лежить, сердешний, у самі груди прострілений²⁾; профатин на колінках коло його, кровцю му тамує, що так і грає косицями по мураві!...

»Пан капітан,« кажу, »татку: що ви отце наробили?...

»Не я,« каже, »а доля моя!«

Сказав тай сконав.

Відривок сей, ніде ще не друкований, репродукуємо з автографу: 2 листки сірого поживклого паперу записані по обох боках. На послідній стороні підпис Федьковича. Папір і почерк такий самий як у автографах, оповідань: »Побратим« та »Кобзарь і жовняри« — каже догадуватись, що оповідане се було також написане коло р. 1865 і було призначене до »Ниви.« Листки значені числами 3 і 4: значить, що бракує листків 1 і 2. Засновок першої частини оповідання становила мабуть тема подібна до історії Йосифа Прекрасного і жінки Пентефрія.

¹⁾ Тут в автографі перечеркнено: Ну. ²⁾ В автогр. буква р написана над стрічкою.

Буковинські пісні.

Збірив Ю. Федькович.

Пісня молодецька

про кохання — та як то годі любі дівчини забути. Співає-ця
поволі та солодко. Найкраще за скрипкою.¹⁾

Голос.

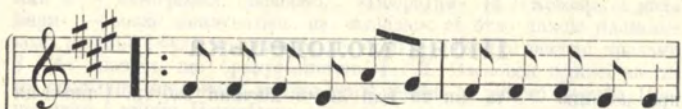
Гитара. Гей пі-дуж бо я, гей пі-дуж бо я

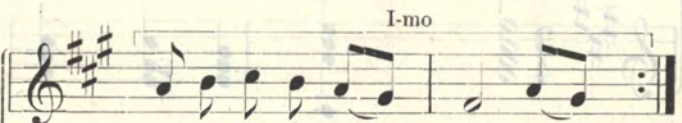
¹⁾ Приписка редакції Ниви: »Ноти до цієї пісні уложені на голос і шездару не встиг кенлограф на дереві вирізати: отже по-старасемось, щоб їх пізніше з другими разом налітографувати. »Пі-звійше, в ч. 9-тім на стор. 140 подано ноти до цієї пісні п. з. »Бу-ковинська пісня з голосом«. Від редакції поміщено тут примітку: »Тут подаємо ноти до »Буковинської пісні,« поміщеної в 8-ому ч. нашого письма; уложені вони на голос і шездару (гитару)«.

то в го-ру, то в до - ли-ну;

Ой найдуж бо я, ой найдуж бо я

то ро-жу то ка - ли - ну.

Ци рожу рвати, ци рожу рвати,
Ци калину ломати? —
Ци ся женити, ци ся женити,
Ци парубком гуляти? —
Оженив-бих ся, оженивби-х ся —
Заболить головонька,
Не женив бих ся, не женив бих ся,
Затужить дівчинонька. —
Мудрому бути, мудрому бути —
З кременя вогню дуги:
Ще мудріщому, ще хитріщому —
За дівчину забути!

Гей підуж бо я, гей підуж бо я
Берегом над водою,
Ой натну-ж бо я, ой натну-ж бо я
Пруттячка шабелькою. —
Нарубаю-ж я того пруттячка
Гаточку загатити,
Та щоби добре, та щоби не зле
До дівчини ходити. —
Ой підуж бо я да й до гаточки:
Гаточка не гачена;
Ой підуж бо я та й до дівчини:
Дівчина заручена! —
Мудрому бути, мудрому бути —
З кременя вогню дуги:

Ще мудріщому, ще й хитріщому,
За дівчину забути!

Гей піду-ж бо я, ой піду-ж бо я
Під могилу орати:
Забуду-ж бо я, забуду-ж бо я
За дівчину гадати. —
Ой як бо прийшла, гей да як прийшла
К' мому серденьку туга:
Випрягай, хлопче, випрягай милий
Сірі волики з плуга! —
Ой ци подоба, ци не подоба,
Ци подобнії річи,
Щоб з під могили, з під високої
Аж до дівчини бічи? — —
Мудрому бути, мудрому бути,
З кременя вогню дути,
Ще й мудрійшому, ще й хитрійшому:
За дівчину забути! —

Отце я було співаю, а мій камрат Саганюк смі-
ет-ця з мене. »Я,« каже, »що ми за діло плуг поки-
дати у полі, а самому бігти, ка'зна де«.

»Або ти з роду може не кохавсь, Глашу?« —
питають було пан фір Квітка.

»А я з роду дурнем не був,« каже Саганюк, та
було так осердит-ця! А ми йому тим душе допікати:
»Все,« кажемо, »найдет-ця!) і на тура шура«. Ще ми
того дождем, що пан Гранатир Саганюк з першого цугу
з другої компанії, за хвартухом ходитиме, ні та кішечка
за салом«.

»Да хиря маттері ваші з вашими хвартухами та
з вашим салом!« станет-ця він було ющить, »заткай-

1) У Драгоманова: найдеться.

тєсь, а то я вам зараз — сяк та так!« — Так ся було розлютує, що і не сказати.

А ми стояли тоді у Відні, коло самого цісаря, знаєте! Так то нам уже добре там було!... Пани ихають нам, було, гроші та цигари силов у кішені, де ні обернеш ся, усе тобі баночка, усе баночка... а тепер нема часом за що і горівки порцію випить, не то що. Гай-гай!... та ще гай!...

Да не довго ми нарозконувались у тім Відні; місяців з вісім, чи що: аж тут пише Француз до нашого пана цісаря, щоб то ішов бит-ця з ним аж на Італію. — От і помашерювали ми на сам Божий Великдень. — Оттаке то було!

А що вже нас у тій Італії біда наїла ся, то і не сказати! Бемось, було, і босі і голодні від ранку аж до самого вечера, а прийде ніч, де-б то чоловікові припочить: а тут як люне дощ! як з кофи. Наче нечистий¹⁾ з його ллет-ця. Да то-б усе таки нічо, коби ми були мали хоть едноралів, як треба. А то водят нас, було, як тих сліпих старців; а сами ще гірш дурні од²⁾ нас, простих жовнір. От і удрав Француз напасти від нашого царя: половину Італії, а може й більше, — не знаю. От таке то!

А під Солферином били ся ми од самого досвіта аж в темну ніч. Боже, що бились! — не то що, але зубами кусались, так бились! — О... да не один там камрат любий поляг головою... кулі синлют-ця як град та свищуть тобі коло ух, знай та гадя. А як гукне гармата, то вже десять або кілька хлопців так і ляжуть, мов підкошені...

А в ночі звелів нам полковник іти помагати грабарам побитих ховати. От і викопали піоніре три ямі, такі великі як світ, а ми ходимо при місяцеві, та зношуємо сердешних на вічне спочиваннячко. Було їх мабуть сот з пять, — і наших, і Французів, і Таліянів.

* * *

¹⁾ В перводруку: Нечистий. ²⁾ У Драг.: від.

Нашу я з Саганюком, що нашу, — геть були ся обкрівали, — аж там лежить Таліянчик молоденький, убитий. Приходимо ми до його, а над ним над головою сидить дівчина, та плаче-плаче! »Братіку,« каже, »братіку мій сердечний, за віщо-ж ти мене бідну сироту у широкому світі покинув — покинув!... братіку мій, дорогий мій, життя моє!«

»Да годі вже, годі дівчино,« кажу я, »тільки побиват-ця; понесемо твого братіка до гробу«.

»Ні, ні!« каже она, а сама схопилась мов без ума, — »я свого братіка сама поховаю.« — Тай стала копати яму під тополею, — яке там з єї і копання було!... от відоймив від неї рускаль, тай виконав сам яму. — Най Бог прийме.

А мій Саганюк стоїть проти сердешньої дівчини, та так ся вже дивить на її приязно! Цілий світ забув мабуть дивячись на Волошку. — А я так і гукаю: »Ллану,« кажу, »мій Ллану! — чи що тобі отце — Ллану!! — — — ходи та поможеш ми грішне тіло до гробу скласти!«

Він ледви схаменуєсь. — »Ходи,« кажу, »та спустимо тіло в яму«.

От і поховали ми бідного Таліяня. — Дівчину лишили куняючи на могилі, а сами пішли.

Прогола і війна. — Цісар не зумів уже що робити та помириєсь з Французом. А що цей бородатий напасти узяв, та що народу хрещеного погибло — усе пропало.

А нам дали марш на Буковину, до дому! — ми вже не раді, ні!! цілу дорогу сміємось та гуляєм, мов навісені. — »Еге«, говоримо — »подають нам в Чернівцях урльопаси — отгож то вже погуляємо та погуляємо,¹⁾ та набудемось у нашім краю та межі нашими людьми

¹⁾ У Драгом. іпропущено.

та в своїм селі!...« Оттаке ми собі було маршем правим а скоро дадуть нам де раст, а ми в присюди, або козака як удремо! — Нехай стара вязне.

Лиш Саганюк ув одно чогось задуманий ходить, не веселий. — »Що тобі отце, братіку?« — стану я го не раз питат-ця,¹⁾ — »чи ти лиш не хворий що? — уповіж мині, сизий, що треба. Або цилюрика закличу?« —

»Ий та де-ж там!« стане він ся було одтинать. — »Ану лиш — заспівай мині тої:

»Мудрому бути, мудрому бути,
З кременя²⁾ вогню дуги:
Ще мудрійшому, ще³⁾ хитрійшому —
За дівчину забути!«

А я співаю. —

(А на другий раз — дасть Бог дождати, — ще якої утну!).

Друковано в »Ниві« р. 1864. ч. 8 стор. 120—122. У Драгом. стор. 57—60. Передруковуємо з перводруку.

¹⁾ У Драг. : питаться. ²⁾ У Драг. : з кременя. ³⁾ У Драг. : ще й хитрішому.

Співанка

для таких що кохали ся,¹⁾ а не пібрали ся.

СКЛАВ Юрій Федькович.

Співає-ця на той голос, що: „З'їздив см коника,
з'їздив см другого“.

Ні ружі с²⁾ калинов, ні калини з ружев —

Не пий ти до мене, несужений друже:

Не печаль могого ти роду;

Не тручай без часу до гробу!

Як мині не пити до тебе, голубко:

Медок солоденький у золотім кубку.

Золотий мій кубе, ти крингаль,

Втоплю³⁾ я у тобі ввесь мій жаль!...

Забувати, милий, забувати треба,

Може так судила нам Пречиста з неба;

Забувай, мій милий, забувай! —

Коли жаль на серци — прогуляй!...

Заграйти-ж⁴⁾ музики, заграйте-ж ми даже,

Нихай⁵⁾ погуляю, коли мила каже. —

Заграйте ж музики таку йгру:

Нихай погуляю та й умру.

¹⁾ В перводр.: кохались. ²⁾ В автографі було: с калинов, опісля поправлено червоним — мабуть рукою Горбала: з калинов. ³⁾ Так в автографі було написано автором: опісля рукою редактора поправлено: втоплю. ⁴⁾ Так в автогр. опісля рукою редактора поправлено: заграйтеж. ⁵⁾ В перводр.: Нехай.

А як у кедрову домовину ляжу,
Я до тебе, душко, звіздов перекажу :
Прилітай, голубко, на той світ!
Там розлуки серцю уже ніт!

А знаєте, братці, протів кого я отцю співаночку складав ? Протів мої¹⁾ сестрички, любої мої¹⁾ та красної мої,¹⁾ що так і стояли долю єї²⁾ молоденьку, знай ту фіявочку весняну ногою!...

Да і красна-ж бо була, красна, знай та зіронька ясна, що на широкому небі мизи³⁾ усїма сіяє! А що вже полюбила собі хлопця вродливого та ружевого, та чорнобрового, та кароокого, що так цілий світ єму⁴⁾ й дивував ся! Мабіть і царівочки дочка пішла би була за його⁵⁾, не то що! —

А батько і знати не хочуть. — »Що,« кажуть, »я би свою дитину за жовніра дав? (а він сердешний був капралем), — нігде ніколи!« Що неня напросились та наплакались, що я наблигав ся та наумовляв⁶⁾ ся — годі! — »Нехай,« кажуть, »іде за него,⁷⁾ а я їй благословити не му, да і весілля єї⁸⁾ не справю.«⁹⁾ От і оддали за одного удівця старого-старого, знай у яму закопали.

А він, сизий мій (моїй¹⁰⁾ сестри милий отце), став напиватись; що було заробит,¹¹⁾ те й пропе (а він бідний був,¹²⁾ мусїв заробяти¹³⁾). А скоро сестру мою де побачив, чи на базарі, чи так де у селі — ого: він уже й там! і меду зараз і вишнику і вина; силує, напуває.¹⁴⁾ А вона¹⁵⁾ так і просит-ця: »Василю,« каже,

¹⁾ Так в автографі; в перводр. змінено на: мосі. ²⁾ Так в автографі: опісля поправлено наукою редактора і надруковано її. ³⁾ Поправлено в автографі рукою редактора і в перводруку: межі. ⁴⁾ В автографі було: єму: поправлено рукою редактора і надруковано: йому. ⁵⁾ В перводр.: за него. ⁶⁾ Первісно було в автографі: умовляв ся; опісля змінив сам автор: умовляв ся. ⁷⁾ В перводруку: нього. ⁸⁾ В перводруку: їй. ⁹⁾ В перводруку: справлю. ¹⁰⁾ В перводр.: мої. ¹¹⁾ В перводр.: заробить. ¹²⁾ В автографі було: знасте; опісля перечеркнено. ¹³⁾ В перводр.: заробляти. ¹⁴⁾ В автографі було первісно: пити; опісля поправлено рукою автора. ¹⁵⁾ В автографі було: вже; опісля перечеркнено.

»Василю, бій ся Бога, не чини слави між людьми, не губи мене!...« А він: »Що,« каже, »по славі, коли долі нема!« До пів року і поховали.

А у два місяці, ще й не сповна, і сестру; вяла, вяла, доки не зовяла. — А скільки там ні фіявок¹⁾ цвите, що літечка на єї²⁾ гробу! Піду, було, у неділю, та цілий оберемонок назбіраю.

»А де то таких пишних нарвав?« — питають³⁾ батько.

»На Катрині⁴⁾ могилі« кажу.

Друкуємо з автографу (власн. Руск. Бесіди в Чернівцях), 2 листки такого самого пожовклого паперу, на якому написані оповідання »Побратим« та »Кобзарь і жовняри«. На другім листку підпис автора.

Оповіданє се надруковано перший раз у »Ниві« з р. 1865 стор. 235—236.

1) В перводр.: фіялок. 2) В перводр.: її. 3) Рукою редактора поправлено і надруковано: питають. 4) В перводр.: Катриній.

Три як рідні брати.

Повість.

I.

Мині ще й двадцять рік ледви було, як уже кучерики мої золоті облетіли! Навіть і попрощатись не пускали, але звеліли¹⁾ відразу йти до компанії. З тяжков бідов відпрохав ся на три дні до дому.

А дома сум та плач. Мати розболілась, ридаючи (батька давно вже не було на світі), сестри неначе з ума зійшли, таке заводя. Лиш брат мій Онуфрій сидить собі кінець стола, неначе то не мене відобрали. Білий-білий та сухонький! — лиш очі світя.

«Братіку,» кажу, «а вам мене не жалко?» Він мині на це нічо' не відповів, тільки дві сльози великі-великі покотились по красному та зов'ялому тому личку. — Заплакав і я собі, попрощав ся та й пішов.

II.

Служу рік, служу другий, ні смутний ні веселий. Нічо' мене не займає, нічо' не тішить; тручаю свої дні²⁾ як вильми. Тільки того й розжитку, коли стану, бувало, на стойці, та собі тихесенько поплачу, або Богу помолю ся. Тогди мині неначе та недура розсунет-ця;

¹⁾ У Драгом.: веліли. ²⁾ У Драгом.: дні.

і зіроньки засіяють іначе, і місяць усміхнет-ця і соловейко прощечече. А я собі стану, зіпру ся на ясную свою зброю, та слухаю або дивлю ся.

А у касарни, — от як у касарни: гомін, зойк. Де хто лає, де хто бе; де кого знов другі бють. — А я собі — от як то я, все мовчу, та своє діло роблю. Пан капраль Косович не раз бувало й кажуть: »Це,« кажуть, »чоловік кам'яний; я би так не з'уміг жити на світі!«

»А щож,« кажу, »пан капраль: ми не можемо бути всі однакі«. — Тай знов мовче.

Одного вечера¹⁾ сидимо ми собі в касарні. Де хто ще пораст-ця коло рунштунків, де хто вже покутав ся та люльку собі курить, з камратом розмовля де що, а я стою собі у вікні та думаю. Аж тут прибігає капраль зо дня, — »А нема тут — каже — Шовканюка Йвана?«

Мене неначе би серпом чирк. — »Я озде,« кажу. »Завтра до рапорту; тобі лист прийшов.«

»Нічо,« кажу.

А камрата так зараз і в жарти: »Еге,« кажуть, »з грішми! Шовканюк завтра платить!«

Добре вам жартувати, думаю я собі, да не так то старій бідній вдові діти годувати, да ще до того й боля обходити. — А мій брат, знаєте, вже три роки як з постелі не встає; сохне та кровйов ув одно дише.

III.

Другої днини рано зібрав ся чисто, прихожу до рапорту. Капітан такий сердитий, недобрий; приходить до мене:

»Як зовеш ся!« грімнув.

»Так і так,« кажу.

»На,« крикнув — тай шпурив міні лист у лице. Навіть і не подивит-ця на чоловіка, а хоть подивит-ця,²⁾ то неначе собака крізь пліт.

¹⁾ У Драг.: вечора. ²⁾ У Драг.: подивиться.

Поніс я свій лист до одного фрайтера, що знав читати. »Ану,« кажу, »фрайтер, прочитайте міні отцей лист, будьте такі добрі!«

»Чому ні,« каже, »прочитаю«. Та і став читати. А я слухаю.

»Братіку мій дорогий та любий!« — читає фрайтер, а мене гірські чогось так і обілляли! — »Далі,« прошу, »далі!«

»Ти вже мене не застанеш, бо я на смерті. Да не вдавай ся в тугу, любий; ти знаєш що я не жив на світі а карав ся«.

»Коли зможеш, приходи на урльоп, Іване, бо мати наша сама остає-ця — Сестри пішли в найми, а Василька взяли в двір до волів«.

»Волики продав, ні-що було робити; за податки душу брали. І кожух свій мусів продати; але сардаки оба ще стоя: коли не закрадуть у похорон, то понаходиш«.

»Вуйко Андрій дуже нас укривдив; і послідну коровину з загороди займив. Але не споминай йому¹⁾ лихом, як вийдеш. Усе таки свій своїм«.

»А теперь, брате мій Іване, брате мій рідний, прощай мене; і перший раз, і другий і третий! — А коли тобі Бог поможе, та будеш мати з зачого, споминай мене,

Твого рідного брата

Онуфрія«.

IV.

На другий день пишу ся знов до рапорту. — »Со chcesz?« — крикнув капітан, а очи ходя в него, знай у тої гадини пажаристої.

»Прощу послушне пана капітана хоть на два місяці на урльоп. У мене....«

¹⁾ У Драг.: його.

Господи, як утне мене в лице! — кров тільки почуріла по білому каботови. »Я вам,« каже, »урльон дам, ви сякі такі сини! — До гарешту з ним«. Завели мене в гарешт, мині байдуже. Сизку собі, неначе то не я, — »Ти достанеш буки,« каже капраль відó дня.

»Нічо,« кажу. І обгорнули мене думки та гадки. — Піду, гадаю собі, та утоплю ся: чого в світі більше й жити? — Там хоть побачу ся з братіком своїм рідним, а тут тільки бють та збиткуют-ця. — Боже ти наш, Боже!...

V.

На третій день ведуть мене знов до рапорту. — Я стою; рапорт великий, капітан звелів прийти усім Словакам, що сорок-осьмого року на Угорщині були половили. Було їх у нашій компанії більш як двадцять мужа.

»А що,« питаєт-ця мене капітан, »чи будеш ще на урльон проситись?

»Ні вже,« кажу. — А думка в мене одна: коби по рапортї — піду, та утоплю ся.

Приходить капітан до Словаків: »А що,« каже, »прийшло, аби вас пустити до дому«.

Вони так зраділи, Господи!

»Шкода мині вас,« жалує капітан, »ви хлопці годні. — А може має хто з вас охоту остатись рік з оден в компанії? — вам добре буде«.

Ні чичирк.

»А ви, капраль Бая, не маєте охоти ще з рік послужити? У мої компанії добре!«

Цілий рапорт як раз усміхнувсь. Наш капітан та про добре говорить!

Але Бая не много думав. »Пустіть,« каже, »пан капітан, Шовканюка на урльон, то вам ще рік служитиму. — Оттак!«

Капітан не йме віри; то на мене дивит-ця, то на капрала. »А це,« каже, як?»

»Оттак, як кажу: пустіть Шовканиюка на урльоп, то вам цілий ще рік служитиму. — Пустіть, пустіть, пане капітан: в нього брат помер, в нього стара слаба мати з голоду помирає«.

»Про мене,« каже капітан подумавши хвилю. »Шовканиук іде на урльоп«.

VI.

Другої днини дали мині урльопас, дали кабат дранкавий, дали мантлинну стару-стару та дераву, тай пустили. А я такий уже рад! — »А де,« кажу, »мій пан любий та золотий? де пан капраль Бая?»

»Да нема,« кажуть, »пішов у місто«.

»Ох мині лишенько! а я щоб з ними не попрощав ся? Я ждатиму, доки вони не вернуть з міста.

»Да не дожидай ти богацько,« — каже де хто з цугу, »а то фельфебер як тебе захопить, то мати-меш ся«.

Коли так, то хиба йти — думаю я собі, — а могому пану капральнови най Бог дає, що сам розуміє, — Оттак думав я та й пішов.

А за містом — я й ні в той бік, а пан капраль Бая як раз проти мене. Я так зрадів! »Пан капраль!« кажу, »а я думав, що я з вами вже не побачусь. Чого ви так борзо пішли?»

»Да я умисне,« кажуть вони, »бо я мав ще з тобою говорити деңо. — А багацько тобі миль до дому? — кажи правду«.

»Сорок миль, да ще й кілька,« кажу я.

Вони на те нічо, лиш дивлют-ця на мантлиночку мою¹⁾ дераву, тай кивають головою. А то студінь така, Господи! — сказано перед різдвом.

»Ходи,« кажуть, »у шинок, випемо вина!«

¹⁾ В перводруку: тою; се очевидно друк. похибка.

Випили ми вина — Господи, що добре: я то доси і не пив. »Оттакого, думаю я собі, коби то братікови тому хворому винести,« (бо в мене все на гадці, що я братіка свого ще застану). — »Ну нічо,« — гадаю я собі — »коби то вчинити ся на Віжници; ні їсти, ні питиму цілу дорогу, а вина мушу своєму братчикови винести«.

»Час минї до касарні,« стали нарешті пан капраль казати, виймають пять левів баночку, тай дають минї. —

»А це на що?« кажу я.

»На дорогу, здаст-ця, кобих білше мав, то я би тобі і білше дав, а так не маю, бери що є«.

»Да я,« кажу, »зафасував два леви срібні; минї доста буде«.

Вони аж розсердились. »Коли я тобі даю, то бери,« кажуть. »Коли вже не те, то хоть кожушок собі купиш. Теперь студено«.

Не хотїв я їх більш гнївати, узав. За два леви, думаю я собі, купю нени добру хустку, тепленьку, за лева шовкову хустку братови до шиї, а по левови кождїй сестрі по рянтухови тонкому та широкому.

Попрощались; подякував своєму пану капральови як умів, тай пішов. А тут не студїнь, ні! аж око вяне.

VII.

Ще і тиждень не минув, а я вже на Віжници. А це саме святий вечер; по хатах світло видко, чути, як добрі люди радуют-ця, сидя при вечери, а я собі йду з цїнком у руках, та думаю, що то теперь у мене дома діст-ця. Братіка мого мабїть уже й не має на світї!... А що ненечка, а що сестри? Але побачу, думаю я собі! домів нема вже більше як чотири милї маленькі, на опівніч стану, або і борше. Посмотрив за торбинку, чи є всї дари та гостинці, що у Бистрици, йдучи, накупив? — Є всї, йду далї, навіть і в вікна не дивлю ся, так іду. А тут так мене і тисне щось коло серця, неначе це що мене за серце, і дрімлет-ця

міні, неначе я п'яний, або що, а я нині і кришечки хліба в устах не мав, не то що. Да не те, щоб не було: були в мене в торбинці і два колачі пшеничні плетені, і флянка вина доброго, і риби визини штука. — Да не буду їсти, думаю, домів принесу. А тут міні так і позіваєсь! Сяду, думаю собі, припочину мінуточку, а вітак скоріш і піду, як відотхну. — Сів собі на якимсь там приулку, в очех замрило, за серце ймило. — Це я змерз, думаю собі; хотів встати — не здужав, повалився у сніг. — Ратуй святий Николаю, в тяжких бідах теплий наш заступниче, ратуй!...

VIII.

Прокидаюсь — а я вже не в снігу, а в гарні, теплі постели. Над мною стоїть оден жандарь, красний, молоденький. Бачили ви того ангела, що в Черновцех у святі Параскеві на лівих дверех намальований? — Такий і це жандарь був, благий та ясний. — Стоїть надо мною, та дивит-ця міні в вічи.

Я так і стрепенув ся. »Ох міні лишенько,« кажу, »а я де отце?«

»У мене,« каже жандарь, »як у рідного свого брата, або ще ліпше. Не вставай, серце, ти дуже хворий.« —

Я зараз нагадав собі і Онуфрія, і Баю, і урльопа. »А це,« кажу, »як я тут зайшов?«

»Богдай¹⁾ і не згадувати,« каже жандарь, »учора, з вечері йдучи, найшов я тебе під одним будинком, без душі.«

»Боже, милий Боже!...«

»Так тобі треба,« обізвав ся другий жандарь пузатий, що по хаті собі ходив та люльку курив, »не пий лайдако!« — А я тої днини і води в устах не мав, не то що. — Такі то люди.

¹⁾ У Драг.: Бодай.

Молоденькому жандареві тільки сльози в очех закрутились. Покивав головою, тай сів собі коло мене на постели. — Пикатий вийшов з хати.

»Пане,« кажу, »а мундур мій варе є?

»Є,« каже, »не жури ся: і мундур є, і торбинка і урльопас«.

»В урльопасі,« кажу, »був лист«.

»Є і лист,« каже, »я находив«.

»Коби я знав,« кажу, »де мій мундур, я би збірив ся.

Доста невеселий був жандарь, а ще засміяв ся.

»Коби,« каже, »за три дні, то би добре«.

Я аж не зумів ся. »Що ви отце кажете, пане? Ви не знаєте, як у мене дома!«

»Я все,« каже, »знаю. Але дохтор велів тебе не пускати.

»А де-ж той,« кажу, »дохтор?«

»Він зараз повинен надійти; я вже післав по нього«.

Прийшов і дохтор. »А що,« каже, як тобі?«

»Добре,« кажу. »Пустіть до дому«.

»Ще тобі не можна,« каже дохторь, »ти ще дуже слабій«.

Я так і став благати! »Пане,« кажу, »пустіть мене! — В мене дома от як, та от як. — Мині вже недалеко«.

Жандарь чварснув щось до нього по німецьки.

»Про мене,« каже дохтор на респі; — »завтра можеш йти, а сьогодні лежи мині ще в ліжку, та пий отці ліки, що я ти приніс. А тіло масти собі отцев мастев«.

Я так і зрадів! — »О дякувать же вам, пан дохтор!«

»Не мині дякуй,« каже дохтор, »а отцему панови; бо як би не він, а ти би вже не жив на світі«.

IX.

Лежу я в ліжку та думаю; коло мене сидить жандарь та люльку курить, »Чого,« каже, »так задумав ся, серце?«

»Чи-ж нема чого?» кажу.

»Не жури ся, брате, Бог батько. Лихо мине, га-
гаразд буде«.

»Хто би збаг,« кажу, »що з моїм братом стало
ся; коби го ще хоть живого застати«.

»Аби ти, та я здоров,« каже жандарь.

Мене неначе ножем уток. »Або ви знаєте?» кажу.

»Твого брата учора тиждень ховали«. Тай сплакав.

»Або ви,« кажу, »мого брата знали?»

»Я,« каже, »не мав вірнішого товариша на цілі
щі ваші Буківині«.

»А ви-ж відкіля?»

»Я? — О я з далеку, друже, я аж з тої великої
Німеччини. — Не будеш знати«.

»А так — якже-ж ви пізнали ся з Онуфрієм?»

»Я не раз,« каже, «у вас на квартири стояв; от
і пізнали ся. Як то було таку щирю та любу душу не
полюбити? — Царство йому небесне«.

»А сестри мої, не знаєте, чи прийшла хоть одна
до дому? Бо брат мині писав, що обі в наймах«.

»В наймах,« каже жандарь, а сам так і почер-
вонів!...

Чудно мині, та дивно мині.

X.

Другої днини уже мині ліпше. Богу дякувати :
зібрав ся тай хочу йти.

»Жди,« каже жандарь, »по тебе зараз віз приїде«. За
годинку був і віз; сів я тай поїхав.

А домів як прийшов, то мало з ума не зійшов,
так то я застав. В хаті студінь; невя лежить на печи
ледви жива, Василько пригорнув ся до неї, та просить
хлібця дріжучи; а я на двері.

»Добрий день вам, ненько, що дієте?»

»Чи то ти там, синку? — Дай-же тобі Боже здо-
ровля, що прийшов, а то я вже не гадала з тобов ся
видіти. Гину, синку, з студени та з голоду«.

Я скинув борше дранкаву мою плащину, тай укрит ненью, а сам ухопив сокиру, що стояла за лавов, та в ліс! За малу годиночку були і дрова¹⁾ в хаті, і вогонь гарний у печі. Для рідньої неньки борзо дровця рубають-ця!...

»О, простибіг же тобі, синку!« кажуть няня, скоро почувли вогонь у печі. — »Ходи сюда, душко, най тебе переблагословлю!«

Поблагословили. »А коли,« кажу, »Онуфрія прятали?« —

»Передучера тиждень минув,« кажуть няня.

»А що казав? як умірав?«

»Нічо' не казав, синку мій, лиш у в одно тебе сподівав ся — дожидав. Нема — каже, Іванчика, нема братіка мого рідного, нема!... а мині все причуває ся, що він іде; він недалеко мене, він прийде. Та як зітхнув тогди, синку мій, так і Богу душечку дав. Не діждав братіка свого рідного побачити, що' го так дуже щире дожидав!...

Десь коло опівночи позбігали ся і сестри з села. »А що,« кажу, »сестрички: ви, бачу, вашу ненью гарно дозираєте, ні що казати! — як би не я був нагодив ся, то зо студени гибли, і сами і дитина.«

»А щож, бадічку,« одрікають-ця сестри плачучи, »коли у таких панів служимо, що і до церкви не пускають, не то що. От же тепер викрали ся.«

»А также не будуть вам нічо' казати?«

»Та нехай уже кажуть; нехай нас і вбють, а нас кортіло з вами побачитись, бадічку. Не гнівайтесь!..«

Мині жаль аж серце розриває, але нічо' не кажу, мовчу; виймив дари та й роздав. Лиш та хусточка шовкова, що братікови свому купив, лишилась!...

XI.

Другої днини пішов я до жида. »Давай,« кажу, »на роботу!«

¹⁾ У Драг.: дрова.

»Коли хоч, а ти бери на сажні« каже жид.

»Нічо«, кажу, »озьму і на сажні«. Взяв три кірці хліба, взяв соли, взяв гроший, роблю, так роблю, аж піт кривавий з мене йде! а мині здавалось, що це не робота, а іграшка: для рідньої неньки немає тяжкої роботи...

Роблю я оден тиждень в лісі, роблю другий, аж тут прибігає дитина плачучи:

»Бадічку«, каже, »йдіть д' хаті,¹⁾ бо нєня дуже слабї«.

Покинув роботу, — біжу. Прибігаю домів, аж нєня вже без душі. І свічки нікому було в руки дати. — Оттаке то бідного!... »А чимуж ти мині, синку, давно не дав знати?« лаю я на хлопця.

»Я хотів, бадічку, коли-ж бо нєня ув одно мене не пускали«, повістуге хлопець плачучи. »Ви, нєнечко, слабї, — я піду за бадічком у ліс?« — »Не йди, синку«, кажуть нєня, »а то ще тебе собаки де нападуть та перепудя. — Не йди синку, я не слабенька«.

XII.

Поховав я свою нєньку, а сам облїг. Лежу, так лежу, що лєдвї й тямлю ся. Пришов піп: »Плати за похорон«.

»Погодіть мині, пан-отчику: видужаю, та вам або заплачу, або віроблю!«

»Нї, таки плати зараз!«

»Що-ж я вам дам, добродію, хїба душу?«

»Чорт по твоїй душі. — Плати та й годї мині...«

»Маю ще онде в торбинї двї парї шмаття комїсного, та кїлька цїточок, хїба то берїть; бїльше нїчо' не маю. — Ще і хусточка шовкова за два лєви срібнї.

»Сюда з ним«, каже піп, тай ухопив торбинку, що висїла мині над головами. Подав паламарєви, а сам пішов клинучи та трїскаючи.

¹⁾ У Драг.: до хати.

Аж тут уходить і вїйт з десятником. — »А ти,« каже. »набрав у жида на сажні, чом не робиш?«

»Коби я годен,« кажу, »я би робив, а так сами видите, що не годен«.

»То дай заліг,« каже вїйт, »або підпиши ся на ґрунт. Жидівське не сміє пропасти«.

»Жидівське,« кажу, »не пропаде, а я на ґрут не підписую ся, бо до того є сироти, не лиш я. — Коли подужаю, а я жидови відроблю, ще й камату му заплачу«. —

Вїйт насварив на мене тай пішов, але жид поганій не ждав; в тиждень чи як, прийшов мене фантувати. А я ще лежу. Записали і ґрунт і хату в заліг.

Я сижу на постели, та сплакав. Так ревне плачу, що аж серце з мене вискакує. — Аж тут убігає Нестерюк Яків; убіг, тай зупинив ся коло дверей.

»Добрий вечерь, брате!«

»Добре здоровля. Прошу: сідай«.

»Най увесь гаразд у тебе сідає. А тебе забрали?«

»Забрали,« кажу.

»Шкода, що і шкіру з тебе не здерли,« упік Яків.

»Від тебе, брате Нестерюку,« кажу я, »міні і таке слово миле. Ми в оден раз товаришували.«

»В оден раз!« повторив Нестерюк гірко, — »а теперь?«

»Теперь я у печалї, у великі печалї. Не годит-ця міні вірного товариша займати«.

»Ти дурень!« (не протів вас говорячи, четці мої любі!) — »ти дурень!« ще раз повторив Яків, а сам пішов, і бувай здоров не сказав. — А другої днини приносять міні жид письмо: »На тобі, пак,« каже; »Яків Нестерюк вже мене закутало за тебе«.

»Як то закутало?« питаю я.

»Отгак закутало, що твою роботу переймило на себе. — Воно пак сьогодні вже за тебе латри в лісі рубає«.

XIII.

Яків Нестерюк був з нашого села, парубок годний та щирий, такий уже щирий, що й не сказати. Доки мене остригли, то ми собі товаришували, а вітак уже і не бачились більше, бо він далеко від нас сидів, аж на другім куті. — Тільки неня покойні мині уповідали, що він, заки я був у війську, остав ся від вітця і від матери та тепер сам собі господарює, тільки з сестрою, (бо їх лиш таки двійко було). Мене не раз кортіло до його піти, відвідати, та все не смів; така то вже, бачите, натура. Як би був сам до мене не прийшов, то хто знає, коли би ми були і побачились.

Другої днини, чи що, прибігає вечером до мене :
»А що дієш брате?«

»А що-ж би-м,« кажу, »діяв, — лежу«.

»А знаєш ти, чоґо я отце прийшов до тебе?«

»Чутиму«.

»Я хочу йти до тебе сидіти, або ти йди до мене.«

»Як отце?« питаю я.

»Оттак« каже Яків. »Ти хворий, хто знає коли видужаєш, а тобі треба кого в хату, не то щоб обходив господарство, а те, щоби тебе розважав. — От Бог дає далі і весну на дворі: треба закладати, орати, сїяти«.

»А твое-ж господарство?«

»За моє не журись: я і свого догляну і тут буду. — Так і завтра кочую ся хиба до тебе?«

Я хотів щось казати, але він не дав. »Ти дурень!« каже, тай пішов свищучи у двері.

XIV.

Іде дощ, доки іде, а вітак і сонічко заґріє. Оттак і на мене: Яків переніс ся до мене, довг мій відроблений, попови заплачено, сестри повислужувались та повертали домів, а я сам став помалу дужати. Яків у мене як рідний брат; і мене розважає, і весну ро-

бить і співає, як той соловій у гаю. Мині весело. Аж тут прибігає гайдук з бецирку: »Іди« каже, »пан староста тебе потребує!»

Прихожу до старости. »А що там,« каже, »небоже: подужав?»

»Подужав трохи,« кажу.

»А дома як?»

»От як,« кажу: »сироти вічні, без вітця і без матери. — Як мене, не дай Боже, поволають, пропало все: і ґрунт і господарство«.

»А як ти слабував, хто тебе кутав?»

»Яків Нестерюк,« кажу.

»Годний хлопець,« каже староста. »А знаєш, чоґо я тебе кликав?»

»Пан світлий скажуть!»

»Прийшов тобі абшит«.

»Мині абшит?» кажу я, — а тут з радіщ аж не стямив ся. — »Як то може бути, пане?»

»Я писав за тебе до міністерії, бо мині жандарь Тайвер усе уповів.«

»Котрий то жандарь?» питаю я.

»А той, що тебе на спіґу замерзлого найшов. Я все знаю«.

»Пане мій годний!» кажу я, тай упав старості в ноги. »Пане мій добрий: дай Христе Боже, аби ви ніколи на лихе місце не ступили!»

»Годі вже, годі,« каже староста. »А тепер іди собі домів, жени ся, та ставай на господаря. Вже доста бурлакувати, — час раз і людьми стати!»

XV.

»А що там,« питаєт-ця Яків дома.

Я показую йому абшит, тай уповідаю, що мині староста казав. — Яків посумів.

»Нестерюку,« кажу, »брате: А ти не рад, що я вже на воли?»

»Рад,« каже, »та й не дуже!»

»А то чоґо, соколе?»

»Нічо!«, каже, »все добре«.

»Ні, ні!«, кажу я, »ти мене так не збудеш; уповідай, що таке«.

»Оттаке, коли хоч знати: нам не бути вже в купі«.

»А чому?«

»Бо тиму: Ти ожениш ся«.

»Ну, та ожению ся; та вітак?«

»Ти дурень!«, каже Яків а сам став свистати. (Це він бувало осігди так, як осердитця чого).

»А що би з того було, як би ти одного дурня послухав?« кажу я.

»Буду слухати!«, каже.

»Дай свою сестру за мене«.

»Ой?«

»Та бігме!«

»А я що буду робити самий дома?«

»Зо мною жити, коли ласка твоя. А ні, і ти женись, та станемо оба газдами«.

»Гм!« каже Яків.

»Так брате!«

»Коли так, то хіба й я женю ся?«

»Ану жени ся, братіку; без жарту«.

»А даси за мене свою сестру?«

»Моя сестра сирота, а ще до того й бідна. —

А ти багач!«

»Ти дурень!«, каже Яків, тай став весільної свистати. »Даси чи не даси за мене свою сестру?«

»Хоть обі, любчику!« кажу я. — »А я-ж« —

»А гов!« крикнув нам хтось зза плечий, — (а ми отце в саду розмовляли, уже в вечер), »не роздавай усі, бо й міні треба лишити хоть одну!«

Ми обіздрілись, а мій жандарик молоденький стоїть нам за плечима, але лиш у мундурі! без зброї, тай паличка в руках.

»А це ви!«, кажу, »пане мій золотий, ангеле мій добрий, що-сьте мене два рази від смерти відкупили? Пане мій делікатний та дорогий!...«

»Та бо гов тобі вже з тільким паньканням!« каже жандарь. »Я вже й не пан, я такий мужик, як би й ви!«

»Отце би то?« кажемо.

»Учора дістав абшит. Але нехай вам крайнім словом скажу. Я дома не маю ні вітця ні матери, ні родини такої, аби мині до душі. — От задумав собі отут між вами оселитись. Маю пару гроший, куплю собі ґрунт гарний, покладу хату, справлю худобу, тай буду собі жити, коли Бог поможе, бо я знаю господарства«.

Я так зрадїв, Господи! »А ви-ж би —« кажу.

»Та бо гов — уже с тим тільким вибанням!« грімнув жандарь. »Не кажіть мині »ви,« але таки по парубоцьки »ти«.

»То нехай же буде й »ти«. А ти-ж би,« кажу, між нами, простими Руснаками хотїв жити?«

»Я,« каже Тайвер, »той руський край, та ті руські люде так полюбив, що і не сказати. У вас,« каже, »так якось сердечне, звичайно, красно; а у нас, на тій нашій Німеччині, холодно якось, нудно!«

»Та бо тобі треба женити ся,« каже Яків до жандаря. »Без жінки не йде господарство в лад«.

»А ти як гадав?« каже жандарь; »женити ся відки голова! Що варе моя Оленочка та чарівочка діє? серце мое!«

»Яка Оленочка?« питаю я.

»Або твоя сестра?« каже Тайвер.

»Як це?«

»Оттак це: ми двоє любимо ся, тай годі! — Ти не знав?«

»А я-ж би відки знав?« кажу я. »Олено, ходи сюда зараз!« крикнув я.

Вона вийшла, да така вже вам засоромлена, що і світа Божого мабїть не видить. »Дівко,« кажу, »а я отце що за речи чую? О—о!«

Вона мині в ноги! »Бадічку,« каже, »простїть мене, я согрїшила. Я вже більше не буду!«

»Вже більше мене не будеш любити?« каже жандарь, а сам і собі засоромивсь. »Що ти мині казала? знаєш, тогди, коло кирниці? — га?«

»Ий та бо ти все з твоїми вигадками!« каже бідна дівка плачучи.

»А я тобі тогди не казала, що то таке буде? а ти все своєї!... О падоньку-ж мій! Бадічку, не гнівайтесь на мене, я вже на него ані подпвлю ся більше. То він, біг-ме він винен, най сам скаже: хто кого перший раз зачепив? Та ще і з тим морганням своїм поганим!...«

Ми як стояли, так усї і засміялись! »А тепер що буде?« питаю я жандаря.

»Тепер оттак буде,« каже він. »Я остану в тебе, доки собі де ґрунт не наштаю, та не справлю, що треба. Тим часом дасть Бог і Великдень, а по Велицїдни і Зелені святки, чи як там, буде і весїлля. — Згода?« —

»Та бо ти не чув, що Олена тебе і знати не хоче?« кажу я жартуючи.

»Та я, бадічку — я лиш так — я Біг-ме лиш так — я...«

»Не щїр ся, небого, тільки, але скажи таки по просту, що любиш, та й годї. Минї тутки комедїї твоєї не потрібно.«

»Я лиш трошечки, бадічку. Біг-ме лиш трошечки!«

»Коли лиш трошечки, то я тебе за него не оддам. Що би то,« кажу, »за тривок між вами був, як би ти свого чоловіка лиш трошечки любила.«

»Та бо я го буду дуже любити!« каже бідна дівчина, а тут так засоромилась, що мабїть не знає, чи вона на землі стоїть, чи під землею. »Коли так,« кажу, то що пньше: поцїлюйтесь. А тепер ходїм вечеряти, бо я вже зголоднів, тільки говорючи.«

XVI.

Перед Зеленими святками лагодимо ся ми всї три д весїлю. — Тонїй, жандарь отце, має вже і ґрунт свій і хату, і худоби чимало, а що вже убрав ся гарно! — По нашому перебрав ся. Нагавицї на ньому чир-

чикові, як той жар, сардак чорний, бланений, сорочка рантухова, черес у пять пряжок, кресак у золоті та в павах, а келеф хороцівський, такий уже, що такий! — А сам — хлопець-хлопець!... Сердешна Олена що гляне на його, так і зовяне. — А по руськи не рубає ні!... з роду ніхто би не казав, що це Німець: Руснак тай Руснак!

У тиждень перед весіллям, у неділю (вже і заповіді вийшли і пиво вже взяли) сидимо ми собі уєї три, та радимось де що, а я журю ся.

»А ти що журиш ся?« питає Тоній.

»От журу¹⁾ ся. Ви вже маєте кождий свою дружбу, а я ще не маю. — Тай не знаю, кого би то собі взяти?«

»Або Андрія Сірмана?« каже Яків. Аж тут Марія, (Якова молода), без духу в хату. »Бадічку,« каже, »за вами якийсь вояк питає!«

»Де?« кажу.

»Та он за ворітьми!«

»Чиму-ж не йде в хату?«

»Не хоче; каже, аби ви д' ньому вийшли.«

»А який він?«

»Русявий, високий, очи як ті фіялки сині, а як говорить, то — то ув одно моргає.«

Я не побіг, а полетів с хати. »Бая,« кажу, »пане мій годний, соколе мій ясний, чи це ви, чи я паний?...«

»Ба, це таки я сам. Наш реґемент стоїть тепер у Черновцех. — Я чув, що ти жениш ся, (бо я за тебе ув одно перевідував) — от і випросив ся на 14 день на урльоп, щоб то в тебе погуляти вже та погуляти! Чи добре я отце зробив?...«

»Ой,« кажу, »пане мій срібний, пане мій дорогий, орле мій сизий!...« а сам так го обіймив, трохи не задушу.

»Та гов-же бо, гов,« каже Тоній сміючись. »Ліпше просім отцього пана, аби тобі пішов у дружби.«

»У підскоки!« каже Бая.

¹⁾ У Драг.: журую ся.

»Але? Але?« питаю я, та й віри не йму. Де-ж я того годен.

»Ти дурень!« каже Яків свищучи.

»Хіба так!« кажу я, глянувши то на Якова, то на Баю.

»Ви отце пусте завели,« каже Бая.

»Ануге-ко мині лиш чарки!« а сам виймає з тобівки шип з вишником такий, що в дві оці!

XVII.

Тепер ми вже давно як жонаті. Тоній держить мою сестру Олену, Яків Марію, а я знов Якову Катерину. — Такий то вже тривок між¹⁾ нами любий та милий! — І ґрунта маємо, і худобу, і пасіку, ще і ставок хочимо собі виконати. — А з Тонієм та з Яковом жиемо собі, як ті рідні братя, сказано: Три як рідні брати. — Скоро неділя або праздник, а ми вже в купі: сидимо, радимось, балакаємо, а як нас охота збере, то і випємо по чарці, і заспіваємо собі гарно, а ніхто вже так, як моя Катруся серденько; як заспіває, то неначе в клиневий листок запіє, а Тоній за нею на скрипку. — Славно грає. А часом то згадаємо собі давні свої літа, як то ми бідували у світі, не знаючи долі. Тоди²⁾ хіба посумуємо хвильку, але лиш хвильку, — вітак знову зрадіємо, звеселимось, тай порозходим ся тихонько, гарно, звичайно, сказано: щасливі. — Лиш братік мій Онуфрашко, сизий мій, не обізвет-ця між нами, не подивит-ця очима тими тихими та любими, не промовить речами своїми добірними: як спить так спить собі на цвинтари поуз батечка свого та неньки. А мині³⁾ все здаєт-ця, що він не вмер, що він мусить відкля надійти. Да мабїть не прийде вже, серце мое!

Друковано в »Ниві,« 1865 ч. 18, 19 і 20 стор. 273—277, 289—293 і 305—310. У Драгоманова, стор. 64—81.

Репродукуємо з перводруку.

¹⁾ У Драг.: меж. ²⁾ У Драг.: тоді. ³⁾ У Драг.: мині.

Ангіль хранитель.¹⁾

Повість.

I.

Я з Богом ни²⁾ сварю ся. І про віщо? — хіба то поможесь? — І помочи ни поможе, і Бога розгніває,³⁾ і серце заріже.⁴⁾ А нам треба ще стати буде о-перед него насуді, — так кажуть люде, то що вітак?⁵⁾ Хіба ми можемо знати, що вітак? — Люде кажуть, що там горю конець буде? Може й буде, да те ни знаю. Чоловік сподієсь на сїм світі,⁶⁾ чого би ни мав на тїм світі? матбуть тїлько того й буде що та надія, та фата моргана на пуци, що нас дурить та дурить, та раї нам показує. Ми біжимо, і тов силов, що їй ни маємо, приходимо — нима нічо'! нічо' і ни було, нічо' і ни чути хіба рик лева⁷⁾ та скомор голодної гієни. Нащо й більше.

Ми бідні були, дуже бідні, бо бадечко наш ув одно слабували, мамі нїяк було піти що заробити, бо нас шестеро⁸⁾ дітпй лишилось малих, Онуфрій, я, три дівчинї і хлопчик маленький у колисцї. Що було нам ро-

¹⁾ Перечеркнено в автогр. наголовок: Безталанний. ²⁾ В перводруку у всіх сполученях: не, зам. Федьковичевого: ни. Сеї зміни дальше зазначувати не буду. ³⁾ Перечеркнено: розгнівить. ⁴⁾ Перечеркнено: убс. ⁵⁾ В перводруку: відтак. ⁶⁾ В перводр.: тїм сьвітї. ⁷⁾ В перводруку: льва. ⁸⁾ Переч.: трос.

бити? — мати мусіли збувати де що було, аби ми з голоду ни загибли. Що-ж, думають собі: коби хлопці хоть ті два старші підросли, в'ни покладуть усьо на місце.¹⁾ Да ни було много що й класти, бо і з разу нічого ни було. Пару дробу, трохи одія, от і всео.

Мати Богу молилась та дожидала, щоб ми підросли. От ми і підросли, вже далі і парубків здоганяемо, да що с²⁾ того? Онуфрій, Онуфрій наш любий та добрий!...³⁾ став занипадати на здоровю, став кровйов хрікати та на груди кволитись, дознаку так як бадечко покойний. Мати лиш дивють⁴⁾ ся на него пильно-пильно та кілько с хати вийдуть, тільки гірькими уміють ся⁵⁾ бо в хаті, звичайно — про віщо сердешному ще й плачамн тяжірзь завдавати, коли він і сам знав, що его чикає.⁶⁾ Ни раз, бувало, як увійду⁷⁾ з нинападу в хату, то захопо его, як шишьком ревне плаче.⁸⁾ Я чинюсь що ни вижу!... да думка в мене така: з мосту та в воду!... Хіба серце може на таке дивитись?... О ангелю хранителю! — — — І вірне достоїв⁹⁾ він коло мене, той ангіль хранитель, що я бувало так щире его молю. Бо ни пішов я у воду топитись, але взявсь до господарства, взявсь до роботи тов силов навіть, що її і не було, бо мої ровесники ще сопівки та зруби пазили, а мої вже руки від роботи лупились та кровйов закіпали. Жиди навіть, що погана¹⁰⁾ віра, з мене дивувались, відки в мене тої сили такої бралось. Бувало в мене шість-сім¹¹⁾ латер дров на тиждень утяти і скласти — то було франки, а що неділі несу, бувало, і по вісім¹²⁾ срібних домів, ни рахувавше¹³⁾ що собі¹⁴⁾ до світками на токарни заробю. І добре я вгадав, що взяв ту токарню у жиди на відробок, бо часом на ні і по чотири¹⁵⁾ срібних на тиждень заробю, а то для братчика мого любого, аби ему сердешному ні на чим ни

1) В перводруку: місце. 2) В перводр.: з того. 3) В перводр.: дорогой. 4) В перводр.: дивлять ся. 5) В автогр. переч.: гірькимись умивають ся. 6) В перводр.: чекає. 7) Переч.: прийду. 8) Переч.: сльози утєрає. 9) В перводр.: достояв. 10) Переч.: ни наша. 11) Переч.: пять. 12)) Переч.: десять. 13) В перводр.: рахувавши. 14) Переч.: бувало. 15) Переч.: пять.

збувало. Він, бувало, лиш на мене дивит¹⁾), ся дивит ся!..
О ангелю хранителю!...

І вірне достоїв він коло мене, той ангіль хранитіль,
бо за тих чотири роки і довги по батькови заплатив
— а було їх чимало! — і хату побив, і помости наклав,
і глоту вбрав²⁾), а на загороді бліло пасемце овечок,
бинділи чотири коровці, красувалась воликів пара.
А волики то були, волики!... ни воли, але діти! — Як
бувало мене на загороді обіпруть, то годі було і ви-
гулнитись з мижи³⁾ них; чешни тай чешни їх, хоть самі
собі нівроку такі гладуни, що й муха би на них ро-
цахлась, ни то що. Да ни много я чисав⁴⁾ мої половії!..
прийшов гайдук від війта тай каже: »Завтра рано
хлопче, до вербицирки!« — А мні лиш потемніло
у очех...⁵⁾ серце чуло своє горенько, та сказати ни
вміло! Да серце (серцем, думаю я собі; я уповаю на
свого анхеля хранителя, я на его⁶⁾ сподіюсь!..

II.

Пригнав нас війт до вербицирки, много нас при-
гнав. А там панів панів!... войськових і міських і усї-
ляких;⁷⁾ одні руді, другі шпаковаті, треті такі, що і ни
вгадав-беєсь⁸⁾ які. А оден мижи ними у срібні прошивці,
да такий уже сердитий та гордий!... ниначе той чер-
лений когут у нашого⁹⁾ війта, що о-перед него годі було
людем і дорогу перейти. От що!¹⁰⁾ Аж тут приходя
і два жандарі, оба в мудерунку,¹¹⁾ оден старий та пу-
затий, з вусами як помела, а другий молодий - моло-
денький, да такий уже красний, що я скоро го побачив
так собі зараз і ангеля хранителя спомянув. Такий
лиш він матбуть, та мій братчик Онуфрій,¹²⁾ красний та

¹⁾ В перводр.: дивить ся: і всюди мягкі закінченя дієслів.
²⁾ Переч.: усю. ³⁾ В перводруку: межн. ⁴⁾ В перводруку: чесав.
⁵⁾ В перводр.: очех. ⁶⁾ В перводр.: його. ⁷⁾ В перводр. додано: а.
⁸⁾ В перводр.: вгадавбись. ⁹⁾ В перводр.: нашого. ¹⁰⁾ Переч.: мене
самого раз виобіськав гарно. ¹¹⁾ Перечеркнено: в цілім був. ¹²⁾ Пе-
реч.: мій.

погляду такого тихого, що як на чоловіка гляне, то ниначе миром помирує. Такий погляд був і в того жандаря молоденького. Аж тут гляну¹⁾ з нинападу, стоїть і братчик²⁾ мій, стоїть і ненечка моя старенькая. Мене ниначе щось у серце боднуло; чо', думаю, прийшли в'ни?³⁾ — хіба ще доста ни наплакались? О, душа⁴⁾ та віщує, хоть і сказати ни вміє!.. Да я сподіюсь на свого ангеля хранителя!... і про віщо би ні? — Я як казав: я з Богом ни сварю ся.

... Про тее-ж мене і першого остригля... першого таки⁵⁾ у сам перед!... Той жандарь⁶⁾ молоденький узав мене під варту. Я дивюсь по через мир — а ненечка моя, як стояла під муром, так і впала, ниначе громом убита, ниначе нижива. Онуфрій коло неї. »Чо' плачите,⁷⁾ мамо!...« каже, »хіба ви хочите, аби він і без шматочка хліба пішов завтра до Чернівців? — О мамо, мамо!...« Неня па це встали, ни встали, але схопились як опарені і побігли гостинцем, як у наше село⁸⁾ ідет ся. Онуфрій запросив ся, жандарь молоденький пустив его д' мині. Він ниначе то і ни журить ся; тільки хіба що як у-перед був білий, бліденький, ниначе той цвіт на лелії, так теперь і почорнів чогось як земля. — »А що, небоже« каже. »А що-ж би?« кажу »нічо« . »А то брат?« питає жандарь Онуфрія. »Брат рідний, пане!...« каже Онуфрій тай лиш спотикнув ся⁹⁾ ниначе п'яний. Да ни був він п'яний, братчик мій... він з роду ніякого трунку і ни пив; от часом солодкого молока, тай тільки. Чо' той жандарь так на Онуфрія дивит ся? думаю я собі; а мині все здаєть ся, що єму сльози в очех крутять ся... ни братови, а жандареви отце. Да то трафляєсь, що в їх очи часом боля, а то від того, що їм богато писати. Я то опісля в війську довідавсь!...

На підвечер ми прицягли, а вітак нас пустили, котрі близькі, по домах. Лиш казали рано дуже прихо-

¹⁾ Переч.: дивлю ся. ²⁾ Переч. дорогой. ³⁾ В перводр.: ви: ⁴⁾ В перводруку: душа. ⁵⁾ В перводр.: так. ⁶⁾ В перводр. всодин: жандар. ⁷⁾ В перводр.: плачете. ⁸⁾ Переч.: куда до нас домів. ⁹⁾ Переч.: повалив ся.

дити, бо йтимемо до Чернівців до реґементу. От ми і пішли з Онуфрієм домів. Дома застали — от звичайно! — мама печуть хліб, сестри лагодя шманати¹⁾ мні на дорогу, Василько маленький спить у запічку, волики стоя румигаючи на загороді та дивлять ся право в вікна... да я ни вийшов до їх як бувало, бо у перше мене обгорнули жалі нпначе ті тумани темні, коли на чорні гори зляжуть, і у перше на моім віку я заплакав... бо жалі мні²⁾ було на мого ангеля хранителя, що я на його так уповав дуже, нпначе на ріднього брата!... Да що поможесь? від смерти може би був і виратував, да від цісарських ножичок матбути і Богу годі, бо ті військові пани такі нидобрі, такі!... нпначе їх ни мати родила на сей світ, а гадина пожариста. Що ангіль хранитель проти таких!... Онуфрій сидить коло мене...

Аж тут уходить нараз той ангіль, хочу казати — той жандарь молоденький у хату, що коло нас на варті стояв. Ми так і затетеріли!... це матбуть за мнов, думаю я собі, — щось знов нового склалось. А наше село близенько було від міста, так що пани хожують туда, бувало, ни раз на прохід, а до нікого вже так, як до того рудого³⁾ Мортка, що для їх держить, бувало, і пиво добре, і вино, і хто зна що.

»Добрий вечер!« каже жандарь.

»Добре здорова, пане! матбути⁴⁾ за мнов? — «

»Ні,« каже,⁵⁾ »да я прийшов запитати, чи у вас ни має картофель на продаж?«

»Нима,« кажу, »що є, то треба самим; весна йде«.

¹⁾ В слові шманатя, переч. оловцем букви: ма. ²⁾ В перводр. всюди: мені. ³⁾ Переч.: собачого. ⁴⁾ Переч.: а що. ⁵⁾ Тут зачеркнено у автографі уступ, що є немов варіантом дальших слів поміщених у тексті. Уступ сей подаємо у примітці: »да мене кортіло знати, де ви мешкасте. А вітак — я мав тебе щось просити!«

»Кажіть, пане!«

»Ти йдеш з дому, а брат лишась хорий. Часом може й так лучитись що прикро в дому припаде. А я прошу, аби мні можна було часом до Онуфрія прийти, га в сго довідатись, чи сму що ни треба?«

»А ти вже завтра йдеш?»

»Завтра«.

»А брат хорий сам линаєсь дома?»

»Видко діло, що сам...«

»Таке то,« каже, »в світі! — Да я би ни раз прийшов твого брата відвідати, коби лини він хотів?»

»Онуфрій,« кажу, »від коли слабує, то аби ему ніхто чужий і перед очи ни йшов. А про¹⁾ друге, кажу, дві дівці в хаті. Що би люде казали, як би жандарі до нас ходили? — ви наших людей ни знаєте ще, пане, — а за решту — ми собі ні родина, ні дружина, тай нікого ни шукаємо. Будем обходитись сами«.²⁾

Жандарь почирвоннів³⁾ ниначе твій⁴⁾ кармазин. »І це правда,« каже. Посидів ще хвильку, посунився трохи, (так мині це здавалось) тай пішов. А мині жаль его стало... За віщо, думаю собі, я так з ним холодно та різко⁵⁾ обійшовсь? Да я ни з свої волі⁶⁾, я так мусів. О Боже милий: о много би то було ладніше на світі, коби то чоловік ни мусів мусіти!... Да я с тобов ни сварю ся, Боже, а в ангеля уповаю!...

III.

І вірне коло мене стояв хранитіль⁷⁾ мій, бо як я попращавсь, як до реґементу зайшов, як я муштру та школи вивчив — і сам ни знаю. Бувало, других рекрутів бють сердешних та збиткують,⁸⁾ а мене ніхто і пальцем ни кине, ни то що. Матбуть ни було і за віщо, бо мене, бувало, в касарни і ни чути. Другі галасують, сміють ся, борють ся, жартують, а я мовчу, мовчу та думаю. Думаю, чи мое горе глібше, чи та Тиса,⁹⁾ що ни далеко нашої касарні дзвинить та грає.

¹⁾ В перводр.: по друге. ²⁾ Слова: »будем обходитись сами« дописані автором лизнійше з боку картки. ³⁾ В перводр.: печервоннів.

⁴⁾ В перводр. той. ⁵⁾ В автогр. перечеркнено: холодно. ⁶⁾ В автографі перечеркнено: не мусів. ⁷⁾ В перводруку: хранитель. ⁸⁾ В автографі перечеркнено: катують. ⁹⁾ Перечеркнено в автогр.: той Дунай.

Однакі они матбуть, да дома братчик у нидузі, неня сами, сестри без опіки, от що... І ни пішов я Тису міряти, да моливсь до ангеля свого, аж тут і прибігає капраль відодня. »А тут Складанюк Семен?« — Мене ниначе можем хто просадив!... »Я є,« кажу. — »На,« каже, »тобі¹⁾ лист прийшов. А ви, фірер, Квітка, завтра²⁾ до рапорту,³⁾ на урльоп ідете, прийшло вам з реґементу«. А він ни веселий, ні!... »О Боже мій,« каже, »та й я ще побачу рокиті⁴⁾ мої гори, тай ті ліси кидровії⁵⁾, що так бервінком⁶⁾ і укрились? — О коник мій любий на стайни! о зброя моя золота!«... Такі ті Гуцули матбуть усі, думаю я собі, — у їх ні тато, ні мама, ні брат, ні сестра, у їх лиш ліси передні, та зброя, та воля! — от що! Да ни завидував я це гуцульскому ледіневи, бо добрий був, добрий!... а вже такий щирій, що і останню сорочку з себе дав би! А знов як опалить ся чого, то і брата ріднього убив би, ни то що! — Такі ті Гуцули, такий був і фірер наш молоденький, що про его розкажую. Бувало, некрутови⁷⁾ або хоть кому і тусана дасть і горівки купить, і пару шматя подарує, і з болотом змішає. Да мині з роду нічо ніколи ни сказав, лиш бувало жартує: »О... Складанюк,« каже, »такі зойки справляє, що ніхто і в касарни ни всидить!« А думаю я собі, добре тому виріти, до кого пристунає, да⁸⁾ в мене братчик дома лежить,⁹⁾ хто знає чи побачу?... О ангелю мій хранителю!...

І пішов я з своїм листом до одного кадета. — »Кадет,« кажу, »прочитайте мині, що тут стоїть?« Кадет читає, я слухаю!...

»Братчику мій Семене!

Брате мій рідний!

Як би я знав, що ти ни розумний та ни розважний, то я би до тебе отці слова і ни пи-

¹⁾ В тім місці перечеркнено в автографі: завтра до рапорту.
²⁾ Перечеркнено: також. ³⁾ Переч. підете завтра. ⁴⁾ Перечеркнено: дністровії. ⁵⁾ Переч.: луги зеленії. ⁶⁾ Переч.: цвітами. В перводр.: барвінками. ⁷⁾ В перводруку: рекрутови. ⁸⁾ Перечеркнено: ни так.
⁹⁾ Переч.: хорий.

сав, бо ни веселі тобі будуть. Да ти знаеш тої приповідки: »Коли тобі добре, ни весели ся, коли лихо, ни смути ся«. Тай про віщо смутитись?! про сей світ?¹) — маків цвіт!²) Тиму³) я его хочу і покидати, братчику. Бо як сей лист тебе дійде⁴) — мене вже на світі ни буде.

За ці шість рік що ти у цїсаря служиш, много у нас дома переіначилось⁴). Мама мусіли і худоби збутись і з дому много де чого попродати, і ще до того удовжитись⁵) чимало, а все то через мене та через мою лежу таку тяжку!... О, прости минї, братчику мій Семене, що через мене уся твоя праця та мука за тільки рік пішла марне!...⁶) Да щож: я маму під милий Біг просив, аби через мене останнього ни збували. Коли-ж бо з ними годї що вдїяти було!... ті докторі та тая аптика у старці нас довели, а помочи нічо⁷) ни помогли... Хіба дохтірь годен кому нові груди на місце покласти, чи що?... От нищастні ми, тай тільки! — Я ще тільки рад, що хоть твое одїне ни дав продати, бо і то би було за докторями пішло!...⁷) Коли у похорон ни закрадуть, то найдеш усе в порядку замкнене в твої скрини.

Вуйко Гаврил⁸) кривдив нас чимало, волики у нас взяв, ни знаю сам за що; каже, що батько ему винни були якийсь довг. Світ знає, що цьому ни правда, да я тебе прошу, братчику, коли мене щире любиш, ни споминай му це лихом! Бог видїтме, на Бога здаймось! — Що сестри пішли у найми, то тобі мав уже хтось уповідати, бо з нашого села много урльоппників покликали, я ними до тебе переказував, от хоть би і Федором Соколюковим.

А за сим словом, братчику мій рідний«...
»О, ни читайте вже далї!« прошу я кадета.

¹) В перводруку всюди: сьвіт, цьвіт, сьнів. сьміх і т. и. ²) В перводр.: тому. ³) Переч.: тобі дістанесь в руки. ⁴) Переч.: много тут попереіначилось. ⁵) Перечеркнено: яби й довг. ⁶) Переч.: пропала. ⁷) В перводр.: дохторами. ⁸) Переч.: Андрій.

»Ни буду,« каже, »але тут при кінці ще пару слів приписано.«

»Читайте!« кажу. — Він і читає:

»Той жандарь молоденький, що був у нас того вечера, коли ти мав до війська рушити, ще у В... як і був. Здибав мене оногди на місті тай каже: »А що? ни пише Семен? — Мині жаль на него, що мене на відході так уразив. Да коби лиш здоров був та миром¹⁾ з війська вийшов, му- сить він мене ще коли тогди перепросити, або я его«. Брате Семене! я ни знаю, чи ти его чим уразив, да як сему²⁾ справді так, то перепроси его, сизий, бо ти ни знаси, кільки він нам до- брого нишьком³⁾ робив тай робить!... Як би ни він, то матбуть би нас жиди давно вже і з оселі були вигнали, ни то що!«

О так читає кадет, а я собі думаю: »ни даром я до тебе моливсь, ангелю хранителю! — А я так низвичайно з ним обійшовсь!...«

IV.

На другий день пишу ся я до рапорту. »А чого?« питає капраль відодня. »На урльоп до заволяня,« кажу. Він засміявсь. А де-ж теперь у зимі урльоп, небоже? то що инше Квітка, его дома треба, а тобі чого? Але йди про мене і до рапорту, я тебе ни зпераю, да кашітан сёрдитий буде, видітимеш!« — »Нихай буде і сёрдитий« думаю собі,⁴⁾ »мині все одно. Убити мя ни вбе... а хотьби і вбе⁵⁾ ни велика шкода!... Ни велика шкода? але братчик, братчик, що дома умерає? неня? сестри? і це ни велика шкода?« А серце мое віщує, що брат ще ни вмере, що я его ще живого захоплю⁶⁾ коби лиш хотіли пустити на урльоп. — О ангелю хранителю!...

Пишов я до рапорту: перший⁷⁾ стоїть Квітка, вітак я. Прийшов і капітан. — »А що?« каже до Квітки. »За

¹⁾ Переч.: здоров. ²⁾ Переч.: так є. ³⁾ Переч.: потай. ⁴⁾ Переч.: мині все одно. ⁵⁾ Переч.: вбив. ⁶⁾ Переч.: захопив би. ⁷⁾ Переч.: оперед мене.

вами прийшло аби, ви йшли домів? — ви були дома стрільцем? ватажком? ваш отаман просив, аби вас домів пустили? Пан полковник пускають, да як ви підете в таку студінь да у таку зиму? а до, в-весну¹⁾ транспорт²⁾ ни буде йти, хіба би-сте сами йшли про себе? Пан полковник дає вам на волю. Да мушу вам сказати, що минї за вами жаль, ви у мене були чемні. Може ви би з свої охоти хоть до весни лишились? — »Ба йтиму, пан капітан,« каже Квітка, »таки ще сьогодні! теперь у нас саме полювання на вовки та на лиси. Я собі легко можу на днину по десятиї застрільчити, про свята та про мясниці і ни згадавши³⁾, що ось за тиждень приходя. А пану капітанови такі маю дві серні убити, а ви вже такі!... Чорт їх матбуть ще ни вибрав усіх! — Як мене остригли,⁴⁾ то ще їх таких було, що для всіх офіцерів би було стало, ни то що! — Але я їм рога виправю, я! Федір Квітка!« — Приходить капітан до мене. »А ти чо, Складанюку? Кортить і тебе з фірером Квітков на серни?« — »О, пан капітан!... про мене серни цілі будуть, у мене брат умирає! у мене...« тай ни доказав... гірькі так мене чогось і оббілляли!... А капітан вихопив минї з руки лист, та читає. »Гм,« каже, »що-ж я тобі, хлопче, поможу, коли пан полковник дав приказ, аби усіх с твого року аж у осени на урльоп пустити? мусиш ждати, небоже, ни моя в цім воля«. — »Ох, пан капітан!...« заридав я. »Ни плач сину, ни поможесь,« стис капітан с пліч — »полковника прикази годї ни слухати, ти сам знаєш«. А вітак: »Як же би ти пішов теперь домів сам без транспорту, у таку лють, у такі зими? сам собі розміркуй? Квітка має⁵⁾ пару левів⁶⁾ складаних, найме собі чи пошту,⁷⁾ чи оказію,⁸⁾ а ти? Ни можу пустити, серце, хоть би і на малий час. Шістьдесять миль, то ни в зимі самому хід!«

¹⁾ Так в автографі зам. до весни. ²⁾ В автогр.: транспорту
³⁾ В автографі похибка: згадувши. ⁴⁾ Переч.: мали. ⁵⁾ Переч.: в мене. ⁶⁾ Переч.: у касі гроші. ⁷⁾ Переч.: чи фіру. ⁸⁾ Переч.: а то купиш собі кожух.

»Пустіть 'го, пан капітан! я за єго служитиму вам аж до в-осінь, гроший 'му дам що маю.«¹⁾

Капітан видививсь то на Квітку то на мене, буцім²⁾ то він питаєсь, хто з їх двох збожеволів: чи Квітка, чи капітан? На решті засміявсь тай кяже: »А серни-ж? — а вовки? а лиси?«

»Чорт маттери їх хиря! а я даю письмо на себе, що до в-осінь вам служитиму, лиш пустіт о-цего домів, най тільки-сь ни слішть! — ви ще ни вірите, пан капітан, як то за братом жаль? — Він за вас тай за мене Бога проситиме, а то велико значить; — бо ні ви та ні я Богу ни молилось, а то все через ті прианактемські шиньки та Угорки, коріня би їм³⁾ повсихало. А дві серні однако дістанете, бо я ще сегодне напишу до нашого ватажка! А що? — пустите, чи ні?

»Хіба ті Гуцули ни дурні та ни божевільні?« каже капітан. — »Про мене най буде й так! я о перед полковника відповім. Да як він мині в дорозі замерзне?⁴⁾

»Молоді так борзо ни мерзнуть, а як 'му буде студено най у жмені⁵⁾ дуге, чорт 'го ни взяв«.

Як мині урльош виписали, як мене пустили, як Квітка мині⁶⁾ 20 ср. на дорогу дав, як я єму за це дякував, як він на мене за це сварив, як на решті на відході єму прианактемська якась муха і то ще до того в зимі! — в око впала: все тее ни буду вам розказувати, бо то старий на небі у свої книги записав, та буде вам на страшнім судищу читати. Я лиш тільки вам скажу, що і мині чимало прианактемських тих мух у вічи було нападало, тай що я ще тої самої днини⁷⁾ дві мили чкурнув, хоть уже сонце низічко було, як я рушив. А мухи ще і по дорозі в вічи падали!... О ангелю хранителю, ни даром я на тебе уповав!...

¹⁾ Переч.: про кожух моя грижа ²⁾ Переч.: неначе. ³⁾ Переч.: усім. ⁴⁾ Перечерк.: Давайте лиш мині сорок срібних моїх з каси, а що він замерзне то в мої грижи. О ангелю хранителю, ни даром я на тебе уповав. ⁵⁾ Переч.: у руки. ⁶⁾ Переч.: кожух та чоботи купив, як гроший мині. ⁷⁾ Перечеркнено: днини три.

V.

Як я там ішов домів, ни буду¹⁾ розказувати, бо на віщо би вам те придалось і знати? — Доста того: семої днини на підвечер я вже був і в нашім містечку²⁾ В., де мене остригли. А тут такий мороз, що аж око вяне, аж стинає!... А я такий слабий... у голов мене морочить, усе тіло болить, на сон мене ломить!... Це нічо', думаю я собі; домів мині лиш пів мильки, зараз і дома буду, а то саме святий вечер! — Так щож іти без гостинця домів? до братчика любого? — до сестрий?³⁾ — до нені? О, мині ще лишились три леви!... треба купити братчикови хустку, нени табаки, сестрам по квітці, Василькови обарінчик та оріхів, а усім меду⁴⁾ доброго з око. От і пішов я крамницями, накупив що треба, склав у торбинку,⁵⁾ а тут уже смерклось, мині так дрімнет ся!... Ни буду, думаю собі, спати, але ітиму. По хатах видко⁶⁾ вже світло, видко як добрі люде сідають вечеряти, як дівтора гомонить, як люде благодаря, як ведет ся весела розмова, звичайно: святвечер, годі! — І я зараз буду дома, думаю собі, там застану братчика мого любого, застану всіх, будемо і ми веселі. Да лиш на хвильку собі сяду отут на приулок, відотхну трохи, а вітак і піду скоріще.

І сів я собі на приулок... так мині добре!... так мині якось... уже і в голові ни морочить і тіло ни болить, і ни студено мині. Доми зачинають никнути, сніги згибати, пташки співати, трава рости, сади цвисти, а сонечко ниначе маком розсипалось⁷⁾ по світі, так сіяє! А сади то вже такі!... поміш і цвіт, і садовина, а мижи садами луги-луги⁸⁾ та сіножати!... самий цвіт та самі запахи, а тими лугами бжьоли, бжьоли⁹⁾ грають та потічки чуркотя, ниначе голуби гудя, с тих потоків, пють олені зимну воду а пташка ни співає¹⁰⁾ ні!... Да

¹⁾ Перечеркнено: вам. ²⁾ В перводр.: місточку. ³⁾ В перводр. сестер. ⁴⁾ Переч.: вина. ⁵⁾ Переч.: тобівку. ⁶⁾ Перечерк.: дивюєсь. ⁷⁾ Переч.: розсипаєсь. ⁸⁾ Переч.: левади, левачи. ⁹⁾ В перводруку: бжюли. ¹⁰⁾ В перводр.: співає.

миї все тее за ні за що, бо я все думаю за братчика свого, чи він ни вмер, чи я ще его живого застану!.. Аж тут дивюсь¹⁾, іде братчиком ій і ще з одним ледінем, а на тому ледіневи таке убрание мудре, мудре, я усе як біль біле, та багровими поясками та золотом обшиване!.. я ще з роду такого і ни видїв. А братчик мій також убраний, убраний, аж від його сіяє!.. а що вже веселий!.. »А що, «каже, «Семене, не ліпше тут як у війську? або хоть би й дома? — дивись, братчику, отце все мое! мое тай твое, братю мій! — А цего ледіня не пізнаеш?« »А чомуб я ни пізнавав?« кажу, »таже це Квітка — ні, ни Квітка, а той жандарь молоденький, що на варті стояв, коли мене остригав. І ни жандарь, а це мій ангіль хранитель матбуць, що я на его²⁾ уповав. Да теперь ми вже ни розійдемось, братчику? а так що ні! тут нам добре! — да і мій ангіль хранитель... ох миї лишенько! таже це ни він, а Андрій Підківюк, що ми з ним давно товаришували а вітак зза німіки³⁾ і погнівались. Да ми ще поєднаємось⁴⁾ братчику Андрию? Да бо це — це бо ни Андрій, це...« О Боже мій, тут як ударить грім!.. ні брата, ні ангели, ні садів, ні цвітів, липи касарня чиста біла, доокола ліжка та зброя ясна, у однім з тих ліжків я, а надомною мій анг — ні, той жандарь молоденький, що⁵⁾ я его в мене с хати однако як прігнав. А він стоїть надо мною, иначе справді який ангіль. Я так і стрепенувесь... »А це я де?« питаю.

»У мене, у⁶⁾ касарни,« каже жандарь.

»А я-ж відки⁷⁾ тут узияв ся? таже я сїв собі був на заулку припочити? Хіба отце — —«

»Я тебе найшов замерзлого, без душі⁸⁾ на тім приулку смутчїм, взяв тай понїс до себе. А то щастє твое — бо дохтірь казав, що чверть годинки ще — і по тобі би було було. — Хтож видїв у таку страшну студїнь на дорозї⁹⁾ і сїдати?«

¹⁾ В перводр.: дивюсь. ²⁾ В перводр.: його. ³⁾ В перводр.: примітка: за нічо (з волоського). ⁴⁾ Переч.: перепросимось. ⁵⁾ Переч.: тогли. ⁶⁾ Переч.: у жандарські. ⁷⁾ Переч.: як сюда. ⁸⁾ В автогр.: без душу: се очевидно похибка. ⁹⁾ Переч.: на дворї.

»О це мене Бог покарав за мого братчика Онуфрія, що я ни спішив¹⁾ до його, а сів собі ще відпочивати, ніби не я би був і дома ни припочив! А ви мене ни пізнасте пане?« — »Тебе би я ще ни пізнав!... а вітак — найшов у тебе на грудех право серця той лист, що Онуфрій до тебе писав. Мене тькло, що ти це на урльоп ішов«.

»О чи Онуфрій братчик мій ще жиє?...«

»Коби ти здоров, брате! — нині²⁾ і поховали!«

»Ох Боже!... а ви це як знаєте?...«

»Ти мині тогди, знаеш, наказав у вас бути. От я і послухав твої волі, бо твоя правда була. Да нині як учув, що Онуфрія ховають, ни міг ни піти на похорон. Да не бійсь: я в хату ни входив, лиш на цвинтари був. А віти йдучи тебе під жидівськов буждигарнев без душі найшов, от що«.

»О братчику мій!...«

»Чо' плачеш, небоже? — таж ти міг давно знати, що Онуфрієви кожда днина була рахована? — він сердешний і так ни жив на світі, а тільки каравсь, хиба лиш тым жив, що тебе дожидав. — Я хоть до вас ни ходив, а все знаю«.

»А сестри варе? а мама?«

Жандарь почервонів, ниначе твій кармазин. »Сестри,« каже, »служя, неня яла занипадати с часта. Василько вже величенький! у тебе вдався«.

»А ви все на мене гніваєтесь за мое ниуважне слово?«

»Я,« каже, »ні. Коби ти ни гнівався, що я тогди тақ і внав у хату, як той горобець у просо«.

»Нипричком як я теперь! О коби то я знав, як ви зветесь?...«

»Я? — Антон Тайвер. Хиба тобі що с того прийде, що знатимеш?« Я его ймив³⁾ за руку тай хотів поцілювати, він вирвав руку; »лишим ми це,« каже, »це пусте!« тай вийшов с хати. А я собі думаю: »о так і ему тогди було на души як мині теперь. О коби то

¹⁾ Переч.: квашив. ²⁾ Переч.: рано. ³⁾ Переч.: вхопив.

чоловік на кожде своє слово уважав, що говорить! Ни тяжко серце утяти, а загоїти тяжко!»

За тиждень минї було лекше. Я забажав до дому — жандарь наймив¹⁾ сани.²⁾ Ни хотїв він мене пускати — да я як наваживсь — от і відкочували³⁾ мене домів.

»І теперь ни прийдете до мене?« питаю я на відходї.

»І теперь ні!« каже.

Аж тогди скресло мое серце ниначе та крига на весні! »Брате, братчику Тонїйку,« кажу, »як ти теперь мене ни простиш — у мене ни будеш хоть коли-тогди, то тебе на віки проклину! Ти знаеш, що в мене брат помер, що я брата ни маю!...« Він утер двї сльозї великі-великі! »Коли будемо здорови я і ти, то на зїлського Івана сподївайсь мене брате! — борше ні!«

О, яке минї то слово »брате« було миле! Ангїль мїй хранитель мене ни забув! я даром на его⁴⁾ ни сподївав ся!...

VI.

А може і даром сподївався на его,⁴⁾ бо неню я застав дуже хвору, мене і ни пізнала. А тут і я слабїй. Василько як мене уздрїв, так і в реви! »О« каже, »а ви хто?«

»Таже я твїй брат, я Семен, бадїка Онуфрїй тобї нічо ни вповїдали?«

»О, бадїка Онуфрїй казали, що ви в війську!... Як они вас дуже сподївались! Семен, кажут, мусить прийти, от що го лиш ни видко!« дивились дивились у вікно — так і спочили! А теперь ви мїй бадїчка? «⁵⁾

»Я, синку!«

»А чо-ж ви давно ни прийшли? неня би були ни захорували, як би ви були прийшли! а то від

¹⁾ В перводр. найшов. ²⁾ Переч.: і відвезли мене д' хатї. ³⁾ Перечеркнено: відвезли. ⁴⁾ В перводр.: його. ⁵⁾ В перводр.: бадїка.

студени! . . . а у вас там у війську так студено, як тут у нас?»

»А Марія-ж та Олена, та Катерина, ни набігають д' хаті, аби вам хоть вогнику накласти?»

»Марія набігає що вечера, да Олені та Катерині ни добро, газдині їх ни пускають. Кажуть, що вни їх наймили для себе, ни для нені. Але від теперь, то ви нам кластимете ватерки? ни правда бадічку?»

»Кластиму синку. А в похорон же — хто давав порядок у дому?»

»Андрій Зборовюків із свойов старинев. Він нам і дровец¹⁾ привіз, і хліба встарав, і всего що треба було».

»Хто, хто синку?»

»Таже я казав. Андрій Зборовючок, той такий високий русявий, у лице черлений! він хотів навіть і за похорон попови грішми заплатити. Да піп ни хотів гроші брати, казав що ему корова йдет-ця».

»А вітак?»

»Вітак ни знаю, як они там злагодились, люде²⁾ казали, що він хотів іди до старости, пона тягати. А піп і поховав до гроний³⁾, казав, що на вас ждатиме. О Боже, що неня тогди плакали!..

»Чого тогди плакали, синку?»

»А чого плакали! Неня казали, що у нас були давно і корови і воли, і всячина! а теперь дасть Біг!»

»Дасть Біг синку, лиш ни плач. От вигреби поволеньки попів з печи, а я тим часом утну дровець та накладемо ватру велику-велику, аби нени тепленько. Я вже від вас нікуда ни йду, матимете і дровець і хлібця і всячину».⁴⁾

»О!.. а я буду всігди попелець вигрібати, та трісочок нести!.. я вже вмю і в хаті замітати... Кобе-сте⁵⁾ виділи, бадічко, як гарно!..

»А там хто порту отворяє?»

»Андрій бадічку! везе дровець!..

¹⁾ В перводр.: дровець. ²⁾ Перел.: неня. ³⁾ Перел.: без плати
⁴⁾ В автографі: всячина. ⁵⁾ В перводр.: Кобисте.

»Іди, скажи му синку, що най дровець уже ни привозить, що я вже дома«.

Хлопець побіг казати, а я собі думаю: чи се такий допуст божий, що муся міні такі все у пригоді ставати, котрих я через їх фудулію та подуфалість,¹⁾ абих і на очи ни видів? А такий подуфалий з подуфалих був і отцей Андрій Зборовючок, що міні раз на базари сказав, що таких богачиків, як я, і знати ни хоче. С цього зайшло слово по слову, аж на велике вийшло, а то на таке, що без бучі було би і ни обійшлось, коби були люде ни трафились, та нас ни розборонили. А від тогди абих го був і на свої очи ни видів! Да²⁾ він у похорон те зробив, що і брат рідний би був ни зробив! О, коли-ж бо то серце лукаве!... А ми ще хочимо³⁾, аби нас ангіль хранитель сокотив. О, ангіль хранитель має правду, коли нас відступає!...⁴⁾ І відступив від мене ангіль мій хранитель!... бо ще того вечера узав я у жида сто левів на латри, набрав хліба, соли, набрав усього що в дім потрібно! »Але знай Семене,« каже жид, »що як міні на речинець ни відробини, то я у тебе оселю заберу!« Ни бійсь, Мортку, кажу, хіба я у тебе це перший раз на робу беру!« »Ну, ну!« каже жид, а тут так мене у голові морочить. Того самого вечера я облїг!... О ангелю хранитетелю!...

VII.

Промітую⁵⁾ я ся — що це я вижу? що це я бачу? і очем своїм ни вірю! Вікна, двері поотворювані, сонечко світить, розсипаєсь, пташка співає, жайворонки припівають, ластівки рокотя, щечечуть, кукурудзки у коліна красують ся на ниві о перед вікон, горох, фасуля,⁶⁾ позацвитали рясно, рясно, а на дворі тепло, тепло, та ясно, та запашно та усе ниначе з образа знято, таке

¹⁾ Переч.: котрі фудульні та здуфалі. ²⁾ Переч.: за щож. ³⁾ Переч.: бажаємо. В перводр.: хочемо. ⁴⁾ Переч.: покидає. ⁵⁾ В автогр. і в перводр.: Проміту я ся. Се очевидно похибка. ⁶⁾ В автогр.: фасулу.

красне та барвістне! Де це я? що зо мнов сталося? Коло мене сидить Василько та квітками граєсь.

»Васильку, Васильку а це ти? що се¹⁾ зо мнов? де я?»

»Бадічку любий, бадічку дорогий!...« заривав хлопець тай припав коло мене.

»Де я отце, Васильку?»

»Хіба ви ни тямите, бадічку? таже ви дома! ви у себе! дома! Ох тож то ви тяжко, тяжко лежали! ох да так тяжко, бадічку!... далі шів рік! Дохторі казали, що ви вже ни будете!»

»Які це дохторі?»

»З міста, бадічку! якпийсь панич їх що днини прислав! а такі то пани добрі!... кільки, бувало, придуть, то мніні обарінків уже та горіхів! та хто зна що!... А я від їх зразу так боявсь, бадічку! — А тепер²⁾ уже ни боюсь! — ні раз ни боюсь!»

»А неня-ж де, душко?»

»Неня? таже неню зараз у тиждень і поховали, як ви заслабли! Господи, що люде всі плакали! лиш панотець ни плакали!»

»А панотцеви-ж хто заплатив? хто порядок давав? — О Боже мій світе!...«

»А хто-ж би, як ни Андрій? Таже ви знаєте, що вуйко Гаврил з нас би і сорочку зіврав, коби міг? Але дав ему Андрій добру проповідь, ни бійсь! Матбути довго тямитиме».

»А Андрій же не гніваст ся на мене?»

»Таже ти знаєш, що ми у сварці? Я тепер аж собі пригадую, як я его казав відогнати, знаєш, тогди, як він дров привіз?»

»Андрій с того бадічку смієт ся! Е що, каже! Дурному, а лихому хто би протививсь?»

»А жиди ни приходили? — ни казали нічо за роботу!»

»Е... коли ще Андрій їм роботу віддав!... ще до великодня!... Той панич, що дохторі послав, наймив

¹⁾ В перводр.: це. ²⁾ В перводр. все: тепер.

до него ще¹⁾ Марка Курашя²⁾ та Івана Вардарюкового, так за десять³⁾ неділь робота і була на містці! Жид ще навіть і дарував ту горівку, що нени на похорон брали. «

»А мої-ж гроші? таже я взяв був у жида 100 левів на відробок? що с тими⁴⁾ сталось?»

»Десятку дав Андрій за похорон, а дев'яносто стоя у вїйта у громадскі скринци. Жид набігав, аби ему було гроші вернути, бо боявсь, що ви вмрете, а гроші пропадуть. Так Андрій казав ни дати гроші. Я, каже, гроші у тебе ни брав, тай ни буду віддавати. А робота тобі буде до велпкодня, а найдалі до Юрія готова, я за це ся ручу! Жид пристав!⁵⁾

»А дівки що? — усе служя?»

»Служя, бадічку. Ще мають бути до Йвана, а вітак казали, що домів прийдуть.»

»А на похороні-ж були?»

»Лиш Марія була. А тих двох і до церкви ни хотіли пустити, ни то що! Андрій уповідав, що вїйт так їх газдів машкари в!... а то на сампій великдень, при людех! Ще, кажуть, що і панотець помогали!»

»А того панича, що дохторів приселав, ни було тут?»

»Ни було, бадічку. Андрій уповідав, що тогди, як ви дуже були заслабли, коли дохторі казали, що ви загинете, то він набігав до вїйта, та про вас довідувавсь. А так уже плакав, кажуть, Аж умлівав.⁶⁾

»А ліки-ж? Матбути і ліки привозили з міста.»

»Ліків ни привозили багато, лиш якусь масть та яблучка якісь жовтенькі, такі вже запашні!... вітак видушували ті яблучка в склівку з водов та з цукром, та давали вам ув одно пити, ув одно!... А потому привозили вам і малини якісь у таких великих шклах!... ви вже чотири чи пять школ таких випили з водов. Я бувало кушаю — а то таке добре та запашне!... Та

1) Переч.: ще двох. 2) В перводр.: Кураша. 3) В перводр.: десять. 4) В перводр.: з ними 5) Переч.: на це. 6) Перечеркнено: аж топивсь.

бо ви бадічку плачете?¹⁾ ни плачте, голов, боліти ме. Я, бігме, лиш раз чи двічі тих малин кушав!«

»А неня нічо ни казали, як умерали?«

»Они нічо і ни памятали! лиш у гораччі було про дядика, та про Онуфрія говоря, ув одно, ув одно! та так то уже красно уповідають, що аж плакати ся хоче! А за вас знали, бадічку, що ви дома... Семен, кажуть, приходив до Онуфрія, але там жандарь якийсь молоденький его геть прігнав! — Руш, каже, руш! тобі ще тут ни час! Там ще житимеш! Я тебе ни лишати му!«

»О мій ангіль хранитель!.. жандарь, кажен?«

»Ага! — А я би вам щось уповів, бадічку!«

»Кажи, любий!«

»Я оногди²⁾ бігав до Андрія, бо ви дуже були слабї, а я боявсь сам з вами сидіти. Біжу я — аж там — да я це вам ни скажу!...«

»Чиму³⁾ ни скажеш, синку?«

»Бо Марія мене просила, аби я вам ни вповідав!« —

»Та що там з Марієв такого?«

»Марія стояла коло кирниці!...«

»Сама?«

»Нї; з одним⁴⁾ жандарем. А так, що то жандарї на кресанях піря нося?«

»Ага, та що они робили?«

»Плакали.«

»Та нічо ни говорили?«

»Марія казала до него, що ви, бадічку, ніколи на це⁵⁾ ни пристанете.«

»Що я ни пристану?«

»Ага! тиму вни так і плакали!«

»А жандарь нічо ни казав?«

»Жандарь нічо ни казав, лиш казав, що на Йвана буде в нас та з вами говоритиме. А як твій брат ни позволить, каже до Марії, то піду в московщину,⁶⁾ куда

¹⁾ В перводр.: плачете. ²⁾ Переч.: у вечерїх. ³⁾ В перводр.: чому. ⁴⁾ Переч.: з якимсь. ⁵⁾ В перводр.: те. ⁶⁾ В перводр.: до московщини.

очима відітиму.¹⁾ Да твій брат ни є такий лихий як его пишуть;²⁾ він нас двох ни закопає».

»А той жандарь як виглядав, душко?³⁾

»Такий за великий⁴⁾ як ви, лиш чорнявий. А руков в одно собі волося за уха⁵⁾ запрятує! — А цитьтеж! Андрій іде! О то-ж то буде веселий! Я біжу протів него! матбути ягід мині приніє!⁶⁾

О ангелю хранителю, ни відступив ти ще від мене! да і я від тебе вже ни відступю!⁷⁾ Єй Богу — ни відступю!⁷⁾ — За хвильку увійшов і Андрій, гандруючи з хлопцем, ниначе і сам ще хлопець.

VIII.

І справді був той Андрій пустий та збитопливий, ниначе той хлопець. Жюра? Горе? клопіт? — того він і ни знав на світі, що то оно таке! Мама му вмерла, хата му згоріла, а він собі з того було фрашкує!... »Да що,« каже. »Я з мамов у гріб ни ляжу, а доки ялиці у лісі родя, то й хата буде, чорт ни видів!« — До пів року стояла і хата в его на подвірю уся на помості, тесана, що скажу — твій терем! він і регочит ся!⁸⁾ »А що,« каже, »я хіба ни казав, що чорт ялиці ни вигордузав ще, сяка та така ему дуля під ніє!« — Таки то усе ті гуцули! Бо батько его зайшов до нас з далека з гір⁹⁾, а его хлопчиком малим привів.

Раз, доки ще мене ни остригли, були ми на базари. Андрій гуляє, аж розносить ся. Я стою з боку та дивю ся, бо я з роду ни гудяю. А тут і мій вуйко Гаврил на базари, трохи понацилий. Так зараз до Онуфрія і прискіпавсь!... »О я,« каже, »ще й сорочку отту є тебе зідру, лиш ни заплати мині довг, що твій старий у мене наробив!«

¹⁾ Переч.: куда мене очи. ²⁾ Переч.: він здає ся. ³⁾ Переч.: сизий. ⁴⁾ Переч.: такого зросту. ⁵⁾ В автогр. похибка: уха: в перводруку: та усеї. ⁶⁾ Переч.: за хвильку. ⁷⁾ В перводр.: відступлю. ⁸⁾ В перводр.: регочеть. ⁹⁾ Переч.: з гуцулів.

»Змилуйте ся, вусчку«, каже Онуфрій (як то він уже був благодійний з себе) »таже як люде докажуть, що батько мій вам що винен, так я в сей час вам довг подам, лиш ни нападайте мене мижки людьми, без суду, без права!«

»Що там, що?« питає Андрій прискакуючи. »А ти стара котюго ще ни доста наїв-ес ся людскої праці та ще хочеш і цих двох сиріт гірше осиротити, як они є? Абих знав, що криміналами¹⁾ розіпрію, а тебе так нагодую ще людскої праці, що дїтько с тебе борзо бордюг зробить, ни бійсь! А вон тобі вітци!«²⁾

Ніколи було що робити, забравсь мій вуйко, а я прихожу до Андрія.

»Спасибі, братчику, що хоть ти за нами вступив ся«.

»Хиба я твого дякування потребую?« крикне Андрій. — »Від таких паничів як ти, мині дякуване тільки значить, що та слина!«

»Який я це панич?«

»О такий панич, що лиш чортови і собі живеш, а другим ни питаеш. Да сякий, такий і вдавить ся твоєми³⁾ грінми, нині завтра. Я що маю кому казати, то в папірь ни завиваю. А коби мині ни Онуфрій, то я би ще ті причині і рад, аби одна чортова мошенка з другої шкіру здерла, а це твій вуйко с тебе! Коли тобі мої речі ни вдатні, то позивай мене! — а ні! — то можемо і на топірці спрубуватись!« — О такий то був цей Андрій, о такий і увійшов до мене!

»А що, брате Семене? — май подужав?«

»Подужав, братчику! о брате мій Андрію!...«

»Або що таке?«

»Ручку мині дай! О, чи я варта того, аби ти на мене такий добрий був?...«

»А ти від коли так умяк, ниначе лїварник?«

»Я би гадав, що ти у війську, а ще за тільки рік гірш закаменів⁴⁾ як був?«

¹⁾ В перводр.: криміналами. ²⁾ В перводр.: відси. ³⁾ В перводр.: твоїми. ⁴⁾ Переч.: затетерів.

»О брате любий!... біда та нужда чоловіка уговтують!... Да я ни був і такий камінний, як другим здавався, я лиш хотів як другі люде бути, а ни подумав, що другі люди можуть і котюжі душі в собі носити!...«

»Усі?«

»О сохрانی¹⁾ Боже! є і ангельські душі в людех, а найпаче в таких, що чоловік би ни надіявся!... От як би і в тебе, брате!...«

»А знов?!« грімнув Андрій! »Я хіба ни кажу, що є цего молебень зробивсь? — Да я ни прийшов, аби ти міні богомолив, а прийшов тобі казати, що тебе сьогодні до себе беру, аж доки зовсім ни подужаєш. Я гадав і давно це зробити, так ті принахтемські дохторі ни позволяли. Казали, що аж нині. Тебе моя неня²⁾ та сестри лішше дозиратимуть, як ось дитина. Тай і ти Васильку підеш з бадічком! — А вітак — тобі зовсім ни буде так сумно в мене, як тут дома, де тобі брат та неня в одно на гадці муся бути, в одно ниначе оперед очий стояти. Я тобі хозияство дозертиму як і доси.«

»О брате мій Андрію! брате мій добрий! а я тебе так кривдив!«

»Ще одно таке слово, а... О, я ни дурно кажу, що ти ще будеш битий від мене! — Ані чичирк міні білше³⁾ про тее що було! А де, Васильку, бадічина содомянка? Я его проведу до нас у пасіку, там уже постелено! А Парасочка таких тобі вже файних ягідок назберила!... біжи Васильку! біжи синку боржі за кресанев!« —

»Ще одно, брате Андрію! — да ти знов гнівати ся меш?« —

»Ще цей оден⁴⁾ раз ні! — кажи!« —

»То жандарь поселав дохторів до мене?«

»Або хто би друхий? — я би був і ни допитавсь до їх, дуля матери їм під ніс! Я би був закликав яку

¹⁾ В перводр.: сохрани. ²⁾ В горі було, сказано, що Андрієва мати вмерла; з тої причини в перводруку слова: моя неня — пропущено. ³⁾ В перводр.: більше. ⁴⁾ В перводр.: один.

бабу, а та би була тебе синим каменем та лабуштаном вилічила на оден¹⁾ бік, ни бійсь! А знають прианактемські Німці добре лічити, чорт їх ни взяв! бо як ти в горячці лежав та по стїнах дравсь, то я би був за твое жите і скруток тітїню ни дав, ни то що!»

»А сегельбу²⁾ ти за мене відробив? О, ни сердь ся бо знов, братчику! — таже ти казав, що ни сердитимеш ся?»

»Сегельбу? За панїматков отчинаш гладкий, коли Тонїй робїтників до мене наймив! Да це я би був і сам потрафив — так грошїй у мене ни було, чорт їх хапає».

»Таже мої грошї були?»

»Ти дурень! — хїба я знаю, що то за грошї були, тай що? Они ни скисли, о там у клїти в скрини! а минї руки, славити Старого,³⁾ ни відпали, що там трохи у лїсї попорубав.

»А той жандарь, братчику, відки він? хто він?»

»Хїба я ему на родинах був, аби я знав, відки він тай хто він? тільки знаю, що шкода го аби Німцем був, бо ему хоть сьогодні ни сором гуцулом бути! Але ходїм до нас! час минає, а Василь аж цївкає вже ягід. Ходїм, Василю!» От і пішли ми поволеньки. А ангїль хранитель пішов з нами.

IX.

Прийшов і праздник святого Йвана зілського, у нас праздник великий, веселий! І минї весело, бо я вже здоровий, уже і сестри дома, уже і в дому і на обїстю лад; лани, левади, сад, ниначе у раю красують ся, а я сїжу собі з Андрїєм у садку, та гонтимо де що звичайно як два побратими любї, що в них одна душа, одно серце.⁴⁾ Аж тут Андрїй нараз такий однослівний став, ниначе зажурился.

¹⁾ В перводр.: один. ²⁾ Переч.: роботу. ³⁾ Переч.: Бога. ⁴⁾ Переч.: одна гадка.

»А це що тобі, братчику Андрію? чи лиш ни занидужав, ни дай Боже?»

»Чортової мами син мині і занидужав, да щось мині на серци лежить, ниначе панський чобіт; сто дуль їм під ніс, панам отце!»

»А чоботом тим об землю ни можна? А вітак побратимови висповідатись, що таке за хиря?»

»Що за хиря? велика хиря, чорт матери єї в ню! — Люба, братчику!»

»Так щож? коли люба приступила, так і женились!»

»Хіба би ти за мене твою Олену¹⁾ дав?»

Я видививсь²⁾ на його, ниначе на божевільного.
»Олену?»¹⁾ кажу.

»Хіба уха заступило?»

»Ни дай Боже! уха ни заступило, але і те ни може бути, аби таку бідну сироту взяв?»

»Таже я єї батька ни зарізав, що ти мині сироти під ніс тикаеш? А про багатство — буде робити, то буде й багатство. Тим часом мемо обходитись тим що маємо».

»Олено, а де ти? ходи сюда!»

»Андрій тебе сватає. Підеш за него?»

»Як — ви — бадічку скажете — то — піду!»

»А ти ни боїш ся, що битиму? таже ціле село каже, що я побійця?»

»Та бо я так старатимусь, аби ни було за що бити! А як пусто битиме, то і в мене не всхли руки».

»Отце в мене дівка!» каже Андрій³⁾ та аж схопивсь⁴⁾: »за отце я тебе поцілюю!»

Доки ті двійко цілювались — я дивюсь, аж ідуть з далеку два гуцули, оба як раз чисто та примайно убрані, кресаки в бляхах та в оґальонах с павами, а оба стрижені.⁵⁾

»Андрію, дивись! а це що за гуцуляки два ідуть такі пишні? матбути до тебе?»

¹⁾ Переч.: Катерину. ²⁾ В автографі: видивсь. ³⁾ В автогр.: А. ⁴⁾ В автогр. переч.: штрик на ноги. В перводр.: схопив ся. ⁵⁾ Переч.: А це що за гуцуля.

»Ні, це не до мене братчику, я цих ни пізнаю! це матбути з далеку! — у нас ни нося такі коротенькі сардаки, та ні з голубими снурами.«¹⁾

»Ох мині лишенько! таже це оден — єй Богу, що це Федір Квітка! Братчику! Федірку! О братчику мій рідний!...«

»Годі« ричить²⁾ Андрій, »а то ще задушитесь як крілики! Дуля би такому... а ти ледію, відки?« питаєсь того друго, що з Квітков прийшов, »чи я тебе лиш де ни видів, хлопче? — Єй Богу, що я такого десь видів, лиш ни знаю де? —³⁾ Чи лиш ни в тім прианактемськім Косові, де мині бойки мій насаджуваний ніж украли, сто дуль би їм під ніс? Єй Богу, що я тебе десь видів!«⁴⁾

»Хіба у Ві...?« каже Квітка.

»Тай я цього ледія десь видів,« кажу, »лиш ни можу собі нагадати де?«

»Хіба вам позаставило?« кричить Андрій ниначе біснுவатий — »таже це наш жандарь, що тобі дохторів та кат⁴⁾ зна що, дулі матери їх...«

»Ангелю мій!« кажу тай єму поза иню, а він мині!... »братчику мій! золотий ти мій!... Чи це справді ти Тонійку? О, це ти, сизий мій, ти сам — аж теперь тебе пізнаю!... Да відки ти від разу в гуцули записавсь, соколе мій ти ясний?...«

»Хіба я з роду ни гуцул? коли ни віриш, то питайсь ось Федора, бо ми собі з одного села, та ще і близькі сусіди, ни то що! Так, братчику, я Гуцул, з Х. родом, Тоній⁵⁾ мині імя а Хрестарюк порекло. А коли хочиш знати, чого я прийшов, то тобі ось коротко скажу: прийшов сватати твою сестру Марію. Ти скажеш, аби у єї зашитати. А я тобі скажу що ни треба, бо она мині дала слово,⁶⁾лиш коли ти дозволиш.«

»Маріє! — — То ти вже єму⁶⁾ слово дала?«

¹⁾ В перводр.: линурами. ²⁾ Переч.: каже. ³⁾ В перводр. се речене пропущено. ⁴⁾ Переч.: хто. ⁵⁾ Переч.: Хрестарюк зв. ⁶⁾ Переч.: уперед.

»Ох бадічку, я ни хотіла, да він як став с тим топлінем, та з стрілянєм!... видиш Тонію, це все ти винен, бо я тобі казала... а ти все...«

»Тихо, дівко, тепер уже плач ни поможе! Любиш ти цего парубка, чи ні?«

»І це він винен, бадічку, бо як став с тими своїми бесідами та присягами!...«

»Але бо я ся тебе питаю, чи любиш чи ні!«

»Таже кажи бо Маріє, так як-есь міні казала? — чо' маєш соромитись? — то претці¹⁾ брат рідний, однако як тато?«

»Таже кілька раз буду вже казати що люблю« ледви промовила бідна дівчина, тай укрилась²⁾ рукавом.

»Тепер же за те, що ви перед братом³⁾ таїлись, зараз поцілюватись!...« став Андрій наказувати. »Ни соромсь,⁴⁾ ні, Маріє, поцілюйтесь.⁵⁾ Ти Тонієва а Тоній твій! — по Дмитрю весілля!«

»Двох борзо збувьсь,« жартує Андрій, »коби так ще й третьої!...«

»Семен чий⁶⁾ і мене ни забуде?« каже Квітка⁷⁾ »та твоя Катречка кароока, то моя?!«

»Хіба ти її видів?«

»Катрю? оногди в місті, як ми оба⁸⁾ с Тонієм де що орудували, а она з Марієв у склепку⁹⁾ також крамщину¹⁰⁾ купувала. Ми вже навіть і говорили з собов, ни то що?«

»Ох міні лишеньхо! Катре! де ти? ти з отцим ленінем говорила?«

»То він зо мнов говорив, ни я з ним!«

»Та що казав.«

»Та що казав? — казав, чи я за него іду, а я 'му казала що то ни мое діло, най з вами говорить, бадічку!«

¹⁾ В перводр.: претці. ²⁾ Переч.: закрила собі очи. ³⁾ Переч.: мнов. ⁴⁾ В перводр.: соромись. ⁵⁾ Переч.: я вам ни спераю побегатись, вінчатись. ⁶⁾ В перводр.: чей. ⁷⁾ Переч.: О там дівчина. ⁸⁾ Переч.: два. ⁹⁾ Переч.: на торзі. ¹⁰⁾ Переч.: ле шо.

»Добре казала!« — каже Андрій.¹⁾ »Дуля матери понам,²⁾ що ни позволяють три жінці нараз тримати, а то я оден би³⁾ зараз всі три узяв, як тут стоя«.

»А я би⁴⁾ вітак відки мав такі три зяті любі та дорогі? Лиш я оден дулю⁵⁾ маю!«

»Чого би дулю,« каже Тоній, »коли у мої сестри є дівчина, як та повна заря в городі. Коли хоч, то она твоя, братчику!«

»Руку!⁶⁾ На Петра буду у тебе на обзоринах«.

Ув осени, на самого Дмитря, вінчалось у наші церкви чотири парі, а всі чотири щастливі. Тоній Хрестарюк з Марієв,⁷⁾ Андрій Бровючок⁸⁾ з Оленов, Федір Квітка з Катрев, а я, Семен Складанюк з мойов Одокійков голубков, що де очима гляне⁹⁾ а усточками усміхнет ся, там скрізь барвінок росте і¹⁰⁾ стократні рожі процвітають!

Друкуємо з автографу (власність тов. »Руска Бесіда« в Чернівцях). Автограф займає 7 аркушів звичайного, сірого, канцелярийного паперу зігнутого в двос, записаного по обох боках, з нешироким маргінесом праворуч. Семий аркуш записаний лиш у часті. На 3-тій стороні аркуша — а на 27-мій стор. автографу бачимо 2 рази підпис Федьковича — і кілька проб підпису з викрутасами. Тут помістив автор і примітку призначену до друку:

»Ся повість нагадає від разу ласкавим¹¹⁾ моїм читателям давню мою повість »Три як рідні брати«. І це справді¹²⁾ я ту повість на отцю переиначив¹³⁾, бо мене давно уже душа тягне, усі давніщі¹⁴⁾ мої оповідання, відповідно нинішньому степені естетичного мого знання¹⁵⁾ і пізнання, переробити. Ни во гнів да будеть¹⁶⁾ честним моїм¹⁶⁾ читателям«.

Повість сеся не була друкована за життя поета: аж р. 1896 надрукувала її черновецька »Буковина« (ч. 2, 3, 4, 5, 6). Подавши що йно наведену приписку Федьковича, нише дальше редактор (О.

¹⁾ Переч.: Такі три козирь дівці я би зараз сам узяв! казав зараз сам узяти. ²⁾ Переч.: німцям. ³⁾ Переч.: І одної тобі стане, каже Олена. ⁴⁾ Переч.: ни мав. ⁵⁾ Переч.: облизня. ⁶⁾ Переч.: А я хочу. ⁷⁾ Переч.: Оленов. ⁸⁾ Переч.: Боровючок. ⁹⁾ Переч.: то ниначе медом та миром поміру. ¹⁰⁾ Переч.: рожі. ¹¹⁾ Переч.: любим. ¹²⁾ Переч.: так. ¹³⁾ Переч.: переробив, бо як сподіюсь ни во гнів. ¹⁴⁾ Перечеркнено: давніщі. ¹⁵⁾ Переч.: образования. ¹⁶⁾ В автогр. ті слова дописано над стрічкою.

Маковей) таку замітку: »Федькович «переіначив» давнє своє оповіданє очевидно в 80-их роках, тоді коли сам »Буковину« видавав або троха пізнійше. Але з незнаної нам причини оповіданє се не появило ся було в свій час в »Буковині«. Чинимо се тепер, поважачи память славного Буковинця, і подасмо »Ангеля хланителя«, не вигладкуючи оповіданя в нічім, тільки так, як сго Федькович написав. Думасмо, що не тільки для істориків літератури, але і для всіх прихильників поета робимо милу прислугу, друкуючи отсе оповіданє, котре що найменше подає нагоду потроха пізнати — коли порівняти сго з оповіданєм »Три як рідні брати« — який іменно був у Федьковича в 80-их роках »ступень естетичного знаня і пізнаня« і чому він давнійші свої оповіданя уважав такими, що їх треба би переробити. Що-до »пізнаня« поета — то сам початок »Ангеля хланителя« дуже характеристичний. Крім того се переіначене оповіданє має й такі свої гарні прикмети, котрі зовсім чинять сго гідним друку«.

З огляду на генетичну звязь сеї повісти з оповіданєм »Три як рідні брати« — поміцусмо її на тому місці — хоч вона написана мабуть чи не в послідньому році життя поета, і була ним призначена для »Буковини« — як се сказано виразно в примітці, написаній Федьковичем на 28-мій, т. є послідній стороні автографу — очевидно в ліжку — оловцем: »До Буковини«. Але мусів би хто переписати, и приязно вигладити¹⁾, бо ся моя робота лиш »ex crudo« а у мої недужі не маю сили се сам зробити«.

Перводрук, впроваджуючи одноцілну правопись, затирає фонологічні а декуди й морфологічні прикмети мови Федьковича. З огляду на значне число приміток, у яких подаю зміни, що їх сам Федькович робив пишучи »Ангеля хланителя«, — зазначую лише важнійші правописні відмінні перводруку від автографу.

¹⁾ Переч.: зректифіковати.

О пришоқ.

Оповіданне.

I.

Нас було двох у батька: Семен старший, та я, двома роками молодший. Дуже ми любились. Ходить мій братик на танець, хожу й я; та гуляємо як ті соколи межі соколами, землі під собою не чуємо. Усеї нас люблять, усеї кланяють ся, усеї поважають. Сказано, багатирські сини!

Семен був парубок годний, тихий, розумний; було й малу дитину не оскорбить. Старину поважає, шанує, товариство любить, за побратимом і в огонь скочить. Оттакого братика я отсе мав.

Я знов у свого брата не вдався: подуфалий, палкий — і Бога знати не хочу, не то що!... Не спостигне було хто слово неуважне до мене заговорити, я вже і скочу, як іскра, і вхоплюсь до ножа, і таке заведу, що ради ніхто не може дати. Не було такого парубка в селі, що-б я з него кров не пустив.

Семен було мене і полає, і виганьбить, а часом і за чуприну таки гаразд покрутить. Да батечко-ж ні чичирь, як-би отсе я хто знає як гарно справував ся. У їх таки така натура була: нікого в домі і словечком одним не зганьбити — ні нас, ні сестер, ні слуг. Да знали вони иньшим способом як нам доїхать, коли хто з нас прогрішить. Прибавить ся, було, Семен на вечерницях, вони до його цілий день і слова говорити не будуть:

ого — вже братик мій більше й не барився по ночі; сказав там хто яке недзвичайне слово в хаті, вони вийдуть з хати, ще й дверми луснуть. Оттак вони було нами поводять. Слухайте тільки, як з мене фудулію вигнали.

II.

Одної неділі бився я знов на базарі з одним урльоппником. Пустив з його кров, та прийшов обкривавлений до дому. Батечко подивились тільки на мене, та й нічого.

На другий день встали ми з братом рано, пішли купатись, а він каже до мене:

»Не хороше ти отсе робиш, Іване; печалиш батька.«

»Або я сьому рад чи що?« — відфукнувся я на свого братика, — »да суферять не буду, що-б вражий син та чванився, що йому сільських парубків нема й на раз що бити!«

Аж тут батько з хати:

»Іване, сюда!«

Я зараз побіг.

»Кажіть!«

»Осідлай міні коня!«

Я шатнув до стайні, осідлав духом коня, та й вивожу.

»Семене! а батько куди отсе їдуть?«

»Не знаю,« каже брат.

III.

Другої неділі батько вже дома були; прийшли ми з церкви, та й обідаем. А батько кажуть:

»Ти, Іване, підеш завтра до Р..., наймешся у старого Донди на піврік. Я вже з ним зговорив.«

Мати в плач, сестри в голос, братикови аж ложка з рук упала, а я стою, мов причмилений. Неня зараз до батька:

»Чоловіче, а се що тобі Бог дав на розум, діти собі прогонити з дому? Багато їх маєш, мабуть та не бізуєши годувати?!«

»Мовчи, стара,« промовили батько уважно, »ти собі пазь дівки, а парубками я сам маю орудовати. Знайте тільки, абу йому харч та шмаття було на завтра.«

Другої днини й вирядив ся.

IV.

На підвечер став я у Р... Село велике, пишне. Все сади, все сади, все горіхи волоські, та вишні, та черешні. По - через плоти понадвисала червона калина. З поміж садів видко побої пишні; серед села стоїть церков нова, велика — хрести золочені.

»А куди, легію?« — питає молодичка пишна, кароока, біжа з кінвами по воду, та й стала.

»До старого Донди, коли би ласка справити,« — кажу я, та й став і собі.

»До Донди?« — скрикнула молодичка, та аж кінви випали їй з рук; — »а отсе чого ви до Донди?« —

»У найми,« кажу.

»У найми? до такого опришка? Та нехай же вас Мати Божа заступає!...«

»Ви мене налякали, молодичко: що-ж бо то він, той Донда?«

»Та еретик на весь світ! Він вісім рік лиш в опришках був. Такий лютий, як гадина, ви там і три дні не будете!«

»Що-ж маю робити, молодичко? Рідного батька треба послухати... А де-ж він сидить, той ваш Донда?«

»А он, бачите, той хутір великий: два горіхи перед самими вікнами, нові ворота.«

»Спасибі вам, молодичко; може колись зустрінемось.«

»Здорові будьте!« прощбетала молодичка, та й стрібнула в сутки. Я пішов далій.

V.

Хутір гарний, двори великі; комори, стайні, ко-
лешні — усе під побоями, усе нові. В хаті вікна ве-
ликі з кватирками. Вибігла дівчина зустрічати:

»Чи не з тої ріки, легіню? Може наймит?«

»Так є, панночко моя гречна« — кажу я, а тут так
і задивився на вроду її прекрасну та на стан її
прецишний! Уся в рантухах, да у намистах золотих!...

Увела мене в хату: світлиця аж сияє! Молоді
служечки та вірні слуги вештають ся то сюди, то
туди — усі тихо, усі без гомону, щоб навіть і голосу
їх не чути, а за столом сидить собі чоловік великий
та плечистий. Сидить собі, та люльку курить, а сам
такий черлений, як кат; рудий вус аж по за уха за-
крутив. Я поклонився та й стою.

»Ти Коровайничів?« гукнув.

»Так,« кажу.

»Ти станеш у мене на службу; я вже з твоїм
старим зговорив...«

»Нічого,« кажу.

»Але я чув, що ти любиш бити ся?... Небоже!«
та й справив на свою нагайку дротяну, що мабуть
в два сяжні жандарські. Мене неначе фебра потрясла.

Мій газда ухопив кріс на плечі, та вийшов з хати,
мабуть на польовання, а донці звелів, аби міні розка-
зала, що я маю до роботи.

VI.

Дівчина розказала міні, що треба, та й дала
підвечіркувати, а сама сіла собі з якимсь шиттячком
у віконця, да так уже приязно шие! Дивлюсь, а се
ширинька тонка — тонесенька. Що шовком закине, так
зараз золотом і обведе. А я, як був дурний, так за-
раз і кажу:

»Панночко - лебідочко, кому ви отсе таку шири-
нечку препишну шиете? Мабуть...«

»Да я отсе братикови,« каже вона зачервонівши, »оттам за рікою.« Та й глянула у віконце. Аж тут і мій газда на подвірря; вона шиттячко в скриню!

VII.

По вечері звелів міні газда в саду спати, що-б садовини пантрувать; от і пішов я у сад.

Нічка була тиха, та зорешлива, та тепла. Місяць розсипаєть ся над високими нашими горами, легіні щебечуть на сонілках, а дівчата приспівують по вишниках. Господи, як обгорнуть мене жалі да туга велика! Стала перед моєю душею і мати з поглядом єї тихим та святим, і сестрички мої щирі і братик мій золотий... І забанував я на батечка свого... Піду — думаю собі — до Черемош глибокого, да втоплюсь... А той Черемош зараз таки коло хутора, так і шумить, так і гуде!

Вийшов над Черемош, сів собі на березі, сижу та думаю; — аж тут — плюсь! — човен з того боку плаває. Я сховав ся за вербою.

Приплив. Бачу — се парубок, хороший, молоденький, як мальований!

Прибив човенце до берега, а сам у сад, неначе метелик перелетів. А вона до його вже й рученятка простягла, дожидала. Місяць світить, а я слухаю.

VIII.

»Не плач душко, моє серденько!« став він голубити, »я думаю, що ти міні рада, а ти в - одно плачеш, кільки я прийду... Скажи; може вже не приходити? може собі красшого найшла?... Я бідний...«

»Василю, Василю!« та й зомліла сердешна дівчина.

»А чого-ж бо ти плачеш, моя рибочко?« питає легінь, та й заплакав і собі.

»Відай нам не судилось в купі жити,« промовила дівчина не за малу хвилюку. — »Джімерь хоче свати слати, а батько оддасть, я знаю: він багач!«

»А ти гадасш іти за його?« спитав легінь.

»Я втоплюсь,« каже дівчина.

»Того не роби, рибочко, а корись твоєму батькові: він розумний, та за його головою будеш щаслива.«

»А ти, мій друже?«

»Я вернусь у військо, міні все одно... Без тебе міні світ увезде однакий, увезде чорний, як туман.«

»Боже, Боже!« заплакала дівчина: »чому ми такі нещасливі?«

»Ба я,« каже легінь.

Обое — думаю я собі.

Як стали зорі погасати, вони розійшлись.

IX.

Одної неділі сидимо ми собі, аж тут і старости на подвірря. Моя панночка побіліла, як стіна; старий дивить ся, та вуса гладить.

»А від кого?« гукнув газда на старости, що аж стіни дзвенькнули. Вони сердешні тільки трясуть ся та кланяють ся:

»Від Андрія Джімеря до вашої милості, коли би ласка.«

»Скажіть Джімереви, що нехай свого сина оддасть у больницу, а не чужим дітям світ ним путати. На тім світі, хто зна, як буде, а сей треба шанувати.«

»Спасибі і за се,« кажуть старости, та й забрались потихоньки з хати, бо з моім газдою не добре переливатись. А панночка, як стояла, так старому в ноги:

»Спасибі вам, батечку, що мене не втопили!«

»Да й так тобі не сидіти дівкою«, каже старий, »я вже яв ослабати, та рад би зятя в хату, що-б на мене легше, та що-б з за життя видіти, як моє добро уживати меть ся. Ти знаєш, дочко, я багатирь; можеш собі вибрати і пана, і попа, кого хочеш.

»Не хочу я, батечку, ні пана, ні попа.«

»А кого-ж?« запитав старий грізно.

Дівчина почервоніла, мовчить, тільки трусить ся.

»Не мни багато ханьки, а скажи, що хочеш Василя Зарічука, та й годі! Ти думаєш, дурна, що я нічого не знаю? що я не чув, як ви що ночі охали та слинились у саду?... Що за розумні голови обібрались міні, старого опришка мудрувать!... Іване!« до мене отее, »рушай на той бік: Василь Зарічук нехай міні в сей-час до мене ставить ся. А вай твоєму світу, як йому півсловечком писнеш, що тут говорилось! Розумієш?...«

»Розумію, татку!«

»Махай же!«

X.

Привожу я Василя; він сердешний смутний, неспокійний. Тільки на двері, а старий як не грімне:

»Хто сеї ночі говорив з моєю дочкою у саду?«

Мовчить.

Господи, як ухопить старий свою нагайку дротяну, як стане мого пана Василя періцтити та періцтити!

»А не ходи,« каже, »ночами та закутками, як той злодій, але йди в хату, коли хочеш дівку взяти!«

»Даруйте життя!« верещить Василь на увесь світ, »вже більше не буду, їй Богу не буду! гвалту!... гину!... умераю!...¹⁾ вайльо!...«

»А сякий-такий сину! знай як старого опришка мудрувать! Тепер же рушай собі домів, а завтра рано приходи з старостами. Чуєш?«

»Чую,« каже Василь, і сам не знає, як йому дієть ся. Тут дротяна нагайка, а тут каже свати слати. Я тільки стою та смію ся. Аж старий ні з сего, ні з того, та до мене:

»А ти, паничу, де сеї ночі ночував?«

»У саду; а де-ж би?«

¹⁾ У Драгом: умераю.

»Та не чув, як отсі двоє нявкали цілу ніч під вишнею?«

»Чому-ж би не чув? ... чув!«

»А міні не треба було нічого казати? Так ти міні служиш?!...«

Господи, як стане й ¹⁾ мене щідити тою анахтемською нагайкою! Був би душу вигнав, як би не панночка та не Василь.

»А болить?« питає мене старий по годі.

»Болить!« кажу.

»А дуже?«

»Дуже!«

»А як ти других бив, то не боліло?«

»Не буду вже!« кажу.

»Тепер же збирай ся та рушай собі домів. А татови ²⁾ та нені скажи, щоб за чотири неділі приходили до мене на весілля! Розумієш?«

»Розумію!«

»А ти будеш Василеви ³⁾ за дружбу! Розумієш?«

»Розумію!«

»Рушай!«

Надруковано в Правді, 1867. Ч. 1. стор. 5—7. У Драгом. стор. 82—89.

Репродукуємо з перводруку.

1) У Драг. : і 2) У Др. татові. 3) У Др. Василеві.

Безталанне заґоханнє.

П о в і с т к а.

I.

Не то що на наше село, а на цілу славу Буквину коли найшов ся такий хорошии парубок, як той Тодір Дугай, або красша дівчина, як тої старої удови Гребенихи дочка Олена, то я вже не хочу називатись свої іменем, але брехачем. А що Тодірко з Оленочкою собі кохались, то своєю дорогою йде; да як же їм і не кохатись, коли сусіде собі, да ще й близькі були. А то сусідам лиш кохатись, бо так пан-отчик наш православний у церкві навчають. Чи як кажете?

З рештою, як вони там кохали ся, чи дуже, чи так лиш — не міні се розберати. Але те знаю ретельне, що Тодірко з Оленою не могли якось удатись. Тодір був парубок тихонький, звичайний, щирый, ув одно лиш в думках да в гадках. Олена знов дівчина жартоблива, обмінна, нестановита, як той метеличок в літі. Задуману з роду-віку ніхто її не бачив. Оттаки се були коханки — Тодірко з Оленою.

А стара Гребениха багачка була: фудульна, обрехована, з масним язиком, як-то кажуть. Свічку до церкви¹⁾ не понесла, часточку не дала, мисочку не поклала,

¹⁾ У Драгом.: церкви.

а проте лице своє перед людьми так знала обмити, що то! Вона все була »бідниця« : у неї бжолки не роїли, ні корівки скороми не давали, ні з овечок вовниці не встригла — вона зовсім безталанна була. А тут нищечком так і смієть ся з дурних людей, що її було жалують.

Лиш одна душа на світі мала у неї і ласку й пошанівок: стара баба Ція, що зерном ворожила, да в звіздах смотрила; і днюють і ночують було в купі, да по цілих ночах вистоять порозплітані в садку, лічучи да викликаючи ясні зорі. Ще й не повечоріло гаразд, а Ція сидить собі вже при каганці на печі да зерном розсуває; Гребениха коло неї.

»А що там паде, любко?«

»Хиба я вам коли правду не сказала, зазулько?« каже ворожка; »у серці колач, на порозі колач, в хаті гість, а се у мене старости любко. Лиш осьде, з лівої руки, трохи жаль, але то нічого — минеть ся. А отсе зять багатий, з-під сонця: і колач, і радість, і борзо — бо плоту нема; як не буде сеї осені весілля, то в лице міні наплюй!«

»Се-ж у мене ще дівчина молода,« каже Гребениха, »а мушу віддати, щоби вже того Дугайшиного раз позбутись. Ученив ся, тїтко, дівчини, як репях кожуха — ні суди Боже!

»А дівчина-ж?« питає ворожка.

»Дівчина й гадки не має. Я кажу до неї: »Коли хоч, то йди за Тодора; я тобі не спераю.« — А вона: —

»Мамо, каже, коли-ж бо він такий тихий! яб за ним бувши збудилась. —«

»Любка моя!« — рекла ворожка.

»А тут бесід по селу вже повно! Журить ся Гребениха. »Знаєш, жоно добра, що я гадаю учинити?«

»Кажіть, ластівочко!«

»Хочу віддати свою Олену за Угринчукового Митра. Я вже й з старою зговорила...«

»А вітак же?«

»Завтра свататиме.«

Се ворожці вода на лотоки. — »Дай Боже таке чути!« каже. »Я вже вам давно хотіла те казати, та не сміла. Я, любко, дуже несмілива з роду!«

»А що отсе тутки паде?« питає Гребениха, справивши палцем на купочку зерна.

»Та отсе, крішечко, се — гріб, але з лівої руки, то чужий... Да ще до того й бідний, ні мисочки коло него!«

* * *

Доки ворожка ворожила, а на дворі зорешливо да тихо: нічого не чути, тільки Дністер гуде, та соловейко свище. А в садку під вишнею, що білим цвітом так і припала, стоїть Тодір з Оленою. Тодір плаче: Олена скубе вишневу квіточку в шматочки.

»Я згублю ся,« каже Тодір.

»Який бо ти незвичайний, Тодоре!« каже Олена. »На що собі такі гадки до серця приводити, коли я тебе люблю.«

»Ув-одно каже, що любить, а за другого йде!« дорік парубок гірько.

»Або так не буває,« каже Олена сміючись, »що хоч повінчані, а з другими кохають ся?...«

Тодір подивив ся пильно, покрутив головою, та й пішов. Дівчині й »добраніч« не сказав.

»Йди, коли нерозумний!« промовила вдовина дочка з-горда; махнула рукою та й пішла в хату.

II.

У старої Гребенихи в хаті вінок плетуть да бояр збирають, а Тодор ходить собі по-над Дністер, та в сопілку грає. Грає, а дрібні сльози так його й обливають! Заток сопілку за пояс, та й заспівав

Ой засвіти, місяченьку,

Да й ти, зоре яєна!

Ой в лузі, в лузі

У лузі пшениця —

Там дівчина прекрасна!

Пшениченьку дожинає,

Все в гору та поглядає:

Ой чи високо,

Ой чи далеко,

Сивий сокіл підлітає!

Літає-ж він да літає,

В кватирочку зазирає;

Ой сію руту,

Ой сію руту —

Ой подай, душко, руку!

Рада-ж би я ручку дати,

Не зволяє стара мати:

Ой взяла мати

Нелюба до хати —

Годі рученьку дати!

Ой відсунь ся, дівча любе,

Да відсунь ся від нелюба:

Зайду я з луга,

Да забю нелюба —

Да як того голуба!

Ой чи забеш, чи не забеш,

А серденьку тугу завдаш:

Сідай на коня,

Виїзжай із двора —

Ти не мій, я не твоя!

Ой їдуж я до Дунаю,

Да став же я да гадаю:

Ой гаю, гаю,

Ти тихий Дунаю —

Я тонути в тобі маю!

Да за марну причину,
За невірну дічину;
Ой гаю, гаю,
Ти тихий Дунаю —
Що я в тобі потонаю!...

Пішов домів. А дома молодиний брат уже дожидає.

»А ви де були, бадічку?«

»Прохожав ся; або що таке?«

»Да нічо, бадічку; Олена приходила кликати вас у бояри«.

Тодір нічого на се не відповів, пішов у хату. Стара Дугаїха сиділа за кроснами, ткала сукно. Да як поглянула на Тодора, аж човник з рук упав.

»Синку мій, а тобі що?«

»А що-ж би?« каже; »нічого!«

»Таже ти почорнів, як та головня!«

»Так вам видить ся, мамо; я однакий«.

Стара далі ткала, а син пішов у комору, на ве сілля збиратись. Ще й братіка молодшого покликав, щоб йому поміг.

*

*

За дві години Тодір був убраний, готовий. Черевки на нім брижовані, волоські: ногавиці білі: сорочка рантухова, золотим хірем да мирсою вишивана; пояс браний, Боянський; за поясом ширинька; на шиї хустка шовкова: на голові кресаня в самих павах да в йорданах волоських, що на цілій Буковині такої ма- буть не було.

Вийшов з комори. Кучерики русо-золоті, пишно зачесані, повились по головиці, засіяли, мов золото. Він підійшов до ненечки своєї старої, став, дивив ся на неї довго, вітак поцілував її в долонь, та й уклонив ся низенько. »Ненько,« каже, »благословіть!«

»А куди, синку?« питає стара, »на весілля?«

»На весілля,« каже.

»Божа тебе мати благослови, душку! ¹⁾ Да не бари ся дуже; я сама в хаті!»

»Ба я може й забарю ся, ненечко».

»Нічого, синку, ¹⁾ нічого. Лиш не тужи так дуже. Не судило ся, душку: щож робити?»

Він тогді сплакав. А братік молодший Василько як не кинець ся йому по-за шию: »Бадічку,« каже, »братіку мій дорогий! куди ви отсе йдете?»

»На весілля, Васильку».

»А міні все здасть ся, що я вас більше не побачу! Тодірку, бадічку, братчику мій рідний!»

Тодір поцілував хлопця в чоло, перехрестив, пригорнув до серця.

»Васильку,« — каже — »я забарюсь, не линнай неньку».

Уклонив ся, та й пішов.

*

* * *

Пливе Дністер, тихий, як той руський народ, широкий як його думка, глибокий, як його рани. По тім боці Галичина, по сім Буковина. Вечер був тихий. В Хрещатицькім монастирі дзвонили на вечірню, місяць сходив поволи. Зійшов, засвітив, засіяв, цілу Буковину золотом поволоік. Соловейко співав у лузі.

А в лузі стоїть зелений явір, обняв молоду калину, пригорнув до себе. Стара верба нахилилась ²⁾ над ними, знай та ненька рідна над своїми діточками. Дівина здоймила золоті та пахучі свої кити д' горі: коло неї постелив ся зелений барвінок, пригорнувсь-притулив ся, задумав ся. Пишна черемшина вимахує білими своїми вітами, знай та багацька донька писаними рукавами, а кучерявий дуб стоїть да смієть ся, мабуть до тої фіялочки, що йому на корені зацвила. ³⁾ Високими да широкими Дністровими берегами постелились шов-

¹⁾ У Драгом.: душко. ²⁾ У Драгом.: похилилась. ³⁾ У Драгом.: зацвила.

кові трави молоденькі, а по них ходить парубок хоро-
ший - прехороший, ходить да в сопілку грає. Се був
Тодір.

Трав він довго — раз весело, що аж серце тріс-
кало, а вітак знов сумно, тужливо. На березі стояв
білий камінь; він сів собі на тім камені, поклав кресак
да сопілку біля себе на мураву, склонив голову на
руки, задумав ся. А з села чути було музику, що грала
у Олени на весілля.

»Що сей світ, що його віра, що його любов, що
його доля? Світ — Дністрова філя, віра — оттой
шум, що на камені спер ся, любов...« Не доказав —

Другої днини нашли тільки кресаню на березі
да сопілку.

Надруковано перший раз у »Правді« 1867 ч. 4. стор.30—32.
У Драгом. стор. 90—91.

Репродукуємо з перводруку.

Дністрові кручі.

Повість з руского народного життя на Буковині.

I.

Мого неня убили на війні, (оповідає бувало Настя Кліщиха), мама з туги та нужди скоро вітак померла, а я лишилась круглов сиротов при одній старій бабусі, мого неня покойного вуйні отсе. — А як і бабусю поховали, тогди взяла мене стара Оманиха до себе, що-б то, як она казувала, еї Маруси не скучно було. — Там я і зросла, як у мами свої рідної, бо Оманиха праведна була жена, що навіть і ворогови кривди не зробить, не то ще мені, бідній сироті.

Не такий же був Максим Оман, еї чоловік. — Богатий, пребогатий, і не скупий, і ніякому кривди не любив зробити, але такий то вже яросливий, та лютий, та грозний, та завзятий, та упертий, що у нас бувало як на цвинтари тихо, коли він дома. — Він матбути з роду такий не сміяв ся, а бесіди тільки з него і чути було, що я бувало більше за одну годину налепечу, як він за цілий рік наговорит. А як бувало що заговорит, то неначе раптовий грім ударит, а вітак знов тихо як на цвинтари.

Старі люди казували, що він був замолоду коло одного дуже великого пана за першого стрільця. А як він раз на великім полюваню свого пана від смерти виратував, тогди его пан не тільки що великим матком надарив, але еще і двір ему такий великий та

гарний казав збудувати, що такого і у гдеякого дідича матбути не було. Для того-ж матбути і кохав ся він так в тім стрілецтві, а люди славили, що він з свого коротенького креса найменшу пташиночку кулькою на лету застрілит. — Та і кресів же тих висіло у него в світлиці по стінах!... про инні стрілецькі знаряди навіть і не згадувати!...

А та стара Оманиха, бліда — бліда як той ярий віск, ходит бувало по господі як той дух на покуті, як та свята великомучениця — многострадальниця. Тільки в ній і житя було, що та єї Маруся, та єї дочка-одиначка, над котров она розпадала ся як та птиця-мати. — Мені здає ся, що як би була умерла, то она би була казала з нею в одну яму живцем поховати ся, так то вже над нею розпадала ся. — За то ю матбути Оман так і поважав, хоть лиш по своєму, а все такій дуже ю жалував. — Не спостигне бувало занедужати — (а она слабовита собі була) — так зараз повна хата і знахарок, і примовниць, і лікарок, і чернівських або заліщецьких докторів, і садигурьських жидів-цируликів коло неї вродит ся, а то все за єго приказом.

А та єї одиначка Маруся — Господи, що красна — красна була!... така такій красна, що такої матбути і у самого цісаря нема!... Чи в буддень, чи в неділю — ходит бувало як та райска пташка убрана; — пави на ній ряхтя, шолки леліют, золото капає, а на личко така такій собі хороша, як та рожа на весні, коли скупана ранішною росею, на сонечку красує ся. А як бувало заговорит, то неначе ластівочка защебече, або ангел в срібні дзвончки задзвонит!... Нікому би було навіть і не снило ся, що се того Омана дочка, що на єго двір навіть і воробці бояли ся приступити, не то що.

II.

А Маруся полюбила одного парубка, такій з нашого села, Тимофій Собоць звав ся. — Господи, що 'го дуже полюбила!... Але-ж бо се був і парубок з себе!...

як той навич!... як той архангел з мечем, що в церкві намальований!... Та що з того, коли з бідного роду був, з дуже бідного, з такого бідного, що не важив ся навіть до Марусі і заговорити, не то що. — Аж як его до війська відобрали, а вітак скоро і покликали, аж тогди він відважив ся перескочити в сад, де Маруся того вечера зо мнов проходила, та й каже до неї:

»Марусю! я завтра йду! — Ти нічо не кажеш?«

Она тогди заплакала ревне - ревне, спершись мені на плече.

»Ти мене любиш, Марусю? — « питає він по хвили сплалавши і собі.

»Хіба ти не знаєш?... Чого-ж мені ще сего жалю завдавати!...«

»Ти будеш моя, Марусю! моя! присягаю місяцеві і от тим там зорям яеним, що над нами!« крикнув Тимофій, здоймивши праву руку мов до присяги.

»А мій неньо...« промовила Маруся, пеначе з гробу.

»О... я его знаю, того прегордого богатиря, що навіть і Богом не питає!... Але що він годен против вірної любви? против такої любви, як моя Марусю? — Дністер наш глибокий і широкий; а годен він що против Хрестаревої скали? — Так твій неньо нас не розлучит, лиш любви мене вірно, моя дівчино!...«

»Ти-ж ідеш до війська,« каже Маруся, утихомирившись трохи.

»Аби і за море, аби і у край світа,« промовив Тимофій як у дзвін ударив, »все мені лиш ти одна на думці будеш, лиш ти одна у моім серці красувати-меш ся, а порукою най тобі буде отсей перстень з чистого срібла, що тобі го враз з моім словом і моім серцем на рожевий твій палець закладаю, яко моій від Бога самого судженій закладаю!...«

»О, Тимофію мій!...«, промовила Маруся, трохи не зомлівши.

»Марусечко моя єдина!... Та якже? — аби я від тебе так пішов? — не взявши з собою хоть одну квіточку на памятку?...«

Як она єму подала шовкову, золотом вишивану ширинку із за пояса, як они обнялись, поцілювались, плакали, присягались, прощались... сего вже не скажу, бо в хаті щось рипнуло, і ми муєли розходитись.

III.

Одного пополудню сидимо собі обі з Марусев у великій світлиці, тай мовчимо. Маруся вишиває сухозолотом тонку-тонесеньку ширинку, а я пряду у запічку. На решті і кажу я:

»Що то тепер наш бідний Тимофій робит...«

»О Мати Пречиста!,...« зітхнула Маруся важко, тай глянула на образи.

»Щоб хоть коли написав...« кажу я. —

»До кого-ж напише сердешний? — До мене предсеї ні, бо неньо би...«

»Що мені на гадку впало, Марусю...«

»Знов матбути щось мудрого!« каже Маруся осміхнувшись.

»Я лиш те думаю, що якби прийшло твоєму не-неви на гадку, сего літа або сих мясниць тебе подружити...«

»Ти що отсе, Насте?! — « аж стрепенулась бідна дівчина, а то так, що їй аж шите з рук упало, — »хіба неньо має коли про моє відаване думати!...«

»Се мені лиш так на гадку впало,« кажу я, — »не гнівай ся, Марусю! — «

»Та бо хтож видів таке говорити!...« каже Маруся. — »Я хоть би — то ти думаєш, що я би свого Тимофія — «

Та й не доказала сердешна, бо стара Оманиха убігла задихана у світлицю:

»У комнату, дівки! — старости йдуть!« — А Маруся як стояла, так старій у ноги: »Мамо! матіночко моя ріднесенька! не тратьте мене! не дайте мені пропасти...«

»Доню, доню,« каже Оманиха поважно, — »корись твоему отцеві! — таж его натуру знаєш, не від сегодні знаєш. Або може думаєш, що єму тяжко першийлішний кріс з клинка вхопити, та свою, твою і мою душу на мглока занастити? — Доню, доню! не зроби мені того!!! — А теперь іди, іди, дитино моя нещаслива, та злагодь ся, та на Бога святого уповай, може він милосердний все ще ласков своєв небеснов перемінит! — Насте! ти дівчина розумна, іди з Марусев та розваж ю при лихій годині! Ти знаєш, що ти у мене не наймичков, а ріднов дитинов була: віддякуй мені теперь! — Ідїт! ідїт, любі, щоб вас у хаті не застали, бо так не годит ся! — Насте!...« От я взяла Марусю по під силу, тай повела мов неживу у комнату.

Тогож вечера Марусю і заручили...

IV.

Не вірила я ніколи в чуда, аж на Марусиних заручинах довелось і мені чуда видїти, і то не одно, але аж двое нараз!... Перше те, що Маруся зовсім як обмінена стала: і сміє ся, і жартує, і коло Омана ластит ся, і з Оманихов по світлиці гуляє, а то так, що аж Оман дивувався, та неначе то нїби зовсім подобрів. — »Таже я знав,« каже, »що ти моя Маруся розумна! — за тогож тобі позволю, щоб ти і твою Настю з собов взяла, аби тобі з разу не скучно було. — А ти підєш, Насте? — «

»І в пекло, бадічку, як ви скажете,« відповіла я, цілюючи его в руку. — »Но, но,« каже Оман, »не журись, небого, ми і за тебе не забудемо! — « Хіба се не чудо було? — А друге чудо? — Але най уперед розкажу, за кого Марусю заручили.

У нашім селі був двірник-удовець, Петро Кліщук звав ся, чоловік багатий, крєпкий, у середних літах, не поганый, але трохи собі, як то кажут, калїка на голов.

От-же сему як і ввійшло з пребогатим Оманом поєвататись, то доти не давав 'му супокою, аж доки сей на рещті не пристав. — І не трудне му було діло з Оманом, бо Оман его любив и поважав, а то за те матбути, що Кліщук був честний чоловік, котрий бувало на свою славу думав, як на дорогий камінь, що б і загороха на ню не впала, не то що.

А у Кліщука був лиш один син, Никифір звав ся, парубок хороший прехороший, веселий, жартівливий, а при тім такий то вже собі хитрий, та розумний, що его навіть і жиди боялись, не то що, бо як стане тобі бувало словами мастити, та харамана пускати, то тобі навіть і самого рабіна в дурні поше. — А як прийшов і він на заручини, а гості — уже такий гарно закрохмалені — стали кожде своїй галакати, тогди я і кивнула на него, та й кажу: »Як думаєте, Никифірку? — що буде з сих заручин? — « »Те, що ти сама схочеш, Насте!« каже він моргнувши на мене хитро. — »Я?! — Ох, Боже мій світе!... таже я би за Марусю і душу свою дала!...«

»Дай мені лиш твоє серденько, і то не даром, але у перемену за моє! бо я тебе люблю Насте!...« — »Никифоре!...« »Не чвань ся, Насте, але подай мені білу свою ручку, бо и ти мене любиш, се я давно знаю! — А за Марусю не журись; Маруся під моєв опіков! — « — »А Тимофій? — « »Тимофій мій побратим, однако як брат рідний.« — Се мені вдалось Маруси шепнути до уха, як у комнаті прибиралась, а ти побігла була чогось до старої у комору. »І якже ти думаєш се зробити? — « »Се вже моя жура, Насте! — Лиш тільки тобі скажу, що як прийде мій післанець з розказом до вас, тогди робіт усе так, як він вам казати ме? — « »А той післанець хто буде? — « »Баба Гапа, що у нас теперь доматарує. — Хіба не рицар з себе? — « — Я зареготалась, він мене стиснув, поцілював тай подівсь межи гості, а я думала, що мене ангелі по воздухах носят!... Се було друге чудо. — А чудотворець хто?...

Се діялось зараз по зелених святках, а на Петра мало бути весіля, так оба свати собі урадили. — Тим часом баба Гапа трохи не що-днини до нас прибігала, ніби то де що порадитись, або чого там позичити, або такій так відвідати. — А чудата се баба собі у страху була, неначе та сокона!... що страшна, що суха, рот від одного уха до другого як у ворони, одно плече і один клуб вишший від другого, очи каправі, зуби як граблі, ноги довгі-предовгі як у бузька, а то так, що як крок ступит, то тобі треба три; а як собі ще бувало гирбу на короткім цибусі закурит, та на голову турецький фез убере, то вже тобі і три ночі ме снитись, не то що. — А як бувало до нас прибіжит, то неначе то фуркало увезде шатне ся; і в хаті їй повно, і в світлиці, і в коморі, і межі курьми, і межі качками, лиш межі трюхи боялась, бо старий индик як раз з неї фез ухопив, то ми всіма ледви відоймили. — А як улетит бувало в хату, то вже і на старій Оманиї ручник поправляє, і на Марусі коралі перев'язує, і мене кулаком штовхне, і з котом цілюєсь, і таке залопотит, що хата жужмом піде, а Оманиха або в огород утече, або до пасіки піде, або де нібудь, аби лиш від біди спастись.

Так она і одної суботи до нас прилетіла як сорока, а скоро Оманиха вийшла з хати, так она зараз до Марусі в ухо:

»Тимофій вийшов! — «

Маруся так і стрепенулась!...

»І деж він? — « питає.

»За Хрестарем коло дністрової кручі тебе завтра по полудню дождити ме; — завтра-ж неділя, отже випросись у старої, та прийди туди з Настев. — А хоть стара би і не пустила, а ти однако прийди, бо він тебе буде ждати! — «

На се увійшла Оманиха в хату, а Гапа зараз до неї так і прискипалась:

»Голубко, любко, зазулько! — які-ж то вже ягоди зродили під Хрестарем!... як волоскі горіхи!... «

»Я їх ще сего літа і не виділа...« каже Оманиха, а Маруся зараз похопила:

»Я мамо, піду завтра пополудню з Настев, тай наберемо! — Добре, мамо? — «

»А як бороню? — « каже Оманиха, — »лиш аби вас не покортіло купатись, бо хрестареві кручі погані безодні, вже не одного чоловіка приссали до дна, що і нині поцоку з него нема. — А ті потошники, вакут, чатуют на живі люди, аби їх у своє товариство загорнути!...«

»Та цур їм!« кажу я, — »хіба ми не купасмоь що днини у нашій млинівці, аби нас мало у погані кручі кортіти? — «

»Вода свою жертву правит,« каже далій Оманиха, — »Та аби вас также не кортіло на той Хрестарь лізти, бо то скала погана, непевна, головна, нависла над самов кручев Дністра, неначе то она хоче кождої хвильки у безодне плесо штрикати!...«

»Най собі штрикає здорова,« кажу я, »а нам до неї яке діло? — От погуляємо собі годинку, наберемо ягід, тай ззагоді домів! — «

»А знаєте, діти,« проводить Оманиха далій, — »по чому ту жасну скалу Хрестарем назвали? — по тих хрестах без рахуби, що люди по шпихах та маковицях понакладали. — Бо бувало, як хто у кручах ўтоне, то люди зараз і хрест святий на яким там нібудь шпили поставят. — На ренгі не стало вже де і хрести класти, — отже і залишили тоту установу, хоть опісля того хто знає кільки там ще душ потонуло!... Вічная їм память!...«

»Без похорону!...« жалує Маруся.

»Без трунви і без ями!...« каже Оманиха, утираючи слези, — »бо з під дна кручі ніхто ще і кісточки їх не добув!...«

На се надійшов старий Оман; усе втихло, навіть Гапа не крутилась богато, але — моргнувши на Марусю — повіялась домів.

VI.

Доки се у Омановій хаті діялось, то у Кліщуківій інші речі велись, зовсім інші. — Старий Кліщ сидит собі кінець стола та люльку курит, а Никифір на припічку невід лагодит, тай сам до себе усміхаєсь.

»Гм,« каже Кліщ по хвилі, витресаючи попів з люльки, — »Тимофій Соболю вийшов сьогодні на вісім день на урльоп. — А гарний хлопак з него вивабравсь, ніщо й казати: — Міг би мені за дружбу бути! — «

»Маруся би ані раз не гнівалася!« каже Никифір сміючись.

»Якто Маруся?! — « крикнув Кліщ з офуком. — »Хіба Соболю до неї яке діло має?! — «

»То ви не знаєте, що они обоє уже давно кохаються?! — Ха, ха, ха!... Гарний з вас двірник, коли і те не знаєте, що вже і воробці по стріхах цвиринькають! — Ха, ха, ха!...«

»Брешеш, шибенику!!! — « крикнув Кліщ, скочивши з лави як опарений, — »се неправда!!! — «

»Най буде про мене і неправда, а мені що до того? — Але я що знаю — то знаю!...«

»А ти-ж мені чому се давно не сказав, повішеннику ти оден, нічо' доброго?! — Таже ти знав, що я Марусю хочу брати! — «

»Абож ви мене питали, як 'сте до Марусі у старости ішли? — А я собі так думав: мій неньо уже старий, приношений, може ему і до ладу буде, як буде кому з боку молоду жінку розважати. — Ха, ха, ха!...«

»Доводу, гицлю ти один непотрібний, або ти зараз шню вкручу як воробцеви!!! — Доведи!!! — «

»А як вам доведу, що тогди буде? — «

»Тогди най Оман свою пишну донечку для жовнір тримає, а не мій світ нев вяже, мій, того Петра Кліща, що на его славу ще й запороха змази не впала!...«

»Теперь ви і справді, говорите, як Петро Кліщ, той Петро Кліщ, що і з офіцером би за честь не міняв ся! — Але чи сему лиш правда буде? — «

»Коли неправда, то мя убий довбнев, як того пса скаженого!!!« каже Кліщ, здоймивши обі руці як до присяги д'горі.

»Тож ідіт завтра зараз по обіді на хрестареву скалу, тай там сховайтесь, але так, аби вас ніхто не видів. — Там ждіт, хотьби і до вечера! — А коли не найдете так, як я вам казав, — тогди даю вам волю, зо мнов робити що хотіти, про мене і з Хрестаря мене стрімголов у Дністрові кручі трутити!...«

»О!!!...« аж зарув старий Кліщ неначе той тур роз'юшений. — »Але і Оман мусит зо мнов, аби вітак старий пєиско не казав, що я на єго доньку нападєть кладу!...« А се сказавши, ухопив кучму з клинка тай пустивьсь у двері, а вжеж до Омана бігчи. —

»Стійте, нєню!!!« каже Никифор, зупиняючи старого, — »Ви що се хочите робити?! — То ви думаете, що Оман аж до завтра до пополудню стерпит, та зараз такого галасу дома не наробит, що Маруся не до сходу з Тимофієм буде? — «

»Але що-ж мені робити? — « питає Кліщ заклопотаний.«

»Ждіт аж до завтра пополудню, доки Маруся на прохід виберєсь, а тогди аж кличте Омана, та ідіт з ним манівцями, щоб вас ніхто не видів, на Хрестареву скалу.«

»Твоя правда, сину,« каже Кліщ шпуривши шалков у кут, а сам тевкнувшись на лаву кєнець стола.— Никифір узяв капєлюх, та й вийшов ниньком з хати, усєміхаючись хитро як той лєс, коли єму мудре якє діло вдалось.

VI.

Ціла Божа неділенька була тиха, та ясна, та красна, та тепла, звичайно як то оперед Івана. — Отже-ж ми зараз такій по обіді зібрались з Марусєю

тай пішли до хрестарової кручі. — А той Хрестарь стоїт собі великий та жасний, та над Дністер похилив ся, а під ним запінене чорне плесо так ся і крутить!... аж страшно якось дивитись!... Але беріг красний, цвітний, зелений; нешироким лугом стоїт по яворови по березі, по дубови, а поуз дуга тягнесь густа діброва, як та рута зелена. — О, красне-ж оно, красне, то дністрове поберіже!... аби лиш не той жасний Хрестарь, та не та чорна круча!...

»Ти щось не весела, Марусю? — « кажу я.

»Мені важко, Насте! дуже важко!...«

»Та чогож, Марусечко? — Зараз предсі побачиш твого Тимофія...«

»Мій Тимофій!... милий мій Тимофій!...« защебетала Маруся мов той соловейко в тузі; — »а може баба брехала: може він — «

»Не брехала, мое ти золото!« обізвалось зза явора, і в хвильку горнулась Маруся до свого Тимофія. — А він так ю і голубит!... О, Марусенько! мое ти серденько, нас ніхто вже не розлучит на сім світі!...«

»А може і розлучит!!!« гукнуло з найвищої маковиці хрестаревої скали. — Ми глип — а се стоїт Оман з ручницею, а коло него Кліщ, оба жасні та черлені як два настоящі кати. — »Пріч від нерозумної дівчини!!!« рекнув Оман далій неначе той дикий звірь, що аж луна по діброві розляглась.

»Нас двоїх і смерть не розлучит, не то ще ти, нерозумний дїду!« відповів Тимофій з горда, горнучи зомлілу Марусю до себе.

»Бух!!! Бух!!!« грянуло двічі з Оманового креса. — Тимофієва войскова шапка, прошита двома кулями, бризла далеко. — Никифір вибіг без капелюха з діброви, та обзирає товариша, чи го яка куля не трафила. — Тимофій і я припали коло безталанної Марусі, що неначе мертва на траві лежала. — Оман набиває у друге свій карабін. — А тут нараз: шугурррр!!!... Круча заревіла, фалі з шумом бризли д'горі, що аж нас зросили, а цілий той бік хрестаревої

скали, що Оман з Кліщем на ній стояв, пропав з ними обома у чорнім плесі Дністра, а пропав без вісти, до сегоднішної днини!

VIII.

На другий день три панотці, як три голуби сиві, правили панахиду над Хрестаревов кручев, правили похорон, правили парастас, »без трунви і без ями,« як то у пісни співають. — Стара Оманиха давала порядок, усе спокійна, усе бліда, як той ярий віск, усе тиха, як та великомучениця. — Нарід стояв докола кручі, та плакав собі нишком, але ревне. — Маруся лежала у горячці, я ю обходила. — Никифір сидів коло хорого Тимофія, та плакав на свій нерозсудок: бо се він і по Тимофія писав, і бабу Гапу до Марусі' посилав, і Кліща з Оманом назирці натроюдив. — Але він се зовсім іначе думав, а іначе сталося; — бо він так думав: як старий Кліщ узрит, що Маруся з Тимофієм любить ся, то — яко честний чоловік — зовсім єї зрече ся, а старий Оман — чи по воли чи по неволи — буде мусів Марусю за Тимофія дати. — А тим часом... О, родичі ви, родичі, що вас Бог обдарив діточками, не розлучайте з милої пари тих, що вірне кохають ся, аби і вас Божий гнів не трутив за кару у яку кручу, хоть не у дністрову, то в иншу яку, бо у Него, Святого, єсть їх много!...

А у рік? — Знов три священники, як три голуби сиві, правили парастас над дністровов кручев за упокій душі Максима і Петра, що їх тіла під Хрестаревов скалов спочивали »без трунви і без ями.« — Нарід знов стояв до окола, та нишком плакав. Стара Оманиха знов давала порядок як тогід, усе собі тиха, бліда, покірна. — Тимофій з Никифором стояли під оламком Хрестаря, та молились Богу. — Баба Гапа венталась коло Оманихи, але вже в новім фезі, бо старому вражий индик такій не подарував, аж доки го в пиматочки не розніє.

А я з Марусев? — Убирались до святого слюбу, що мали брати по полудню: Маруса з Тимофієм, а я з Никифором.

Друк: в черновешкій «Буковині», якої редактором під той час був Осип Фелькович. 1885 Ч. 3 стор. 7—8; Ч. 4 стор. 8; Ч. 5 стор. 7—8; Ч. 6. стор. 7—8; Ч. 7. стор. 6—8.

Репродукуємо з перводруку.

Ланич.

Повість з козацького життя.

I.

Дорогою на кладбище (цментарь) іде дяк потикаючись і верзит хрипливим голосом »Святий Боже«. За ним несут чотири убогі люди некриту домовину з необгильбованих дощок, за домовинов іде ніжний, простоволосий, блідий, заплаканий парубок, а за парубком шкутульгає сліпий старий пес, понуривши і собі бідну свою голову. — Се був раз похорон за себе!...

На кладбищу стояла уже яма викопана, готова. Трупоноси спустили в ню домовину, загребли, зробили могилку, взяли дяка, котрого горівка зовсім уже з ніг звалила, на порожні мари, тай помчали в село, а над гробом укляк парубок конец голів, а пес ляг конец ніг. — Оба матбути плакали, а може і не плакали, бо одному сліз не ставало, а другому очий, отже-ж нічим було плакати.

А покійник? — хто він був? — що він був? — відки він був? — Ніхто не знає. — От, те тільки знали що він — Панько звав ся, що зайшов сюда, уже двацять рік тому, з далекої сторони, що приніс з собов малого хлопчика у чотири рочки, що упросивсь у одного не дуже богатого господаря у комірне, і що деньками і себе і хлопчика годував, працюючи день і ніч як той чорний віл.

А хлопчик — Михась звав ся — Господи, що за прекрасне дитя було!... як той ангелик намальований!... а то так, що як бувало на улицю вибіжит, то кожний, хто лиш іде, его зараз і на руки возьме і обцілює і обдарує і не може налюбуватись таков милов дитинов, а ніхто вже так, як та стара циганка Хима, що ему і сорочички рантухові пошила, і убраний капелюшок справила, і свитку, і чобітки, і зовсім ним таки опікувалася, неначе та мама рідна, бо его всігди і обпере, і змие і счеше, і погодує деколи, а другі хлопці — а вадь з зависти — і призвали его паничем. — От він паничем і виріс, а виріс у прехорошого парубка, русявого як золото, а румяного, як рожа. — І чому-ж би ні? — бо хоть і в розкошах не ріс, але і нужди ніякої не знав, дяковати Богу, Панькови, і циганці Химі.

А як минуло Михасеви років шістьнацять, тогди запопала і его лиха година. — Циганка Хима щезла з села мов під землю впала, Панько став на здоровю занепадати, а далій і з постелі не вставати; отже-ж довелось Михасеви і на себе і на хорого заробляти, а слабість, як то кажут, дорогий гість; чотири роки его в чужій найманій хаті тримати і приймати, то не чотири дни. Тогди і Михасеви румянці поблідли, і очи в голов запали, і козацкий стан змарнів, як се ми его виділи ідучи за некритов домовинов покойного Панька, а вітак сумуючи у головах над его гробом.

І довго сумував він над могилов покійника, аж до самого смерьку сумував. Всілякі гадки пересувались ему у голові, одна сумніща та чорніща від другої. — »Що мені теперь робити?« думає він собі; — »тут в селі нема мені пробутку, бо... ох Боже милий, чому я такий бідний на світі, чому не такий богатий, як той Андрій, старого Лавра син отсе? — Тогди би я знав що робити, а так...«

»А так робити меш, що тобі стара Хима скаже!« обізвавсь здоровий голос з-за плечей, а то так дзвінко, що переполошений Михась як опарений на ногах став. — Хима зареготалась: »Гарний з тебе козак буде, коли від старої баби переляк ся!...«

»Чи ж не козак?...« каже Михась, обзираючи свої худі, мозоляві руки, і усміхнувшись гірко.

»А я тобі кажу, що ти ще сеї ночі зо мнов у козаки поїдеш!«

»Так — то не кажу. — Але на чім? — на веслі, на кочерзі, або на охабленім вінику? —«

»На воронім коні, у ясній, позолоченій зброї, у кармазиновім жупані, у кабардовій шапці, от що!«

»Воділи би мені твої чорти пять тисяч червонних дати, а не вороного коня та ясную зброю, до котрої я ані сили ані складу не маю. — Чортам, кажут, все можливо. —«

»Хиба Сабатова Мітрана чорт, чи що?«

»Мітрана?!... О, не край моє серце, циганко!... Мітрана!... То она аби...«

»Она тобі і коня справила, і зброю, і велит тобі ще сеї ночі зо мнов у козаки їхати, от що!«

»У неї-ж нині заручини...«

»Заручини ще не слюб, а до року — бо така межи ними умова — ти сто раз багатіший будеш, як Лаврів Андрій. — А старому Сабатови — як ти сам знаєш, той зять, котрий 'му більше червінців на стіл відрахує.«

»Не знаю, відки їх взяти...«

»Се вже моя жура, хлопче. А теперь ходи, бо вже пізно. — Мітрана тебе у вишневім садочку дожидає: попрощаєтесь, поміняєтесь перстеньми, а вітак зо мнов у козаки! — Гурра!...«

Се сказавши, потягла Хима здумілого Михася силов за собою, а сліпий пес остав ся на Паньковій могилі¹⁾.

II.²⁾

А в³⁾ той час, що я розказую, велись великі бучі по цілій козацкій Україні. — Козаки різали Ляхів,

¹⁾ До сего місця друковано з перводруку. ²⁾ Від сего уступу друкуємо з автографу. ³⁾ В автогр. переч.: у.

Ляхи пекли Козаків, а езуїти, що се все наброїли, дивились з боку, і сміялись у жмені.

Бо Ляхи, помимо сказавши, не є злі люди,¹⁾ але великі дуже дурні, що за езуїцков стольов біжуть, як та кітка за стеблом, думаючи, що папа римський те все лихо заглагоїть, що они у своїм нерозсудку поброїли. Козакам²⁾ знов яко сторожи православної церкви не хотїлось давати ні свою віру, ні свою волю езуїтам на поталу, і так лялась козацка і ляцка кров по цілій святій Русі ні во честь та ні во славу як козакам, так і Ляхам.³⁾

А найдуще всіх лютував на Україні один⁴⁾ вельможа, воевода К..., пан незмірених мастків, але і незміренного свавільства. — Так, на приклад, казав він повісити жида за те,⁵⁾ що не хотїв драгонови без плати їсти дати, а драгона знов за те, що жида не повісив. — Старцям казав скакати по через⁶⁾ глибокий і широкий рів, обіцяючи кожному, котрий перескочит, по сто червонних,⁷⁾ а котрий не перескочит, по сто нагаїв. — А як трохи не всі рів перескочили, то казав дати кожному з них по сто нагаїв, а лиш тим кільком, що не могли яр перескочити, бо і справді були калїки, по сто червоних.

От така се була заведія, той ляцкий вельможа. — А у той час, коли наша повість веде ся, пробував він у місті Гумани, а пробував по неволи, бо хорий був, і то чимало, але про тото однако свої вельможні химери торамив.⁸⁾ — Як ему бувало хто з его дворян який жарт удасть або чим нибудь⁹⁾ до сміху доведе, то у велику ласку попадєсь. — І так вбігає до него одного ранку служебний маршалок і мельдує:

»Ясновельможний пане! їмили сеї ночі драгони одну бабу-циганку, перебрану за козака, а з нев одного козака, що борше до веретена як до шаблі спосібний.

¹⁾ В автогр. переч.: люде. ²⁾ Переч.: козаки. ³⁾ Від слів: »Бо Ляхи, помимо сказавши« — до... »так і ляхам« — в перводруку пропущено. ⁴⁾ В автогр. переч.: оден ляцкий. ⁵⁾ В перводр.: за то. ⁶⁾ В перводр.: через. ⁷⁾ В перводр.: червоних. ⁸⁾ В перводр.: хоронив. ⁹⁾ В автогр. переч.: небудь.

— Варт, аби ясновельможний пан сю чудату пару виділи.«

»Сюда з ними!« крикнув воевода урадований, — »може буде з чого насміятись, а то ще сего ранку і не сміявсь...«

На се увів маршалок плінників. Що се була Хима з Михасем — честний читатель матбути від разу угадав.

»А ти що за проява?« — питає воевода Хими, сміючись до розпуку.

»Хіба ви мене не пізнаєте, пресвітлий пане воеводо?« —

»І справді мені здаєсь, що я тебе десь уже видів, хоть дуже давно. — Ти хто?« —

»Я-ж та сама Маруся, що ви ю давно так дуже любили. — Але як ви з княгинев Вандов оженились, то она казала мене добре випарити і з двора прігнати. — Але я далеко не пішла, а пішла між цигани, що за містом у шатрах валялись. — Там стала я зовсім циганкою, як і они, і дожидала пори, коли княгиня зляже. — А як она сина породила, тогди я за помічею циганів і за помічею вашого слуги Панька, котрий мене вірне любив, вашого синка вкрала, і з ним і з Паньком у далекі сторони забралась, аби мене ваші посіпаки не винюхали. Там і виріс ваш син у гарного козака, і дожидає пори, коли его отець до свого серця пригорне.«

»І де-ж він, де той єдиний мій син Михась?! — Віддай мені его. Я тебе золотом зважу!...«

»Він осьде стоїть, ¹⁾ пресвітлий пане воеводо. а у довід тобі ось і золотий медалик пречистої Діви остробрамскої, що ти ему зараз по его рождестві ²⁾ на шийку ³⁾ повісив.«

»У него-ж був на грудниці знак, зовсім на новий місяць похожий?« —

¹⁾ В автогр. переч.: о. ²⁾ Перечеркнено: зараз. ³⁾ Поправлено в автографі мабуть рукою редактора: шейку — і так стоїть у перводруку.

»Посхристайсь, паничу! — Ось вам і червонний місяць на грудех«. —

»Гей! маршалку! служалі!« крикнув воєвода, обіймаючи сина і притискаючи до крепких своїх грудий,¹⁾ — »тїште ся і веселїт ся зо мнов, бо се мій син, єдиний, мій син Михась, а ваш настоящий пан, бо мого віку, здаєсь, не довго, а всі мої добра, всі мої маетки его, отсего мого сина Михайла, котрого маєте поважати як мене самого, бо у мене, як знаєте дїтий²⁾ більше не має, а він — о, Михасю, сину мій!.«

І не доказав сердешний воєвода.

Паралїж (шляг) 'го трафив, і упав мертвий до землі.³⁾

А кінець? — може собі кождий легко зміркувати. — По величавім похоронї вітця вернув Михась з Химою у то село, де зріс, повінчав ся з Мітраною, і прожив з нею багато прещастливих лїт, шануючи Химу як ту матірє свою рїдну, а як померла, казав ю поховати біля могили Панька, а на їх гробах виставити величаві маймурові⁴⁾ поменники.⁵⁾

Першу частину сего оповіданя репродукуємо з перводруку: з »Буковини« 1885. Ч. 10 і 12.

Другу часть друкуємо з автографу, котрого перший аркуш запронастив ся. Автограф, (власність тов. »Руска Бєсїда« в Чернівцях) займає аркуш звичайного, канцелярийного паперу, записаного по обох боках. На послїдній сторонї є підпис автора. Дати нема. На першій сторонї сего автографу дописано чужою рукою:

»Для науки и забавы«. Паничъ, et. et. Titel vom Nr. 10 der Bukovina.

¹⁾ В автографі поправлено рукою редактора: грудей. ²⁾ В автографі поправлено: дїтей. ³⁾ В автографі перечеркнено слова: »Паралїж (шляг) го трафив, мертвий,« — а дописано рукою редактора: нагле умер; так і надруковано. ⁴⁾ В перводр.: мармурові. ⁵⁾ В перводр.: помянники.

Лелії могила

або

Довбушів скарб.

Повість з гуцулського життя.

Поклич ходит, що Олекса Довбуш, той головний опришок і калфа на цілі гуцулські гори, великий дуже скарб у землю законав. — Має там бути тільки золота і срібла, кілька шістьдесять коний нести здужають. — Але де він їх законав, се ніхто не знає. Одні кажуть, що коло чорногірського озера, другі кажуть, що коло писаного каменя межі Білоберезков а Явором,¹⁾ а треті знов кажуть, що під Сокілским. — Чи сему правда чи байка — хто се може знати? — Але тільки правда, що і до нині находят ся люде, найбільше молоді, що за тим скарбом шукають. — За одного такого ледня хочу і я вам оповісти. —

I.

Був у нашім селі один дуже багатий і поважний господарь, Петро Косован звав ся, чоловік і добрий і честний, і розумний, а тільки ту одну хибу мав, що був дуже гордий. А то не чванив ся він своїм великим богацтвом, а турав тільки на свій великий і сла-

¹⁾ В перводр.: Явором.

вний рід, у котрім чимало і священників, і урядників, і громадської старшини, ба навіть і військового начальства красувалось.

А Косован був удовець і не мав більше дітей як лиш одним-одну донечку, як одну душу, Олена звалась. — Ніжне собі, біле як папір, тоненьке як горсточка, делікатне як райска пташечка, несміливе, боязливе, соромижливе, боїт ся бувало і слова промовити, не то до чужих, а навіть і до свого батечка рідного. — Отже-ж призывали ю люде Лелієв; бо і справді на ту святу білу лелію зовсім була похожа.

Косован любив свою одиначку душе, матбути, як самого Господа Бога, але був аж за надто розумний, щоб не подумати про долю своєї дитини, і щоб не розуміти, що їй пора уже до людей, хоть нашій Лелії се ніколи і на гадку не приходило, бо она лиш у двох речах любовалась: у своїм бадечку, що его над життя любила, і у тих прекрасних наших піснях, що їх бувало срібним своїм голоском як зашебече, то твоє серденько без ножа і без тареля крас, не то що молодому, але навіть і старому чоловікови. — От така се була та наша свята і прекрасна Лелія.

А як їй сімнацять годів минуло і на вісімнацятий поступило, тогди став Петро то сюда то тудя гостити, великий свій рід відвіджати, радитись, поратись, перепитувати, по парубках глядіти, а тиждень оперед Пречистов і каже він до Олени: »Олесю, дитино моя! ти знаєш, що ти єдина моя радість на світі і що би я рад тебе при собі і до смерти тримати. Але не так закон Божий велит; пора тобі віддатись і для того сподівайсь від нині за тиждень, на святу Пречисту, старіст. З'їдєсь на ту оказію і уся наша векнка і славна родина; для того-ж заспособ так, доню моя мила, щоб нам сорому не було. Кухарів та пекарів наймив я з міста; пивниці наші повні, комори не порожні, а за решту старайсь ти, о доню моя любя!« Се сказавши, пішов Петро у село, оставивши бідну дівчину у думках та в гадах.

II.

Лелія була, як я вже казав, дівчина ніжна, не-емілива. — Оставшись ще в колисці по матери сиротою, зросла она при вітцеві, а то так, що своє село лиш тільки виділа, ідучи в неділі і свята з вітцем до церкви, а з церкви до дому. — Подружечок у неї дуже мало було, бо у Петрів дім не було аби - кому приступу; він з людьми добре жив, але дуже подалеку. — Оттак то і зросла Лелія, не знавши ні смутку ні веселости, тільки тим одним займаючись, як свого батечка волю уволити, котрого над усе любила і поважала.

А як їй Петро про вітдаване сказав, так она безталанничка, нічого матбути і не второпала добре. — Она чула, що другі дівчата вітдають ся — для чого-ж би і она не мусіла? — З рештов не було коли много і думати, бо вже третої днини стали злітатись і кухарі і пекарі, і блюдолизці, і найстарші тітки: отже-ж не було бідній дівчині коли в думки заходити, бо мусіла кождому сама розвід дати, а се не так легко, як кому ся видит. — Аж оперед самов Пречистов вечером, коли все вже було злагоджене, а то так, що і стара однозуба тітка Варвара не мала вже чим вередувати, тогди вийшла утомлена Лелія у великий сад собі погуляти. — А сад той обсаджений був густо яворами, шкорухом, та червонов калинов.

А по садочку гуляючи — зашебетала Лелія одну з тих прекрасних наших пісень, що они так і ринут, як ті райські потоки квітчастими лугами. — Та — о диво! — дівчина не спостигла завести срібним своїм голосочком — аж тут і завтурував їй зза явора мужеский дзвінкий голос, а то такий солодкий та милий, що дівчина трохи що не зомліла. — Слухати? — втікати? — сі дві гадці намкнулись їй на ум, та ніколи було думати, бо як раз став оперед нев ледінь прекрасної уроди, а сам так то вже гарно убраний, неначе рицарь який або цісарский син.

»Ти хто?« промовила дівчина стрепенувшись.

»Той, що тебе вірне полюбив, о пташечко ти моя райская, ты сонечко єдине віку мого молодого!... О, Леліє! тебе Бог судив для мене, а мене для тебе, се я читаю у оченятах твоїх ангельських!... Ти мене полюбила, Леліє?...«

»А ти-ж як ся називаєш? — « промовила дівчина, почервонівши як та стократна рожа, матбути перший раз у своїм житю, бо хороший ледінь угадав як віщун усі гадки, що у дівочім невиннім серденьку так несподівано ворохнулись.

»Я?« — промовив парубок смутно і невесело, — »на що тобі сего знати? — принайме сегодне сего знати? — «

»А я мушу ще сегодне сего знати.«

»І то для чого, о роже ти моя маввая? — для чого ще сегодне? — «

»Бо мій батько хоче мене завтра заручити, матбути з яким богатим парубком славного роду. — А я мого батечка воли супровитись не можу, не мавши до того важної причини. — Ти може бідний або не такого роду, як-би мій отець бажав, і для того боїш ся мені сказати, як тобі на імя. — Не бій ся, милий мій! — мій батько не такий злий, як его пишуть, і мене занадто любить, щоб моему щастю супротивитись. — І о маєток йому не ходит, бо він богатирь, лиш тільки аби твій рід — «

»Ха, ха, ха!...« засміявсь ледінь, а то так гіренько, що дівчину аж у саме серденько вколело. — »То завтра, кажеш? — «

»Завтра по полудню з'їдеш цілий наш рід, прийде і молодий з старостами.«

»А ти-ж мене любиш? — «

»А я-ж би тут стояла, та з любов говорила, як бих тебе не любила? — «

»То-ж завтра по полудню і чути меш мое імя, а я преконаюсь, чи ти мене вірне любиш. — О, щоб то хоть соту парть так, як я тебе!...«

На се слово зітхнув ледінь тяжко та важко, уклонивсь Лелії, і зник за яворами, а дівчина неначе то зо всім відмінена пішла собі в хату.

III.

На другий день, на святу Пречисту, зїхавсь цілий славний та великий Косованів рід. — Були там і священники, і урядники, і началство, а межі ними найстарший один капітан вусатий-превусатий та огрядний, Петрів таки рідний брат. — А то вже тіток та вуйнів всїякого сою поназліталось, і зубатих, беззубих, і круконосих і червононосих, то сего матбути нікто і на папери не спише.

А по полудню, доки тітки та вуйни Лелю у комнаті убирали та уквітчали, приїхав і молодий з старостами. — Був се парубок гарний, престокий і доста хороший, хоть і рудий як лис, але за тото богацкий син і славного роду, аж з третого чи четвертого села. Косован привитав его як сина; а скоро старости покінчали свої свадєбні речі, тогди велїв він призвати Лелю у світлицу. — На рєштї увійшла і дївчина, але вже зовсїм не така плоха, як сего родина сподївалась, а смїлива, горда, пишна, що аж сам Петро здивував ся і неначе острахнув ся. — Аж як Лелїя уклонила ся і его в руку поцїлювала, тогди він аж відважив ся до неї промовити, тай каже:

»От сей годний лєдїнь, Филип Коломийчук, бажає тебе собі за супругу; підєш за него? — «

Лелїя не відповіла на се анї слова, але глянула на дєвері, чи не йде той, котрого над житя полюбила. — Не видко нікого. — А Петро став свою річ далї провадити:

»Нєсмїлива дитина моя люба; але ти сєму не дивуйсь, лєдїню годний, бо она у мене однако як в моностири зросла. — Ходи-ж сину і поцїлуй свою нарїчену!«

»Гов!« крикнув усатий капітан, »закон треба совершити. — Твоя донька, братє Петре, мусит виразно сказати, чи підє за сего парубка.«

»То-ж кажи, доню!« обїзвавсь Косован, не дуже рад з капітанової перєпони.

»Скажи вітцєви твоєму, що ти моя!« обізвавсь голос з дверій, і коло Лелії став той сам ледінь, що з нев у саду розмовяв.

»Ти що тут хочеш, проходане?« грімнув розгніваний Петро.

»Твою доньку за сопругу,« обізвавсь ледінь гордо, узивши Лелію за руку.

»Ти, волоцюго?! — « крикнув Петро. »Ти не тяго?! — « повторила родина, »ти важиш ся Петра Косована так зневажити?! — «

»Гов!« крикнув капітан дуще всіх; се не єсть ніяка зневага хоть би і цісарську дочку за законну сопругу собі бажати. — Най дівчина сама рїшиєт.»

»То-ж говори! — « крикнув Петро на доньку, уже сердитий до краю.

»Я лиш сєго ледіня люблю і лиш за него піду!« відповіла Лелія сміливо, горнучись до ледіня.

»А ти-ж єго знаєш?!« запитав Петро більш здивований як сердитий, — »знаєш хто він; і як він ся називає? — «

»Я Марко Золотарь пишусь,« відозвав ся ледінь з повагов, — »родом з сєго села і з честних, хоть і бідних родичів. — Мій отець Николай покойний, заповів мені умираючи, Довбушевих скарбів шукати, котрі під Сокілским законані. — Отже-ж я їх шукую, се третій рік уже, і мушу їх найти, ще сєго року; бо покойний отець мені і в сні не дає супокою. — Але тим часом найшов я дорощий скарб, твою доньку отсе, о Петре Косоване, і правю ю від тебе за слюбну сопругу. — Не дивись на те, що я теперь бідний; до року, коли Бог поможе, буду богатний від тебе! — «

»То-ж добре, Марку,« каже Петро, »даю тобі на один рік волю: як від сєгодне за рік, на святу Пречисту, відрахуєш мені на отсїм столі три тисячі червонних, то дівчина твоя, але як не, то абись забрав ся з нашого села, а то так далеко, щоб о тобі і слуху не було. — Пристаєш?! — «

»Слово!« відповів Марко, подаючи Петрови руку. »Від сєгодне за рік, найдалі о півночи. — «

»Браво!« крикнув капітан, подаючи Маркови руку. — »від сьогодні за рік, коли ще роги не покочу, то і я тут буду!«

IV.

Від тої днини труждав ся Марко і тов силов що їй не мав, шукаючи за Довбушевим скарбом. — День і ніч видко го бувало з рускалем, кіянев, та свердлом, то під Сокілским, то у Писаного - Каменя то на Чорногорі, кровавим потом заливаючись. — Не раз уже і зомнив він над успіхом своєї праці, нераз уже і сили до так тяжкого труду му не ставало, але Лелія, котру перечарувала люба на сміливу, відважну дівчину, усе го потішала і понуку му давала. — Та що з того? — Довбушевого скарбу як немає так немає, а тут завтра вже і Пречиста: треба до півночи або Петрови три тисяч червонних на стів відрахувати, або з милом і з горами на віки попрощатись.

Цілий Божий день Марко копає і кровавий піт, — часом і слези утирає і ніч така зимна, студена, та неприязна, якої навіть у горах рідко коли буває. — Але Марко тим не питає, як копає так копає, аж тут миг — миг — якесь світильце блискає і до него ближит ся челядинська постать у білій гугли.

»Леліє! о Леліє! ти що зробила, перемерзнеш!« крикнув Марко, пізнавши свою милу, несучи в руці велику ліхтарню і дрозючи від студени.

»Далі! далі! копай Марку, о копай, бо він тут є, той Довбушів скарб, так мені сон сеї ночі уповідав, а то так виразно, що я мусіла встати і тебе відшукувати. — О, копай, Марку! бо мій батько з капітаном тебе дожидають. Я би тобі помогла, але не здужаю, бо студень так мене прошибла, що я і стояти не здужаю. Але копай, Марку! — Пречиста свята тобі допоможе! — Копай! копай!...«

Се сказавши, пішла бідна дівчина з ліхтарнев домів, дрозючи на цілім тілі, і усе з горячки повторюючи: »Копай, Марку, копай!...«

І копав нещасний Марко, копав до утому. — Та що з того? — Скарбу як немає так немає, а у селі уже і перші кури заїли. — Тоди Марко кинув і рускаль і кіяню, тай пішов у село, щоб старому Косованови свого слова дотримати. — Задиханий, блідий як та смерть, став він на ренті оперед Петром, та й каже :

»Прийшов я, о Петре, на речинець, щоб тобі за пожед подякувати і тобі сказати, що Лелія вольна ; бо я тобі слова дотримати не можу. — Бог свідок, як я туждав ся... та що з того?... Він матбути судив, що-б Лелія не була моя!... О! що-б то Небесний їй хоть долечку добру дарував!...«

»Сину мій!« каже Петро заплакавши, я знаю за твої труди і твою невсипунцу працю через цілий рік. — Прости мя за мою упрямість, що нев я тобі тільки горя та муки завдав. — Але за тото віддаю я тобі увесь мій масток і мою Олену, котра тебе варта, так як і ти їй. — Гей! дівки! — призїт мені зараз донечку мою сюда, нехай свого друга і жениха привитає. — Да не мені дякуй се, о Марку мій, але отсе му годному моєму братови, що він мене на розум навів, бо як-би не він, то хто знає, до чоґо би мене моя дума була довела!...«

Доки Марко капітанови дякував, а капітан Марка обіймав, то переполошені дівчата убігли у світлицу та й оповістили, що Лелії у цілім дому немає.

»Посвіту!« крикнув Марко, — »Посвіту! луншиць! ради Бога святого! — Моя душа не добре віщує! — « Але доки слуги позбігались, доки ліхтарні посвітили і луншиці позапалили, то Марко уповів полумертвому Петрови, як Лелія до него приходила, як від студени дрожала, і як від него пішла.

»За мнов!« крикнув капітан, і усі, з Марком на переді, побігли за ним, кільки їм лиш сили ставало.

Та не далеко треба їм було бічи, бо не далеко Петрового таки халану нашли Лелію, але без душі уже. — Як сіла утомлена на білий камінь препочивати, так спочила на віки. Лиш ліхтарня коло неї світилась.

Третої днини Лелію і поховали. — Марко про-
пав без вісти, лиш его каманак поплив долів Черем-
шев. ¹⁾ — Довбушеві сокровища ще і доси у землі
спочивають, а той білий камень, що Петрова дочка на
нему у останне спочила, назвав нарід Лелії моги-
лов. — Вічная їй пам'ять!

Друковано в збірці п. н.: Буковинській Альманахъ виданий
въ память десятилѣтнього существованія (1875 — 1885) общества ру-
ських академиківъ «Союзъ» въ Чернівцяхъ. 1885 стор. 69—76.

¹⁾ Так в перводруку: мабуть похибка зам.: Черемшем.

Максим Чудатий.

Повісточка з гуцулського життя.

I.

І не називав ся він властиве Максим Чудатий, бо его звали давно, доки ще молодий був, Максим Кремень, а то для того, що був такий кремський за себе, як істенний кремень. Ударь бувало на него яким словом, котре ему не було до вподоби, так він зараз і огнем посилює, неначе той острий кремень, коли у него тверде огниво кремсне.

Але бо і Кременем ему не приходило зватись, бо его покойному вітцеви дали були порекло Артим Фріш, а то для того, що бувало, як загіє собі трохи голови, так зараз у нього луєне, та як гукне: »Я собі ніби-ніби-ніби-ніби-фріш!!!« то аж воробці з даху повтікають, а старий Мортко від того его »фріш« аж приглух був, та его просит: »нате вам пане Артиме, літру горішки таки так, лиш аби ему не було вже — ніроки »фріш.« —

Так зробив ся з старого Артима Пакайли Артим Фріш, а з его сина Максима Фріша Максим Кремень, аж доки і з Кременя не зробили люде ¹⁾ Максима Чудатого, а то з тої причини, що у него мусіло бути — як то він сам казував — кожде діло »чудате,« а не таке, як у других людей. ²⁾ — Бо коли другі господарі

¹⁾ В перводр.: люди. ²⁾ В перводр.: людей.

справляли собі — на примір — воли полові або тирольські, то у Максима мусли бути усі воли, ба навіть і усі корови олачисті, а то оден як другий, одно в одно; а мав він їх пар зо сорок, бо Максим богач був, і то не аби — який, але богач на всю губу. — І так мусли бути у него не тільки воли та корови, але і коні, і вівці, і кози і безрогі, ба навіть і пси і коти »чудаті.« —

Ба навіть і Максимова жінка Настасія була собі »чудата«, бо мала одно око чорне а друге сиве, та і чівка була у неї одна руда як ржа, а друга чорна як жук. ¹⁾ — За те — матбути — він свою »Сію« так і любив дуже, що бувало їй і робити не дає, не то що. — »Еге, (каже), бабо, я тебе не брав за наймичку, ²⁾ але за жінку, от і »благоденствуй« собі, а не томи ся, бо ти у мене чудата!«

А дітей було у Максима шестеро: ³⁾ п'ять синів і шеста донька, Малана звалась, та і ті вдались »чудаті,« а то на велику радість та втіху Максимови. — Бо найстарший син, Лукян, переломит тобі бувало шину желіза як гнилу шкаберьку, а другий син, Тодір, як змірит тобі бувало з свої турецької ручниці, то лиш згадуй, як медведя або оленя звали. ⁴⁾ — Третій син знов, Пантілка, як тобі верже бувало угореким своїм топірцем, то на пятьдесят кроків вовкови ⁵⁾ голова розскочит ся на двоє неначе гниле яблуко. — За того і назвав его Максим свистуном, так як Тодора слінаком, а Лукяна мухов, бо були у него усі три »чудаті.« — Але і четвертий і п'ятий син, Василь і Петро, не були собі »прости,« бо Василь учистит тобі бувало повну макітрю пирогів від разу, а то так, що і макітрю вилиже, а п'ятий син знов, Петро, як ухопит тобі бувало коновку пива, то що до капіночки виїдидит, на велику втіху Максимови. — За теж і назвав він Василя драпаков а Петра ликом, бо і они були собі у него »чу-

¹⁾ В автогр. перечеркн. рукою автора: крук. ²⁾ В автогр. переч.: наймечку. ³⁾ Переч. рукою автора: пятеро: чотири сини пята донька. ⁴⁾ Переч. в автогр. згадувати. ⁵⁾ Переч. бувало.

даті, «хоть вже не так, як Лукян, Тодір і Пантілка, але все таки »чудаті.«

За всіж найчудата була Максимова донька Малана. — Бо хоть не вдалась була она ні очима та ні чівками у маму свою Сію, бо обі оці мала чорні як терен та ще і с чорними бровами, то така була красна та прекрасна за себе, що ледіні бувало аж немедіют поглянувши ¹⁾ на таку красну несповіту, та аж остовпіют, неначе чарами їх хто обійшов. А Максим аж рже сміючись: »Еге, (каже), се моя »відьма« таке починила, бо і она »чудата« нівроку, хоть не учистит ні макітрю пирогів від разу, та ні коновку пива не вицідит одним духом, але за тото обійшла она усіх дручків так гарно, що як у неділю роззявят ся дивючись на ню, то аж другої днини хіба хавки їм на містци станут.

II.

Але ніхто вже так хави собі не драв, як той Чіхманюків Прокішко, старого Гарасима Чіхмана син. Був се ледінь за себе як орев, хороший, дужий, молодий, завзятий, а то такий, що і Максимовим синам у ласку не стояв, не то що, а такий парень був би матбути і принцизні які вподобав ся, не тільки Малані, котра его с цілого серця полюбила. — Та що с того, коли Прокіш бідний був, дуже бідний, і с того лиш жив, що бувало у лісі собі застрілчит або у Черомни зарибарит. — Але про тото він надію не трапив, а до Малани приходив, а то де? — вечером у пастівниці, куда Малана корови дойти ходила. — Але ж бо і сей смутчий пастівник був до ката »чудатий,« бо Максим заложив его на таким містци, що приступу до него не було, як лиш по при Максимову хату, а інуда ні гадай, бо на окола стриміла стромина, і то така стрімка, що і коза нев не пролізе, не то ще чоловік, хотьби і сам Прокішко. — Отжеж ²⁾ мусів ся

¹⁾ В перводр. поглянувши. ²⁾ В перводр. оджеж.

він — як міг-неміг — хащов переградати, що тигласть — і то не широко — поуз Максимового обійстя. Там они пообули, поговорили, пооплакали, тай розійшлись, присягаючи одно другому може на яких тисяч раз, раденькі собі, що хоть так їм можна було любитись.

Але старого Максима чорт не взяв: занюхав, покмітив, засів з синами у хащи, цапнув Прокіпка у желізни свої руки, та як стали усі шість сердешного молотити, то доти молотили, доки аж старий сам не гукнув: годі, хлопці! лишім і на другій раз,¹⁾ бо я знаю, що вражий син від першого разу не покаїт ся! — А що, хлопче? — чи як ти, саялку, гадаєш?»

»Таки абис знав, дїду, що не покаю ся! — каже Прокіп чухаючи собі хорбаку; — я Малану люблю, і она мусит моя бути, хоть би і сто »чудатих« на мене засїло!...«

»Ба чи так, панчику?» — каже Максим регочучись.

»Мені сегодне не до жартів, каже Прокіп уже кріз-плач, але ти якбес був і справді такий »Чудатий«, як тебе пишут, то віддав бес за мене твою доньку, давше мені такого гарного прочухана, що 'го тямити-му аж до нових вінників!...«

»Гм!« каже Максим задумавшись.²⁾

»Та якже кажеш?» — питає Прокіп.

»Не!!!« гукнув Максим, — хїба бес³⁾ мав крила, та перелетїв скалу аж у мій пастівник, бо у хащи чатувати мут на тебе мої хлопці, а я тобі не ражу їм ще раз у руки попастихь!...«

»А як я і без крил у твій пастівник полечу, то даш за мене Малану?...«

»Ще і тисяч червінчиків у віно!« каже Максим.

»Слово?» — питає Прокіп.

»Перетин!!!« гукнув Максим, подаючи ледіневи руку, — »а тепер руш домів, та роби собі крила, хотьби і з смерекового лубя!«

¹⁾ В автогр. переч.: що. ²⁾ В перводруку: задумавшись.

³⁾ В перводруку: бис.

»А ти рахуй тимчасом червінчики, бо Малана моя!« каже Прокіп, тай пішов поволи домів, усе ще чухаючи собі набиту хорбаку.

III.

Лежит Прокіп добу, лежить дві, лежить нарешті цілий тиждень, так то гарно попівчили его »Чудаті.« Нарешті і стрепенув ся, тай каже сам до себе: »Ніяк мені лежати, треба іти тисяч червонних ¹⁾ собі заробити; бо тисяч червонних ¹⁾ тепер піша не ходя, а Малана мені кривов циганков переказувала, аби я сего вечера був доконче у кріслатого явора під строминов, а що там найду, то уже догадаюсь, що з ним робити. — Слава тільки Богу тай »Чудатим,« що кости в мені не потерли!

А у кріслатого явора, що стояв під самісіньков строминов, найшов Прокіп — що? — кінець грубого ужища, що воліклось по стромині неначе сива гадюка. Прокіп глигнув у гору — аж там стоїт Малана, і махає на него білов своїов ручков, показуючи на мігі, аби ліз ужищем у гору. — Се не були франшки: але Прокіп не думав богато, потермосав ся, плюнув у долоні, ухопив ся за ужище, а за шів годинки уже і обіймав свою Малашечку, то плачучи, то сміючись з радіщ, а Малана аж трохи не умліла на кріпких его грудех.

Але ніколи було умлівати, бо Максим як гукне за плечима: »Здоров, хлопче!!! твоя молода!!! — бо хоть ти і бідний, але за того »Чидатий,« а такого зятя мені треба. — А тепер ходім до халашу, та поради-моєь, як би то вам зробити весіле, але таке, аби раз ч у д а т е звалоєь!

¹⁾ В перводруку: червоних.

Жовнярка.

Повість з народного буковинського життя.

I.

Я ще тогди парубчак був (уповідає бувало мій сусід), як служив я у нашого двірника, Павло Павун звав ся. — Не молодий уже чоловік, удовець, але здоровий, дужий, такий, що і за абиякого парубка би не міняв ся. — І гуляє собі бувало, і пе, і з молодицями жартує, і по вечерницях ходит: парубок та й годі!

А нам, слугам, у него добре було, дуже добре, бо у Павуна не багато поля було, а худоби ще менше: пара волів, пара коний,¹⁾ дві корові, та й тільки, от, ніщо було і робити, хіба те, що гостей обходити, бо і днини такої не було, аби їх до Павуна не поназліталося як тої вороні. — А він їх бувало приймає як дідич який: і стів сугий, і дорогі вина, і солодкі розолії, і запашні лікери, і ніт вісти які там ще прибаги та лакітки. — А пуншу якогось як там бувало набражут, то матбути і святі би попились, не то що.

Люде²⁾ бувало і дивуют ся, відки Павуна на такі видатки стає. — Одні казали, що він котев грошій викопав, другі знов, що він нетрудному записав ся, треті, що він на велику льотерію виграв, четверті, що він собі коло покойного барона, у котрого давно за льокая служив, великі дуже гроші склав, а лиш старі

¹⁾ В перводр.: коней. ²⁾ В перводр.: люди.

господарі мовчали та головами покручували, але нічо не казали, бо у Павуна бувало і урядники гостя¹⁾ і попи і пани, а з таким чоловіком годі собі коти дерти, бо і не стямин ся, коли тебе козу пасти²⁾ заставят.

Павун, як я уже казав, удовец був, але дїтий не мав, як лиш одного сина, Юрій звав ся. — Але і Юрія святого такого красного та хорошого не малюют, який се ледїнь³⁾ вдав ся.⁴⁾ — А що вже розумний та поважний за себе був, то і не сказати, а то так, що люде⁵⁾ бувало говоря, що сму а не его вітцєви яло би ся начальником бути. — Він не много бувало говорит; але як що скаже, то хоть на папери пиши або і в книги друкуй, таке то все прикладне та мудре.

Але який наш Юрій ні мудрий був а одного діла однако не міг второпати, а то те, відки его вітця на таке гойне та суге житя стає. — Відки стає то й стає (думає він собі бувало), але на довгий час его ні стане, та ні на добрий конец не доведе, для того треба що небудь дїять, аби сему лиху запобічи. Для тогож і каже він одного вечера до старого:

»А знаєте ви, нєню, що мені на гадку отсе впало?»

»І що-ж таке, премудрий мій Саломоне?» питає старий сміючись.

»Вам треба доконче женити ся.»

»Ха, ха, ха!... (зареготавсь старий Павун), і мені се від оногди по голові мотаєсь. — Але котру би то собі з наших дївчат вибрати, аби щось путного було?»

»Се вже ваше діло,« каже Юрій, а сам такий то вже рад,⁶⁾ що вода на его лотоки так скоро пішла.

»Хиба Крамарєва Софрона не пішла би за мене?» — каже Павун, собі уса підкручуючи; — »чи як ти кажеш, премудрий мій Соломоне?»

»Хиба-ж ви не знаєте, нєню, (каже Юрій стрепенувшись,⁷⁾ а то так, що аж му лижка випала з руж,

¹⁾ В автографі перечеркнено: т. ²⁾ В перводр. кози. ³⁾ В перводр.: лєгїнь. ⁴⁾ В автографі переч.: був. ⁵⁾ В перводр. люди. ⁶⁾ В автогр. переч.: веселїй. ⁷⁾ В автогр. поправлено; стрепенувшись; так і надруковано.

бо они тогди вечерали,¹⁾ не знаєте, що Софрона в Шовканюковим Тонієм однако як заручена?!«

»А Шовканюків же-ж Антоній де?« — питає Павун з глумом.

»Та хоть теперь далеко, у Босні, при канонерах, то ему вже пора домів приходити, бо не забавком уже три роки, як его покликали.«

»Гм! (каже Павун, моргнувши²⁾ хитро усом), а як его у Босні може Турки вбили?«

»Ратуй, Сине Божий!...« каже Юрій перехрестившись³⁾ — »але Тонія не вбили, бо Софрона не на оден акафист дала, та і не одну псалтирю за Тонієво⁴⁾ здоровя наймила.«

»Але не у нашого писаря,« каже Павун глумом.

»Та цур-же ему, жидюзі поганому!« крикнув Юрій, та аж підскочив з серця,⁵⁾ неначеб то его люта гадюка вкусила. — »Та і ви, неню, лучшеб робили, якби собі з таким чортом роги не чесали!«

»Що ти знаси!« каже Павун, виходячи на двір, навіть і не перехрестившись⁶⁾ по вечери. — Пішов просто до писаря; а Юрій думав, думав, а нарешті ляг і собі припочити.

II.

Не так то скоро діло дієт ся, як говорит ся, каже стара приповідка, але⁷⁾ старого Павуна і приповідка не ловит ся.⁸⁾ — Зараз у неділю по розмові з Юрієм обголосив громаді по службі божій коло церкви, що Анто́на Шовканю́ка Турки у Босні убили, бо так читав писарь з письма. — По полудню післав старости до Крамаря, у вечер бідну Софрону, не тямучу ся від жалів та від рознуки, присилували, заручили, а у місяць по тім, на самого Петра, і задзвиніли гучні весіля

¹⁾ В перводр.: вечерали. ²⁾ В перводр.: моргнувши. ³⁾ В автогр. поправлено: перехрестившись. ⁴⁾ В перводр.: Тонієво. ⁵⁾ В автогр. перечеркнено: на ноги. ⁶⁾ Попр. в автогр.: перехрестившись. ⁷⁾ Тут в автогр. переч.: до. ⁸⁾ Переч.: лишне.

у селі, одно у багатого Крамаря, а друге у гойного двірника Павуна, котрий з писарем моргав ся та з бідного Юрія »премудрого свого Саломона« кепи бив. — А сей, сирота, мусів мовчати, бо вже три листи до давного свого товариша Тонія на рецепіс писав, а відповіді і словечка не дістав, отже-ж і з правди мусіли его на війні убити, бо не подібно було, аби на такі важні листи Тоній ему не відписав, той Тоній Шовканюк, що у него кожде слово як то євангеліє святе було. — О сих листах знала і бідна Софрона, а недіставше ¹⁾ від милого ніякої відомости, стала з Павуном на слюбний коверец, неначе той камінь без душі.

А коли у Павуна повниця пилає і люде ²⁾ его дарами дарували, то увела у широку, тисову, турецькими коверцями оббиту світлицу ³⁾ прекрасна, прехороша дівчина уже сивого як голуб лїварника, уклонилає низесенько »Князеви,« і запитала покїрно щебетливим голосочком, чи би не можна єї вітцєви заспівати. — А коли старий Павун, здивований таков несповітов красов, потакнув головою, тогди лїварник заїв ⁴⁾ чудесної пієні про жовняра-каліку, а то таким дзвінким, чистим, ⁵⁾ милим, та жалібним голосом, що і ока у світлиці не було, аби не сплакало, навіть і писарь, Павунів »батько« отсе скривив ся, а пияний дяк ⁶⁾ аж заслинив ся лементуючи. — Алеж бо і варт було послухати такої гармонії, як се був боянський голос лїварника, а срібний прекрасної его дочки до гомону швайцарської приборної ліри.

І ще довго, як пієня скінчалась, сиділи гості задумані, неначе обчаровані, аж на рєштї перервав Павун тишу і запитав лїварника: »А ти відки, чоловіче божий, і як зवेश ся?« »Подай, дою, пану начальникови нашу карту,« сказав лїварник поважно, — »там усе стоїт. — З рєштов ми люде честні, бо іначе би була світла губернія нам не дозволила світом блукати, та кавалок хліба прохати.

¹⁾ В перводр.: діставши. ²⁾ В перводр.: люди. ³⁾ В автогр. поправлено: світлицю. ⁴⁾ В перводр.: заїв. ⁵⁾ В автогр. переч.: та. ⁶⁾ В перводруку. пияні баби.

І гіренький він є, той заспіваний кавалок хліба... бо не всі люде єго милим оком дають, а найбільше¹⁾ доводит ся так, що хата від хати, село від села усема песами троя...«

»А що?« питає Павун писаря, »у порядку все?«

»У порядку,« каже писарь, переглянувшє²⁾ ліварникові папері і подаючи їх дівчині назад.

»А знаєш ти, чоловіче добрий, щоби я тебе радив?« — каже Павун до ліварника.

»Буду чути, пане начальнику.«³⁾

»Я нині повинчав ся, а у вечер приведу молоду мою жіночку у свій двір. — Але їй самій з разу скучно буде, дуже скучно, і для того я би казав, аби ти з свойов донечков при мені оселив ся, не яко комірник, але яко рідний мій брат. Даю тобі і окромішну хату і всего, чого твоя душечка забажає, лиш остань ся при мені друже. — Як-же кажеш?«

Ліварник задумав ся і мовчав, а Павун далі говорив: »І яке-ж то твоє життя буде, світом блукаючи, твоє і твоїй донечки делікатної, котра на міхоношу не родилась? — Чи як кажеш, хороша дівчино?«

»Мій батько має казати а не я,« відповіла засоромлена дівчина.

»То-ж кажи, приятелю, і не важкуй богато,« — каже Павун до співака, — »з рештов ти і сам знаєш, що твій вік не молодий, і що твоїй дівчині притулку треба, зовсім иншого, як бідний співак, світом блукаючи, може єго невинній дівчині дати. — Світ сегодне злющий, а люде ще гірші: для того-ж не міркуй богато, друже, але подай мені руку, і будьмо собі рідними братами, а твоя донечка моїй Софронї ріднов сестров! Ну?«

»Я тільки одного боюсь.«

»Нічого не бійтесь вуйку!« крикнув Юрій як у дзвін ударив, — »я вам за слово моего вітця слобую!«

¹⁾ В автографі і перводруку поправлено: більше. ²⁾ В перводруку: переглянувши. ³⁾ Поправлено в автогр. і перводруку: начальнику.

»Ліварник подивив ся на Юрія пильно, і нічо не кажучи, приступив до стола, і подав Павунови руку. — У вечер привели »молоду« до нової господи.

III.

Кажут люде, що є така тяжка слабість на світі, що чоловік зовсім спящий з постелі устане, ходит, діло робит, все як звичайно, а претці нічого не тямит, бо все у твердім сні. — Так се жила і Софрона у новій господі: і ходит, і робит, і нічого не тямит, не наче то тіло без душі. — Говорити лиш тільки бувало говорит, кільки конечно треба, та й то лиш до Сені, бо так звалась дочка старого Сави Чалого, котрий на Павунове слово, або — лучше сказавше ¹⁾ — на Юрієве слово пристав, і у Павуна лишивсь проживати.

І щирі се люде були!... Сава ворочаєсь бувало як апостол який, а Сеня як той ангіль настоящий, як райска пташечка, що бувало як день так ніч над безталаннов Софронов розпадаєсь та припадає, а то так, що аж жаль було якось з боку дивитись!...

»Софроно, серденько, ластівочко, (каже бувало до неї щєбітливим своїм голосочком), розбий твою тугу, утоли твою душечку, коли видиш, що вже не поможєшь! — умерлі з гробу не встают же, — а коли...«

«Хто умер?! — Тоній?!« аж скрикне бувало Софрона, — »він не вмер, душечка моя віщує. То лиш злі духи вигадали, аби мене мучити. — Але они мене не замучат, бо я ще свого Тонія побачу! — але торди...«

»О, не мороч себе порожними надїями, моє серденько! (молит Сеня), — бо що є того прийде? — жаль та печаль! — От лучше розбий твою тугу, розваж твоє серце, прийди ся, прогуляй ся, то легше тобі буде. От хотьби й завтра, Михайлово чудо: люде не робя; підемо до твоїй старенької неньки в гості!«

¹⁾ В автогр. і перводруку поправлено: сказавши.

»Де у мене отец?! — де у мене мама?! — (за-ридала Софрона), — они мене відцурались, закопали, а я їх! — Але я піти з тобов піду, але піду у місто, до Чернівців, там собі погуляємо цілу днину, бо мое серденько мене тудя тягне! бо моя душечка віщує, що я єго там побачу, мого сокола ясного!...«

»О моя ти лебідочко!...« каже Сеня, обіймаючи та цілюючи Софрону, — »завтра скоро світ поїдемо у місто, будемо в церкві, будемо в цісарскім городі, де так красно, кажут, як у раю! — О, як то мене давно вже кортіло, той цісарскій город видіти!... Юрій з нами поїде, Юрій нас водити ме, бо він цілі Чернівці так знає, як би в них зріс. От, побіжу хйба, та єму скажу, аби прилагодивсь, а сама мотнусь до печи, аби дещо на харч приладити!...« Та і стрібнула Сеня, мов та ластівочка.

IV.

Другої днини досвіта поїхали в місто, а установивше ¹⁾ у заїздній корчмі коні, і наказавше ¹⁾ парубчакови, що з ними фірманив, аби на візок уважав, пішли до церкви, до самої катедри, де владика службу божу правив. З церкви пішли, поснідали, а вітак вийшли на місто, де Юрій багато знакомих парубків надібав. — Витають ся, говоря, жартують, а парубки кажут на рєштї: »Ходім теперь до цісарского города; будемо видіти, як там місто приймати - ме наш буковинскій рєгімент, що сегодне з Боснії нарукує. І то не лиш імфантерісті, але і драґони, і єґри, і канонери, що у Боснії на війні були і тепер урльон подіставали. От они і пішли у город.

А там не панства, не!... (так бувало Сеня уповідає), — і цивільних і войскових, а народу без рахуби. Нарєштї примашерували і урльонники, розійшлись помежи нарід, витають ся, радують ся, цілюють ся, аж тут на раз безталанна наша Софрона як скрикне:

¹⁾ В автоґр. поправлено чужою рукою для перводр.: установивши, наказавши.

»Тоній!!! — О, мій Тоній!!!...« та й упала мов мертва мені на руки, неначе та квіточка косов підтята. А Тоній став та й стоїт, неначе з каменя викований: бо як уздрів свою Софрону у ручниці завиту, так зараз здогадавсь, що з нещасливим его коханем отсе подіялось, та й тільки білі свої руки заломав. Аж тут нараз роздав ся голос: »Проступіт ся! пан ґенерал:« і зелені пюра на стусованім капелюсі зашелевіли.

Від коли живу, (уповідає бувало Сеня), я ще такої годної і поважної постати не виділа, як був сей пан! — високий, прямий, плечистий, хороший, хоть уже сивий, як той голуб сивий.

»Тут що?« — запитав він у мене лагідно. Тогди стала я сму усю праву казати, а що мені не випадало казати, то Юрій доповнив, не зважаючи ні на свого вітця, ні на писаря, ба навіть і на себе самого.

»Гм!« каже ґенерал подумавше,¹⁾ — »то его обголосили умерлим? — Де ти є, Тоній Шовканюк?«

»Тут, пане ґенерал!« обізвав ся Тоній, виступивше¹⁾ на перед і випростувавшесь¹⁾ як свічка.

»Ти зараз підеши до ґенералкоменди, і там ждати меш на мене!«

Тоній пішов. — ґенерал поговорив з одним молодим офіцером, що за ним у слід ходив, а вітак каже до Юрія: »Ти їдь зараз домів, а там скажи твому вітцеві, і писареві і присяжним, аби на мене у громадській канцелярії ждали. — І ти, дівчино, (каже до мене усміхаючись), дожидай мене з твоїм вітцем у громадській канцелярії, бо мені може і тебе треба буде!«

V.

І Павун, і писарь, і присяжні, і трохи не ціла громада дожидала тої самої днини по полудню ґенерала, усі несупокійні, а найдуще писарь, що крутивсь по канцелярії неначе та собака, що ю блохи обсіли.

¹⁾ В перводр.: подумавши, виступивши, випростувавшись.

То сидит, то ходит, то з Павуном по тиху говорить, то руки собі ломит, то тевкне собов, що аж сталец під ним затріщит. — Аж тут і приїжджают дві брички: у одній сидит генерал з молодим офіцером, Тоній з фірманом на козлі, а у другій якийсь огрядний, зарослий комісарь з двома жандарами.

Повставали, позлізали, громада їм уклонилаь низко, а генерал питаєсь у писаря:

»То ви, (каже), обголосили у громадї, що Антон Шовканюк отсей на війні у Боснії погиб?«

»Д... д... д... д... д...« задеделькав писарь, неначе го фребра потрясла. — Генерал махнув лиц руков, та й обернувь до Павуна:

»Ну? — ну!« — гримнув остро, видячи, що Павун засторопів, неначе той многогрїшник, що ему вирок смерти обголосили.

»Я... я... я... хотїв отсе жени...ти...тись, та... та...«

»Та гроший не ставало!« обізвав ся Проць Клітка, найстарший господарь у селї, — »за для того бих просили пресвітлого пана комісаря...«

»Не треба просити, бо я за для того лиш приїхав!« — каже комісарь, ¹⁾ — »Началник Павун! книжки рахункові сюда! — чуєте? книжки — рахункові — зараз о перед мене покласти!!!« крикнув ²⁾ комісарь у друге дуже остро. — »Де ваш писарь?«

»Пан писарь утекли!« обізвалось кілька людей з громади.

»За ним!« крикнув комісарь на жандармів, а вітак до Павуна! »Ну? — деж ті книжки?«

»Я і без книжок вам правду вповім, пане комісарю!...« каже Павун, заплакавши ³⁾ як мала дитина, — »я і писарь ми оба обікрадали громаду через шість рік, і то без рукавиць. — Робіт тепєр зо мнов, що ваша воля, бо я білше вам і слова не скажу...«

»То я вам відбираю началство! ⁴⁾ — А ви, присяжні, провадьте уряд громадзкий ⁵⁾ аж до нового ви-

¹⁾ В автографі перечеркнено: усміхаючись. ²⁾ В автогр. перечеркнено: нарешті. ³⁾ В автографі і перводруку поправлено: заплакавши. ⁴⁾ В перодр.: начальство. ⁵⁾ В автографі і перводруку поправлено: громадский.

бору! — Павуна передаю тимчасом на ваші руки, аж доки жандарі не прийдуть,¹⁾ щоб его до карного суду відвести!»

Доки се комісарь у канцелярії говорив, (уповідала Сеня далі), то генерал розмовляв на дворі з моїм вітцем і зо мною. — »То се ти, (каже), вірний мій Саво, що мене в італіянській війні від смерти спас? — О, якже я за тобов перевідував — та дарма! пропав як під землю впав!... І деж ти до сего часу перебував?»

»По світі, пане мій ка — чи то — хочу казати — пане генерал! — Деж бідному каліці і діватись, як не помежи чужі люде?...«

»Не будеш уже, друже, від сьогоднішньої днини чужим людам докучати! — Добре, що я тебе найшов!... Завтра рано прийдеш до мене з твоюв прекраснов жовнярочкою у місто, але аби мені хоть пів копи пухкеньких книшників напекла! — Тиж знаєш, як я їх люблю? Пухкі аби, та масненькі!...«

Другої днини рано пішли ми до нашого милостивого генерала, але пішя вже, не фіров, бо Павунові і коні, і воли, і корови, і поле, і хату, узяв комісарь під цісарєку руку, аби було з чого громадзку²⁾ кривду поповнити.

VI.

І на який кінець усе се вийшло? — От, на який: Павун зараз другої днини, як его узяли під арешт, повісив ся, а его увесь маєток зліщтували і громаді кривду поповнили. — Софрона віддалась за Тонїя, і жиют собі у старого Крамаря як у Бога за дверми, бо Крамарь так над ними розпадаєсь, як та квочка над курятами. — Саві Чалому подарував генерал тисячу левів, а своїй »жовнярці« Сенї других тисячу.³⁾ —

¹⁾ В автогр. перечеркнено: і его. ²⁾ В автогр. і перводруку поправлено: громадску. ³⁾ В перводруку перечеркнено: левів аби ему пухкенькі та масненькі книшники пекла на котрі приїжджав трохи що не кожної неділі.

Але жовнярка не звалась уже жовняркою, але »премудров Саломонихов,« бо так і Бог приказав, і Сава Чалий позволив.

Чернівці, 13. IX. 1887. ¹⁾

Друкуємо з автографу, що є власністю тов. »Руска Бесіда« в Чернівцях. Папір сего автографу такий самий як попередного. Займає він 6 листів. Первісна правопись фонетична і тут поправлена чужою рукою на т. зв. етимологічну. На послідній стороні дата і підпис автора.

Надрук. в »Буков. Календарю« на р. 1888, уложив Омелян Поповичь стор. 61—68.

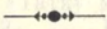
¹⁾ В автографі ч. IX. перечеркнено і чужою рукою дописано: Вересня.

Будь послушний!

ОПОВІДАННЯ, ПОВІСТОЧКИ, КАЗКИ, ЖАРТИ, ФРАШКИ, ПРИДАБАШКИ І ДРІВНИЦІ

для

народу і молодіжи.

*) В перекладі з російської мови. **) В перекладі з польської мови. ***) В перекладі з української мови. ****) В перекладі з російської мови. *****) В перекладі з польської мови. *) В перекладі з російської мови. **) В перекладі з польської мови. ***) В перекладі з української мови. ****) В перекладі з російської мови. *****) В перекладі з польської мови.

ОПОВІДАННЯ ПОВІСТОРИЙ КАРЕН
ЖЕЛТІ, ФРАШКИ, ПІДАВАШКИ І ДІВІННІ

III.

МІДКОМ І УДОСН

Будь послушний!

Оден¹⁾ господарь мав два хлопчики: Штефанко²⁾ та Марко, оба ходили до школи. Але Штефанко бувало свого неня за кожде слово послухає, бо він знав, що тато свою дитину ніколи на лихе не порадить, але усе на добре, а на Марка мусів усїгда аж грозити, хотївши³⁾, аби він го послухав, тиму тато Штефанка любив дуже, а Марка ні, бо ненослушну дитину хто може любити?

Не раз бувало кличут пусті хлопці Штефанка та Марка на улицю грати ся. Обох кортить піти⁴⁾ і они просят ся у тата: »Татку ми підем⁵⁾ на годинку с хлопцями побавити ся?« — »Ні синку,« каже тато, »я вас межи пустоту не пускаю; грайтесь дома коли⁶⁾ маєте коли⁷⁾ та вас кортит«.

Штефанко зараз і послухає: поцулує⁸⁾ тата в руку, таї граєт ся собі дома, а⁹⁾ Марко бувало лиш дивит ся, аби тато де відвернулись,¹⁰⁾ таї шмигне на улицю до пустоти.¹¹⁾

Але раз побіг він знов до хлопців, а хлопці ему кажут: »Ходім, Марку, до того й до того чоловіка у сад, там ми¹²⁾ виділи файні грушки, нарвемо¹³⁾ собі,

¹⁾ В перводр.: один. ²⁾ В перводр. всїуди: Стефанко. ³⁾ В перводр.: хотївши. ⁴⁾ В автогр. переч.: але Штефанко. ⁵⁾ В автогр. переч.: я піду. ⁶⁾ Переч.: вас. ⁷⁾ В перводр.: час. ⁸⁾ Поцілує. ⁹⁾ Переч.: але. ¹⁰⁾ В перводр.: відвернув ся. ¹¹⁾ Переч.: хлопців. ¹²⁾ Переч.: ви. ¹³⁾ Переч.: накрадемо.

бо чоловіка нема теперь дома, пішов дес у село, і не ме знати, хто 'му грушки обірвав«. — Марко зараз пристав; пішли, улізли у сад, і лишень стали рвати груші, а чоловік с хати та до них: »а тото хто вам позволив рвати мої грушки, сякі такі ви лайдаки, га?« — Хлопці застороніли зо страху, але чоловік зідрав¹⁾ з усіх капелюшки та шапочки, тай пустив простоволосих домів. Оттак погостив наш Марко, що не хотів тата слухати.

Але сему не конец, бо чоловік пішов до двірника²⁾ а двірник казав усіх хлопців, (мижи³⁾ ними й Марка, привести, та кождому по дві різці⁴⁾ дати, аби знали⁵⁾ і на другий раз, що чуже не можна кивати. Видите діти якого сорому набрав ся Марків тато через⁶⁾ непослушного хлопчика? —

Але і цьому⁷⁾ ще не конец. — Штефан і Марко виресли великі, стали вже парубочити, а тато пускав їх по де коли на данец⁸⁾ але усе їм наказував: »хлопці⁹⁾ аби ви мені разом з вечером дома були а в пиятику не заходили, бо пиятика чоловіка до доброго ніколи не приведе«. Штефан усігди татового слова слухав:¹⁰⁾ забавив ся що забавив ся — а скоро сонечко на захід — він уже і дома собі, коло маржини¹¹⁾ а Марка бувало часом і до о пів ночи нема. — Але раз умішав ся наш Марко в сварку мижи пияницї. Слово по слову, слово по слову, аж тут счала¹²⁾ ся бійка, а оден пияниця як тьяв Марка палицею у око,¹³⁾ так 'му око від разу вичуріло,¹⁴⁾ і він до сегодня¹⁵⁾ слїпий на одно око. Так погостив наш Марко за тото, що¹⁶⁾ тата не слухав. Може і з вас котрий¹⁷⁾ хоче так гостити як непослушний Марко?

Діти: слухайте розумних людей, то ніколи лихо не погостите. — А теперь скажіть мені: який був

1) Переч.: обідрав. 2) В автогр.: Двірника. 3) В перводр.: між. 4) В перводр.: різги. 5) Переч.: другий раз. 6) В автогр. було перше: перез. 7) В перводр.: сему. 8) Переч.: базарь. 9) Переч.: забавтєся годинку. 10) Переч.: скоро сонечко. 11) В перводр.: худібки. 12) В перводр.: зачала ся. 13) В автогр. похибка: очо. 14) Переч.: вискочило з голови. 15) Перечеркнено: остав ся. 16) Перечеркнено: бо. 17) Перечеркнено: хто.

Штефан а який був Марко? — Штефан був послушний а Марко був непослушний, він не слухав, за того сорому ся набрав і нещастя понавив.¹⁾

Повісточка п. з: »Будь послушний,« »Будь харний« »Будь уклінний,« »Лиш правду говори,« »Чуже не кивай« призначені були до »Букваря«, який Федькович був виготовив під кінець шістьдесятих років. Про сей »Букварь« писав він д. 14 серпня р. 1868 до редакції »Правди«: »Тогід, чи мабуть ще перед-тогід подав я був до Чернівської консисторії руский Букварь з програмою як би найлучше сільські школи уладити можна. Консисторія відтрутила мій Букварь, а я з серця післав го до Партицького (забув чи до Партицького чи до вас. Та вижу, що й у вас у Львові мій нещасливий Букварь не інак гостив, як і в Чернівцях, бо вже до теперь час би его або приймити, або відтрутити, і мені яко непотрібний відослати. Тим-часом Черновецька консисторія інак ся порадила і оногди мні офіціяльно написала, абих не лишь Букварь, але й інші книжки коли які написав, до них прислав, а они будуть їх печатати, а мене закутають. На се пишу я до Партицького, — не пишу, але молю, аби мні мій Букварь відослав, бо у перше мені блиснула надія, наші школи на народнім язичі основати. (Порівн. Огоновский, »Іст. дітер.« II. 2. 656).

Той »Букварь« відкинула комісія для уложеня руських книжок у Галичині. А д. 8 мая 1869 красва Буковинська власть запросила Федьковича до зложеня »першої читанки до народних шкіль«. Федькович відповів, що не вірить ні в прихильність ні в спосібність цензора своєї праці, про те думав подати в перше міністерству два кусники на стрібу: один оригінальний, винятий із свого Букваря, а другий яко переклад одного кусника з читанки, котру йому дано до переіначеня. Колиб міністерство одобрило ті два кусники, то булаб надія, що він виповнив би его наказ. (Порівн. »Правда« 1869, ч. 22. стор. 189.) Яка доля постигла дальше »Букварь« Федьковича — ми докладно не знаємо. Знаємо лишень, що велика частина того букваря лишила ся між автографами поета, що є власністю тов. »Руська Бесіда« в Чернівцях. Папір, почерк і спосіб писаня показує нам, що переховані автографічні частини »Букваря« походять із кінця 60-их років. З тих автографів ми і друкуємо 5 повісточок. Вони були, що правда, надруковані аж року 1889 та 1890-го — але із значними змінами. Першою своєю коншепцією, котра і збереглась до наших часів, вони належать до кінця 60-их років. З тої причини друкуємо їх на початку сей групи оповідань Федьковича. Велику частину повісточок і оповідань призначених до »Букваря« переробив Федькович уже у 80-их роках, як показують

¹⁾ В перводр.: потернів.

нам датовані автографи. Може бути, що і перерібки отсих найдавніших повісточок Федьковича, які ми бачимо в «Бібліотеці для молодіжки» — не всі походять від редактора — а й від автора. Що тикаєсь інших повісточок Федьковича надрукованих у Бібліотеці для молодіжки. — то автор передаючи їх п. Ом. Поповичеві, дозволив йому робити всякі зміни, які узнає за потрібні, через що він і змінював де-що з педагогічних зглядів. Вістку сею подав мені п. інсп. Ом. Попович у листі з дня 17/V 1902. Варіанти перводруку від автографу зазначаємо у примітках.

Повісточка «Будь послухний» писана по обох боках піваркуша звичайного сірсго, позовклого «канцелярийного» паперу. Се перший концепт, на що вказують поправки і перечеркнення в тексті, довершені рукою автора. Поправки ті відмічуємо у приписках. Друковано в «Бібліотеці для молод.» під ред. Ом. Поповича в Чернівцях р. 1889, стор. 159—160.

Будь харний.

Василько скоро бувало рано встане, так не жде, аби 'го аж мама умили ¹⁾ але умиет ся сам чистенько, не лиш руки та лице, але і рот і шию і уха, утреса добре ручником або платком, ²⁾ а вітак озме гребінь та щешет ся чисто, чисто, а коли не може сам то попросит маму або сестру, аби 'го щесали. На Васильку була сорочка та портянички ³⁾ усігди чисті, бо він не валяв ся спузами, не кочав ся по землі, як другі розпустні хлопці але сокотив себе аби де не поваляти ся або не обідрав ся, бо він знав, що нема гідніщого на в світі, як хлопець замащений та обідраний.

Ви може гадасте, що Василько нічо не робив, та тиму так чисто ходив? Ого! ⁴⁾ — Василько бувало і буряну коровці назбирає, і волика попасає і телятко напоїт, і колешеньку витіскає, і подвіре замете, а коби ви лиш були виділи як у него на подвірю і в загороді усігди харно ⁵⁾ було? — а про того він собі усігди бувало так чистенько ходит, як би він се з церькови лишень вийшов, бо він знав тоту приповідку, що:

Хто чисто ходит

Три доли за собов водит:

Одну долю: Божу волю

Другу долю: нависть людзку,

Третю долю: славу свіцку.

¹⁾ В автогр. переч.: умила. ²⁾ В автогр. пл. ³⁾ В автогр. чужою рукою поправлено: одіж. ⁴⁾ В автогр. переч.: ой так. ⁵⁾ Переч. чисто; а коби до слів: чистенько ходить, дописав автор пізнійше.

Синку! — тіло наше є мешканє Духа святого, треба 'го ¹⁾ чисто тримати, бо Дух святий не схоче у нас мешкати, ²⁾ а у кім Дух святий не мешкає, того і Бог не любить і люде ненавидя і ласки у старшини не має. Ану слухайте лиш, що я вам за одного Семенка уповім.

Семенко був ³⁾ у тих роках, що й Василько, і так ходив до школи, як і він, але Семенко як прийде бувало до школи, то діти аж попереполюшуют ся, такий прийде замузаний, та замащений, та обшарпаний такий, що пан професорь не дає му навіть мижки другими чистими дітми сидіти але кладе 'го окремо ⁴⁾ від усіх у задню ⁵⁾ лавичку ⁶⁾. Отто сором! — А Василькови бувало, усі ряди, як увійде ⁷⁾ в ⁸⁾ школу; пан професорь го усе у першу лавичку ⁶⁾ кладе сидіти а пан отец духовний, як прийдуть бувало до школи, то усім 'го дітьом показуют тай кажут. »Адїт діточки: усі аби-сте менї так чисто ходили, як Василько!«

Який був Василько, а який був Семенко? — Василько був харний, а Семен був нехарний! А ви діти, кому хочете саманати? ⁹⁾ — Василькови ци Семенкови? — А чому ¹⁰⁾ не Семенкови — але Василькови?

Автограф сеї повісточки має такі самі прикмети як автограф попередної.

З огляду на те, що поправки і перерібки в автографі лучають ся часто, — а відміни перводруку від автографу є значні, так що у примітках булоб їх трудно примістити, — подаємо окремо текст перводруку сеї повісточки.

»Василько, скоро бувало рано встане, так не жде, аби єго аж мати умила, але умисє ся сам чистенько і то не лише руки і лице, але і уха, і шию, навіть рот виполоче; утре ся добре ручником або платком, а відтак возьме гребінь і зачесє ся гладко-гладенько.

¹⁾ Переч.: помешканє. ²⁾ Переч.: перебувати. ³⁾ Переч.: хлопчик. ⁴⁾ В автогр. поправлено: окремо. ⁵⁾ Переч.: послїдну. ⁶⁾ В автогр. поправлено: лавочку. ⁷⁾ Переч.: прийде. ⁸⁾ Переч.: до школи. ⁹⁾ В автогр. чужою рукою оловцем поправлено: бути. ¹⁰⁾ В автогр. поправлено: чому і переч.: Василькови.

Одїж у Василька була усїгди чиста, бо він не валяв ся в порохах, не кочав ся по землі, як другі рознуєтні хлопці, але сокотив ся, аби де не заваляти ся або не обідрати ся; бо знав, що нема нічого гіднїйшого в свїті, як дитина замашена і обідрана.

Ви може гадаєте, що Василько нічого не робив, та тиму й чисто ходив? Ого! — Василько бувало і буряну коровці назбирає і воликів понасе і подвіре замете; а прото усїгди такий чистенький ходит, як колиб він се з церкви тільки вийшов; бо він знав туу приповідку, що:

»Хто чисто ходит, три долї водит:

Одну долю: Божу волю

Другу долю: навість людску,

Третю долю: славу свїтску.«

Синку! — Тїло наше треба чисто тримати; бо нехарного і Бог не любить і люди не навидят та і всякі хороби і ріжне плюгавство, що з нечистоти повстають, мучат і карают его. От, послухайте лише, що я вам про другого хлопця, Семенка оповім!

Семенко був у тих роках, що й Василько, ходив так само до школи, як і він, але Семенко як прийде бувало до школи, то діти аж поперепуджують ся, такий прийде замузаний, замашений та обшарпаний такий, що пан учитель не дає ему навіть межки другими чистими дітьми усїсти, але кладе его окремо від усїх в остатню лавку. Ото сором! А Василькови бувало усї раді, скоро увійде до школи; пан учитель і посадили его в першу лавку, а пан отець духовний, як прийдуть бувало до школи, то усїм дітем его за примір ставляють та й кажуть: »Адит, діти, аби ви мені усї так чисті ходили як Василько!« Який був Василько? А який Семенко? Василько був харний, а Семенко не харний. — А ви діти, які хочете бути? Чи такі як Василько, чи може бридкі — гідкі, як Семенко?

Друковано в »Вїбл. для молодїжи« р. 1890, стор. 15—16.

Будь уклінний! ¹⁾

Оден ²⁾ господарь мав хлопчика ³⁾: Андрійко звав ся, він ходив до школи бо нььо ⁴⁾ хотів аби Андрійко що знав та розумним чоловіком колись був ⁵⁾ у селі. ⁶⁾ Слухайте діти, який був цей Андрійко ⁷⁾ — та беріть собі саму, аби і ви такі були.

Андрійко, скоро бувало рано встане, а тато та мама ще спіють ⁸⁾ (бо він дуже рано вставав) то він, як іде на двір умиваєт ся, або що ⁹⁾ ніколи дверьми не гримне, не лусне, ¹⁰⁾ не запусе, ¹¹⁾ бо ¹²⁾ знав, що як хто у хаті спит, то треба тихо сидіти.

Скоро у хаті повставали, так Андрійко зараз ¹³⁾ усім і поклонив ся: День добрий вам! ¹⁴⁾ вітак — побіг до тата, поцілював у руку і сказав уклінно: день добрий вам татку! ¹⁵⁾ вітак знов до мами: день добрий вам мамко! вітак ¹⁶⁾ брата, сестри, і кожного в хаті поцілював у руку і сказав: день добрий вам братчику любий або ¹⁷⁾ сестричко любя, або бадічку любий, або теточко ¹⁸⁾ любя. Скоро виговорив ¹⁹⁾ »отченаш« і вибив поклони а мама дали ²⁰⁾ му поснідати, так він по сніданю знов вибив поклони, поцілював тата й маму

¹⁾ В автогр. було первісно: людяний, і додано приписку: Ліше і уживане всюди. ²⁾ В перводр. всюди: один. ³⁾ В автогр. перечерки: два хлопчики. ⁴⁾ Переч.: тато їх. ⁵⁾ В автогр. переч.: у селі як виростут. ⁶⁾ Слово: у селі, в перводруку пропущено. ⁷⁾ Переч.: а який Петрик. ⁸⁾ Поправлено: спят. ⁹⁾ Переч.: то. ¹⁰⁾ Переч.: стукне. ¹¹⁾ Переч.: крикне. ¹²⁾ Переч.: він. ¹³⁾ Переч.: кождому. ¹⁴⁾ Переч.: усім. ¹⁵⁾ В перв. додано: мамо. ¹⁶⁾ Переч.: до братів. ¹⁷⁾ Переч.: вам. ¹⁸⁾ Перводр.: дядечку, теточко любі. ¹⁹⁾ Переч.: зговорив. ²⁰⁾ Первісно: дала.

в руку, зібрав свої книжочки,) (сказав усім у хаті «бувайте здорови», уклонився і пішов до школи; а як прийшов з школи, то знов так кожному дав честь. А як ішов він до школи або із школи? — Скоро здибав якого чоловіка на дорозі, так він зараз здохмив капелюх або шапку, ²⁾ уклонився низенько, тай сказав: «День добрий вам газдо!» ³⁾ А як ішов пан отець ⁴⁾ або пан професор, ⁵⁾ або який пан або паня або який старий чоловік, так він ⁶⁾ вже здалеку шапку здохмив, уклонився і поцілював ⁷⁾ у руку. Дорогов ішов Андрійко усігди тихонько та складно, а як уздрів кого ⁸⁾ при роботі, так він зараз уклонився і сказав красенько: «Боже вам помагай до роботи!» А як подорожному, то сказав: «Щастливо гостіт вучечку або вуйночко.» ⁹⁾

Скоро увійшов Андрійко у школу, так він зараз усім уклонився і сказав: «День добрий, хлопці,» ¹⁰⁾ і сів собі на своє місце, але не аби гандри бити або сваволити, але покладе ¹¹⁾ собі книжочку о перед себе і жде, аж доки пан-отець або пан професор ¹²⁾ не придуть. А скоро пан-отець або пан професор ¹²⁾ увійдуть у школу, так він зараз встане на ноги і жде аж доки му не скажуть сідати.

Як до них бувало гості прийдуть або хто небудь, ¹³⁾ то Андрійко не ховаєт ¹⁴⁾ ся перед ними як дикий, але поклонится, поцілює кожного у руку і сидит собі або у хаті тихонько, або лазит свого діла по надвірю, бо він знав, що тото дуже погано, як хлопець разом з газдами собі засяде або з ними в раду стане. За тото его всі газди ¹⁵⁾ фалили. ¹⁶⁾ »З Андрійка, кажут, будуть люде!«

¹⁾ В перв.: книжечки. ²⁾ В перводр.: капелюшок, шапочку. ³⁾ Переч.: баді. ⁴⁾ В автогр.: п. отец. ⁵⁾ В автогр. пр. В перводр. все: учитель. ⁶⁾ Переч.: му. ⁷⁾ Переч.: его в. ⁸⁾ Переч.: якого. ⁹⁾ Слова вучечку або вуйночко в перводр. пропущено. ¹⁰⁾ В перводр.: товариші. ¹¹⁾ Переч.: озме. ¹²⁾ В автогр. п. отець або п. професор. ¹³⁾ В перводр.: до Андрійкових родичів. ¹⁴⁾ В автогр. перечерк.: вітас. ¹⁵⁾ В перводр.: люди. ¹⁶⁾ Чужою рукою поправлено: хвалили.

Як Андрійка ¹⁾ пішлют бувало ²⁾ до кого ³⁾ у село, або чого ⁴⁾ позичити або за інших требов, то він, як увійде в чужу хату, так зараз уклонит ся, ⁵⁾ поцілює всіх у руку, ⁶⁾ і стане собі коло дверей в куточку, аж доки го не запитають, чого він прийшов. ⁷⁾ Скоро ⁸⁾ з'орудував, так він не висижував дурно, як другі пусті хлопці, але знов поклонив ся всім і побіг ⁹⁾ собі ¹⁰⁾ зараз домів.

Як озме бувало тато або пан професор ¹¹⁾ Андрійка з собов до церкви божої, то він не роззераєт ся, не ловит гави, ¹²⁾ не гандрує з другими хлопцями, але вибе поклони, зговорит отчеша і слухає приязно слова божі, ¹³⁾ що у церкві ся правя. Він дуже файно ся учит, ¹⁴⁾ та за того го Бог любив, всі люде го навиділи, бо він знав ¹⁵⁾ чоловіцтва ¹⁶⁾ він був людяний, ¹⁷⁾ він був уклінний. ¹⁸⁾ Діточки любенькі, ¹⁹⁾ хочите ви бути ²⁰⁾ такі як Андрійко? Кори ся, ²¹⁾ синку, як великому так і малому: тогди і Бог поклонит ся тобі в твоім дому.

Друкуємо з автографу описаного вже у приписці до попередної повісточки.

Друк. в «Бібліот. для молодіжи», р. 1890, стор. 62—64.

¹⁾ В автогр.: Андр. ²⁾ В перводр.: як Андрійко було пішов. ³⁾ Переч.: куда. ⁴⁾ Переч.: що. ⁵⁾ Переч.: і. ⁶⁾ В перводр. пропущено. ⁷⁾ Перше було: чого ему треба. ⁸⁾ Переч.: як. ⁹⁾ Переч.: пішов. ¹⁰⁾ Переч.: до. ¹¹⁾ В автогр. п. пр. ¹²⁾ В перводр.: гав. ¹³⁾ В перводр.: слів божих. ¹⁴⁾ Тут перечеркнено в автографі: а як тато го озме бувало з собов де у гості. ¹⁵⁾ Переч.: був. ¹⁶⁾ Поверх слова: чоловіцтва написано в автографі: людскости, надрук. людскість. ¹⁷⁾ Переч.: гречний. ¹⁸⁾ Первісно було: дітинко любенька, надрук. любя, дальше перечеркнено: які ви. ¹⁹⁾ Переч.: людяні. ²⁰⁾ В перводр.: Коли хочеш бути... то кори ся всему доброму. ²¹⁾ Поверх слова кори ся стоїть в автографі: клони ся.

Лиш правду говори.¹⁾

»Леську,« каже тато до малого Олексика,²⁾ »біжи борше до школи,³⁾ абес⁴⁾ не запоздив⁵⁾ ся, бо пан професор⁶⁾ буде⁷⁾ гнівати ся та ще і двірникови скажут.«⁸⁾ — Лесь забрав свої книжечки тай побіг. Али⁹⁾ при дорозі у одного чоловіка різали барани;¹⁰⁾ Лесь був цікавий, як того барана ріжуть, став та дивит ся¹¹⁾ кріз пліт, аж доки чоловік сам не вийшов та не нагнав¹²⁾ ледачого хлопця до школи. »Ти що тут загугубив?« каже, »коли тебе післали до школи, то не лови гави по під плоти, але пазь свої¹³⁾ дороги«.

Приходить Лесь до школи, а тут уже давно наука зачала ся. — »Лесю, де ти до теперь був, що так забарив ся?«¹⁴⁾ питає пан професорь. — »Та мене тато теперь лишень що вирядили,« каже Лесь почервонівши¹⁵⁾ як рак. — »А це правда?«¹⁶⁾ питає пан професорь¹⁷⁾. — »Бігме що так!« каже хлопець, та в плач!

Пан професорь не питали тим, що Лесь¹⁸⁾ плаче, але післали сторожа¹⁹⁾ до його тата,²⁰⁾ аби спитав ся, чи це правду Лесь казав.²¹⁾ »А що,« питає пан профе-

¹⁾ В перводр.: Говори все правду. ²⁾ В автогр. переч.: до свого хлопчика. ³⁾ Переч.: бо вже час. ⁴⁾ В перводр. все: абись. ⁵⁾ В перв.: спізнив ся. ⁶⁾ Зам. професор, в перводр. все: учитель. ⁷⁾ В перводр.: будут. ⁸⁾ Слів: та ще і двірникови скажут — в перводруку нема. ⁹⁾ В перв.: але. ¹⁰⁾ В перв.: барана. ¹¹⁾ В автогр. слова: став та дивит ся — через похибку перечеркнено. В перводруку: став і дивив ся. ¹²⁾ Переч: та не казав. ¹³⁾ В перводр.: своєї. ¹⁴⁾ В перводр. пропущено слова: що так забарив ся. ¹⁵⁾ В перводруку: почервонівши. ¹⁶⁾ В перводр.: а чи се правда? ¹⁷⁾ В автогр: пан пр. ¹⁸⁾ В автогр.: Л. ¹⁹⁾ В автогр. перше було: стружа. ²⁰⁾ В перводр.: по школі до його хати. ²¹⁾ Слова: чи се правду Лесь казав, — у перводр. пропущено.

сор сторожа,¹⁾ як вернув. — »Та нічо,« каже сторож,¹⁾ »Лесів тато казав, що вже більше як пів години,²⁾ як хлопця вирядив до школи«.

»Так?« питають пан професорь Леся, »то ти брехав?« — »Татку, пане професорь,« просить ся Лесь »даруйте мені сес раз — вже доки буду, не буду брехати!« Пан професорь бо не дарували, але поклали брехача Леся клячити,³⁾ на сміх та на публіку усіх хлопців, що в школі були; та ще й сказали хлопцям, Леся цілий тиждень инак не звати, як: брехачу Лесю.⁴⁾ Оттак погостив наш Лесь за бріхню.⁵⁾ — Може і з вас кого так кортит?

Але сему ще не кінець, бо як Лесь прийшов домів, та сіли усі обідати, а тато каже до него: »Руш від стола, брехачу! — сьогодні будеш на землі обідати, як собака, бо то лиш собака бреше!«⁶⁾ — Діти, сокотіт ся брехні як вогню, бо хто раз збреше, тому вже ніколи не віря.⁷⁾ — Хто бреше, то і краде, кажут Німці, та й они за се правду мають, бо брехач⁸⁾ злодієви брат.

Правда тебе з моря виратує,
А неправда у болоті втопит.

Автограф такий, як попередніх повісточок.

Друк. в »Бібліот. для молодіжи« р. 1890, стор. 95—96.

¹⁾ Перв. було: стружа — ті два речення в перводр. пропущено.
²⁾ В перводр.: що вирядив вчасно хлопця до школи. ³⁾ В автогр. було перв.: кленчити. В перводр.: замкнули брехача Леся по науці в школі. ⁴⁾ В перводр.: що его цілий тиждень инак не звали, як брехач. ⁵⁾ Попр. в автогр.: брехню. ⁶⁾ В автогр. переч.: А файно, файно це було? ⁷⁾ В перводр.: вірят; дальший уступ в перводр. пропущено. ⁸⁾ В автогр. переч.: одно.

Чуже не кивай! ¹⁾

Малий Юрійко учив ся дуже добре, ²⁾ а дядик купили йому за тото ножи́к файний складаний з роговими черінцями, ³⁾ але оден школяр, Павлик звав ся, уздрів у него тот ножи́к, тай гадає собі: я у него украду сей ножи́к, він не буде знати, а я буду мати й ножи́к. Тай украв у Юрійка ⁴⁾ ножи́к.

Юрійко ⁵⁾ шукав ножи́ка, а далі сказав дядикови, що пронав его ножи́к, а дядик ще налаяли на него, чиму він на свої річи ліпше не уважає. Аж Павлик приносить ножи́к до свого старшого брата тай показує: »А дивіт, баді́чку,« каже »який я ножи́к маю.« Брат обіздрів ⁶⁾ тай став питати: ⁷⁾ »Хлопче, а ти відки сей ножи́к маєш?« »Та я — найшов, баді́чку,« каже Павлик, тай почервоннів як грань.

Але брат поніс ножи́к до дядика, тай показує, а дядик до Павлика: ⁸⁾ »Хлопче, ти сейножи́к украв?« — »Ні, дядичку, і бігме ні! — я 'го найшов на дорозі.« Але як дядик 'го притисли добре, то ніколи було не вповісти. ⁹⁾ — »Я,« каже, »сей ножи́к у Юрійка украв, я му завтра відам.« — »Іди та таки зараз віддай,« кажут дядик, а вітак я вже знаю, що з тобов робити!« — Павлик ⁸⁾ мусів зараз піти, та ножи́к віддати. А другої днини кажут дядик: »Ходи зо мнов, злодію, до панотця.«

¹⁾ В перводр.: чужого. ²⁾ Переч.: файно. ³⁾ Над стрічкою зам. і поставлено: е. ⁴⁾ Переч.: тот. ⁵⁾ В автогр.: Ю. ⁶⁾ Переч.: ножи́к. ⁷⁾ Переч.: каже. ⁸⁾ В автографі через похибку написано: Юрійка. ⁹⁾ Переч.: вповідати.

Панотчик як учули, що Павлик ¹⁾ поброїв, та аж ся по полах ударили: »А ти що,« кажут, »зробив, ²⁾ ти нещастливий хлопче? Ти знаєш, що навіть Христос син Божий ³⁾ злодія не хотів простити?« — Тай казали дати Павликови аж пять різок. Чуєте хлопці? аж пять різок! більшого сорому відай вже нема на світі, як різки. — Та ще хотіли Павлика з школи вигнати, та аж ⁴⁾ пан професор з тяжков бідов пан отця упросили та умолили, що 'го у школі лишили. ⁵⁾

Тай то щастє велике, що на сїм стало ся, бо а що би було було, як би була не виявила ся крадіж? — Павлик украв теперь ножик, вітак би був украв книжечку, вітак може у сусіда залубички, і так далі, ⁶⁾ аж доки не прийшов би був до креміналу, а на решті на шибеницю, як та приповідка каже: від личка до стричка! Діти, сокотїт ся ⁷⁾ чужего як вогню, бо що чуже, то не моє. Злодій гірший опринька: бо на опринька є замки, а на злодія, як то кажут, замку нема.

Автограф такий самий, як попередніх повісточок.

Із тих самих причин, що зазначені у приписці до повісточки: »Будь харний« — подаємо окремо текст перводруку повісточки »Чуже не кивай.«

Малий Юрко учив ся дуже добре, а дядик купили ему за того ножик файний, складаний, з роговими черевками. Але один школяр, Павлик звав ся, уздрів у него той ножик, тай гадає собі: я у него украду сей ножик, він не буде знати, а я буду мати ножик. Тай украв у Юрка ножик.

Юрко шукав, шукав ножика, а далі сказав дядикови, що пропав сго ножик, а дядик ще й налаяла на него, чому він на свої річі ліпше не уважає. Аж Павлик приносить ножик до свого старшого брата тай показує: »А дивіт, бадічку, каже, який я ножик маю!«

¹⁾ В автогр.: П. ²⁾ В автографі похибка: зробив. ³⁾ В автографі Хр. син Б. ⁴⁾ Переч.: але. ⁵⁾ В автогр. переч.: того сорому не набрав ся. ⁷⁾ В автогр. похибка: сокоти ся. В автогр. переч.: як то кажут від.

Брат обіздрів тай став питати: »А ти відки сей ножик маси?«

»Та я найшов, бадічку.« каже Павлик, тай почервонів, як грань. Але брат поніс ножик до дядика, тай показує, я дядик до Петрика: ') »Хлопче! ти сей ножик украв?!«

»Ні, дядичку, бігме ні! я его найшов на дорозі.«

Аж як дядик его притисли добре, то ніяк було не вповісти.

»Я,« каже, »сей ножик у Юрка украв, я 'му завтра віддам.«

»Иди, та таки зараз віддай!« кажут дядик.

Павлик мусів зараз піти, та ножик віддати.

Більшого сорому віддай вже нема на світі, як злодійство. Та ще хотіли Павлика і з школи вигнати, та аж дядик з тяжкою бідю упросили та умодили пана учителя, що Петрика у ніколі лишили. Кілько-ж то сорому набрав ся Петрик) від своїх товаришів, ніхто не хотів з ним ні сидіти, ні бавити ся, а всі стерегли від него свої речі, і скоро кому що пропаде, так зараз було на него спихають, злодієм називають, трусят. а дома ще й карають. Гірко відпокутовав Петрик своє лакімство й зарік ся не рупати більше чужої речі. Діти! Стережіт ся чужого, як вогню; бо чуже не гріє.

Друк. в »Бібліотеці для молодіжи« 1890. 127—128.

1) Так в перводр. зам.: Павлика.

Житіє

СВЯТОГО ВЕЛИКОМУЧЕНИКА

Юрія (Георгія).

То славне, красне та велике місто Рим, нинішня столиця Папи римського, а відтак і короля італійського, стоїть уже на світі 2626 років, бо збудоване оно ще року 754 оперед рождества Христового, а збудували его два рідні брати, Ромуль і Рем, — для того оно так і зветь ся,

І як є Рим теперь престольним містом цілої Італії, так було оно і давно столицев римської держави. Тота-ж римска держава була вже з давних давен славна та сильна, але найсильніша сталась она року трийцять і першого оперед рождества Христового, бо молодий Октавіян підбив під себе дуже много країв, жидівський также, і розказав з гордості звати себе по своєму вуйкови Цезарь або Кесарь, а ще до того і Август, то значить тільки, що священий, і від того часу взяли називати ся усі вельможні царі, от як і наші австрійські або і прускі теперь, Цезарами або Кесарами, з чого Німці зробили Кайзер а ми Русини Цісарь.

А вже казав я, що Цезарь Октавіян Август був дуже славний римський імператор; але не прославив ся він лиш тим одним, що много країв під себе підбив, але і тим, що був добрий, розумний, і поправедний. А коли хотів у своїх краях податки упорядити, і дав

розказ, щоби усі люде сходили ся до конскрипції, кождий у місто свого повіту, тогди і народив ся Господь наш Ісус Христос з пренепорочної Діви Марії, котора, ідучи зі своїм зарученим, Йосифом, у місточко Ветлеєм до конскрипції, сина Божого єдинородного в плоти повила.

Після рождства Христового царствував добрий той царь ще 14 років, а померши лишив своє велике царство своєму пасербови Тиберієви, котрий царствував 23 роки. Був се цісарь немилосерний і потайний, і за єго царствованя то, і під єго намістником Пилатом страдав розпятий на кресті Ісус Христос; а був той Пилат ігемоном, то є намістником або губернатором на всі понтійські краї, до котрих і Палестина належала.

Після цісаря Тиберія та аждо цісаря Діоклетіяна, котрий велів святого Юрія мучити, царствовало ще 29 цісарів, то лучших, то гірших, але найгірший межи ними був цісарь Нерон, що царствував від року 54 до року 68 після рождства Христового, отже усього 14 років. Гіршого ворога, як сей цісарь був, світ християнський не знає; бо не лиш, що свою рідну матір, жінку, брата, учителя на смерть поубивав, але казав ще і той великий Рим скрізь запалити, а то лиш для своєї забавки, аби видіти, як велике місто горить і як народ побиваєть ся. Сім день горів прекрасний Рим скрізь нараз, а цісарь наказав навіть аби гасити, бо стояв у своїм золотім дворі на кружганку, та придивляв ся людському нещастю. Якже опісля нещасний люд став против него бунтувати ся, так він звалив цілу вину на християн, котрих уже досить богато тогди в Римі було, і казав їх половити та на смерть мучити, а то такими страшними способами, що і описати годі. Одних велів печи та палити на огни, других топити в ріці, Тибрі, смажити у смолі, у окроці, у топленім олові, у киплящій оливі, або приказав застромити на залізні палі, метати диким звірям на жир, або обвивши їх в солому і осмоливши, ставляв по місті рядом і палив як лушниці, зашивав у сирі шкіри диких звірят і метав несам на роздор, сїк, чвертував, і всілякими иншими страшними муками їх убивав. Від єго рук погибли

і святі апостоли Петро і Павло, а кілька інших праведних, сумирних та невинних християн, того навіть і порохувати годі.

Від тогди то і зачали ся гоненя на християн і аж по Константина рідко було такого цїсаря, щоби своєї слави і своєї душі у християнській крові не топив був; найдуше же цїсарі Домітіян, Валеріян і той Діоклетіян, о котрім я споминав уже, що під ним і від него страдав святий великомученик Георгій. А причиною до тих гоненій християн була по найбільше зависть поганских жерців, то є тих людей, що тогданим поганским божкам непричком так служили, як нині християнські наші священики істинному Богу служать. А були то люде горді та лукаві та хитрі, котрі чинили ся, що они усе знають і що їм божки їх усе вповідають, що було, є і буде на світі. Коли же трафило ся, що Бог зіслав кару на землю, голод, мір, потоп, пожарь, навод, то они, давай зараз народови і царям говорити, що се боги їх таку кару зсилають на них через християн.

А царі знов сему дуже радо вірили, вже тому, що християнські отці церковні житя їх бутне та розпустне усїгди ганьбили. А було то жите їх аж до того краю розпустне та бездумне, що не доста на тим, що і так уже божків або ідолів всяких у них без числа та без міри було, але ще до того і кожний цїсарь велїв себе за житя викликати богом, і мусїли ему божниці та жертвенники та жерці так добре бути, як і тим другим старовіцким ідолам, і образи їх, однако як і сих, по жертівниках стояти. А по-за-як християне нї сих нї тих божків знати не хотїли, бо лиш одному істинному Богу на небесїх поклоняли ся, то царі за се їх і ненавидїли, а скоро лиш рука давала, то і на смерть мучили. Що ідолскі жерці своєї понуки не щадили, вже казав я. Бояли ся они хлїб свій утратити, царі же знов своє божество, отже і йшли собі файненько рука в руку, а темний народ легко було на невеличке число християн бунтувати та тровити, жерці же знали ся по цїлій державі, хоть яка она ве-

лика була, знай ті лиці коні, і плужили один одному, де лише могли.

А що при таких обставинах Христова віра таки гору взяла, се вже є боже чудо! таке чудо, яких у світі не було і не буде! — Бо хтож чув, щоби 12 бідних, темних рибарів могли без божої волі цілий сей великий світ за собов повернути, а ще до такої віри, яка є Христова, котра богацтво, роскіш, гордість закаує, а лише любви, милосердія та покори учить? Але передже мусіло много християнської крови проллятись, мусіло багато мивутись тих праведних мужів, що воліли страшні муки терпіти і жите своє положити, як тої святої, раз пізнаної правди, хоть би лише про людське око, таїтись. Для того-ж і чтить святая церков Христова тих своїх мучеників великих, і чтити їх буде во віки мов тих плугаторів, що ниву Христову, ту ниву правди, тілом своїм засївали, а кровю своєю прирошали.

З поміж тих угодників Христових називає і величає церков святого Георгія великомучеником, і то праведно, бо великі муки приймив молодий той воєк за Христа і за правду его, і то в такій порі жита, коли чоловікови лише би жити хотїло ся, мавши і макетки великі, і достоїнство велике, і молодість, і красу, і повагу, і любов свого царя, одним словом: мавши все, чого буйна молодість і молоде серце бажати собі може. А однако він відмітує се все, аби лише правді Христовій свідоцтво дати, і темний та жерцями отуманений народ своєю кровю переконати, що віра Христова не є вигадкою Назарейчика, як то его звали, але віра Сина божого, принесена з небес, від Отця світа, котрому честь і слава во віки і віки — амінь!

Святий Георгій, або по нашому Юрій, був родом з Каппадокії, одного з тих многих, красивих та богатих країв малої Азії, що они, будши колись піддані греческій державі, разом з нею дістали ся під владичество римске. Родичі его були християнами; вітця замучено, як Юрій ще малий був, за віру Христову, а мати переселила ся у Палестину, де великі дуже макетности мала, але не віддавала ся, бо хотїла лише для

свого сина жпти, котрий виріс їй такий красний і гарний, що его від разу до римского війска відобрали. Але і тут не було ему біди; бо за вірну службу та відвагу зробили его полковником, великим старшинов, а цїсарь так его собі уподобав, що поклав его на воєводу, то є на війскового проводира і також на судию, і на губернатора цілої одної великої країни, і то вже у дванайцятім року его віку.

А цїсарем був тогди Діоклетіян. Він царствував усего 21 років, то є від року 284 до року 305 після рождества Христового, і перебував по найбільшій части не в Римі, але у Малій Азії у місті Никомедії, столиці Витинеского краю. І був се, правду сказавши, цїсарь не згірший, лиш тільки ему можна було закинути, що бувало ворожці та жерцям на слїпо вірять.

А ворожбитами був ніхто инший, як усе таки ті жерці, котрі удавали, що божки їм свою волю тайно обявляють. Як же-ж післав раз цїсарь до жерців за яковсь там ворожков, то они ему відповіли, що божки ему вже віщувати нічого не будут, а то тому, що гнівні на него, що він дає христіянам шприти ся, котрих, як розумієть ся, божки дуже ненавидять, а ніхто вже так, як той бог Аполлон, що на всі ворожки та віщунї був старший. На се цїсарь розсердив ся дуже, тай сказав зараз усіх воєводів до себе призвати, щоби їм розказ видати — усіх христіян у его державі вигубити. Те було причиною того страшного гоненя христіян за цїсаря Діоклетіяна, котрий через своє легковірство у жерців та у ворожки і славу свою кровю покаляв, і тільки вірних своїх підданих та праведних людей погубив, і то лиш через лукаву зависть хитрих жерців, котрі не так то вже за свої видумані божища, як за свої доходи бояти ся стали. А були ті їх доходи такі великі, що на примір у місті Аммонї в Африці, де стояла божища божка Зевеса, тільки мастку було набиравало ся, що чистим золотом стїни покривали. То-ж було жерцям за що і бояти ся, бо Христос учив мастку на тое обертати, щоби милосердіє а не збитки ними творити.

Як-же з'їхали ся воеводи з усіх сторони, а царь засїв на престолі та став їм розказ давати, що і на який спосіб має розпочати ся велике гонене всіх християн, і всі воеводи приймили мовчки і в покорі царські розкази, тогди молодий воевода Юрій виступив сміливо перед царя, і так став до него казати :

»Царю, з якої се причини має против християн таке страшне гонене розпочатись, коли они в кождім ділі є тобі вірні і послужні піддані, в кождім способі тобі лучше всіх повинуют ся? — Хіба з тої одної причини, що они иншої віри, як ти, царю? — Віра приходить з переконання, переконане з ума, ум з душі, а душа від того, хто єї сотворив. — А коли-ж царь душі не сотворив, то і не має до віри нічиєї мішати ся, рівно, як і до єго віри ніхто не має права мішати ся.»

Царь аж з'умів ся, почувши таку відважну бесіду, якої він може з роду ще не чув, таї каже до Юрія :

»Відки ти такої смілости дібрав, воеводо, до мене так дерзко говорити? — Хто тебе сего навчив?»

»Свята правда.»

»Ого! — чи і ти лиш не християнин? — бо инший певно ніхто не відважив би ся на таку мову.—«

»Я, царю, християнин.»

»Тож і мій найгірший ворог.»

»На воеводів царь ворогів не кладе.»

»А я тебе поклав, бо узнав тебе за праведного і мудрого чоловіка, за гідного рицаря, і за вірного слугу. Потверди се і теперь, і відречи ся твого розпятого Бога!»

»Я, царю, християнин.»

»Копіями у бунтівника!» гукнув сердитий царь на жовнярів, що около престола на стражи стояли. За шуміли сталеві копії правцем на груди молодого воеводи, але хто і страх їх росповість, коли они взріли, що копії, доторкнувшись Святого, оловом поставали і як листочки позагинались? — Господь Бог бо хотів святе ім'я своє ще більше прославити, а царь розказав

свого воеводу у темницю всадити, де его на цілу добу до помосту приковали, а груди великим каменем привалили.

На другий день привели Юрія знов оперед царя, а царь, узрівши его такого замученого, і спомянувши вірну его службу, став до него ласкаво промовляти.

»Видиш, молодий рицарю? — чи не лучше тобі твого . царя послухати, котрий тя любить так як батько? — Відречи ся лиш твого Роспятого, а я зроблю тя ще більшим паном як єсь був, і буду тя коло себе, як дитину свою рідну тримати; тільки послухай мене, коли вже не яко царя, то хоть яко твого добродія! За що-ж так мене скорбиш, Юрю?»

»Царю мій і пане! скажи мені за тебе і в огонь скочити, я скочу, бо ти мені був як отець рідний, і всігди милував ся над сиротов. Але Бог мій ще більше доброго мені зробив, бо дав мені і вік, і душу, і Сином своїм св. правду мені обявив, ба і не відтягав ся, ради спасеня мого, того свого єдиногородного Сина у жидівські тяжкі руки на муку передати. А я-ж би его мав теперь відречи ся? — Сам скажи, царю? — Ти много мені милости зділав; але коли би другий який царь мене підійшов, а я тебе зрік ся, та до него прийшов, скажи: чи не було би тобі на мене жаль?»

»Га, се вже за богато!« крикнув розлючений царь; »на колесо з ним та на ножевий поміст? — По воякови я не прибірних слів, але послушности хочу, і тую собі в тебе вимушу, упрямий ти молодче! — Беріть его! — а ми другі ходімо у божицю, Аполонови помолитись, щоби поміг нам тих упертих християн покорити, котрі нашими старосвіцькими богами гордують, а якогось там собі Роспятого видумали, котрий, не позабувши на царів і князів, усіх людей рівними і рідними братами назвав. — Під ножі з ним! — «

Се сказавши, пішов царь зі своїми совітниками в божицю, а Юрія узяли на ножевий поміст. А звав ся він для того так, бо був насаджений самими острими ножами, гвіздем, гаками та остями, а над ним обертало ся велике колесо, так, що если був до него присилений чоловік, ножі все тіло на нім посікли, а гаки

та ости від кісток віддирали. — Привязали і Юрія на се колесо; закрутили — кров сплинула — тіло бризнуло сіканими шматками катом у очи — кости забілілись — народ загудів зі страху та жалю, а кати у одно ще колесом крутили, хоть тіло уже давно було без душі. Але Господь сего ждав, аби імя своє святоє прославити; громи загуркотіли, світлість з неба блиснула, земля встрясла-сь, а ангел божий став над убитим тілом і воскликнув:

»Радуй ся!«

Святий встав, здоровий як вода а красний як рожа; кати та жовнярі побігли в божницю цареві се велике чудо уповісти, а народ у одно гукнув: »Один Бог істинний, Бог християн!« І не то що народ, але і два високі урядники, Анатолій і Протолеон, що дивились на муки святого, увірили в Христа, ба навіть і сама цариця Александра, що на той галас прибігла з царем з божниці, увірила у Спасителя, лише той царь Діоклетян не увірив. Бо не тільки що сказав Анатолію і Протолеонові голови повтинати, але і Юрія велів у глибоку вапняну яму у вапно вкинути і поставивши коло неї варту, кріпко привалити.

Який же страх та сум не обгорнув усіх, коли прийшовши четвертої днини до ями, щоби вапно брати, та кости мученика з него повимітавши, до мулярки возити, найшли замість вапна білорожевий садочок, а в нім святого Юрія на молшті, сияючого як той ангел небесний! — Знов гомін та крик в народі, знов післанці до цісаря, але у цісаря серце дияволом запечене, ум лукавими жерцями затуманений, котрі у одно цареві лиш піють, що его воевода мусить бути великим чарівником та знахором, коли ему годі що вдіяти. — »То так?« — каже царь, »він великий чарівник? — а возьміть же мої мучительні ті залізні чоботи, що у середині самим острим гвіздем набиті, розжіть їх в огни, щоби аж червоні були, і убийте в них того нашого великого чарівника. Відтак женіть мені его воловими жилами аж у темницю, але так, аби за кожним ступнем по куснику тіла дорогою з него лишалось! —«

Якже Юрій і сі тяжкі муки у покорі витерпів, а незміркованій мудрости божій і теперь угодно було, его чудним способом ісцілити: тогди цісарь аж розболів ся від злости, а его вірник Магнентій каже до него: »Пресвітлий царю! коли тобі конечно о тоє ходить, аби того чарівника навернути, то є тут у Нікомедії один такий чарівник, що над всіх славний. Той зробить з ним, що ти сам скажеш, бо по над него нема більшого чорнокнижника на світі. Він зветь ся Атанасій, і жде тут, у передній світлиці, твого розказу, коли тобі се було-б угодно.«

»Де він? де? — « аж не стямив ся царь з радости, — »сюди мені его! — Ти звеш ся Атанасій? — ти той славний чарівник, що підоймаєш ся, того мого молодого воєводу погубити? — Як се тобі вдасть ся, то будеш мати від мене царську заплату, і ласку на весь вік!«

»Я чув, світлий царю, — каже той чоловік про того упертого християнина — і як він оперед усім народом своєю зухвалостою честь твою толочить і тобі ругаєть ся, дуфаючи на чарівничу свою силу. Але най буде він сто раз еще такий, як він, то ему нічо не поможе, як випе сесю отруту, що кладу осьде в отсій чаші на сей твій стіл.

»Ну, Юрію,« каже царь до мученика, котрого на знак Магнентія тим часом з темниці привели, ви християне, кажете, що Роспятий вам так дав, що можете ви отруту як воду пити, а вам нічо не зашкодить? — Колиж ти вже так у того твого Роспятого увірив ся, то випий отею чашу з трутиною! — випеш?»

»Випю, світлий царю і пане мій, бо Єму вірую, і на Него уповаю. Він же нам проповів: »И аще что смертное испіете, не вредить вамъ.« А наша народна приповідка також каже: від милого пана мила і рана. Отже пю я сю чашу во імени того милого пана.« Се сказавши, перехрестив чашу і вихилив єї до дна.

Але якже не задивували ся всі, узрівши, що не лиш живе але еще красний, як став перше був.

»Що се знов має такого значити, чорнокнижнику проклятий?» гукнув царь на Атанаса, що стояв оперед

царем більше мертвий як живий зо страху: »Чи тебе лиш шия не засвербіла під мій меч? — Думаю, що з царем Діоклетіяном жартувати ніхто собі не позволить? — Ти би се перший і послідний!»

»Пресвітлий царю і пане!« — заголосив чорнокнижник, упавши на коліна, — »коли я сему і третей розумію, то не тільки вік але і душу мою бери. Але коли він так у того свого Роспятого уповає, то нехай же воскресить він того умершого, що его вчора поховали, котрий на таку слабість умер, що вже на сему світі розірвав був! — Як се учинить, тогди вже і я сам у того его Роспятого увірую!»

»Ну, Юрію?« питає царь задивований.

»Я у Христа мого вірую і уповаю,« відповів святий; »поведіть мене до гробу того чоловіка!« Тут Святий став, помолвив ся щиро, земля потряслась, гріб отворив ся сам, а умерший вийшов з него живий та здоровий такий, який може ще і не був ніколи на світі. Тогди упав чорнокнижник Юрієви в ноги і заголосив: »Вірую во єдиного Бога християнского і во Христа его! А ти чоловіче праведний, мученику святий, прости мя, що хотів тя страшною трутиною віка збавити, і отсим теперішним підступом до упадку привести! — Бо якже міг я знати і сподівати ся, щоби християнин міг вірою своєю і молитвою умерлого воскресити? — Прости мя грішного, і умоли мені оставлення гріхів у Христа безсмертного, у котрого вірую, і в котрого уповаю!»

»Га ошуканці-ж ви безличні!« верещав царь у крайній своїй лютости; »спм двом, чорнокнижнику і тому що воскрес, зараз на сьому місци голови повтинати! А ти знов, гордий та зухвалий воєвода, положиш їх завтра рано під меч, як увесь народ з далека і з близька посходить ся, щоби видів, що мойй волп і воєвода не сміє противити ся, не аби що! — У темницю з ним! — а завтра рано на стратницю, де маєть ся мені увесь народ ставити.« От, і відвели Юрія в темницю, а Атанасієви і воскресному на місци голови постинали.

В темниці лагодив ся святий Юрій до смерти, радісно і мирно, як се кождому праведному християни-

нови годить ся, котрий знає, що не іде на другий світ по кару, але по вічну нагороду, де вже не має ні смерти, ні болізни, ні горя, ні людей лукавих, що сей світ чоловікови затроюють своєю злостею. Зробивши тестамент, віддав его вірним своїм слугам, котрі за добрим своїм господарем і в темницю пішли, щоби ему послідну послугу віддати. А він промовив до них ось так: »Слуги ви мої вірні, що мене і в тяжких моїх муках не забуваєте! Христос мій явив ся мені і обіцяв, що мене завтра до себе возьме; для того-ж не плачте так та не побивайтесь, але простіть мене, если я котрого з вас чим оскорбив! Старав ся я правда, аби вам кривди у мене не було, але щож? ми всі грішні! а за кривду слуг Бог великий та страшний гріх пише, такий що аж до неба о пімсту кличе. Для того-ж простіть мене приятелі мої вірні! А як Бог возьме мене до себе, то похороніть мене так, як у сему записі я написав. Сей вік дуже короткий, і не зуздритесь, коли і вас Господь покличе до себе. Будьте-ж добрі, будьте праведні, а я буду там за вас всіх добрих слуг, що своїм господарям вірно служать, Бога благати.«

Так промавляв святий Юрій до своїх слуг, даючи їм послідне ціловане, а народ плакав, бо зійшло ся его було множество в темницю. Богато чудів творив тут ще святий мученик: так прийшов на примір до него убогий селянин, Гликерий звав ся, тай каже плачучи: »Мученику святий, усего мого мастку була воликів парка, котрими я і поле своє управляв і семью годував. А нині упав найлучший мій волик зі скали тай на смерть розбив ся!« — »Не плач!« каже до него святий, »бо твій волик ожие: іди собі лиш з Богом додів, а застанеш свого волика вже на паши!«

Богато таких чудів творив Юрій ще в темниці, аж тут уже і прийшли кати з голими мечами, щоби его на стратницю вести, бо вже і день настав, і народ зійшов ся, і царь уже ждав з усіма сенаторами, аби на смерть вірного своего воєводи дивитись. Аж тут уже его і ведуть кати, право оперед царя.

»Нуже,« питає царь, »якже обдумав ся Юрію? — Ще не пізно: поклони ся моїм богам, а зроблю тебе

першим по мені у своєму царстві; за муки котрі приймив еси, по царски тебе нагорожу, тільки покори ся моїй волі; най народ з мене не смієть ся!»

«Царю мій світлий і пане мій любий! якже-ж можу я богам твоїм кланятись, коли они ложні? — якби я істини не знав, чи-ж би тобі, добродієви моєму, волю не вволив? О я знаю, царю мій, що душа тебе болить, мене так соромно тратити, що я тобі всігди так вірно служив! — але щож! як тої приповідки: мід солодкий але пальця з ним не вкусити; правда свята дорожша над усе!»

«Тож доведи мені, що мої боги ложні!» каже царь.

«Поведи мене до них у божницю пане! — а коли скажуть они самі, що праведні, тогди вже твоїй волі покорюсь.»

Царь, цариця, сенатори, усі увійшли в божницю, котра близенько таки стратниці була. А Юрій возніс свою руку, тай промовив голосно: «боги ви мармурові та золоті! заклинаю вас Богом небесним і Христом єго: говоріть правду! боги ви чи ні?»

На се лиш ринуло в божници, бо всі божки, золоті, срібні, камяні, повалились святому во ноги, і розтріскались на дрібні кусні! — «Видиш сам царю!» каже мученик.

«Вірую в небесного Бога і в Христа розпятого! заголосила цариця Александра упавши святому в ноги; я християнка!»

«І я християнин! обізвав ся голос з народа, бо мій волик ожив! — лиш один є Бог правий! а то Бог Юрій!» Був се селянин Гликерій, котрого ще з темниці знаємо. Прибіг муж праведний, Богу правду віддати — велів царь за се і єму голову втяти!...

Тим часом упали розлючені жерці на Святого і були би єго на місци убили, як би були жорнярі не прибігли борше, та єго не відняли. Тогди вже сам царь побояв ся, тай дав знак, щоби борше кінець робити, бо думав, що народ збунтуєть ся, та ще хто знає, до якого кінця могло-б прийти. — От і злетіла честна голова святого мученика з білих плечей!...

а діяло ся се 23. березня. Мали і царици Александри голову стяти, але Бог милосерний так годив, що она, ідучи під меч Богу душу дала. — Дятого-ж і малюють єї всїгди на образї святого Юрія, а єго же самого малюють яко римского рицаря на білім кони, котрому під копитами страшна змья, котру Святий з коня копієм заколює. Змья значить то люте ідољство, котре Святий страстями своїми поборов. Бо помимо того страшного гоненія християн за цара Діоклетіяна, віра Христова все більше ширилась і коренилась. Народ видів і пізнав, що еслиби віра не була істинна, то би мучені святі за ню таких тяжких мук не хотїли приймати, та ні голов своїх під меч ката класти, а ще такі мученики, як Юрій святий, воєвода римского царства, любимець царский, богач превеликий, молодець у цвіту, котрому веселий вік лиш начав розвиватись! — Для того-ж церков свята і почитає єго великим, і буде єго таким почитати, доки церков Христова стояти буде.

А що молитви таких мужів у Христа безсмертного царя і Бога нашого, приемні бути мусять, сеґо певне ніхто не заперечить. Адже-ж і ми грїшні, коли нас вірний та щирий наш друг о що попросить, з якою охотою та радостею єму єго волю сповняємо, ми котрі ще лукавства світового повні! — А Господь, істочник любови не мав би свому другови, а ще такому, як Юрій святий, волю вволити? — О! молїм же того великого друга Господнього! а молїм єго особливо о просвіту нашого ума, о поправу нашого серця, котре як ті фарисеї лукаві, або ті кесарі римскі, все а все Духови святому супротивлять ся! Нас навчають, що горівка є упадком нашим і нашого народа: чому-ж ми єї не відречемось і не відпекаємось геть зо всїм? нас навчають, що лїнивство є убійником душі і тіла: чому-ж ми не возьмемо ся до праці так як другі народи, але все кажемо, що ми в Бога днів не купуємо? правда що не купуємо, але за того крадемо! — бо кожда днина є вкрадена у Господа Бога, котра без щирої, приліжної праці змарнована!

Просїм отже святого великомученика Юрія, щоби умолив нам у Спаса нашого тої дерзости, з якою він

за пізною правдою стояв! — І так як він з тог-
дашніх змієв поганого ідољства боров ся, борімо ся і ми
з наших змієв, з тов змієв піянства, котра з жидівських
куф пеклом на нас дише! — Помагай нам святий ве-
ликомученику Георгію, посадивши нас на білого і ясного
твого коня науки і просвіти! амінь!

Надруковано в книжочці «Просвіти» п. и. Житіє святого
великомученика Юрія (Георгія) зь додаткомъ трехъ пьсней въ сло-
весахъ и славу Написавъ Юрій Федьковичъ. У Львові 1873.

Друкуємо з перводруку.

Фармазони

або

як то трицять Срібнарівських господарів записало ся чортови і як то они за сім літ, сім місяців і сім неділь дуже забогатіли.

Красна і правдива повість для розумних господарів.

Видана дня 3 (15.) Мая 1873 в 25-літні роковини знесеня панщини.

І. Як вийшов Василь Нестерук з війська і що він у своїм селі Срібнарові видить.

Се не діяло ся ні в Туреччині ні в Німеччині, а діяло ся таки у нашім краю, у Галичині, у славнім селі Срібнарові, у одну божу неділеньку по полудню, зараз по святій вечерни. А на вечерни були: мельник Дмитро Складан, его жона Анна, его донька Катерина, присяжний Іван Правдарюк, паламарь, дяк, пан-отець, а більше і нікого. Бо у селі Срібнарові було аж три корчми, нівроку, і чотири шинки, а честні арендарі Гершко Смок, Мортко Більбах і Мошко Гулис давали горівки на борг, кільки лиш хто хотів. Отже-ж і потягли славні Срібнарівці, таки зараз з церкви по службі божій, просто по корчмах, жіночки їх з ними разом, а пан війт Павло Дзюб на переді, бо они, коби здорові, усігди були у корчмі перші, а виходили з неї послідні, ба навіть і права собі у корчмі робили, не аби що. Та

і де-ж їм було ліпше їх і робити, як не тут, де навіть і найбідніший чоловік мусів перед них «честь» поставити, а то не сміло бути менше ніколи, як півкварти горівки, і то доброї, бо пан вїт аби якої не пили. А пан присяжний Семен Сварливий, що за ними усігди як хвіст ходили, також иншої горівки не хотіли пити, як лиш тої доброї, а добрі люде їм єї не жаловали, бо і пан присяжний Сварливий був у них добрий, а то такий, що хоть бувало пан вїт кого і запруть до хвурдиги (арешту), так они зараз єго і випросять і вимолить, — то як же такому доброму чоловікови доброї горівки не купувати?

Лиш ті люде, про котрих я перше казав, що були на вечерни, не пішли до корчми, але сиділи собі на підданих коло церкви і балакали дещо; аж тут і станув перед ними, мов з неба впав, жвавий чорнявий чоловік, у військовім мундурі, з двома срібними медаліками і золотим хрестиком на грудях. Усі аж піби здрігнулись, як єго так несподівано узділи; але він усміхнув ся, уклонив ся гречно всім посподу, тай сказав голосно: »Добрий вечер вам! Чи не Іван Правдарюк та Дмитро Складан? — аби здорові були!»

»Аби і ви здорові, пане вояк!« відповів Складан з Правдарюком; — »ви нас відки знаєте? — не во гнів, що питаємо«.

»Хиба-ж ви мене не пізнаєте? Таже я покійного Петра Нестерюка син Василь, що єго чотирнацять років тому, до війська відобрали!«

»Тож ви Петрів син?« каже Складан дивуючи ся, — »хто би був казав, що з такого малого, мізерного хлопця та такий хлоп вибере ся? Але правда: у війську не тримали вас у одно над книжкою, як то бувало покійний ваш тато, — дай єму, Боже, царство небесне, бо праведний чоловік був! — а то бувало мені самому жаль, як то вас над книжкою мучить та мучить по цілій днині, як яку панську дитину«.

»За те дай єму, Боже, легкий супочинок! бо що би я був робив, як би був не вчив ся? У нас, як самі знаєте, поля не було, лиш городець та хата: то

на чім би я тепер жив? А так, славити Бога, вивчив мене покійний, кільки сам умів, у військо відобрали мене до жандарів, там вивчив ся ще ліпше, вислужив дві капітуляції, зложив собі файний гріш, а тепер маю за що собі поля купити, хату нову покласти і загосподарювати ся як треба».

»Який отець розумний та розважний був, такий і син вдав ся,« каже Правдарюк; »хата твоя, синку, і город у добрім пошанівку: ми там поклали одного бідного але ретельного чоловіка, аби і в хаті сидів і город обходив. Коли скажеш, то він і сьогодні випроводить ся з хати і тобі усе передасть».

»Гріх би мені було, его с хати вигонити, коли він єї чотирнацять літ мені дозирає,« каже Василь. »Я однако маю собі нову хату класти, а доки що до чого, то мешкати мемо разом; там однако дві хаті через хороми (сїни)».

»А не знаєш Анно,« каже Складан до жінки, »чи Запоточний у обох Василевих хатах сидить, чи лиш у одній?»

»Лиш у одній, татку,« обізвала ся донька его Катерина, а тут так і почервонїла, як тая калина!... »у тій на лїво; я там бігала оногди, мамі треба було...«

»Та чого так соромиш ся?« каже Анна, »таже се Василь, що тебе маленькою бувало на руках носить, та тобі бувало по книжках образки показує! Хиба ти забула, як ему раз каламар розсипала по папері та за того від мене парунів набрала ся? А відь що не забула?»

»Та бо ви, мамо, все каже Катря, ховаючись по за Анну, а тут ще дужше почервонїла, як була.

»За ті збитки,« каже Василь жартуючи, »тай за те, що я єї тїлько на руках паносив ся, мусить мені Катря теперь господинею бути. Ого, і втекла, як та пташка дика! але я завтра перепрошу».

»Не гнівай ся, Василю,« каже Складаниха, а то така несмілива та соромлива вдала ся, що годї ска-

зати. Та треба мені іти вечеряти лагодити; прийди і ти Василю, та будеш у нас за гостя!»

»Прийду, пані матко,« каже Василь поклонившись, »але аж погоді, бо мене кортить ще з честними господарями побалакати.«

Анна пішла, а Василь собі сів тай каже:

»О (каже), я нашого села і не пізнав уже за сих чотирнайцять років, від коли дома не був! Що тут таке і стало ся, пани ви мої, господарі чесні? — Таке страшнішого та поганійшого села не довело ся мені видіти на світі, а я его не трохи поміряв. А правда, що школи ще і тепер нема у селі?«

»А де-ж она?« каже Правдарюк; — »я з пару разів згадував громаді за школу, так они на мене як заревіли! як на вовка якого або на ворога тяжкого. — Ба ще чого пам не стало?! яли кричати; не доста податки великі, та жиди нас обдирають з усіх боків, але ему ще і школи забаглось, не знати на що та й по що! хйба на те, аби дармо професора платити, та дітям баки забивати?! — О так то наша громада мені за мою щирю радю подяковала!«

»То преці-ж хоть дяк учить дітей, як то бувало, ще нім я хлопцем був?« питає Василь.

»Ой учить!« аж скрикнув Складан, »таже він як день так ніч не протверізуєсь! Бувало, ще доки покійний Лука жив — то був чоловік тверезий, Богу угодний справдений слуга церкви святої! Той учив дітей і читати і співати і числа: да від коли покійного не стало, то ніхто про Бога та про книжку і не згадає. От яке то у нас!«

»А пан-отець духовний же? нічого не кажуть?« питає Василь.

»Та вже коли пан-отець їм не наговорили ся, та не наказали ся!...« каже Правдарюк; »але що з того? Пан-отцеви в очи ніби то потакують, а за плечима однако свое давне роблять, ба навіть ще і кепи бють з пан-отця. Де нема порядного війта та порядного уряду в селі, аби розумних слухали та за їх радою ішли, там і пан-отець нічого не годні вдіяти. Хйба-ж у нас пан-отець не розумний та не чесний чоловік? Та

що з того? коли такого вїйта маємо, що їх слухати не хоче! У него лиш Мортко та писарь Обдзіркевич: то его і рада і порада, у них він і днює і обїдає і вечеряє, часом навіть і переночує. От, чому у нас нема гаразду!»

»А хто-ж у нас тепер вїйтом?« питає Василь.

»Павло Дзюб; ти его знати меш.»

»Та де-ж нї!« каже Василь, »але хто-ж такого кладе на вїйта, коли він і давно ще любив напивати ся? — може не правда?«

»Та як не правда!« каже Складан; — »але як тої приповідки: які ми самі, такі нам сані; п'яницю тягне до п'яниці, а по вїйтови пізнати зараз і село, яке оно. Та, правду сказавши, і наш вїйт не був з разу такий ледащо; але від коли став жидам та писареви піддаватись, то і звели его нї на що, — бо кого би жид не підійшов та на своє не переробив? Треба дуже твердого та сумлінного чоловіка, аби его не перекрутив у свою руч.»

»Яким же-ж способом могли таки нашого, руского чоловіка, жиди так зіпсовати?« питає Василь.

»Або-ж тяжко?« каже Правдарюк. — »На сам перед підбунтує его на священика, що то нїби священик лиш на свою користь горне, і що нїби то вїйт тим понизить ся, що духовного слухати ме. — »На що ви вїйт, прошу вас?« стане ему вговорювати, »коли ви маєте кожного слухати? Що вам пан-отець? що оно таке за діло? оно повинно вас слухати, а не ви его! — Ай-вай-мір! герети? — аби вїйт попа слухало!« А так як стане погана Юда темного чоловіка піддеряти та троюдити, та ще до того то гроні ему зичити то з горівкою проклятою підходити: — от чоловік і одуріє нарешті, і піддасть ся дияволу зовсім під стричок, бо жиди-корчмарі є часто наш стричок і наша шибениця.»

»Ох се свята правда!« каже Василь, та аж ему сльози закрутились в очах, а Складан і говорив дальше:

»Найтяжше,« каже, »аби жидюга вїйта до того довів, щоб він полакомив ся якому дарункови; тогди

вже его має як на аркані, і мусить він тогди у его дудку грати, бо як ні, то грозить ему і казною і криміналом і комісіями і хто знає чим. А наші люде які? — ему про комісію лиш згадай, так і мліє зо страху, бо не знає, що праведному чоловікови і за правду комісія, хотьби і яка і відки, ніщо не годна вдіяти.»

»А вигоняє-ж війт у нас зараз о девятій годині в вечер п'яниць із корчми? — бо по інших сторонах так є, що о десятій годині корчми вже позамикані і жид не сміє нікого, хиба якого подорожного, у ню пускати. — Ся установа є дуже важна, і повинна дуже остро тримати ся, бо она від много зла та беззаконія заступає і боронить.»

— »У нас нема того,« каже Правдарюк: »та де-ж би наш війт старав ся, аби п'яниць розгонити?! Тай з ким би ему і розгонити? — хиба з тим одним поліціяном, що то вже найпустійше смітя в селі, таке, що і курки боїть ся? — Я старав ся нераз, аби і у нас лад запровадити. Коли-ж бо уся громада як стала сипіти!... А на що нам сього та того, а на що нам видатків? а се, а те! Доста того, що я нічого не міг вдіяти, а нарешті і плюнув на все.»

— »Та громаді не ходило ні о гроші ні о видатки,« каже Складан, — »але ходило їй о те, аби ніхто з корчми не вигонив. Бо як би громаді о гроші ходило, то би їх по корчмах та по ярмарках не марнували, та жидів ними не напихали. Знаємо ми се дуже добре. — Але ходім ми до дому, бо вже повечеріло і час припочити; завтра днина робітна.« — Узяли ся тай пійшли.

II. Що люде у селі говорили і що собі по закутках шептали.

Другої днини наймив собі Василь у Складана фіри, і поїхав у місто. Відти привіз собі скринь кованих великих дві і ще много усїлякого надібя. Се все позавозив він у свою стару хату край села, а скоро

розгостив ся, так зараз і став міряти свій городець. і значити місце на нову хату, стайню, стодолу, гноївню, пасіку, комору, і все, що до порядного господарства треба. Тут зараз і злягло до него народу з цілого села, а жида перші. Таке ему кланяють ся, таке розпитують ся, таке витають ся, просять з собою до корчми. Василь з кожним гречно, ввічливо питаєсь, але каже:

»Я, каже, панове господарі, і ви купці, до корчми з роду не ходжу, бо горівки і до уст не беру; великого свята треба, аби я випив склянку пива або вина. Так я се чотирнацять літ у війську жив, так і тут гадаю жити, тому вам за вашу ласку гречно, уклінно дякую!«

— »Ай вай! герети?« аж скрикнули жида, та аж посоловіли, зспраючись один на другого. А Василь до них і каже:

»Чого вам так дивно стало, купці? Хвба ви не чули, що по других краях селяне не пють, та за тото які они здорові, які багаті!... Господи! аж душа радує ся, як чоловік лиш подивить ся на таке село, чи то в Мораві, чи в Чехах, чи в Австрії, чи на Тиролю. А преці там люди і о половину таких добрих ґрунтів та такої благословенної землі не мають, як нам єї Бог дав у нашій красній Галичині. Але земля божа, бо так каже: не толоч мя п'яно, оброби мене гарно, а вроджу тобі дармо*).«

— »Герети?« кажуть жида, »як же то чоловік, котрий тяжко працює, може так жити на світі, аби порцію горівки не вишити, га?«

»А як жили люде на світі, доки ще чорт ту прокляту горівку не вигадав? або як живють тепер ті хлібороби по других краях? Таже они багато тяжше там працюють, як наші люде, а преці нема у них ні тільки спороватих, ні тільки калік, ні тільки недужих, як тут у нас; на котрого там ні глянь — жирний та здоровий та веселий, як рицарь який! а те все робить, що горівку не пють. Ану киньте ви кавалок свіжого мяса у горівку, най у ній годину постоїть,

*) гойно.

яке оно стане? — аж чорне, так перегорить. О, та горівка найбільша є отрута на світі! гірша від аршенику. Від аршенику відразу загинеш, а від горівки ходиш цілий твій вік, як не по своєму світі.»

— »Кім, Мойше!« крикнув Смок на Гуліса, тай забрали ся як вибиті і ще з далеку чути було, як шварциюркали, та плювали, та за бороди микались. Видно було, що пішли прямо до вїта, а Василь каже до людей: »Видите, люде? — аби єго хто полїном перевалив, то так не осердить ся, як аби хто на горівку яке згірне слово сказав. А знаєте, чому? бо она їм загонить христїянина і з усїм єго маєтком у кишеню, як ту дурну рибу в вершу; тому я єї не те що пити, але і видїти не хочу, і ноги мої у корчмі не буде, доки жив буду. Єї треба дужше сокотитись *), як казнї та кримїналу, бо я сам переконав ся, що межи десятїма, що свдять у казнях та у тяжких дїбах, девять запевне з причини горівки туди дістали ся. Бо де яке убїйство, де який рабунок, де яке головицтво або непотрїбство стало ся, то усе при пїянствї, усе при горівцї. О, коби то ви до мене у недїлю загостили, то я би вам таке уповїв та попрочитував, що в вас би серце зодригло ся. Да сим разом вибачайте, пани господарї, бо нинї день робїтний, та нїколи менї у бесїди заходити, а то ще маю і до пан-отця духовного пїйти і їм покїли віддати, бо так годить ся. Священики великі нїколи учать ся. то в кого-ж нам і поради́ти ся, як не у них? Они не лиш у церкві вітцї наші, але і в кождїм способї; хто їх слухає, той добре гостить і лиха не одного втече.«

Оттак говорив Василь, зібрав ся красенько, тай пїшов до священика, а люде як стануть пшкувати та горлувати! — »А се що за пан такий великий обїбрав ся нам з відкись?« крикнув Федїр Чобанюк. »Ми єго прийшли привитати яко гречного, та на честь запросити, а він нам науку давати, як дітям яким! — сякий він такий! Ми обїйдемось і без єго чести!

*) стеретти ся.

Що ми за діло таке! що у жандарях був? — Я видів і жандарів! овва!»

— »Овва!« повторив Гарасим Величко і собі; »ви кажете, а в него може нема і грейцаря при душі, та тому соромить ся з нами і до корчми пійти, бо тут випало би і ему честь покласти, а нема відки. Тільки мабуть і маєтку у него, що на нїм, та тільки і щастя, що отець ему лишив хатку і городець, а то би був ще і сїв громаді тягарем на плечі!»

— »Овва!« обізвав ся і собі Гриць Сомин, »і я служив давно у війську, та таких паничків много видів; купив собі десь у жида пару цинових медаликів, та тепер ними хвалить ся та дудурить ся, гейби який кріль! Будемо видіти, доки лиш того панства стане, чи на довго; коби лиш наш Мортко здоров та его у свої руки дістав!»

— »Ба що ви отсе, люде, кажете?« обізвав ся Гнат Лаба, чоловік ще молодий. — »Він добре говорив тай розумно. Ліпше-б ви зробили, щоби-сьте услухали, що він говорив. Хиба ви не виділи, як жида перепугались від его бесіди? — Він зовсім розумний чоловік, коби лиш і ми так! Жид дурного не перепудить ся, не бійсь! — від сьогодні моєї ноги у корчмі не буде, се аби-сьте знали, люди!»

— »А моєї тож само!« сказав Семен Нарівняк, господарь також ще молодий: »хвалити Бога, що такий чолокїк у село прийшов; буду до него що неділі приходити, аби мені що з книжок читав; се ліпше, як по корчмах волочити ся та жидівську паскуду пити. Бо мені оногди оден старий чоловік у місті показував, що сам на свої очі видів, як жид у горівку плював, а то не вже-ж на иньше, як на тото, аби людий за собов повернути та християнські душі споганити.«

Оттаке то собі у Срібнарові про Василя говорили. Одні хвалили его, що розумний та тверезий, другі знов гудили, що гордий і що до нікого не ходить, як лиш до пан-отця, до Складана та до Правдарюка, а подеколи і до громадскої канцелярії, де рахунки перезирає і письма перечитує. Війт не хотїв ему з разу на се дозволити; та він як пійшов у місто

до старости, так і виніс відти таке письмо, що пан писарь Обдзіркевич аж побілів як стіна, прочитавши єго. — Аж тут нараз у селі, як би запалив! — »Таже у нього,« каже оден, »тільки грошей, що ніхто їх не го-ден і перераховати, не то що!«

»Що ти кажеш, брате?!«
— »Таже Запоточного Маруни на свої очи виділа, що у нього грошей міхами!«

»Брате-ж ти мій! відки-ж він їх тільки набрав?«

— »Хиба-ж ти не чув, що він фармазон? Фармазони се такі люде, що душу свою чортови записують, а він їм за того, братчику, тільки грошей старчить, кільки они самі хочуть.«

— »Та як мене теперь довги та не одна біда присіла, то бим далі і за душу не дбав!« — каже другий.

— »Я сам такий,« каже третій.

— »Теперь я аж догадую ся,« каже четвертий, »що мені Запоточний оногди розказував, ще і забожив ся, що се правда. Він, каже, скоро вечер, так зараз вікна позатикає, двері позамикає, і аж по за опівніч, доки кури не заціють, з кимсь так голосно говорить, а то так, що аж хата дріжить. А книжок, каже, у нього таких, що і на віз би не забрав, не то що; а одна, каже, між ними така велика, що аж страшно на ню дивити, а чорна, чорна!... що той жук, чорна!«

»Се вже то певне від нього, шез би!«

— »А від кого-ж?! — Але як би се могло бути, коли він оногди і в церкві був, і хрестив ся, і хрест цілував. усе так само як і другі люде?«

— »Хиба-ж ти не чув, що диявол може такий туман пустити, що нам видить ся, що се він у церкві, а він собі дома сидить, та хрест святий ножем коле?«

— »Що казати не казати,« обізвав ся Гнат Сокирка, »а він не самовитий. По світі богацько де чого буває, що ми тут і не знаємо. Чув і я про ті фармазони; але нехай я в нього розуму попробую!«

Оттаке то собі в Срібнарові говорили та цокотіли, але Василь о те не питав. Купив собі добрий

кусник поля, купив обширне місце на хату і на обійстя, і став будувати ся порядно. Майстрів собі аж з міста вивів, і такі йому вже будинки попоставляли, що ока годї з них спустити, усе на швабекий спосіб: і не великим коштом, і обширно, і чисто так, що аж любо було дивити ся. Навіть пан-отець не раз приходили та дивили ся, а Складанова Катерина казала, що і в пана якого не може ліпше бути, та ні краще.

III. Як записують ся трийцять Срібнарівських господарів у фармазони.

Василь лишив Запоточного у своїх старих хатах, а сам переніс ся у нові, аж тут прибігає до нього одного вечера Стефан Притуляк, що жив з Василем ще з хлопця собі у приятельстві.

— »Гарно побудував ся!« каже Стефан.

— »Що то ще гарно,« каже Василь; — »коби ти то видів, як у Німеччині господарі побудовані, тогди би ти аж знав, що то гарно, і як то повинен кождий господарь мешкати.«

— »Боже мій добрий! а мій мусямо у таких кучах поневіряти ся, що аж души не мило.«

— »А хто-ж вам винен?«

— »А вже-ж ніхто, як ми самі; бо за ті гроші, що пропиваємо, міг би кождий з нас таку хату мати, як ти теперь.«

— »Та лиш таку? — каменницю з поверхами міг би мати!«

— »Василю! як то ми собі з малих хлопців товаришували: не сказав би ти мені одну річ, що тебе запитаю?«

— »Скажу.«

— »Ти, брате, фармазон?... люди так кажуть!«

Василь подумав чи мало, тай каже:

— »А вже-ж, нігде правди діти, фармазон; але я се лиш тобі кажу, а ти тримай язик за зубами, коли хочеш добре гостити, бо з нами, фармазонами, жарту нема.«

— »Я знаю: але не міг би ти мені хоть трохи що про тих фармазонів уповісти?«

— »Не можна!«

— А як би хто хотів з нас у фармазони записатись?

— »Якби вас було трийцять на раз, тогди можна, тогди вас прийемо.«

— І бізше би ся найшло, не то трийцять; мене багато уже просили, аби я з тобою говорив яко твій давний приятель, але я все не міг якось на тебе вдарити. Лиш одно мені скажи, Василю: як би ми записали ся у фармазони, чи можна нам якого щастя та гаразду сподіватись?

— »Такого щастя та гаразду, якого ви ще не зазнали і вашим розумом не годні зміркувати. Але треба у перед фармазонску пробу витримати.«

— А яка-ж того проба?

— »Сім лїт, сім місяців і сім неділь по фармазонских заповідях жити.«

— А они тяжкі?

— »Такі легкі, що їх може хто небудь сповнити.«

— А багато є тих заповідий?

— »Десять; але на них треба присягу зложити.«

— У кого?

— »У нашої старшини.«

— А де-ж она?

— »Де єї треба; і тут може прийти.«

— Коли?

— »Коли схочете; навіть і в отсю неділю, що прийде.«

— Приклич єї, братчику; я не журю ся, що не буде нас трийцять. Нам біда так уже доїла, що нам усе одно, хоть і зараз гинути. — А якже-ж ми зможемо від тебе довідати ся, коли і як і що?

— »Як мене у неділю у церкві не буде, тогди знайте, що маєте до мене усі о півночи прийти, і там у оттій світлиці на мене ждати. Посвіту там не буде, але того ніщо, за те не дбайте. А скоро учуете, що вдарить щось у хаті три рази, як клевцем у ковало,

тогда нічого не бійте ся, але уходіть у отсю світлицю сміливо, вам і волос з голови не спаде, за те я, Василь, тобі ручу. Лиш ніхто не сміє з вас тої днини трунку якого там небудь і покушати, бо то справа велика і важна, і мусить зовсім по тверезу робити ся.»

— Тож приходити у неділю о півночі?

— »Як лиш мене рано у церкві не буде.«

— Слово?

— »Фармазонске слово!«

Оттак зговоривши, пішов Притуляк собі в село, бесідував там крадьки то з одним то з другим, радили ся, ще ходили то сюди то туди, а Василь сів собі коло стола, думав довго, читав щось, писав, нарешті зібрав ся і пішов до пан-отця, де довго бавив, а як вийшов, пан-отець післав за Складаном і за Правдарюком і також довго з ними радили ся. А у неділю досвіта поїхав Василь у місто.

Днина була дуже красна. Народу було у церкві много. А як повиходили, то Притуляк такий уже рад був, як би его хто на сто коний посадив, бо Василя не було в церкві, а він знав, що се за знак. З одним, з другим переморгав ся, пошептав, відкликав ся, а Гершко та Мортко та Мошко не можуть передивувати ся, що се має значити, що нині вже і сей не це, і той нї, і той і другий і десятий і двацятий і трицятий нї, а Гершко аж скричав: »Ай вай, вус-е-дус! чому ти нині не береш горівки, Тимку? га? — а ти Федоре? — а ти Якове? — а ти, Грицю? — таже ти бувало, ще нїм до церкви підеи, калатнеш собі півквартирки? — ну?«

— Коли мені так сьогодні упало, аби я не пив! мовить Тимко Крук, господарь сердитий і відважний.

— »Герсти? чому не пив? — Ви слухаєте одного дурня, одного смаркача, що оно каже, аби не пити? — Оно, нївроки, зовсім таки дурне та божевільне, що оно так каже; оно хоче собі на пана стати: ну ну, най ему; а ви таки будете господарями, як і були.«

— А як би, Гершку, і нас раз закортіло панами бути, що би з того було? відозвав ся Федір Антоняк, один з найбіднійших господарів.

Господи! як не осердить ся наш Гершко! та як не трісне ярмурков до помосту, аж лопнуло! »Ти паном бути? ти? пянюга? що і сорочки доброї на плечах не маєш? — ай-вай-мір гішайн! — герсти, Сури? — Чуєте, пане війте, що оно єму дурне рохкає? — а шварц-юр на того мишігене смаркача, бо оно вам такі дурниці у голову набило! — а шварц-хулем! — Руш собі з корчми, дурню, бо тобі зараз голову розвалю!»

— Аби-сьте свідомі люде, каже Федір, — що се послідний раз моя нога у корчмі була! Тепер я аж знаю, що Василь правду говорить! Бувай здорова, корчмо, та хоть у землю западай ся!

На оттаких бесідах зійшла ціла неділенька свята. Жиди аж ніжили ся від злости а трийцять срібнарівських господарів сходили ся собі у Василя Нестерюка, у новій цобитій хаті, Стефан Притуляк перший. А що вже найбільше усіх дивувало, то було те, що межи ними явив ся і Дмитро Складан і Іван Правдарюк і ще не один з таких господарів, що ніхто би ся не був по них і надіав, аби они хотіли свою душу у нетрудне записувати. — А диви-но ся, подумав собі тогди не один з тих бідних, — богачів кортить ще більше забогатіти!

Тимчасом надійшла північ, аж тут і чують усі: дзвіньк! дзвіньк! дзвіньк! мов би хто великим клебцем у ковало тричі вдарив. Тут всі так і зжахнули ся, а Правдарюк каже: »ходім люди! що буде, то буде!« От і пішли усі у ту світлицю, що Василь учера Притулякови призначив.

Світлиця та була велика і обширна. Вікна були віконницями зачинені, а у середині стояв стіл, чорним сукном аж по саму землю покритий. На столі стояв великий желізний хрест, а перед хрестом велика чорна книга, на книзі велика желізна рука, по правім боці хреста спорий мішок срібла, поміш з золотом, і великий пшеничний хліб, а по лівім боці старецька торба, кайдани і стричок. За столом стояв Василь, як найкрасше по жандарски убраний, з двома металиками і золотим хрестиком на грудях, з великим пером у ру-

ках. На право і на ліво від него стояло двоє людей, один чорно, другий біло убраний, у довгих плащах (мантах) аж по саму землю, наличмани на лиці, капелюхи з великими косицями на голові, у того білого серп і сніп у руках, а в того чорного кайдани і великі ключі. У перед стола, на ослоні, стояла трунва (домовина), а на трунві лежав меч і купецкі важки на вхрест. Тих трийцять людей, що увійшло, стояли ні живі ні вмерлі, так перелякли ся, а Василь промовив до них, але не зараз:

»Мир вам всім! не бійте ся, люде; тут вам і волю з голови не спаде! Будьте дерзкі, будьте сміливі, будьте відважні! — Хто хоче великого щастя досягнути, той муєть і велику душу мати, а перед усім по правді гадати, по правді робити і по правді говорити!»

Василь умовк, а той, що біло був убраний, також промовив, та так уже глухо якомсь та дивно, не наче є під землі:

— Тут чути скверну душу; Николай Пасічний пив сьогодні горівку.

»Де він?« запитав Василь: »де Николай Пасічний?«

Другі, котрі там були, пхнули єго на перед, а він так і впав на коліна та й каже:

— »Єй-Богу моему, одну лиш порційку! і то якомсь не хотячи; я гадав, що се ніхто не буде знати!«

— »Ми усе знаємо,« сказав той, що чорно був убраний, »перед нами годі і чорне під нігтем затаїти! Видиш там ту домовину? — ми єї на тебе принесли, неправеднику! Вагов зважить ся і мечем зміряє ся кожде лукавство чоловіче перед Господом Богом, живим на небесіх і на землі, і страшним у ярости своїй!«

— »Простіть мене грішного!« ледви промовив Пасічний.

— »Остатний се раз простить ся тобі, чоловіче!« промовив той біло убраний, — »а усеї, кільки вас тут миром господним зійшло ся, аби знали і добре собі тямили, що у нас жарту нема! Вік чоловічий є дуже

короткий, як те сонне видіне, ніколи в нім жартувати, ніколи его марнувати, а про вічність треба дбати. Она довга, она безконечна! Горе тому, і опять реку: горе тому, хто сей вік на те не поверне, аби вічність свою ущасливити!»

— Хоть чорт, а так красно говорить тай правду говорить! подумав собі не один з тих, що там були. А той чорний каже:

— »Ви прийшли записати ся у фармазони. Що оно таке є, ті фармазони, не можна вам сказати, аж доки не перебудете проби: сїм лїт, сїм місяців і сїм недїль. Через той цілий час маєте наших десять заповідий фармазонских так остро і сумлїнно сповняти, як би се о жите або о смерть ходило! бо знайте: хто їх додержить, той буде мати за сїм лїт, сїм місяців і сїм недїль більше гроший, як оттут на столї видите, а до того ще і здоровле, і вік довгий та честний, і веселість, і хлїб, і добро. Да хто з вас тих заповідий не сповнить, а то з цілої душі і з цілого серця не сповнить, того жде — а дивїть що: торби старецькі, неволя, а нарешті стричок і шибениця! — ви знаєте, що в нас жарту нема!»

— »Слухайте-ж добре, люди,« сказав той біло убраний. »Аби-сьте відтак не казали, що не чули або не вирозумїли! Ми, як казано, жарту не знаємо! Жите людске страх коротке, а перед Господом Богом зважуть ся діла наші вагою справедливою і мечем острым ярости божої зміряє ся беззаконїє ваше! Слухайте-ж! і ще раз кажу: слухайте!»

— »І я вам кажу: слухайте!« повторив чорний, а Василь узяв чорну книгу, поцілував хрест, поцілував желїзну руку, а книгу отворив і став читати:

»І. заповідь фармазонска:

Кождий фармазон повинен заповіди божї і заповіди церковні так докладно виповняти і хоронити, як би се єму вже грїб був укопаний і домовина утесана.

Що неділі і що сьвята повинен він з жінкою, з дітьми, слугами, робітниками, одним словом з усею своєю челядю рано і в полудне до церкви ходити, і зверхність духовну слухати, почитати і поважати.»

— »Присягніть, що так ділати будете! сказав на голос той у чорній одежі.

— Присягаємо! сказали всі на голос, піднявши руки до гори.

— »По такій правді вам Господи Боже допоможи!« промовив той у білій одежі.

— »Аміль! відозвали ся усі, а Василь читає далі:

»II. заповідь фармазонска:

Через цілий час проби, то є через сім літ, сім місяців і сім неділь не сміє ні один фармазон ніколи трунку ні напитку уживати, окрім чистої води і молока. У корчму не сміє фармазон і ногою ступити, бо то є дім скверний. А понеже жид є найтяжший ворог фармазонского товариства, то не сміє ні один фармазон з жидом ні в гандель, ні в торг, ні в контракт, доста того: ні у яку справу заходити, доки у фармазонскої старшини не завідає ся і від неї позволіня не дістане.»

— »Присягніть, що і сю заповідь сохрانية, і то без усякої хитрости, без усяких мудронців, по божому сумліню!« сказав той у чорній одежі.

— Присягаємо! сказали всі.

— »По такій правді нам Господи Боже допоможи!« промовив той у білім.

— Аміль! сказали всі, а Василь читає далі:

»III. заповідь фармазонска:

У твоїй хаті, у твоїй коморі, у твоїх стайнях, у всіх твоїх будинках, у цілім твоїм дворі і обійстю має завсїгда така чистість і такий лад бути, і так усе у порядку стояти, як мав би ти що днини якого царя

до себе у гості сподівати ся. Бо фармазонский дух бруду і нехлюйства ненавидить, і з своїм гараздом там не поверне і не наверне, де ся заповідь не храниць ся.»

— »Присягніть, що так буде!« сказав чорний.

— Присягаємо! сказали всі.

— »По такій правді вам Господи Боже допоможи!« промовив той у білім.

— Амінь! сказали всі, а Василь читав далі:

»IV. заповідь фармазонска:

Кожний чоловік сотворений до праці. Без неї ходить чоловік як не по свому світі, і яко блуден і чужинець на сій землі. Лїнивство є мати усего беззаконія і злочинства, для того повинен кожний фармазон у всяк робітний день без устанку і широко працювати. Земля, котру тобі Бог дав під руку, повинна бути так оброблена, як царский який город, і на пядь єї не сміє у тебе лежати без ужитку, аби ти до неї рук твоїх не приложив. По сему пізнасть ся дух фармазона, і благодать Господня буде на землі.»

— »Присягніть, що так ділати будете!« сказав той у чорнім.

— Присягаємо!

— »По такій правді вам Господи Боже допоможи!«

— Амінь! відповіли фармазони, а Василь читав далі:

»V. заповідь фармазонска:

Кожний фармазон сподіває ся, жеде і просить у Господа Бога раю світлого. Аби сего доказати і на сій землі назнаменувати, обовязаний є кожний фармазон справити собі великий город з усякою городниною, великий сад з усякою садовиною і велику пасіку з добрими улїями. Тим розводить фармазон рай на сему світі, до чого він сеїнічим союзом і сеїнічною присягою обовязує ся.»

- »Присягніть!«
— Присягаємо!
— »По такій правді вам Господи Боже допоможи!«
— Амінь!

»VI. заповідь фармазонска:

Кождий фармазон вірує у слова святого апостола Павла, що тіло християнске є мешканем Духа сьвятого. Для того повинен кождий фармазон тіло своє чисто і хайно посити, що днини умивати ся і чесати ся. Він повинен старати ся, аби, чи в пістні, чи в скоромні дні, страва его, о скільки мож, була добра і поживна. Нероба не варт і тої землі, що єї толочить; но хто так щиро і приязно працює, як фармазон повинен, той варт з своєї праці солодкости зажити, ба навіть до того і обовязаний.«

І на сю заповідь присягли усі, як на передні, а Притуляк Стефан і подумав собі: Ага! аж теперь зачав справді по фармазонски говорити; я знав, що се так буде, бо і пани великі так роблять, а пани, чув я, також у фармазони записують ся. Теперь і я знаю, чому то є багато таких панів, що нічого не пють, окрім води. — Оттак собі думав Притуляк, а Василь читав далі:

»VII. заповідь фармазонска:

Кождий фармазон вірить і повинен вірувати, що: як тіло християнске є мешканем Духа сьвятого, так дім християнський є мешканем того тіла. Для того повинен кождий фармазон на сам перед старати ся, аби собі дім добрий, обширний, вигідний, з високими світлицями, з великими дверми і вікнами побудовав. У кождім фармазонскім домі повинен бути комиц, а не сміє і один рік минути, аби собі фармазон який новий господарский будинок не прибудовав, або хоть

не поправив. Він і его уся челядь повинна свій нічний припочинок у порядній, добрій постели мати, а найменше кожного місяця повинен собі фармазон у свою світлицю яку оздобу справити, н. пр. образ святий, зеркало, начини, ослін, стіл, скриню, мисник, коверець, ручник, скатерть, подушку і таке инше. Сего всего дух фармазонський вимагає і по сему буде фармазона пізнавати.»

І на се присягли усі, а Притуляк собі гадає: Се вже зовсім таки фармазонска' заповідь, бо я чув, що ті пани, котрі у фармазони вписують ся, мусять що року будувати ся, або щось такого, а що місяця мусять собі щось нового у дім справити, бодай що там небудь, а то би їх той фармазонський дух і стермезував. Та най но, що Василь ще далі читати ме, бо я ще не одного догадую ся. От Василь і читає далі:

»VIII. заповідь фармазонска:

Усі фармазони, кілька їх лиш є у яким селі або у яким місті, повинні що неділі і що свята по святій вечерни зійти ся до одного з своєї старшини, і то на переміну, раз у одного, другим разом у другого, а третим разом у третього. Тут має кождий за рядом перед цілою фармазонскою громадою сповістити, що він за цілий тиждень робив і зробив, і яка ему добра гадка до голови прийшла. По нараді має старший або науку яку давати, або книжку яку добру читати, або правила фармазонські вияснювати і викладати. Наука про управу землі, про пасіку, про сад і про огород має усїгди тримати ся, а годину перед розходом мають для забави усїгди красні пісні співати ся.»

На се також присягли усі, а Притуляк собі думає: І се зовсім по фармазонски, бо так і ті пани фармазони роблять. — Василь читає знов далі:

»IX. заповідь фармазонска:

Жінка і діти кожного фармазона повинні також по заповідях фармазонских жити, бо кожний фармазон яко голова дому і господарства, має власть до того їх присилувати, хотьби і карою. Слуги свої повинен він також до честного життя наклоняти, а діти свої усі, чи хлопці чи дівчата, від шість років до школи посилати. Де школи нема, там повинна фармазонска старшина зараз иншим способом о науку дітий постарати ся.»

І на се присягли усі, а Притуляк собі гадає: А хтож такий буде у нас діти учити, як не Василь? — Я вже знаю, що старшина се на его плечі всадить; на такого-ж бо і варт!

Василь читає далі:

»X. і послїдна фармазонска заповідь:

Цїлковитої радости може чоловік сподівати ся аж у царстві небеснім, а тут має старати ся, заслужити собі на нього і до нього приспособляти ся. Тому закані кождому фармазонуви гучні гулянки і шумні забави, бо они істинну радість і істинне щастє людске толочуть, котре то щастє є духовне, щастє науки і мудрости. Тому повинен він свої весїля, хрестини, похорони і празники у малх товариствах, без пїятик і без гуку обходити, і у своє товариство лиш таких людей брати, котрі так тверезо і чесно живуть, як він сам жити повинен і мусить. Людий, котрі пють, хоть би то були братя або родичі его рідні, має він уникати і від них утїкати, бо нічо' не може чоловіка так борзо до згуби привести, як люде, котрі пють. Людей, з котрими пристаєш, дуже вибирай собі, фармазоне, і найрадше тримай ся своїх фармазонских товариств; радости і утїхи шукай у духовній науці, у добрім статку, у добрім биті, а розривки і відводи по трудах твоїх у співі, у добрих книжках і у нарадах з розумними і честними твоїми товаришами.

Одно най тобі ніколи з думки не сходить, фармазоне: ти жиєш на те, аби на сему світі рай розводити; тому є твоя повинність, кожного року одного або двох товаришів до фармазонського товариства привернути, а то лиш таких людей, по котрих можна поправи сподівати ся.»

І на сю заповідь присягло уєїх трийцять господарів, а той у білій одежі каже:

— »На се усе, що ви присягали, покладіть ваш палець в отсю книгу, на сім літ, сім місяців і сім неділь. Як сей час мине, то можна буде кождому з вас або у фармазонах лишити ся, або виступити; на се не силувана річ.»

Усі підписали ся, а той чорний промовив:

— »Слухайте і уважайте! Ви вписали ся тепер у фармазонску книгу, то значить: або до вічного і великого щастя, або у вічну пропасть і нужду до кінця живота вашого. Радісно буде і нам, видіти вас щасливих, але як котрий прогрішить против заповідий наших, того же і очікує страшна, престрашна кара і нещасте, бо ми, як я вже казав, жарту не знаємо, бо ми на жарт на сему світі не жиємо. Уважайте! уважайте! і ще раз кажу: уважайте!«

На сі грімкі слова зажурили ся нові фармазони, і не одному закрутили ся сльози в очах. Але той у білій одежі і промовив до них милим, благим голосом:

»Не журіт ся, фармазони; наші права здають ся з разу лиш такі тяжкі, а відтак, найдалі за місяць, такі вам легкі та милі здавати ся будуть, що аж радісно у вашій душі вам буде. А щоби вам Господь Бог допоміг, поцілуйте єго святий хрест яко знак спасенія і сю желізну руку, яко знак желізної, твердої волі. Лиш волю желізну а добру мати і з путя доброго збити ся не давати, то Господь Бог Ісусе Христос вам допоможе! — Приступіть, фармазони!«

Усі приступили, поцілували хрест і руку, а той чорний каже: »За сім літ, сім місяців і сім неділь нас тут другий раз уздрите, з карою або з нагородою, як хто собі заслужить. А на той цілий час кладемо вам за фармазонску старшину: першого Ваєнля Не-

стерюка, другого Івана Правдарюка, а третого Дмитра Складана! Слухайте їх у кождім ділі яко би нас самих, бо з ними дух фармазонский.»

— »А теперь одпускаємо вас з Богом і правдою!« промовив той білий. — «Мир вам і Боже вам допоможи! У добру путь, фармазони, і не журить ся! — Старшина лишть ся тут!»

Усі пішли мовчки. А по дорозі, уже далеко від Василювої хати, промовив Стефан Притуляк:

— »Мене братчики, як би хто обміняв! і гадка у мені инша і душа инша, і я зовсім инший чоловік, як був. Мені здає ся, що я другий раз на світ народив ся.«

— »Ми всі так!« сказали фармазони, і розійшли ся по домах.

IV. Що далі у Срібнарові робить ся, як Гершко Смок занедужав, що они з вїйтом Павлом Дзюбом урядили, і як їм штука вдала ся.

На другий день і через цілий тиждень було чимало галасу та крику у селі, тай таки і плачу та лаяня чимало, бо усі жінки трицятьох фармазонів мусїли мастити та мити та білити, що аж курило ся, а їх господарі припрятавали по коморах та шобах, чистили по стайнях та задвірях та подвірях, а мітли та віники мали ся в роботі, що аж упрївали замітаючи, та хаючи по всіх усюдах, а то так, що і мишиній дїрці не пропекло ся. Декотрі жінки, котрі розумні були, то і слухали своїх господарів як закон божий велить, але котрі дурні та божевільні були, нуж лаяти ся та сварити ся з чоловіками, а наренті і плакати та голосити. Але бо фармазони не дарма желїзну руку цілували; що сказали раз, то так і мусїло бути. Они чули від своєї старшини, що сей світ а людский вік ні на жарт анї на фрашки данпї є чоловікови від Бога, то так они і справували ся, а за три дни виглядали їх домівства і ціле їх обійсте що й до закуточка чисте та харне, як у якій церкві, а у кождій

хаті було як у краснім віночку, що аж образи святи на стіні усміхали ся і мило поглядали на усю челядь в хаті, бо кожде, чи мале чи велике, було у чистих сорочках, і одіж на них чиста, хоч нераз полатана і стара, бо так кожний господарь приказав і так мусіло бути. — »То не сором,« казали фармазони, — »що одежина стара і полатана, аби она лиш чиста і не подерта.« Отже мусіли жінки що суботи і латати і мити і хайти, як перед великднем, бо чоловіки казали: у мене кожної неділі великдень!

Доки се у селі так діяло ся, і другі срібнарівські господарі, котрі ніщо не знали, не могли надивувати ся, аж тут і стала ся тревога у селі: Гершко Смок захорував, і то так нагле та дуже, що аж за лікарем у місто післали. Жидівки так Гершка обсіли, так вейкають ся та в груди кулаками товчуть ся, аж тут і надбігає пан війт, Павло Дзюб.

— А що там, пане Гершку? ви хорі?

— »Я уже вмерло, нівроки!« ледви промовив Гершко.

— »Та що се вам, Гершку? Мені скажіть, таже знаєте, що я ваш приятель! що вам?«

— »Ви ще питаєте, що мені? Я добре рахувало... учера трийцять мужиків не пило у мене і пів квартирки горівки... Ай-вай-мір!...«

— »Та Бог з вами, Гершку! про трийцять дурнів ви ще собі будете орендаром, як і були; не бійте ся!«

— »Герсти? трийцять дурнів!... а ви знаєте, яка то утрата мені через цілий рік? — Найменше три тисячі ренских на рік! Ай-вай, ай-вай!...«

— »То де би? що ви кажете?«

— »Герсти его? хіба Гершко Смок не вміє рахувати!... Я то ще дуже мало сказав, три тисячі!... а то мені все наробило той Василь Нестерюк, бодай би було свою голову там уломило, де пак було.... Веймір!...«

— »А з ним не можна би що врадити? Я як схочу, то его і сліду тут не буде, не то що!«

— »Суре, дай пану вйтову а гіт бромф! Ану, як би тото, як? Прошу вам! мені вже зовсім легше стало! ну?»

— »Не журіть ся ви тим, Гернику! ми з нашим писарем уже говорили. Буде усе добре. Оттак видите —«

— »Ай-вай! дивіть ся, хто тото приїхав, ще і з двома жандарями? може то вже за ним, нївроки? пять відер горівки зараз вам тут кладу! Ідїть борше, та питайте ся, чого они приїхали! біжіть, прошу вас!»

Вйт вийшов на двір, а той пан, що на бричці, питає :

— »Де тут вйт мешкає?»

— »Я є вйт; що панови комісареви треба?»

— »Писарь де?»

— »У канцелярії.»

— »Ходіть, покажіть нам! а зараз цілу громаду екликати, аби як найборше зійшла ся до канцелярії з податковими книжками!»

Вйт лиш побілів як стїна, але що було робити? мусів розказу комісарского слухати. Пішли усі до канцелярії, а громада тим часом сходила ся. У канцелярії бавив і комісарь довгий час: то закликав сего або того господаря до себе у середину і пересмотрював его книжку, то випитував дещо у присяжних і тягнув із них протоколи, а нарешті вийшов до громади тай каже :

»Громадо! на вашім начальнику і вашім писари находить ся велике опуканьство. За тото-ж, і доки вийде більна комісія, бере ся їх обох під арешт у місто, а ви тим часом маєте слухати пана присяжного Івана Правдарюка, яко вашого начальника. А ви знов, Іване Правдарюку, маєте громаду провадити чесно і законно, як цїсарске і краеве право велить, а до помочи дає ся вам Василя Нестерюка, яко чоловіка письменного і розумного. Громада срібнарївска дуже збідніла і підупала через свій нерозум і свою ледачість: для того старайте ся ви оба усіма силами і по божому сумліню, на праву дорогу єї навести, а уряд

цісарський і краєвий дасть вам всяку поміч, якої вам треба буде.»

Оттак сказавши, поїхав комісар. Жандарі у-брали війта і писаря у ланцушки і попровадили у місто, а Правдарюк так каже до громади:

— »Панове громадо! нині робітна днина, тому ідїть собі кожний до своєї роботи, а у неділю, по службі божій, маєте тут усі зійти ся мені на розказ і на пораду! — Я іду до пан-отця і буду їх просити, аби також ласкаві були, у неділю межи нас прийти! — З Богом же тепер до роботи, господарі, а аби мені ніхто у корчму не повернув, бо буде караний!»

Так і розійшли ся усі.

— »Се біда!» казали п'яниці.

— Ба се добре! казали фармазони: — якби се давно уже так, то не було би такої нужди у селі, і Срібнарів стояв би тепер як яке німецьке містечко.

V. Який порядок заводить Іван Правдарюк у селі, і що с того було!

У сьвяту неділеньку по службі божій зійшла ся ціла громада таки на цвинтари коло церкви, а Правдарюк так промовив до них:

— »Панове громадо! Чули ви оногди самі, як цісарський комісарь назвав нашу громаду ледащою, опи-лою, підупалою, а ми мусїли на наш сором мовчати, бо він правду казав. Але те мусить інакше бути; бо як так і далі піде, то чекають нас торби старецкі, че-бає нас те, що будемо вічними жидівськими наймитами, попихачами, ми і наші жінки і наші діти нещасливі.

»Самі знаєте, як несподівано се стало ся, що мене вашим начальником настановили. Але коли вже так стало ся, то скажу вам, що я гадаю правдивим вашим начальником бути, а не вашим рабом або жидівським слугою. У моїй тяжкій начальській службі не знаю я ні брата ні свата, ні кума ні сусїда, а знаю я лиш Го-спода Бога, своє сумліне і цісарські закони, і сего три-

мати ся буду по такій правді, по якій я хочу на Христовім, страшнім судищи оправдати ся.

»Начальник у громаді значить тільки, що господарь у господарстві, що отець своїм дітям. І як отець той затратить свою душу на віки вічні дияволу і пеклу, котрий свої діти не тримає в руках, не доводить до доброго, тим більше ще начальник недбалий і поблажливий. Благість на лукавство значить тільки, що олій на огонь а смола на пекло; на лукавство треба желізної волі і немилосердної огрози, бо, як каже приповідка: »на круте дерево крутий клин, на гірку хоробу гіркий полин.« Так і я гадаю начальствувати, аж доки не побачу, що ви опам'ятали ся, що ви схаменули ся, що ви відвернули ся назад від тої вічної пропасти, над котрою висите. Слухайте-ж тепер добре, що вам кажу, аби-сьте відтак не казали, що не чули мого розказу. Мій розказ є:

»Перший: Кождої неділі і кожного свята має мені кожний господарь з усею своєю челядею на службі божій і на вечери бути. Дома сміють ся лишити лиш діти до шість років і одна старша особа для дозору дому. Хто сего мого приказу не послухає, за тим посылати буду. А коли з вас хто скаже, що я не маю права до церкви силою гонити, то єму тільки скажу, що я маю право кожного господаря і громадянина на розказ призвати, і то там, де мені воля. Отже мені воля, у неділі і свята коло церкви съвятої розказ вам давати, длятого мусить мені кожний до церкви ставити ся.

»А другий мій приказ такий: Чи то в неділю чи в свято, чи в буддень, і чи то в зимі чи в літі, мають мені корчми о девятій годині в вечер замикати ся. Кого по девятій годині найду у корчмі, того дам до арешту, а другої днини буду остро карати. Другий присяжний і оба поліціяни мають також право, о девятій годині з корчем вигоняти, і хто їм супротивить ся, то однако як би мені самому. Сего мого приказу так буду остро тримати ся і єго доглядати, що, если би мені громада супротивила ся і о девятій годині не хотіла з корчми уступати, я жан-

дарів з міста на поміч призову, бо до того маю право, і громада буде мусіла відтак їх платити, бо они пусто не ходять. Уважайте-ж, громадо!

»А щоб ви собі не гадали, що я так лиш говорю, аби говорило ся, то вам кажу і даю знати се: Василя Нестерюка старі хати наймив я і випорядив яко арешті, з ґратами, з замками, з желізом, як арештам право. Там також і вартарка *) громадска, і будуть на тій вартарці що неділя і свято оба поліціяни, а що будень усїгди оден, і они мають право, на корчми, на огонь, на чистість і порядок у селі так уважати, як би я сам. На поліціянів становлю від сьогоднішної днини Семена Нарівняка і Івана Василика (они були оба фармазонами), і маєте їх у службі однако слухати, як би мене самого. А ви два знов слухайте сюди: Тяжкий се обовязок на вас кладе ся, але і добру плату за тото від громади дістанете, бо порядний поліціяни єї варт, і вельми варт. Бо без доброї поліції нема ні порядку ні огрози в селі, а доброї поліції нема знов без доброї плати, бо на поліціянів мають ся класти порядні, розумні, тверезі, жваві і сумлінні, а при тім дерзкі люди, аби не они п'яниць, але п'яниці їх бояли ся, а таких людей варто і треба порядно заплатити. Правда, що смітя, пустих дручків, неробів, лайдаків, найшло би ся і за дешеву плату; але з такими хіба такий начальник буде доволен, котрий сам як они і котрому про гаразд громади байдуже.

»На сей раз маєте від мене сї два острі прикази; від нині за тиждень маєте мені тут до дальшого розказу бути, а не ждїть, аби я за вами посилав! — Тепер з Богом, панове громадо!»

Оттак говорив Іван Правдарюк до громади, аж тут виступили і пан-отець духовний, котрі ще перше прийшли були, у перед громади і так промовили:

— »Любимі діти! Сей розказ нового вашого начальника буде вам здавати ся острый, але він дуже, дуже потрібний. Як би були перші начальники з-разу так робили, то не були би ви такі нещасливі та бідні,

*) де вартівники перебувають.

як теперъ єсьте. Дякуйте-ж Господу Богу, що ви такого начальника дістали, і слухайте его, як діти вітця доброго, бо він лиш вашого гаразду хоче, а не вашого зла. Христос син Божий сам приказав, пачальства добре слухати, і Він вас благословити ме і дасть вам силу до доброго, хоть оно з-разу і прикре здавати ся буде. Слухайте-ж, любимі, слухайте-ж, а самі побачите, що то на добре вийде.»

Оттак промовляли пан-отець, і громада розійшла ся. — Тої неділі і половини тільки людей у корчмі не було, що бувало давно, а Гершко Смок як се узрів, так таки тої неділі і вмер, і жиди его вхопили на візок, тай повезли до міста на окопище. Не міг, сирота, таких нових порядків витримати, от і вмер собі, ні-вроку. Але Іван Правдарюк, що сказав, то і зробив, не вважаючи на Гершкову смерть, ні на клопіт других жидів, що собі з журби та жалю і пейсики пообривали і лаiali і плювали і скаргами грозили, та хто зна якими тяжкими процесами: кождої а кождої днини, чи в буддень чи в неділю або свято, мусіли корчми о девятій годині в вечер замикати ся, а він сам до півночи дозиравав, аби кого не покортіло, другий раз у корчму вернути ся. Але не кортіло якось нікого; бо девять п'яниць сиділо уже в арешті, а двом чи тром з тяжкою бідою пропекло ся, котрих закортіло було, громаду против нової установи бунтувати: бо Правдарюк хотів їх від разу до суду відставити, та ледви їх громада випросила. Та то лиш того одного вечера так було; бо на другий день усі п'яниці єму дякували. — »О, святила-ж би ся єму та мудра голова!« казали, — »нині і здорові ми і охочі до роботи, і гроші не протратили, як то бувало, що другої днини годі і голову піднести було від пустого жидівського болота та проклятого дурману.«

VI. Що діє ся на другу неділю у славнім селі Срібнарові.

Другої неділі було народу у церкві набито, а то так, що трета часть навіть і помістити ся не мала де,

це сто що. А пан-отець і промовили по службі божій до громади: **Православні християни!** Видите, любими, як то мило та любо Богу молити ся і єму служити у купі разом? Не здає ся вам, що Дух святий над вами усіма возносить ся і вас на крилах своїх до Отця небесного подвигає? Не ліпше-ж так, як по корчмах валяти ся та дияволу служити? Бо корчма то є церков диявола, де єму лиш служат і єго призивають. А той ворог людского рода до чого чоловіка приведе? — до крайної бідности, до довгів, до жидівської неволі, до злодійства, убійства, криміналу, шибениці, а що найгірше: до розпуки серця, душі, сумління, а та розпука сто раз гірша смерті і шибениці, бо она є пекло на сій землі, она є отрій вічний, нашої душі, она огонь незгасающий! — І чи-ж не мусить п'яницю, чи раньше чи пізнійше, а чим пізнійше тим гірше, пекельна тая розпука обгорнути, коли собі лиш подумає, що через одно жидівське болото, одну жидівську паскуду, і жінка єго у поневірках, і діти єго і голі і голодні і неодіті і неогріті, і хата і поле не єго, бо за довги у жидівських уже зубах? О, покайте ся, люди, покайте ся! опамятайте ся, ще доки час, бо потому вже за пізно буде! Коли за себе самих не дбаєте, то змилуйте ся хоть над дітьми вашими невинними, бо як завтра доведе ся їм з жебрачними торбами чужі пси дражити, бо як завтра будуть їм чужі пси ніжки об'їдати, і чи-ж ні? — Жид, що забере усе за довги та за горівку, не буде милувати ся над сиротами вашими бідними, але в зимі, о найлютіїшим морозі не дасть їм навіть і приступити до своєї хати, аби заморожені ручки загірті. А жид сам буде за вашу кров, за ваші гроші, у пшених дворах та покоях мешкати, та вами, голими і голодними рабами, послуговати ся, гірше як ті чорти грішниками у пеклі!... Оттак пан-отець духовний промавляли, і не одному сльози як горох по лицю покотили ся. А як вийшла громада на двір і стала до розказу, то Іван Правдарюк так до них промовив:

— »Панове громадо! Прийшло письмо від уряду, аби школу конечно запровадити, хоть най що там буде. До війта прийшло запитане, чи маємо уже громадский шпихлїр, і що ми думаємо робити, аби касу позичкову у нас запровадити. — Як же кажете, громадо?»

— »А нам же школи на що? закричало кілька голосів; — обходили ся до теперь без школи, то можемо і дальше.»

— »Они нас не питають, чи нам єї треба чи не треба, а кажуть аби була, бо дадуть нам екзекуцію!» каже Правдарюк.

— »Тож добре,« каже Семко Маланюк, найбільший пияюга у селї, — »школа як школа; але на що-ж нам ще шпихлїря?»

— »А не дай Боже голоду, то хто тебе з цілим домом годувати буде? — може Мортко Більбах або Мошко Гулис?» запитав Правдарюк.

— »Ба най они блохи годують, не мене!» аж закричав Маланюк; — се вже правда, що шпихлїр би здав ся, бо за голод ніхто не може ручити; а позичкова-каса ще борше би здала ся, бо жиди зачали вже собі такі процента правити, як сама істовина. Та вже таки і не хочуть давати більше; а тут податки ідуть, а тут не одно. — Василь Нестерюк читав нам оногди не одно і про шпихлїрі і про скринки позичкові, і то все мудро та розумно, але відки гроша взяти? а на початок треба конечно гроша, без того не обійде ся.»

— »А кілька-ж ти думаєш, щоби гроша треба на початок?» питає Правдарюк.

— »А вже-ж,« каже Маланюк, — »треба би на будинок та на асекурацію найменше дві тисячі. Теперь же треба би на школу що найменше три тисячі, то вже маємо пять тисяч. Відтак на позичкову скарбону треба би також три тисячі, аби початок зробити; отже-ж маємо вісім тисяч. На koniec же-ж, як самі видите, треба і на дїм божий гадати, бо вже і крізь дах зачинає чурити як крізь решето, і дзвінниця похилила ся, і одно, і друге! я на се рахую також дві тисячі; — отже-ж маємо вже десять тисяч, а відки-ж їх узя-

ти? Бійте ся Бога! чи вже хочете, аби ми у світ пішли! чи що такого хочете з нами зробити?»

— »Я не хочу, Семку, аби ви світа ловили!« каже Правдарюк поважно і без ярости, »я лиш хочу, аби ви мене вислухали, бо і я знаю де-що рахувати, не лиш ви. Отже слухайте мій рахунок, а слухайте добре та уважайте! — Се є так:

У року маємо 52 неділі. Принустім, що кождої неділі пропе господарь у корчмі 30 крейцарів: то винесе через цілий рік 15 зр. 60 кр.

Теперь возьмім 20 свят у року, що не в неділю припадають, також по 30 кр., винесе 6 р. — кр.

Теперь великдень, різдво і празник у року, найменше по 3 р., робить 9 р. — кр.

Теперь випаде кождому господареві у року найменше одна оруда: чи то хрестини, чи весіле, чи похорон. На таку оруду я рахую лиш 6 р. — кр.

Теперь не собі господарь у кождий будень рано за 2 крейцарі, а в вечер за 2 крейцарі горівки: буднів маємо у року 290, то винесе на рік лиш 11 р. 60 кр.

Теперь же-ж і у жінки така дупа, і она собі гадає: коли чоловік може випити рано і в вечер по порції горівки, то можу й я! — Отже-ж робить на рік також 11 р. 60 кр.

То чинить на рік усього: 59 р. 80 кр.
т. є. майже 60 р.

Теперь же маємо у нашім селі 378 нумерів (осад), отже-ж пропиває ся що року у Срібнарові не богато: лиш звиш 22.600 р. — А щоби ви не казали, що я взяв може жидівску крейду, то рахуймо лиш половину того, от лиш ту одну дурничку, то одно ніщо: 11.300 р., кажу вам: лиш одинадцять тисяч, триста реньских. — Се вже чей не скажете, що за богато рахував!...«

— »Ох, Божечку-ж ти наш!« крикнула ціла громада, як оден.

«А пану Семкови Маланюкови за багато тих десять тисяч на громадське добро викинути; то ліпше жидам 11.300 р. за дусте болото, за проклятий одур, за пекольну смолу ухати? — О люди, люди! чи вас уже жиди зовсім так тою горівкою зачмелили, що ясну як сонце правду не можете пізнати?»

— »Панове громадо!« аж крізь плач закричав Семко; »вірні християне! душі божі! послухайте ви мене, одного послідного п'яницю у селі! Як стоїть осьде церков Господня, і як стоїть осьде душпастирь наш дорогий: так увійдїм усі у дїм божий і присягнїм на три роки, коли вже не на цілий вік, що тої пекельної смоли не візьмемо до уст наших, — то будемо мати і церков нову, і школу, і скринку позичкову, і шпихлїр громадський, і честь, і здоров'є, і славу на цілий край, і що самі загадаємо! — Що-ж ми не можемо собі за 33.900, кажу: трийцять і три тисячі дев'ять сот ринських справити і запровадити? Ходїм панове громадо, і зложїм присягу перед Ісусом Христом, що з дияволом бороти ся будемо до остатної нашої сили! — За мною, панове громадо, кому ще душа і жінка і діти милі!»

Як раз увалила ціла громада у церков святу. Пан-отець узяли присягу від цілої громади; а як громада присягала, то усі плакали, і пан-отець навіть заплакав як мала дитина, тай кажуть:

— »Любимі діточки мої! Як ми тут з радости плачемо, так святі ангели плачуть тепер з радощів перед Спасителем нашим Ісусом сладолюбивим, котрий, споглядаючи на нас, благословить нас десницею своєю! О любимі діточки Христові! ви не знаєте, яку утіху, яку радість ви таткові нашому небесному завдали, а дияволу кілько смутку та нужди! — О, стережіть ся его, екоотїть, аби вас знов не під'юдив, аби він вашу нинїшню святу присягу не зломив а відтак ще глибоше у пекло не попав, як мали передне уже у него потавати!»

«Важко діжде того ворог божий і людський!» сказав Маланюк; — »таке ми претці люде якісь, не

собаки, і душу маємо в тілі, а не суку пару. Бога будемо благати, а Він нам допоможе!»

— »Амінь!» благословили пан-отець. Громада розійшла ся весела собі як на великдень, пійшла по домах, а пообідавши на прохід у поля. — Лиш Морткови Більбахови не було весело; бо як єму уповіли, що в церкві стало ся, так жінка єго Хуна і зійшла з розуму. Не могла, видно, сердешна тих 33 тисяч, що мала їх уже як в кишени, через свою захланну душу пересадити. От і відвезли єї до Львова до шпиталю.

VII. Що діє ся далі у Срібнарові, і як фармазони собі живуть.

Тиждень і другий жиди ще сиділи тихо, не казали нічого. Усе гадали собі, що се франки, і що люде знов таки зачнуть пшти, як давно пили. Але як узріли, що се таки не жарт ані франки, то они гай барилки в руку, та по хатах як з якою колядою. Але-ж бо і вдала їм ся штука!... Мошко Гудне сирота загубив аж оден патинок, так єго Гриця Пшеничного жінка коромеслом від хати гнала, а другі жінки також з коромеслами та з вінками стояли коло воріт, та лиш ждали, аби котрий жид навернув ся; були би єму воду освятили, не бій-сь! Але жиди потямили, що »погано Тетяно!» а они гай до Правдарюка. — »Ай-вей!» кричать — »пане війте, ратуйте, они нас хочуть убити!»

— »Де? у корчмі?» питає Правдарюк.

— »Ні, не в корчмі, але по домах! Ми пішли до них як до людей, з честію, з горівкою, а они до нас з вінками та з коромеслами нівроку довгими, як оттой журавель в вашій керниці! — Прощу вас, кажіть їм що! — ну!»

— »Я їм що маю казати, коли они право мають, пускати в хату або не пускати. Але вам я скажу таке, що як підете мені ще раз коло хат з горівкою, то вас дам до арешту, се аби-сьте знали!»

— »Ей-вей, ей-вей!« заридали жиди, — »а коли бо они нам дуже страх богато гроші винно! Най нам хоть гроші віддадуть!...«

— »Я людям сам казав, аби вам гроший не віддавали, аж доки суд на те не розсудить! каже війт, — бо ви пияним людям не смієте гроші зичити ані векслі від п'яного брати. А коли хочете без суду обійти ся, то спишіть мені на папері, кільки хто в вас узяв, так я уже смотрити буду, і тогди аж скажу вам довг віддати, як переконаю ся, що ніякого шахрайства не було. От так!«

— »Герсти?«

— »Не герштикайте ви богато, але руште домів, а то я вам зараз покажу, як з начальником в селі обходити ся. Не гадайте, що я вам Павло Дзюб!« — Жиди зібрали ся як огонь, тай повезли ся по корчмах собі.

Богато би було тут вам що уповідати, як то жиди шукали собі усілякої напасти та ключки, то на Правдарюка, то на Василя, то на громаду, то нарешті на пан-отця: як то они їхали до міста та подавали усілякі скарги, та хто зна що, на тих трех: як то они писали до Львова та до Відня, як нарешті і комісія виходила, та ніякої провини не найшла, а жиди ще муєли комісійні кошта платити: як потому прийшла для громади похвала від губернії, та і від самого преосвященного митрополита зі Львова і то, на письмі; як подавав Мошко Гулис Лаврикову Марцю за патинок, і як его в суді ще злаяли добре та казали, що лихо робила, що его віником по плечах хоть раз не потягла. Але то все ви собі можете і самі зміркувати, як то було, а я вам ще лиш розповім, як собі наші срібнарівські фармазони жили, що они робили і як они заходили ся. А то так они заходили ся:

Горівки і жадного трунку не хотів ні оден з них і до рук брати, бо і уся громада так. По празниках не волочили ся, а коли пішов хто, то лиш до церкви святої, аби на боже дати, а зараз по службі божій собі домів. А коли прийшов хто до них на празник,

то они єго дуже мило прїймали, але горівки не смів ніхто, і свої навіть у хату нести, не аби що.

У неділі і свята був кожний фармазон у церкві а то з усїм домом. Прийшовши з церкви святої і побідавши, припочивали всі, а припочивши, ішли до своєї фармазонської старшини: раз до Правдарюка, раз до Складана, а раз до Василя, бо Василь уже був жонатий, а з ким — то чей угадаєте. Жінки і діти ішли також усїгди з своїми чоловіками; тут минало їм ціле пополудне, як одна година, на милій розмові та на читаню, бо Катря навчила ся читати, то вже такі їм штуки вичитує бувало з книжок, що і забавиш ся і насмієш ся і жалуєш, чому то вечер ще хоть у двоє не довший. А що між иншими кожній дуже цікаве було, то те, як Катря їм читає, як то треба їсти варити, аби страва і смачна і поживна була, і не много коштувала. А ся річ тому їм така цікава була, бо фармазони дуже на те уважали, аби страва поживна і порядна на їх столі була, бо так їм припис казав, не так як бувало, що жінка поколотить там що небудь і поставить на стіл, гей тій собаці, якихсь помий. Тож і не дивниця була, як чоловіка бувало по такій страві за горівкою тягне.

Коли жінки так бавили ся, то чоловіки бувало з своєю старшиною у другій світлиці на радї та на розмові. Тут кожний оповідав, що він цікавого за цілий тиждень зазнав, що покмітив, що уважав, а як хотїв котрий з них що нового доброго у себе запроваджувати або зачинати, так тут зараз і уповів, і всі радили над добром кожного, як би над своїм власним. Потому розказував їм Василь, що цікавого по світі діє ся, а відтак читав цікаві і добрі книжки або учив їх на таблиці рахувати, до чого усї дуже цікаво і охочо брали ся, бо знали, що не вмючи добре рахувати, годї теперішними часами і на світі так прожити, аби не бути ошуканим.

Оттак промине бувало ціле пополудне, що і не знаєш де, а скоро зачне смеркати ся, так Василь зараз ліру в руки, тай вийдуть усї у сад або до другої світлиці до жінок. Тут як зачне Василь на лірі гра-

ти, як заспівають усі!... аж світ звеселить ся! — Співають бувало і світських і набожних пісень, і жар-тобливих, і про давних князів, і яка то слава була давно у рускім краю. — А ліру мав Василь добру, не з тих дрантивих, що лиш на одній струні, але мійску, таку як в Швайцарії та в Італії панп на них грають, на шість струн, що бувало як заграє, то не треба тобі і троїстих музиків. Діти бавлять ся бувало окремо собі в саду аж до вечера, а відтак ідуть з бабками домів.

А що школи у селі ще не було, то другі діти, котрі здібні були до школи, так хлопці як і дівчатка, від шістьох літ аж до дванадцятьох, ходили що днини рано і пополудни до Василя вчити ся. А він так то знав леґоцько та приємно вчити, що діти у него за місяць більше знали, як у другого би за три, а як прибіжуть бувало обідати домів, так від обіду і в заводи знов до Василя. Навіть і менші діти, що не час їм ще було учити ся, біжуть бувало або носять їх до Василя у сад, бо він там такі штуки, та іграшки та забавки був повпроблював, що діти аж гинуть за ними, а при тім і вчать ся, і самі не знають, як і відки они сеґо вже та того навчили ся.

А Катерину бувало дівчата, і то ті великі, роєм обсядуть, бо она усілякі шитя та вишиваня та мережки та ткания та забори знала, то так єї бувало і стануть просити: Катрусю-серце, покажи нам ті уставки, або ті заплічки, або те, або друге! — а Катря мила та добра була, все їм покаже, а они за нею так і цереймуть відразу!... Чого они там не понаучували ся!... і на папері ніхто того не сплише. Та не то ще, але і їсти готовити їх навчила, і то такі усілякі приправи, що они аж самі дивують ся, яке то все не дороге а добре. Часом бувало і їмость добродійка межі них прийдуть, та їм ще красні шитя та мережки покажуть. А часом заберуть їх до себе, та показують їм, як то і білий хліб красно спечи, і житний і усіляке святочне печиво, і прасованє, і одно, і друге, і заохотили так дівчат, що кожда собі красний, прекрасний зільник або квіточник коло дому справила. Які-то вже там

квітці пренищні та прекрасні у тих їх горідцях не бували!... Повяжуть їх бувало у китиці, та при неділі або при сьвяті понесуть до міста, то вже і грошики є, а за одно літо тільки собі їх кожда дівчина наскладає, що вже собі покупили і залізка до прасованя і усілякі знаряди до вшиваня і не одно пинше.

А у Катериці питають раз дівчата: — »Катре« кажуть, »чому се ти така і свому чоловікови і усім мила та приємна, що тебе усі люблять?« — А Катря їм каже: »Се невелика штука, сестриці; дши треба не лінувати ся; ану умивайте по ви ся що днини, зачешіть ся що днини красенько, уберіть ся чистенько та спрятненько, ану чи не будуть вас усі любити?« — Про хати Катря вже і не згадувала нічого, бо у кожній фармазонській хаті було так чисто та прибрано, як у раю яким, а як прийде бувало неділя або свято, то не інак, але що твій великдень!... так то вже чисто та прибрано скрізь, аж сіяє, аж уликує ся! А образи вже красні та прекрасні були у тих фармазонів у хатах!... як у церкві якій! А що вже миски та начине препишне! а що основи мальовані красні! а що скрині та коверці! а що постіль убрана!... і не сказати, яка то скрізь красота!... А на сволиці у кожного псалтирі та часослови, та евангелія та акафісти, та усілякі книжки добрі!... Бо хоть фармазони і не знали читати, то діти їх знали, а хлопці як сядуть бувало коло вітця собі у світлиці, та як стануть читати, то аж годі наслухати ся, такі то божі слова красні вичитують, та усілякі мудрі річи. Думав-бись, що то ангели обіли вітця небесного, та ему приглаголюють та припівають.

Оттак то жили ті срібнарівські фармазони. Але-ж бо і завзяті були то люди за себе! Своїх десять заповідей так бувало хоронять, як ока в голові, а працюють бувало, працюють, що аж десятий піт з них ллеть ся. За тото знов у неділі як повбирають ся, і самі і їх челядь, і діти і усі, що були в домі, та йдуть до церкви, то що той мак у городі!... таке тото гарне та пинше! Бувало подорожні люди аж стають та дивлять ся, та й самі не ймуть віри, чи се руске

яке село, чи се з неба на землю впало. Не те ще, але й з сусідних сіл та з міста приходять люде дивити ся, як на чудо яке. Та і було на що дивити ся! — бо у Срібнарові вже і церков нова, як монастирь який, з позолоченими хрестами та з новими великими дзвонами, що як бувало гукнуть, то аж на третє село чути, — і школа нова, гарна, а шпихлїрь як який цісарський магазин, і громадска канцелярія, а то все таке нове та красне, що ока годї спустити: дивши ся бувало і не надивши ся.

А фармазонів було в Срібнарові не трийцять уже, але близько триста. Бо хоть перні фармазони нічого нікому не вповідали, то котрі були розумнійші люди, то зараз потямили, що тут щось є, отже і стали допитувати у тих людей, на котрих вже мали око, що они не дарма сходять ся усе до Василя Нестерюка. А фармазони і не таїли ся, але кому варт було, так зараз і признавали ся, а як назбирало ся уже трийцять нових, так старшина фармазонска їх під присягою у своє товариство приймала. Таким способом уросло оно таке велике, що ніхто би був і не сподївав ся такого. Про се дізнали ся якось і сусідскі села, та гай призивати Срібнарів »село Фармазони,« або »село Сріблороби.« Але срібнарівці за се ні раз не гнівали ся, але ще і собі за славу се мали, що їм другі завидїли. Бо як тої приповідки: »Тогди добре, коли, як чоловік лягає, одного ворога має, а як встає, то два; бо у негодного нема ні одного.«

А ніхто вже так не радував ся, як той Семко Маланюк. Ходить собі бувало помежи громаду, сам у рантуховій вишиваній сорочці, у прекраснім жупані, у шапці з кримских смушків, узявши ся по під бокп як який князь, тай каже: »Панове громада! панове Срібнарівці — або, як нас там назвали, Сріблоробиці! — Видите ви се наше село Срібнарів — як его призывали — Фармазони? видите ви ту нашу нову церков, нову школу, нову громадску канцелярію, новий шпихлїр, видите?»

»Таже видимо!« кажуть люде.

— »А видите ви ті ваші доми нові побивані, з високими парканами, з великими вікнами, з світлицями на двоє, з алкірями, кімнатами, помостами, димниками, крижевими дверми, голубниками, новими мійськими воротами? — видите?»

»Видимо.«

— »А видите ваші сади, городи, пасіки, ставки, земники, стайні, повні комори, здорові воли, швабські коні, видите? Се все — окрім Бога милосердного — маєте подякувати мені! тому п'янозї остатньому, що жида єго бувало п'яного патинками у лице б'ють, та, як не має за що пити, з корчми тручають! — О, Боже добрий, аж встид і сором мені, як собі лиш нагадаю! — Як би я вас був трохи не мусом потяг у церков божу до присяги, чи було би се усе? говоріть!»

Оттак бувало пишуть ся Семко, а люди єму при-такували і дякували, бо у єго словах було трохи й правди. Але громада про тото добре знала, що має у перед дякувати Василеву, відтак Правдарюкови, а і доброму прикладови тих трийцятх перших срібнарівських фармазонів, що, як собі постановили раз завзято, з диявольської власти висвободити ся, так і висвободили ся, а то так, що самі собі аж дивували ся. Але просили они горячо і сердечно Господа Бога, рук докладали, п'яньства уникали, і Господь милосерний їм допоміг.

VIII. За сїм лїт, сїм місяцїв і сїм недїль.

Як за сей час Срібнарів виглядав, то уже знаєте, і тут ще лиш тільки скажу, що з тих вісім срібнарівських корчем уже і одної не було, а з жида таки і запаху ні, бо всі повтікали то в місто, то по таких селах, де ще люде дурні були, і по корчмах тратили і маєток свій і добро і гаразд і честь і славу і душу і здоровле і царство небесне. Лиш два села, що були близько Срібнарова, пішли за добрим прикладом ще таки зараз з разу, отже зіслав і їм татко небесний свою благодать, і стали розживатись і богатїти однако

як Срібнарівці, чи як то їх там жартом звали — Сріблоробці. А Сріблоробці не попускали ся і на волоє своєї установи, а то так, що ту стару Копитникову Марцю, котру на єї нещастє приєслувано раз на празнику у поблизькім селі випити порцію араку, чи вишнику, туй-туй що з села і з громади не вигнали. І то би були таки вигнали, та аж пан-отець мусіли за ню просити, а хоть і впресли, то однако не було вже їй провітлої години у селі, бо хто єї лиш уздрів, так зараз і гойкав на бабу, як на якогo вовка, та жидівскою шанкою прозивав. А до того села, де єї приєслували, ніхто би бувало на празник був не пішов, хоть би єго рубав був!

Оттакі то люде божі та завзяті зробили ся ті Сріблоробці! сираведлпві, істинні Русини! — А Василь Нестерюк каже одної неділі до тих перших трийцятьох фармазонів, котрих для ріжницї від новаків та отцям и призвали:

— «А знаєте ви, братя, що від нинї за тиждень буде тому сім літ, сім місяців і сім неділь, як ми у фармазони вписали ся?»

— «Та вже?» кажуть усї дивуючи ся, — «а нам здає ся, що тому лиш рік або найбільше два.»

— «Бо так то мило час при роботі та тверезотї минає!» каже Василь. — «Я і сам не думав, що речинець приходить, аж тут і впало вчера письмо, аби ми тої і тої днини, тої і тої години у ночі зійшли ся так, як тогди перший раз тут у мене. І наказує старшина остро і на сумїне, аби кождий з нас приніс і увесь свій готовий складаний гріш, і ті книжки, що я кождому ще з разу поробив і заєдно провадив, і у котрих списаний стан цілого маєтку, тогдїннього і теперїшнього, і з довгами і зо всім.»

— «Добре,» кажуть фармазони, «ми прийдемо.» Отже і зійшли ся усї на свій час, о півночі, усе так, як то перший раз було. Аж тут і вдарило три рази, гейби великим молотом у желїзо; фармазони перехрестили ся, і пішли усї у протївну світлицю, кождий з них як найкрасше убраний, бо так Василь казав, і в кождого книжка у руках, а у назусї явний вузол

чогось, що так віддуло ся, як який добрий бохонець хліба. Оттак они увійшли у ту світлицю.

А у світлиці було усе так, як першого разу, лиш що було дві помостині виважені і великий глибокий гріб укопаний, а коло гробу стояла та сама трунва, що перше на ослоні стояла. Фармазони уклонили ся старшині, а той у білій одежі так промовив до них :

»Мир вам, братя! У сім літ, сім місяців і сім неділь витасмо вас тут у друге, а то лиш задля того, аби вас переконати, що наше слово сповнило ся, і що ви, як будете жити по заповідях наших, за той час щасливими будете. — Стефано Притуляку, подай сюди твою книжку! Як ти записував ся у наше товариство, то мав ти поля два морги, хатиночку, що не варт була з-повна і 10 ренских, а на те усе 75 ренских довгу у жидів, і то все за горівку. Нині маєш чотири морги поля, хату у вартости 400 р., пару волів, дві корови, паєку і сад, у хаті усякого прибору на 100 р., ти і жінка і діти убраня на 200 р., коло дому усякого начиня і варстату, у шпихлірі 12 корців хліба, у громадській позичковій скриніі готового вложеного гроша на 150 р. — а те чи не все було би сьогодні у жидівських кишнях? А там у пазусі що маєш? 200 р. готового гроша на пару коний і на віз новий, кований; ми се усе знаємо. Отто-ж твій маєток, що ти найбільшійший був у селі; а другі фармазони мають і у двоє і троє і у четверо більше. — Теперь ми вас усіх питаємо, і то на ваше сумління: дотримали ми вам нашого слова? є ви щасливі? не маєте ви більше грошей, як у отсім мішку на столі? На сумління кажіть!»

— »У двоє більше,« відповіли усі.

— »А теперь би ви раді знати, хто ми?« — запитав той у чорнім. — »От хто ми!« — На се скинули оба фармазонскі старші свої наличмани і довгі плащі, а фармазони пізнали теперь — ану угадайте, кого? — свого сільского съвященника і одного цісарского урядника з міста, родом Русина. Боже, що засоромили ся тогди фармазони!... А пан-отець кажуть до них :

— »Видите ви, люде добрі, які ви невірні? Уперед, нім ви у фармазони вписали ся, кільки я вам наказав ся, та наговорив ся, та напросив ся: покиньте і покиньте раз ті корчми і ту горівку, а будете щасливі і багаті і здорові і черстві і славні! — Хіба-ж ви мене послухали? — піли і піли і пропивали ся, аж доки до того краю не пропили ся, що не дбали в решті і душу свою чортови записати, аби лиш було за що далі пити! Щасте маєте, що хоть на молодого але розумного чоловіка трафили, котрий мені се зараз і вповів. А я читав знов у одній німецькій книжці правдиву одну історію, як то давно десь, у Швайцарії аж, одно село було дуже розпило ся і також хотіло чортови записати ся, і яким способом оден молодий чоловік їх виратував і від п'янства і від гадки проклятої: а то таким самим способом, як ми вас отсе. — Тяжко нам було, діти любі, вірте нам, що тяжко! наличманн на лице брати та комедію перед вами грати, але для спасеня душ ваших і для щастя вашого ми і на се поважили ся, бо виділи, що инший спосіб не помагає і що ви забобонам більше вірите, як людям ученим і слову божому. Бо фармазони є дійсно в світі, але не є то такі люде, аби чортови записували ся, але є то такі люде, що чортови опирають ся, чим лиш можуть, а найбільше тим, що ніщо не пють, що церков божу і заповіді господні шанують, гри та гульки де справляють, у одно учать ся правди і книжки добрі читають, а аби їх не кортіло по корчмах ходити, собі порядні і вигідні дома будують, вигідно живють, а розривки собі у роботі і у поряднім господарстві шукають, усе так, як ви сих сім літ, сім місяців і сім неділь робили і старали ся: ддятого можете сміливо фармазонами звати ся, і собі ту назву за честь мати. — Другим разом вам більше за них уповім, а сям разом лиш скажу вам, що чорт не прийде вам ні на роздорожище гроний давати, ні до п'яного двора або замку, бо має він помічників ще ліпших від себе, а се таких, що дуни ваші на векслі хапають та грин ваш, на котрий ви тяжко працюєте, за п'яне болото видають. Ото є ті чорти видимі, котрі на ваш крі-

вавий крейцарь чатують і на спасеніє вашої душі засїдають, як той кіт на миш. Ви вже знаєте, хто они є, і стережіть ся їх, бо, як святе письмо каже: ворог не спить, але дивить ся, кого би пожерти. Отже-ж сокотїть ся, діти, сокотїть! Гірше огню єго сокотїть ся, аби знов вас з праведної дороги не звів!»

— «Не трафило ся! каже Николай Пасічний, але скажіть мені, пан-отчику, відки ви знали, що я тої днини пив порцію горівки? Таже ви се не могли знати, поки сьвіта! — мені се і до нині з чуда та з дива не сходить!»

— «За се вже мене питай», каже Складан, виступивши на перед: «се мені вдало ся якось вивідати, і я пан-отцеви зараз уповів, бо я і Правдарюк усе знали, нам пан-отець уповіли, ддятого то і ми казали записати ся чортови.

— «Ба, Господу Богу небесному! аж скрикнув Притуляк, — Господу Богу, не чортови! Чорт най щезає від нас і від вас хрещених та держить ся тих, що по корчмах ходять та єму на жидівських векслях підписують ся, а від нас єму засї! — Але скажіть мені, прошу, на кого сей грїб і ся домовина?»

— «Се я вже вам скажу, панове фармазони,» промовив Василь, — «лиш прошу уважно послухати! — У сій домовині спочиває уся срібнарївска, наша, руска і людска біда, а ми єї сеї ночі, задля празника нашого великого фармазонського, хочемо у сей грїб на віки вічні поховати і запечатати, аби там спочивала до страшного суду божого. — А кого кортить на ту нашу руску і людску біду ще у останне глянути, то най відхилить віко і подивить ся.»

— «Се вже я! крикнув хтось з за плечей, — я маю до того перше і передне право! Я, Семко Маланюк! Ану, яка тота та руска біда, най хоть ся на ню неживу подивлю, та ще їй хоть на прощане межі очі плюну!»

Так ренетує Семко, та як був собі хуткий та цікавий, так і кинув ся до домовини. Отвирає — аж там повно всїляких мір та мірок, та порцій та фляшок корчемних, а одна повна ще горівки. Семко бриз аж

назад зо страху! — »Агі!« каже, — »таже се справді руска та людська біда! Пек, та цур їй, та осина їй на темні дні! Таже се, їй-Богу! та порція, що я бувало з неї у проклятого Гершка пю! — А се тота сама кварта, бо я єї добре по отсему значкови пізнаю! — О і відки-ж ти, Василю, таке діло запонав?«

— »Або-ж се велика штука?« каже Нестерюк. — »Як виносили ся жиди з нашого села, так я всі міри поскупував у них, умисне на сьогоднішній наш фармазонский празник. — Робіть тепер »з ними, що хочете!«

— »У землю з препроклятими!« кричить Семко, — ану, братчики, сюди, та запечатаймо їй гріб, а Морткова Хуна заспіває їй вічну пам'ять, бо і так кажуть, що она у Львові у шпиталю нічого не діє, як лиш »вічная пам'ять« співає у одно; то нехай же сій біді таки буде »вічная проклятая пам'ять!«

— »Проклята їй пам'ять!« закликали усі фармазони як оден, тай поховали людську, руску і срібнарівську біду. А пан-отець промовили: »На віки віков!«

— »Амінь!« сказали всі та і розійшли ся щасливі та веселі, що позбули ся на завсїгди своєї біди. — Поможи, Боже, так усім христіянам!

Слівце до честних руских селян.

— Двацять п'ять літ власне минає, милі братя, від коли за волею найяснійшого монарха знесена у нас панщина. Тяжкі то часи були перед двацять п'ятьми літами! Гірше тих волів в ярмі робили люде, та коби то лише дла себе! така праця, що дла себе самого робить ся, є і мила тай в хосен чоловікови. А треба було робити дла пана, нераз лютого пана, що не мав змилованя над бідним чоловіком. Тож зітхали ви нераз тяжко тай гадали собі: Боже милосердний! Коби то раз

тая панщина устала, яке би то добро було на світі! І за ласкою Божою устала вже панщина, і вже давно устала; — а єсть же добро на світі? Ви не їсте анї ліпшої страви як есте за панщини їли, анї не ходите в ліпшій, одежи як тогди ходили, анї не мешкаєте в ліпших хатах як тогди мешкали, про инше вже і не кажу. А чому се так? Таж як би ви той час, що давнїйше робили для пана, на себе ужили або пішли на зарібки, а ті зароблені гроші зложили: то би такої красний грїш був, було би і податки чим заплатити, і на школу дати, і можна би ліпше з'їсти і красне убити ся і поряднїйшу хату собі поставити. Але гроші не складають ся, тільки йдуть до жида, за горівку. Пили, правда, люде і передше, та не так як нинї; бо що дня то більше корчем по селах та по містах, та від того і що дня більше ґрунтів люде тратять, котрі жида та Німці закупають, а люде наші йдуть с торбами по світі. Отже час би вже раз опам'ятати ся, і не тратити маєтку свого та ще і спасенія душі своєї; а щоби ви знали добрі люде, як маєте робити, аби вам ліпше було на світі, то ми вам пишемо книжочки, с котрих великий будете пожиток мати, як схочете послухати того, що у них написано є. Не жалуйте видати кілька крейцарів на таку книжочку, бо ви з неї навчите ся, як кількадесять ба і кількасот ренских узискати можна. Читайте-ж їх собі, коли вмієте, самі, а як нї, то дайте їх діточкам вашим, щоби прочитали, або і кого чужого о тоє попросїт!

Сю книжочку видаємо в той день, в котрий припадають двацятьпять-літнї роковини знесеня панщини. Двацять п'ят літ — се великий час в житю чоловіка, котрий за кожду часничку здасть колїсь рахунок перед Богом! Читайте-ж сю книжку пильно, і поступайте так, як она вам радить, щоби, як других двацять п'ять літ мине, і ви і діти ваші і внуки ваші більше добра та гаразду мали нїж ви тепер!

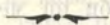
Оповіданє се є перерібною повісткою Г. Чоккого »Das Goldmarchendorf« приладженою до життя руських селян. (Огоновскій: Історія літерат. II. (2) стор. 655.) Було воно видане перший раз у Львові д. 3 (15) мая — коштом і заходом тов. »Просвіта«. Перший наклад, 3000 приміри, розійшов ся через не пілий рік, так що р. 1874 вийшов уже другий наклад у 5000 примірників. І сей наклад вичерпав ся, так, що р. 1900 видало тов. »Просвіта« се оповіданє Федьковича третім накладом у 8.000 примірників.

Репродукуємо на основі перводруку з тою лише зміною, що пропускаямо слово »глава«, яким в перводруку означено поодиної устуні. В другім і третім виданю пропущено »Слівце до честних руських селян.«

Казка

за одного стрільця та й за одного опиря.

Був тото собі раз стрілець, та дуже любував ся у стрілецтві, так любував ся, що его бувало ні свято ні неділя дома не тримають. Але Господь Бог собі гадає: чекай, навчу я тебе, як тото у свята та в неділі ходити на стрілецтво! — Але святий Юрій, що до него всі стріліці молять ся, покмітив се, що Господь Бог хоче того стрільця провчити, та й каже до Господа Бога: »Боже,« каже, »даруй тому стрілцеви! хоть він і ходить у неділю на польоване, та все він тільки гріхів не годен наробити, як щоби до корчми ходив!« »І сотну часть ні,« каже Господь, — »але найно; я вже знаю, що з ним зроблю. —

Але пішов одної неділі той стрілець знов собі на стрілецтво, аж тут Господь так дав, що заблудив у лісі. Ходить він, ходить, блудить, блудить, аж тут его уже і ніч посідає. — »Що тут своїй бідній голові робити?« — гадає собі: — »се мене Господь запевне за неділю покарав! — (а тут нема вже і на набій пороху у розі, не то що) — якби мене теперь вовки або медведі напали, щоби я робив? — по дій ся Божа воля! іду, куда ноги понесуть, та гадка поведе; мені теперь уже однако.« — А тут так потемніло, як у розі, що хоть жменями потемок бери.

Іде він тим лісом, що вже іде, іде, що іде, аж тут дивить ся — посвіт! — »Богу святому дякувати,

гадає собі — буде хоть де переночувати!« — Приходить ближше — дивить ся — хатка! — дивить ся у вікно — аж у печі огонь горить, а на припічку сидить собі дід такий черленецкий як кат, та люльку курить. Стрілцеви аж страшно зробило ся від того діда; — »але все одно,« гадає собі, »раз мати родила, раз треба гинути; піду в хату. — Коли мене дика звірь у лісі не з'їла, то чей і дід не з'їсть.« (А сам так зголоднів, що ледви стоїть).

Ввійшов він у хату.

»Добрий вечер, дідику!«

»Добре здоровля, синку!«

»А не приймили би ви мене на ніч?«

»А ти-ж хто?«

»Та я, дідику, так і так, — (та й починає розповідати, як то він стрілець, як то сьогодні пішов на полюване, як в лісі заблуdiv, як сюда зайшов, гет, кожде).«

»Та щож, синку, (каже дід), я би тебе і нагодував, — бо знаю, що-сь голоден — і підночував би тебе, і все, але-ж я опирь, та мушу йти зараз по опівночи у твоє село за ділом. А скоро я йду, так зараз і хатка моя падає в землю, то і тебе би взяла з собов. Не могу, синку, тебе приймити, хоть бих рад.«

»Ей, змилуйте ся, дідику! — просить стрілець.

»Не могу, синку.«

»Що схочете, дідусю, то вам дам або вам зроблю, лиш дайте що поїсти, бо і через поріг не перелізу, такий голоден!«

»Гм,« — (каже дід), — »а послухаєш мене, синку?«

»Що скажете, то вас послухаю, лиш дайте їсти!«

»А будеш носити той мій боклаг через цілу ніч за мнов по селу?«

Стрілець дивить ся, аж то такий боклаг, що може у три ведрі. Але щож мав на решті робити? — як то кажуть: голод не брат, а у страха очи великі.

»Та вже буду за вами, дідику, той боклаг носити, що буду з вами робити, лиш давайте борше їсти, а то

ще прийде з голоду лопнути, на сміх та на публіку усе му православному стрілецтву.»

»Та щож, хлопче — каже опирь, — було тобі у неділю не йти стрільчити, бо неділя на то, аби Бога милосердного хвалити, та від праці припочити, а не дія того, аби лісами гримати ся та корчмами товчись, от що.»

»Та се вже послідний раз я неділю Божу зневажив — каже стрілець — за того-ж буду і ото ваше боклажиско двигати; а теперь давайте їсти, бо се вийшло з жарту, а я тут гину. Давайте борше!»

Дід засміяв ся, пішов у стіл, виймив хліб, виймив ще там що, та й каже до стрільця: »Сідай же теперь, та харчуй, бо зараз підемо, опівніч не забудь.»

»Лиш най добре попоім« — каже стрілець, »так зараз і підемо. Але скажіть мені, дідику, на що вам оттого тілького боклага у село брати? — хіба на горівку?»

»Ні, синку, на людску кров; таже я тобі казав, що я опирь.»

»Казали, дідусю, но я із голоду і не вислухав добре. А се з котрих ви людей мете кров ссати?»

»Будеш видіти; та лиш не розпитуй богато, але їж борше, бо запізнимось. Уже і так опівніч минула.»

»Ще лиш одно скажіть мені, дідику: ви мете до кожної хати повертати?»

»А вже-ж до кожної; лиш то біда, що до кожної мене не припускають.»

»Якже то не припускають?»

»Ходім борше, бо мені ніколи,« — каже опирь, завдав стрільцеві величезний свій боклаг на плечі, та й пішли. А хатки якби і не було на світі, так десь пропала; звичайно — опирева хатка, тай годі.

Ішли они, кілька йшли, опирь на перед, стрілець за ним, аж тут дивять ся — село. Приходять близше — стали — дивить ся стрілець, — таж се то село, відки він сам. — »Дідику,« каже, »таже се наше село! се озьде удови Гарбузихи крайна хата у селі!»

»А вжеж« — каже опирь — »або що?»

»Та й з неї мете кров ссати? — таке она така стара та худа...«

»Хибаж тобі очі позакладало? — не видиш онде на дверех?»

»Та що таке на дверех? — я нічо не вбжу.«

»Подай мині твою ліву руку... а тепер? видиш?«

»Єй Богу, золотий хрест на самім порозі!... а то відки в неї золотий та такий красний хрест узяв ся? таж она така бідна та убога...«

»То так, синку,« каже опирь: »она сегодне до корчми не ходила, але вийшовши з церкви та припочавши, Богу у одно молилась. Отже-ж і поклав Господь Бог сторожу на єї порозі: золотий хрест, що мині не можна до него приступити. Ходім далі.«

»Се хата Семенова Копитюкова, тут підемо?«

»О, тут підемо, тут нема ніякої сторожі, тут господар уже в ночи з корчми прийшов, та замість Богу помолитись, він зараз з жінков і сварку счав. Ходи за мною.«

Увійшли у хату. Опирь зараз кинув ся до господаря, що понапилий на постели спав, нассав ся ему крови з серця, напустив у боклаг, та й махнув на стріляя: — »Ходім далі,« — каже.

Пішли они далі.

»Се тут Іванова Трачева,« каже стрілець: — »не ввійдемо?«

»Хиба-ж ти не видиш онде золоту кадильницю на порозі? — каже опирь, — нам тут, синку, годі.«

»Або чому?«

»Тому, що тут, як вийшли з церкви та припочили, нікому і на гадку не прийшло, іти до корчми, але старший син, що ходив до школи, узяв святе письмо в руки, став читати та викладати, а так, що ціле пополудне минуло, якби і не було. Отже тут поставив Господь сторожу на порозі, що годі там якій небудь нечистій силі приступити.«

»А отсе хата Василева Бойкова; тут не ввійдемо?«

»І тут мині годі — каже опирь, — бо тут, як вийшли з церкви та пообідали, ніхто не пішов до корчми, але пішли собі у поля, на прохід, а налюбую-

вавшись божим світом, прийшли над вечер домів, поїдали на приспі, господарь узяв псалтирю в руки (а вже старим вивчивсь читати), — став з неї усі похвали читати та на голос Бога хвалити, так, що і его оба сусіди зачули, прийшли, коло него поїдали, та не могли наслухатись та налюбуватись хвалі Господній. — Отже, у него на порозі золота ліра на сторожи, що годі минї на ню і глянути, не так щоби приступити. Ходім далі.»

»Тут уже на безопасно увійдемо — каже стрілець, — бо тут сидить один жидок, що того четверга приїхав собі сюда з жінков і з дітьми, та хоче собі тут шинк ставити. У сего запевне не буде ні хреста на порозі, та ні кадильніці, та ні золотої ліри на решті.»

»Та правда, сину, що нема, але... хиба ти не чув тої приповідки, що ворона вороні очі не видовбає?

»Та як би не чув? — чув; — то він хиба опирь?»

»Кождий жид, синку, значить у нашої опирівскої старшини більше, як десять опирів — каже дід; — бо ми, родимі опирі, лиш у ночі сеемо людску кров, та й то лиш крадьма; а жид не один, як день так ніч, над тим лиш гадає, якби чоловіка обіссати. Бо гріш, худоба, майно, городнина — то все є кров, синку, хто може знати; бо чоловік на то гірко працює, та робить, та свій піт розсипає, а жид то все з него висисає. Тому-ж такі жиди у нашої пекельної старшини і у великій повазі стоять, і ми їх з далека обходимо, а то би ще і нас, опирів, обіссали, так, що ми би ходили такі худі та блідні, як ви отсе.»

»Та же і жиди, дідусю, Богу молять ся? хиба ні?»

»Та они молять ся, лиш не знати, котрому, небесному запевно ні, бо небесний Бог щира правда. Але що я тобі тут маю науку давати, коли у мене инше діло; ходи но ти усїгди до церкви, а не з кресом до ліса, тогди і чути будеш від твого священника, якому то Богови они молять ся. Ти ще не чув ніколи про золоте теля? — ану запитай ся коли у панотця, так они тобі скажуть. — Отсе чия хата?»

«Се Петрова Сомикова; а повернемо?»
«Тут?!» — аж закричав опирь не своїми головами, — хіба ти нічо не видиш? — подай сюда руку! — а що? видиш?»

«Ох, та же отсе ангел з голим мечем на порозі стоїть! — закричав і собі переполошений стрілець; — »се що, дідусю?»

«Тут, синку,» — каже опирь, »зачитав ся і присяг цілий дїм, від найбільшого до найменшого, що не будуть ні горівки пити, ні пива, ні руму, ні араку, ні вишник, ні нічого в світочку, що окрім божої води трунок зве ся, хіба лиш чотири рази в рік по скляночці дві вина. — Тому то поставив Бог сему господареві таку кріпку сторожу на его порозі, ангела свого небесного, аби его стеріг від усього злого, і до царства божого допроводив. — Тут такому злому духови як я, синку, засі! — Тїкаймо далі! — а то ще готів мене своїм огняним мечем стяти.»

Пішли они далі, а стрілець каже:

«Оттут, дїдику, мешкає наш вїйт, Андрій Білоус; повернемо? — до сего би варт, дїдику любий, бо мене хотїв оногди до арешту всадити, а то за дармо.»

«Як то за дармо, синку?»

«А оттак за дармо, що я оногди запивав ся з одним моїм побратимом до пізна в корчмі, і не хотїв на тогди піти домів, коли мені поліціяни казали. А він мене за се туй-гуй до арешту.»

«Чи ваш вїйт з усіми так чинить?»

«З усіми, дідусю; бо неспостигне ще і девята година в вечер бути, ба навіть і не смеркне ся ще, як треба, так він зараз з поліціянами та з присяжними усіх п'яниць з корчем вигонить, і то ще аж по за опівніч пантрує, аби ніхто другим боком не обійшов, та знов до корчми не заліз. А хто его від разу не послухає, той уже має коли ту пресобачу фурдигу грїти, та за кару шутру на дорогу возити.»

«За тож і поклав ему Господь сторожу коло его хати,» каже опирь; »ану лиш подай руку та подивись, які три золоті мечі около его двора! аж сїяє! — Де

такі вийти у селі, що корчмам, п'яницям, та злодіям не пропусकाють, там нам, опирям, мало що діяти.»

»А чого-ж ви сюда прийшли, дідусю, коли вам мало що діяти у нашому селі?« каже стрілець, сердитий, що опирь не хотів до війта повертати.

»А видиш, сину,« каже опирь, »як би ти був не ходив до ліса, то бись теперь і боклаг за мнов не двигав, і знав, що сегодне війта з присяжними зазвали до уряду чогось, то корчми будуть набиті. Того я сюда і прийшов, а то бих був і не трудився за дармо, а пішов собі по других селах, де мені гарніще.«

»Хіба-ж по других селах не вигонять з корчем разом з вечером, так, як у нас отсе?«

»Рідко де,« каже опирь; »ба навіть є і такі села, де вийти по корчмах і права роблять, лиш би панови та жидови прихлібнитись, та від п'яниць дурнички нап'итись. Такі вийти мають у нас у пеклі велику честь, лїпшу від нас; бо один такий вийт або присяжний стоїть за десять опирів, і єго котел стоїть у пеклі біля того кітлика, що для опирників та розбійників.«

»Наш бо вийт не боїть ся ні пана та ні жида, ні навіть і самого писаря. Они всі хвалились, що будуть єго до старости мельдувати. Але він просто до них і каже: »ну-ну, мельдуйте ви собі здорові, а я буду то робити, що мині право та й моє сумліне каже. У мене душа дорожша, як жидівска кешеня.« — Оттак наш вийт. — Да осьде хата Грицька Марчшиного; не-повертаємо?«

»Ану дай сюда руку, та подиви ся,« каже опирь, »що видиш?«

»Вижу три золоті світичі у дверех; се що має значити?«

»Се то значить, сину, що господарь сеї хати скуповує усї добрі книжочки, які де лиш можна дістати, чи то у Львові, чи то у Коломні, чи де небудь, а у неділі, в свята, в зимі довгими вечерами, читає 'му їх єго старший син, Федор, що до школи ходив, та добре вивчив ся читати. У неділі та в свято по полудни у него як на яким празднику, тільки людей посходить

ся, та слухають, які то мудрі, красні, та пожиточні речі у тих книжочках стоять. Старший наш у пеклі нераз аж у ланцух кусає та кулаки собі гризе від злости на ті книжочки, та на тих людей, що їх друкують, бо від коли се діє ся, то вже богато менше Русинів до пекла приходить, як бувало. — Але ходім далі. Чия се хата?»

»Стефана Притуляка, дідусю. Да тут і поверніть, бо у него тільки дітей та усїлякої челяди, що мати мете з кого крови нассатись, не бійтесь. — А що, повернемо?»

»Та тут би доправди здало ся повернути,« каже опирь, »бо сей господарь і рідко коли Богу молить ся, і до корчми любить подеколи забігати. Колиж бо одно мене сперає.«

»Що такого, дїдику?»

»Ану дай руку, та диви ся! — Що видиш?»

»Пять зірниць яєних-яєних на дверех.«

»Се єго тих пять хлопчиків, що він їх день-у-день заєдно до школи посилає. Отже і поклав святий отець Николай пять зірниць коло єго двора на сторожки. На него хотїв уже Господь давно велику кару зіслати; але святий Николай усе єго відпрошує у Господа Бога; »Боже,« каже, »хоть для тих пятїрко хлопчиків ласкав будь, що так чємно до школи ходять та так красно учать ся!« — От Господь милосерний і терпить тому чоловікови, а був-би вже давно пропав.«

»А то чому, дїдусю, святий отець Николай за школярами так обстає?»

»Тому,« каже опирь, »що Господь Бог постановив святого отця Николая опікуном на школи, так на примір, як святого Юрія на стрільці. Але відки ти се можеш знати, коли ніколи до церкви не ходиш? — За того неси теперь за мнов боклаг, бо підемо право до корчми. Я з тобов так забалакав ся, що і село не обїду, як треба; через тебе мене наш старший ще бити буде, се я добре знаю.«

»Або мене хйба моя стара не буде бити, що я дома не ночую?»

»Та коби то гарно вибила, та добре вже та добре попівчила! — Бо порядний господарь, котрий не в дорозі, повинен на тогди дома бути, на коли когут на сідало сідає.«

»А то чому, дідусю!«

»Тому, що когут того господаря проклинає, котрий, не мавши якої роботи, на тогди дома не буває, на коли сонечко та когут сідають.«

»Гм! та се така лиш казка, дідику!«

»Казка казков, сину, але-ж бо і казки без правди нема, се стара приповідка. Розумний чоловік зараз може здогадати ся, кільки у казці байки а кільки правди. — Але ходім борше до корчми, бо се далі і кури запіють, і я без нічого верну ся у пекло. А так може би міні вдало ся, хоть як небудь у моєї старшини відкрутитись.«

»Ось вам і корчма, дідусю.«

»Хвала найстаршому чортови, що така гарна та велична у вас корчма!« — каже опирь, розглядаючись, — »бо церковь, дякувати ему найстаршому, мала та обідрана, та голомнива, що аж весело в души, як чоловік, чи то пак: опирь, таке побачить. А преці могла би тут за ті гроші, що кожного року по корчмах пропиває ся, така церков стояти, що який монастирь!«

»Гм!« каже стрілець, »але скажіть по мені, дідусю, як то ви з пекла та усе знаєте: відки ті корчми на світі постали? — Чи то може вже Господь Бог сей світ з корчмами сотворив, чи що таке?«

»Видиш, небоже, як ти нічо не знаєш?« каже опирь: »таже вийшла у Львові книжочка, що так зве ся:

Казка

за

білого коня вінчуна

золотогривого.

або

як то царівна Єлена
за старшого чорта віддала ся,
і що она у пеклі виділа.

Отже у тій книжочці, видши, усе списано, і що у пеклі є, і відки корчми та горівка початок узiali і як то чорти робять, аби людей у пекло загулити та до усього злого завабити. Ся книжочка, хоть она також лиш казка, та такого крику у пеклі наробила, що наш старший трохи собі з нужди увесь чупер не вмикав. Ті письменні люде стали тепер до чортів без рукавиць доберати ся, а то так, що Русинів днина від днини у пеклі меншає.»

»А їх же там много було, дідусю?»

»Таже більше, як з кожного иншого народу! — а то все славити корчми, горівку та жидів! — Як би не сі три способи, то би пекло наше і опустіло на нінащо, а чорти би хіба самі по пеклі товклись. Але мнї ніколи, бо когутів тільки що не чути: ходім борше до корчми. А тримай ся мнї добре за руку, бо тут тобі буде і кінець. — Ну! — що видши?»

»Ох, дідусю, таже отсе два чорти коло кожних дверей стоять!»

»Та що діють?»

»Один тримає буйволону шкуру, та в одно на ній пише, а другий завертає кожного у корчму, котрий лиш нажене ся виходити. А кільки жид або жидівка навине ся на котрі двері, то чорти їм кланяють ся, як не знати якому великому начальству!»

»Аби-сь таки знав, небоже, що они у нас усіх у великій повазі, бо хтож би нам у нашому ділі так щиро і домогав, як не они. — Але уважай, що я тепер робити буду!»

На сі слова повів опирь по корчмі руков: п'яниці замовкли всі на раз, гейби їх се хто косов підтяв, чорти уклонили ся низько, опирь прибіг до кожного, нассав му з серця і з мізинного пальця крови і пускав усе у боклаг. Боклаг став за хвилику повніський, так що стрілець аж сонів, двигаючи его, та тільки що хо-

тїв штуркнути опиря, бо боклаг уже повен, аби більше крові не ссав, аж тут на раз:

»Кукуруіку!»

Опирь шез, чорти шезли, а наш стрілець стоїть з повним боклагом серед корчми. Пяницї-ж відки котрий: »Ох! — ох! — якже в серця болить! — якже в серединї млоїть! се що за мара, що нараз ціла корчма утихла? гвалту у серця стинає! — ратуйте, хто в Бога вірує! — се я гину! — Постолякова Настя умирає! — оцту, жидівко! — як босою підтяло! — не могу на погах устояти! — се якеє непевне! се нечисте! ей-Богу, нечисте!»

»Абисьте, люде добрі, такі знали, що нечисте,« обізвав ся стрілець, а сам гримнув боклагом на стіл, що аж затріщав — »дивіть ся сюда! — що видите?»

»Таж се чиста, різана, свіжіська кров!« стали люде казати, та зо страху аж прошумали ся.

»Се з вас она,« каже стрілець, тай став тогди людам уповідати, як він гостив, та що він видів. Від тої ночи стояли корчми у тім селї пусті, так, що жиди позабирали ся, чорт знає куди, а корчми порожні та страшні стрипіли та стрипіли, на страх та вдивовижу усім воробцям, аж доки не розсинали ся на містци. — Але і стрілець не ходив уже більше на стрілецтво, хиба де при будневи, як не мав иншої роботи. У неділю він перший був у церкві; а церков збудувала собі громада за три роки таку, що бувало з далеку ідуть люде на ню дивити ся. — До того був і шпіхлер громадский і читальні, і школа, і громадска каса, і каса позичкова, і такі порядки, як рідко у котрім селї бувають, А Господь Бог каже до святого Юрія:

»А що?« — знав я, як твого стрільця укарати?»

А святий Юрій каже:

»Коби так, Господочку, усіх!»

Надруковано у книжочці: »Казки для руского народу. Написав Юрій Федьковичь.« Коштомъ и заходомъ тов. »Просвѣта« у Львовѣ 1873. стор. 1 — 19. Перша казка поучаюча: »За одного стрѣльця тай за одного опиря.« Репродукуємо з перводруку.

Линиень у загальну основу сеї казки покладено вірованиа народні про опирів (Порівн. Чубинск. »Труды« I. 205; Драгоманов: »Пред. и рассказы« 62, Ів. Франко: »Кіевск. Старина« XXIX. 102. 105; Роздільский »Гал. нар. казки« »Етногр. збірн.« I. 5 — 6.) Сюжет приладжений з рештою автором для дидактично-моралізаторських цілей.

Від чого море солоне?

К а з к а.

Кожний з вас чув, що вода морська солоніа така, що з неї навіть сіль роблять, а то так, що будують на побережю лотоки, і у ті широкі або мілкі лотоки пускають повно морської води, котру від моря загатою відтинають. Відгачена вода схне на сонці, а як зовсім висхне, то лишається біла сподовина, а се є морська сіль. Але она не є така добра, як наша копана та варена сіль, бо береться трохи пригірка, як то чути у оселедцях, котрих по найбільше морською солею насолують.

Від чого море таке солоне, того ніхто не може зміркувати, і лиш тільки знаємо, що если би Господь Бог був не посолить, то би ніхто не міг і жити на світі, бо вода у нім не мавши такої пруткої протоки, як наші ріки, скоро би ся зопсувала і увесь воздух так зачутила, щоби, здає ся, і одно диханіє не могло у нім жити. — Але казка, яка то она вже на себе з роду вигадлива та химерна вдала ся, знає кождому раду і причину, отже-ж собі на збитки та на вдивовижу усім ученим людям, про того так уповідає:

Був собі дуже дуже давно один стрілець, та був він такий бідний, що окрім жінки, та з шів клані здорових та веселих діточок нічого а нічого не мав; і з того лиш жив, що собі бувало в лісі застрілить. Але ловецька комора, як тої приповідки, худа, бо часом то

біжить ему все під кріс*), а часом знов то ходити ме і два і три дні по дебрах, та хіба ворону або сороку вздрить, а часом і то ні. Оттак лучило ся раз і нашому стрільцеві, що ходив цілу божу велику днину оперед Івана Купала по лісах, та навіть і ласочки не видів, не то що. А тут дома діточки їсти пищать, бо вже два дні не мали нічого в устах, як пісню лободу.

Ходить наш стрілець лісами, що ходить, ходить, що ходить, аж тут уже і сонечко сідає, уже вечеріє, а він сам так зголоднів та так утомив ся, що вже і поступитись не може, аж тут і чує, як щось не далеко від него у лісі гукає:

»Туре, туре,
Лихої натурі,

На Купала зі скали виходиш,
Всякій паши много шкодиш.

Але хто убе тя з лука,

Буде жити, як той дука:**)»

Бо Даждбог є свіга і сонечка пан,

Платить за заслугу, що хоче хто сам!»

Як наш стрілець єї слова учув, так дуже переполошив ся, бо ще від свого покойного батька чув, що у ночи оперед Івана Купала у сїм лісі щось несамовите ходить. Але він собі думає так: »Мені все однако, чи загину з голоду, чи від нечистої сили. Але мені раз циганка ворожила, що я оперед Івана Купала у ночи собі велике щастє добуду.« — От і пішов він на голос у ліс, а той голос у одно гукає:

»Туре, туре,

Лихої натурі,

На Купала зі скали виходиш,

Всякій паши много шкодиш.

Але хто убе тя з лука,

Буде жити як той дука:

Бо Даждбог є світа і сонечка пан,

Платит за заслугу, що хоче хто сам!»

Приходить наш стрілець блище, дивиться ся — таже се лісовик з зеленою як трава бородою. Він так

*) Стрільба. **) Пан.

і стрепенув ся, а й лісовик з зеленою бородою каже до него: »Не бій ся, стрільче, Бог з тобов! Я знаю, що твої діти дома з голоду погибають, і тобі самому з голоду аж цигани привиджують ся. Як би ти хотів мені у однім ділі послужити та мене послухати, то був би і ти і твої діти щасливі, поки вашого життя. Роздумай-же собі, та розміркуй ся, бо я тебе не хочу сидувати.«

»Що-ж мені тут много думати та міркувати,« каже стрілець, — »скажи, що маю робити, так я зроблю, аби лиш у моїй силі отсе. — Мені однако гинути!«

»Не бій ся, чоловіче, Бог тобі pomoже, — Як підеш право отсим плаєм, так зайдеш на опівніч в одно таке велике кітлице, що тобі здавати ме ся, що ти на кінци світа, такі великі та страшні скали там стоять. Але ти сховай ся у затінок за одну скалу, та тримай лиш лук свій на поготові, бо в саму опівніч отворить ся скала і вийде з неї страшний зелізний тур з огневими очима, аби, як скоро напороть зацвите, увесь єї цвіт спасти, щоби людям ніякого хісна з него не було, бо ти знаєш, що як хто дістав би справденного того цвіту з напороти, що лиш на Івана Купала у ночі процвітає, то знав би геть усе, що є на світі. Але-ж бо під землею жие огневий Змій, — царь поганый, що у него на зелізнім току град молотять. Він то є великий ворог усіх людей і всего добра, отже і пускає на Купала в опівночи свого найлютішого тура, щоби кожде зело і кожний цвіт спас. Того тура ти маєш сеї ночі з твого тугого лука застрілити і мені з него серце принести. Як се тобі вдасть ся, то будеш мати нагороду, яку сам схочеш. Але квап ся, щоб не опізнитись!«

»Більше нічо?« — каже стрілець — »коли-ж так, то дожидай мене тут, а я принесу тобі серце з того проклятого тура, бо і я давно вже чув, що він велику пакість на світі творить. Я знаю до свого лука таку примівку, що не лиш поганый тур але і сам Змій, царь вогняний, перед ним не утік би. — Жди-ж мене тутки!«

»Не жури ся тим, що я тебе не буду ждати,« — каже лісовик — »але пильнуй свого діла. А ще на тобі і отсей коріньчик, та тримай его під язиком, бо з тим бісовим туром вже не такі собі рицарі накладали, як ти отсе, що з голоду ледви світа видиш, та всі роги покотили. Но я тебе люблю, бо ти горівки не пеш та неділеньку святу чтинш; за тото даю тобі отсей коріньчик, він тобі у пригоді стане. Лиш біжи, щоби не спізнав ся. А ще на тобі отсю грушку; з'їдж єї по дорозі, то такий зробиш ся ситий та дужий, як би з за панского стола встав!«

Все так стало ся, як лісовик казав.

Як скоро наш стрілець грушочку з'їв, так зробив ся такий дужий та легкий як вітер, що за годинку і в кітлицю став. Але тут не були жарти, бо тільки що спостиг стрілець за один великий камінь стати та лук свій напружити, аж тут як загремить скала, як вискочить залізний тур, як синне вогнем, та право на стрільця, аби его на грузь розмістити!... аж тут — годі! — упав на коліна, та лиш заревів не своїм голосом: »Гой, гой!« — каже — »не таких то я рицарів зі світа позгонив, що і ворон кости їм не заніс, та аж тепер прийшло мені від такого гнути, що трохи і сам з голоду не загиб. Але то мені все так той проклятий лісовик приспособив, котрий доти инширав, аж доки такого собі стрільця не вишиправ, що і горівки не пе і неділю шанує, — но коли вже так, то стріляй добре, а стріляй у саму зізду на чолі, щоби хоть довго не карав ся!« — Тур не спостиг єї слова зречи, аж тур лежав уже без душі, бо стрілка всадила ся єму аж по саме перо у залізну голову, так, що ніхто би єї вже був відти і не видобув. Але стрілець наш, не много гадаючи, витяг ніж, розплатав турові груди, вирізав з них серце, сховав у свою ловецьку торбу, та й справив ся назад у дорогу, аж лісовик уже і сам тутки.

»А що,« — каже, — »опорав?«

»А вже-ж,« каже стрілець.

»Теперь же слухай,« — каже лісовик до него.

»Іди, право отсїм плаєм, що mezi скалами ве ся, а той корінець, що я тобі дав, так тобі послужить, що

за малу годинку станеш на шкляних горах у кришталевих дворах пресвітлого Даждбога. Єму подай серце. А як він тебе питати ме, що ти за твою прислугу у него правниш? то проси єго, щоби тобі позволив вибрати собі у єго світлицях, що тобі самому вподобає ся. Якже-ж він тебе стане водити світлицями та тобі всяку всячину показувати, то не бери ні золота, ні срібла, ні дорогого каменя, хоть аби тебе як кортіло, але жди, аж доки не заведе тебе в одну світлицю, де нічо инше не буде, як лиш самі машини. Тут же, диви ся добре, стояти буде в однім куточку млинчик, не більший, як ті млинки, що діти собі часом на потоках будують. Сєго млинчика проси собі у Даждбога, а проси єго дуже, бо він не буде хотів тобі єго дати, буде казати, щоби ти собі брав і міх золота. Але ти упри ся таки на млинци, то він тобі єго дасть наконєць. — Розумієш?»

»Та вже розумію, — обізвав ся стрілець, шкробаючи ся в голову — але що мені по млинцеві? — хіба я тим голодні діти погодую або своїй старій рот заткаю, як верну з порожнов торбов та з млинцем домів? Дала би она мені млинця, не бій ся, а то такого, щоби мені єго ні ти та ні сам Даждбог не відтулив. Ти ще мабуть моєї старої не знаєш.»

»От, плетеш, та і сам не знаєш, що,« каже лісовик, — »хіба-ж я тобі не казав, що я тебе люблю, за того, що горівки не пєш та неділі шануєш? — Дістань лиш той млинчик, а відтак не жури ся, — ми твою стару вдобрухаємо. Спіши лиш, щоби-сь на шкляних горах став, заки ще Даждбог рушить зі сонечком, світ обїзджати, а то пронав би увесь твій труд. Біжи-ж!»

Стрілець пошкробав ся ще раз у голову, та хотів щось казати, але лісовик ухопив єго за прошивку та і натис у плай, давши єму ще здоровий кулак у потилицю на дорогу, а то такий, що і не стямив ся неборака, як став і на шклянній горі і у кришталевих дворах Даждбога, що саме тогди збирав ся зі сонечком виїжджати. Якже-ж уздрів він стрільця з туровим серцем, так і врадував ся велико, та й став у него питати,

яку він нагороду собі хоче, а той став усе єму так казати і так робити, як єго лісовик учив. Якже-ж уперся він на млинці, та уперся так, що ніщо було вже робити, так Даждбог до него і каже: »Ну добре; на-ж тобі отсей млинець, але уважай, що з ним робити меш, бо ви, люде, ніколи не знаєте з вашого щастя користати, але веїгди таке з него зробите, що найбільше щасте вам у найбільше нещасте переводить ся.« — Се сказавши, ухав єму млинець у тобру, — аж тут ян ударить грім!... Наш стрілець упав неначе неживий на діамантові помости у кришталевім дворі світлого Даждбога на иклянних горах.

Чи мало чи довго він так без памяти лежав, — аж тут промітує ся, аж він уже не в Даждбожих термах *) але у себе дома під вікном на прпепі.

— »Гм,« — думає він собі, — »хиба-ж отсе не дивний та не чудний мені сон снів ся? такий мабуть і розумній мойй жінці ніколи не снить ся! — А преці таки се не сон був а правда, бо ось у торбі і дивний той млинець а під язиком корінець, і в потилци чую ще добре той кулак, що мені єго лісовик на дорогу дав, — але що мені з него? — який сам з роду дурний та божевільний, такого другого дурня послухав того лісовика з зеленою бородою!... не лучше-ж було мені набрати повну торбу золота або діамантів, як правити отсю пусту забавку, та ще за ню і такого грому від Даждбога вислухати, що мені виділось, що мене моя стара отсе так гарно макогоном уцідила, як то она часом з примхи любить! Гай, гай!... Але треба іти сей млинчик де на сміте кинути, а то як стара вдрить, то не бій ся, що не тямити му до нових вінчків!«

— »Капустяна ти головко,« — обізвав ся єму лісовичок з за плечей, — »чи ти би лиш дїправди отсей премногоцінний млинок на яке там небудь смітя не кинув? — гай, гай, якїж то ви люде дурні!... хиба-ж ти не знаєш, що сей млинець має таке до себе, що як скоро ним лиш покрутиш та і скажеш:

*) палацах.

»Млинчик, млинчик, ну охочо,

»Змели мені, що я хочу,

»Змели мені зараз (то і то).«

Так млинчик тобі зараз і намеле, що би твоя душа не запрагла. А як схочеш, щоби твій млинчик станув, так лиш скажи :

»Млинчик, млинчик, ну же стій,

»Бо так хоче мельник твій!«

Так він стане і не рушить ся, хоть би ему що хто робив! — Знаєш же тепер, який ти отсе собі скарб сеї ночі заповав? — Шануй же его, та розумний будь, а горівки так і далі не пий, як доси єї не пив, то я тобі всїгди буду добрий!«

Се сказавши, знимидів лісовик, а наш стрілець, як з роду не дїнчивий був, так зараз взяв ся до свого млинця :

»Млинчик, млинчик, ну охочо!

»Змели мені, що я хочу!

»Змели мені зараз тут такий замок красний та дорогий, аби такого і в царя не було, у тїм же замку золота, та сїрїбла, та всякого добра повно а повно, а на около замку усїякі сади, та квіточники, та водостоки, та холодки, а то все у золотих парканах треба!«

Млинчик лиш заторкотїв і від разу стало ся усе, що він казав, і як він хотїв, і замок, і городи, і сади, і усе так дїєсно, як він се собі бажав, навіть і такий зелїзний паркан з позолоченими головками, як у самого губернатора у Львові. Наш стрілець аж не стямив ся з радоцеї!... »Таже се добре!« — думає він собі.

»Млинчик, млинчик, ну охочо!

»Змели мені, що я хочу!

»Змели мені зараз так, щоби мені і моя стара, і мої дїти, лежали собі у шовкових перинах та у золотих ліжках, і то всї у тоненьких білих сорочках. А коло них аби стояло сто служниць на поготові, і то з усїякими шовковими та дорогими уборами, з такими, аби їх і в царїцї не було. А я сам аби став у такий дорогїй ловецькій уберїї, в якїй ходить сам цїсарь.«

Млинчик лиш заторкотів, та й усе стало ся на млі ока, і ще краще, як він сам собі се думав.

»Млинчик, млинчик, ну же стій!

»Бо так хоче мельник твій!»

Млинчик і став. Тоди увійшов наш стрілець у замок, і не міг начудувати ся та надивувати ся усьому гараздови та всім приникам, які він тут уздрів!... Таке ему навіть і не снило ся, не то що! — Стара его аж пихтить у шовкових перинах, а діточки аж рученятка порозкидали на білих як лебідь подумках!

Стрілець наш махнув тихонько на челядь, аби мовчала, а сам пішов гледіти трапезної*) світлиці, бо хоть і з'їв він від лісовика грунку, то однакож від того кулака, що дістав був від него у потилицю, знов ему зголодніло ся, а то мабуть чи не дужше, як учера на підвечерь у лісі, бо се вже і динка зробила ся, і сонечко уже сходить, таке ясне та рожеве!...

Найшов він і трапезну світлицю, але що з того? Кидрові великі столи стояли рядами, позастелювані білими та тоненькими як папір обрусами, а на них стояли самі золоті та срібні та кринталеві миски, та полумиски, та блюда, всякі знаряди, як у якого царя, але усі порожні! — Так він зараз до млиня:

»Млинчик, млинчик, ну охочо!

»Змели мені, що я хочу!

»Змели мені зараз тут усілякої панскої страви та лакіток і ласоців, щоби аж столи повгинались! — А для моєї старої намели повну отту велику миску пирогів з сиром та з шкварками, але так, щоби у сметані аж плавали, бо она нічого так у світі не любить, як пироги в сметані! — Оногди у кума Андрія на хрестинах як ухопила з ненацка один пиріг, то так їй в горлі став, що мусів я їй чимало кулаків у потилицю надавати, доки аж песій пиріг пішов собі туди, куди ему треба! — А змели так, млинчику, аби на обід прийшов до мене і кум Андрій з кумов та з у-

*) світлиця, в котрій обідають.

ською родиною, і кум Панько з усіма, і кум Дмитро, і Василь і Петро! А Дмитро аби прпрніс сюда той свій золотий топірчик, що я в него вже два роки як торгую, та годі з ним сторгуватись, бо тільки за него править, що і царь би за него тільки ему не дав. Але нині мусить він мені его продати, хоть аби там не знати що!

Ще стрілець се і не проказав гаразд, аж уже і все так стало ся, як він хотів. Яка вже тут страва не поставала на усіх столах!... а у найбільшій місці не пироги тобі, ні!... аж плавають у молоденькій сметанці та в свіжих шкварках!... А ось вбігає вже і его стара, Солоха отсе, з усіма діточками, що так за нев як ті бжолы за матков і рушили!... Солоха-ж зараз до стрільця, свого мужа отсе:

»А се що, Семене, такого? — чи ти лиш се дістав сеї ночі з папороти цвіту? я сама себе не тямлю! — Чи отсе я лиш сночи з лободов якого дурману не наїлась?»

»От, заткай ся стара, та сїдай борше до пирогів, доки ще горячі, а то вистигнуть!« каже стрілець: — »Уповідати буде і відтак час, як собі покоштую отсего печеного поросятка з начинчкою. Бо хоть і отсей солонников шпикований та у квасній сметанці жарений заячик не на вбій, то все я таки до печеного поросятка з начинкою — кат мене не взяв! — Та лиш не квап ся, стара, так дуже, як оногди у кума Андрія, аби не було знов так... Лиш не сердь ся так зараз, прошу тя, бо ти знаєш, що нині Івана Купала, так зараз і повен двір гостей навалить, а Дмитро з тим своїм красним топірчиком также. А слухай, на подвірю вози заторкотіли! — Се вже они, се наші гості! — Але ти не вставай! сиди собі лиш за столом коло прирїжків, а я піду їх тим часом зустрічати, та їх право сюди уведу. — Тож то вже будуть дивити ся на твої коралї з дукатами!...«

Як тут гості походили ся, як они витали ся, як дивували ся, та як випитували ся — то много би оповідати, та ніщо слухати. Тільки лиш скажу, що всі собі добре підхмелили ся, навіть і наш стрілець, хоть

і не горівков, але годованими угорськими винами. І Дмитро став тогди і казати до него: «Гай, гай, куме Семене, які то ви щасливі! — Коби мені ваш млинець, то знав би я, що з ним робити!...»

«А щож би ви з ним зробили, куме Дмитре?»

«Я би зараз біля вашого замку зробив собі велике море з пристанев, а в тій пристані, такий гарний корабель, аби такого і не було на світі з усіма стерниками, керманичами, матрозами, доста того, з усім а усім знарядом. Я сам зробив би ся калфов того корабля, та собі хоть до осени тим голубим морем погуляв! — О, ви не знаєте, куме Семене, яка тото розкіш, по тім синім морі без краю гуляти!»

«Ба, я волію собі вже з тугим луком або з ясним кресом по тих темних дебрах. Але щож робити? — кождому своя охіть. А що даєте ми, аби я вам свого млиниця позичив до осени?»

«Топорець!»

«Давайте сюди!»

«Тут маєте!»

«Ось вам і млинець! — А як схочете, аби він вам і море, і корабель, і що схочете намолов, то лиш промовте:

«Млинчик, млинчик, ну охочо!»

«Змели мені, що я хочу!»

А Дмитро як був з роду прудкий, та ще до того і трохи підхмелений, так зараз і закрутив млинцем:

«Млинчик, млинчик, ну охочо!»

«Змели мені, що я хочу!»

«Змели мені так, аби я зараз серед моря зробив ся калфою у найкраснім кораблі гет з усім знарядом!»

Так відразу і став він серед моря у пишнім кораблі з гордими карталуками та пишними парусами, а около него вся служба та старшина корабельна, що ему так низько і кланяє ся, звичайно, як своєму калфі. А він так з горда і промовив до них:

»Ну, хлопці, тепер підемо хіба снідати?«

»А вже-ж, пресвітлий калфо,« каже корабельний староста, — суге та пресуге сніданє на столї, але що з того, коли, хоть усього є в кораблі, чого душа бажає, а лиш одного нам брак.«

»А то чого би?« питає гордий калфа, та й ухпив за свій млинець.

»Соли, світлий пане!«

»Соли? — аж зареготав ся Дмитро.

»Млинчик, млинчик, ну охочо!

»Змели менї, тут зараз соли!»

»Змели менї, що я хочу!

Господи! як не затуркотить наш млинчик, як не стане сипати соли!... Так сипле, так сипле, як з міха, аж тут і стали стерняки кричати: »Годї вже, годї тої соли, а то затопить зараз цілий корабель!« Настранив ся і калфа наш гордий, але що було робити? — Він знав, промовити до млинчика, аби рушив, а не знав, як єго застановити. Отже ніщо було діяти, мусїли той коштівний млинчик з корабля у море кинути, а то був би цілий корабель затопив. Але млинчик ще і у мори меле собі ту сіль; для того-ж то море таке в одно солоне і до сьогоднішної днини, і буде собі солоне, аж доки якому розумнакови не вдасть ся, того млинчика з моря видобути.

Друк. »Казки для руского народу.« 1873, стор. 20 — 37.
(Друга казка дуже цікава.)

Репродукуємо з перводруку. Головна основа єї казки взята із широко розповсюджених переказів народних про чудовний столик, горбу, або млинок. (Порівн. Чубинськ. Труды I. 354; Рудченко, Южнор. нар. сказки II. 125, 139. В. Гнатюк: Етногр. матер. з угорськ. Руси ч. 2. Етногр. Збірник 1898 т. IV. 81.: Чудесний млинок, баранень і палиці.)

ЖИТЄ

Святого великомученика і мироточця

Димитрія.

Як рушили би ми з Галичини, даймо на то з Перемішля, і справились право правісько як за шнуром, на полудне: то зайшли би ми на самперед у Угорщину, відти в Семиград, відти в Волощину, а відти нарешті в Туреччину.

Як би тепер робили на кожду днину добрих п'ять миль, а не мали великих гір переходити, то зайшли би ми за місяць у турецке місто Солунь, або, як Турки его тепер зовуть: Салонік. Се місто є дуже торговне, бо стоїть над самою морською пристанею, куда кораблями добре заходити і становитись, і в нїм то родив ся, страдав, і з Богом спочиває святий великомученик Димитрій.

Діялось то так:

Царь римский Діоклетіян поділив свою державу на 14 дуже великих околів, а на кождий постановив все одного начальника, котрий егемон звав ся, і богато більше значив, як у нас тепер губернатор або намістник, бо був собі трохи що не сам свій король. Таким егемоном був, на примір, Пилат, що Христа на смерть засудив. Під рукою тих 14 егемонів стояло 116 воеводів або губернаторів, котрі більші краї під своєю властїю мали, як може ціла наша Галичина, і тільки

значили, що у нас теперь губернатори. Таким то губернатором, то є воєводою, був і отець святого Димитрія у Солуні.

Християн було тогди ще мало на світі, а сли хто був християнином, то таїв ся, боячись лютих мук від поганих царів. Так і отець Димитрія, хоть і християнином був, не признавав ся явно до своєї віри; сн же єго Димитрій, котрого після смерти отця царь Максиміян (спільник царя Діоклетіяна) воєводою у Солуні іменував, не встидав ся того, що був християнином, признав ся до своєї віри явно і ісповідав Христа перед усім народом, не зважаючи на те, що царь єму власне розказ був дав, мучити і убивати християн, де лиш який єму в руки впаде. А що єго царь за се похвалить, то він также дуже добре знав, і для того дав розказ вірному своєму слугі Лупови, аби роздав чим скорше увесь єго великий маєток межи бідних, а то заким єще царь приїде.

Не забавком приїхав і царь Максиміян з усім великим своїм двором у Солунь, а учувши від своїх зашників, що стало ся, велів Димитрія в темницю всадити, бо судити не мав єго коли з тої причини, що задумав справити народови, чи то мієту, велику забаву, так зване ігрище. Страшні та кроваві були ті тогданні ігрища! і правились они в кождім значнім мієті, у великих мурованих околах. Окіл такий звав ся арена або цирк, і був так збудований, що до окола по під стіни стояли ослони, все одні висше від других, так що в них могло поміститись більше, як одних 80.000 душ. По середині окола був обширний майдан (пляц) висипаний піском, часом навіть і золотим піском, а на тих майданах мусіли на розказ царя різати ся або дүшити ся на смерть люде, і то зовсім невинні і не для иншої причини, як лиш для тої одної, щоби царь та єго двір лукавий мали на що дивити ся. Тисячами гинуло тут невинних люде, для тих ігрищ умисне плеканих і коханих, а люде збігались на то дивити, як ті вівці на солище, або вовки на стерву. Глядіатор звав ся такий нещасливий борець.

Але по якімсь часі стало царям і се ще за мало та за нудно, аби лиш нещастні глядітори межі собою різались та душились, для того вдумали они так, щоби на арену пускати дику, люту звірь, а ся аби людей пожирала. Одного року таким способом пущено на арену 18 слонів, 600 львів, 400 тигрів і иншої лютої звіри; другого разу було знов 9000, а раз навіть 11.000 всякої такої звіри на арені, і лиш по сему можна собі зміркувати, кілько людей мусіло там престрашною смертю гинути і кілько крови сипатись! Медведів і диких бугаїв пущано также на арену, а часом і так доводилось, що заншвано людей у сирі, свіжі шкіри, і гнано їх у цирк, а цирк або циркус звав ся у них той обгороджений майдан, понід котрий навіть і жолоби були справлені, щоби ними людска кров могла собі вигідно стікати.

Але царь Максиміян вигидавав був на той раз еще иншу іграшечку, а то казав збудувати серед арені високу подрю, і обсадити її густо і широко до окола самими острыми коніями, а для того, що мав царь с собою одного вельми сильного борця, котрий Лія звав ся, і такий то вже дуже сильний був, що не було такого чоловіка, аби его переборов. Щоби хто бувало з ним до боротьби став, то він его перемиг, а кого перемиг, тим і тріпнув с подрі на ті конія, що як троца або залізний ліс округ неї стриміли. Таким способом погибло там много а много людей, найначе молодих, бо всігди еще такі дурні находились, с царским розбишаком роги собі чесати.

Але один молодий християнин, на імя Нестор, загадав того побійцю побідити, і прийшов до Димитрія в темницю, просити его о благословеніє до свого завзятого діла. Димитрій зробив ему хрест на чолі, тай каже до него: »Лія ти побореш, але і сам головою наложиш.« Нестор же на тоє не питав; як скоро вийшов Лія на подрю і став знов подуфало людей до борби визивати, він штрик зараз на подрю, а промовивши: »Боже Димитрієв, поможи!« пірвав опришка, і хитнув ним с подрі так, що сей і не счув ся, коли на коніях зробив ся. Аж зарув з жаху лукавий народ, а царь

так вельми дуже розлютив ся за смерть свого любого Лія, що велів Несторови від разу голову стяти, а жовнірів післав у темницю, щоби там копіями Дмитрія на смерть закололи, бо довідав ся був, що причиною смерті велита був властиво Дмитрій через своє благословеніє і молитву до Господа Бога. Те діяло ся року 296 після Христа, в 26. день місяця жовтня. О ночи прийшли християне в темницю, взяли тіло святого мученика і похоронили тихо, а Лун, слуга его вірний, взяв перстень і кроваву одежу свого господаря, і творив ними великі чуда, за що царь і ему голову казав стяти.

А як у якийсь час гоненія християн утихли, поставлено на горі Святого маленьку церков, де многі а многі чуда творились, так що аж по далеких сторонах чутка о тім пішла. Тое учув і оден великий та вельможний пан з Іллірії, котрому на імя було Леонтій, а котрий від давна у такій тяжкій недузі та у такім каліцтві лежав, що вже ніхто не казав, аби він коли подужав на світі. Але Леонтій уповав на Господа Бога і казав занести себе у Солунь, у церков святого Дмитрія, де его на гробі Святого положено, і де він у сей час так виздоровів ся, якби з роду не слабував. З великої вдячності казав над гробом Святого вибудувати велику муровану церков, а як стали копати землю на фундамента, нашли і моці мученика, цілі і свіжі, неначе би тої лпн днини поховані, а з них точило ся таке запашне мпро, що ціле місто запашило. Леонтій же казав церков дальше будувати; як вибудовали, зложили в ній моці Святого. Леонтій обдарував єї гоїно всякими дарами, а сам вернув ся здоров домів.

Хотівши всі чудеса списати, які творив Господь за молитвами великого свого угодника, треба би дуже великої книжки. Тут лпн одно росновім, а то так було :

Один поганий князь з дуже далеких сторон напав раз на місто Солунь, а зрабувавши его, забрав много народа с собою у неволю, межн тими і дві дівчинні християнські, котрі дуже красно вмлі вишивати і то

не лиш всіякі цвіти та оздоби, але і образи, і то так, що хто би гадав, що се не вишивано, але малярем яким малювано. Для того-ж то той поганій князь і не продавав ті дівчата у невільниці, як то тими часами увезде звичай був, але дав їх своїй жоні під руку, а їм наказав, щоби вишили ему образ святого Дмитрія, бо раз, що цікавий був видіти образ Святого, про котрого вість аж тудя до него занесла ся, а потім знов то, що яко поганин хотів позбиткувати ся над християнским Святим; бо думав, що християне не визнають істинного Бога на небесіх, а лиш мертві образи на полотні, не знавши, що в християн образи на пам'ятку тримають ся. Дівчата се знали; і длятого не хотіли поганого князя послухати; але як він став смертю грозити, то они дуже злякли ся, і обіцяли вишити ему образ Святого на полотні, бо бояли ся такі молоді погібати.

Чи скоро там, чи не скоро їм то примушене їх шиття йшло — Бог се знає; доста на тім, що тої днини чи того вечера перед праздником святого Дмитрія образ его був готовий, а то такий прекрасний вдав ся, як би его найславнійший маляр змалював. Але дівчата не тішили ся з тої такої зручності, бо знали они добре, до чого той образ призначений. Для того-ж то і не квапили ся они дуже, нести его князеви, але замкнувшись в своїй кімнаті і тримаючи образ той на руках, плакали та молились над ним цілу ніч, благаячи у Святого прощи, що образ его на таке поругане невірника-поганина передати мусять, і що тільки сили у серци своїм не чують, щоби дати ся на найгірші муки, як образови мученика святого таку зневагу зробити.

Але як они так стоять та плачуть, та ридаючи образ святий цілюють, зануміла сильна буря і вчулись дівчата двигнені у воздух, і в тій самій хвили поставлені у місті Солуні, у церкві святого Дмитрія, де власне тогди всеночне правилось, на котре премножество народа зібрало ся. Можете собі подумати, як всі вжахнулись а ніхто вже так, як ті перестрашені дівчата, котрі не стямались навіть, чи они живі, чи вмерлі.

По хвилі прийшли они до себе, і аж тогди до-відав ся народ, що ся стало, і яке велике чудо зділав Господь милосерний, щоби память вірного свого мартира учтити. Чтїм і ми її, православні християни! бо варт чтити память тих мужів героїв, котрі за святу правду, за своє переконане не тяготували навіть і жите своє положити. А як би Господь Бог наш призначив і нам колись за святу правду на землі кров свою розсипати: о... то споманїмо ті тисячі і тисячі невинних людей, котрі за святу правду радісно ішли на погиблицю.

Бо не дармо натхнув Господь церков свою святу, шанувати і утримувати память мартирів істинної правди на землі, котрих кров розливалась як то море за луками! — Велике було то римске царство, всемогущі царі его погані, котрі богами сего світа іменовались: а де они? — утонули в кровавім тїм мори, у котре і кров святого Димитрія синалась. О, благаймо его всі, а найпаче ми Русини, щоби умолив нам у Господа Бога того дерзновенія, котрого і нам потрібно, як прийде ся стати і нам колись за правду нашу на землі! амін!

Тропарь, Гласъ ҃.

Велика обрѣте въ бѣдахъ тя поборника вселенная стратотериче, языки побѣждающа: якоже убо Лувеву низложилъ еси гордыню и на подвигъ дерзновенна сотворилъ еси Нестора, тако святе Димитріе Христу Богу молися, даровати намъ велю милость.

Кондакъ, Гласъ ҃.

Кровей твоихъ струями, Димитріе, церковъ Богъ обagri, давший тебѣ крѣпость непобѣдимую и соблюдая градъ твой невредимъ: того бо еси утверждение.

Надруковано у книжочці: »Вечерниці, читанка для сельских людей. Написав Юрій Федьковичъ. Въ додатку двѣ казки цѣкаві 1) »Два дурисвѣты« (М. Стариченко) 2) »И старому придасть ся школа« (Н. Устѣяновича). У Львові р. 1874. Таку саму дату бачимо на обвертці. На білій першій картці поставлено дату: 1873.

Друкуємо з перводруку (стор. 1—12).

Як виряжав Петро Конарюк своїх синів в найми.

Петро Конарюк, що хочу за него вповідати, не був собі ні убогий, та ні хорий, бо ще з парубка горівку не пив, та і руки в пазусі не носив. А хто горівку не пив, та рук не жалує, той не може з'убожіти, а ще в такому селі, як то, з котрого він був, де вже був і амбар (шпахлер) громадський, і каса пожичкова, і товариство фармазонське, то єсть таке товариство, що окрім води, молока, квасу і сити ніякого а ніякого иншого трунку не вживало. А квас та сити мали там з чого робити, бо коло кожної хати красував ся там сад, як рай божий, а в кождім саду пасіка як матінка Христова велична та красна. А в Петра Конарюка була ще до того і стайня тирольська, бо він не пускав свої коровки по голих толоках товчи ся, а тримав їх на німецький спосіб на стайни, і сїяв що року після збіжа ріпу, щоби мав їх чим годувати. Донька его, Марися, не жалувала бувало тричі на день з новою писаною дійницею до своїх вичесаних та гладеньких тирольок піти.

А синів мав Конарюк два: Северина та й Марка. Оба ходили хлопцями до школи, а як вже скінчили, тогди саме добрі були до роботи та до господарства, а отець їх бувало ні раз не пестить та ні жалує, бо каже бувало, що »з пещеного сина батькови чорна година.« Та й то правда! — з господаря, а Русина, котрий

много панкаєсь, а роботі силу не знає, то хиба чорт буде мати хісна. Так думав і Петро. А як дійшло хлопцям одному 17 а другому 16 рік, тогди він призвав їх одної неділеньки до себе, тай каже до них так: »Хлопці! ви вже, славити Бога, ні діти, та ні каліки; школу знаєте, господарство знаєте, славу за вас у селі добру чути, то-ж лагодіте ся мені, бо від нині за тиждень підете оба на службу, кождий на три роки, і кождий в иншу сторону, а то чим дальше, тим ліпше. Правда, що ви би могли і при мені бути, бо є причому, славити Небесного. Але я собі так раз постановив, аби своїх синів, чи буду їх мати много, чи мало, на чужину розуму вчити ся послав, бо лиш на такий спосіб може молодий чоловік зважити, що своє село і своя родина варт, як з чужої печи хліба покушає.«

Другої неділі, як були вже оба парубки до дороги готові, закликав їх отець з собою у сад, та й так до них каже: »Осьде, сини, маєте службові книжки на дорогу, аби вас ніхто не спирав. З ними можете цілу Галичину, Буковину і Угорщину сходити, і там наймити ся, де вам сподобає ся. Лиш хочу, аби ти Северине пішов на Угорщину, а ти Марку на Буковину, і там понаймати ся по рокови. Відти маєте мені що два місяці писати, а за рік я вам відпишу, чи маєте дальше служити, чи домів вертати, або де маєте дальше служити. А коли хочеш і ти, і ти сину, добре в світі гостити, то памятай собі кождий отсі речі, що тепер казати буду:

Кождий край має свій обичай, і кождий свої добрі і злі прикмети. Злі прикмети чужого краю гудити, не твоє діло, сину, бо за того стягнув биєсь ненависть на себе. Але як узриш що доброго або цікавого, то не обминай, не випитавши ся докладно, що оно, і як оно, і до чого оно здале. А як оно дійсно добре і мудре тобі здавати ся буде, то не жалуї твого язика, его похвалити, бо за того тебе кождий полюбить.

А як прийдеши у яке село, де будеш видіти діри в мостах, діри в плотах, і вибої (колії) по сутках і дорогах, то там, сину, не наймай ся, бо там господарі ледачі і непотрібні, а уряд сільський ще непотрібній-

ний. А де вздриш знов у селі корчем богато, а церков малу та бідну, то там, сину, і на ніч не повертай, бо там у кожній другій хаті злодій, а що третя хата опришок або головник.

А як прийдеш, сину, у яке село, де при робітній днині взриш якого господаря в корчмі, або де до схід сонця не взриш нікого при роботі, або де господарі працюють, а їх сини по корчмах сидять, то і там сину, не наймай ся, бо там нічим платити.

А як прийдеш, сину, у яке село, де жиди на сабані дорогі жупани вбирають, а люде грішним тілом світять, або де діти голі по улицах бігають, то і там, сину, не наймай ся, аби жиди на решті не прийшли, та з господаревим і твое фанте не забрали, бо можеш певним бути, що там всьо вже в жидівських руках.

А як прийдеш, сину, у яке село, де хати обгрімані та облупані, а жінки коло кириці або коло води, або коло воріт велику раду правять, або з курятами по корчмах шибяють ся та забігають, то і там, сину, не наймай ся, бо з голоду вмреш, бо гир тя з'їсть, коли би на тім лиш і обійшло ся, та до гіршого не прийшло.

А як прийдеш знов, сину, у яке село, де вїйт з жидами за «пан-брат» ходить, а від свого священника бокує та втікає, або де люде вїйта за рукав у корчму тягнуть, або де много старців швендяють ся, то і там, сину, не наймай ся, бо підеш відти як палець, може ще і шупасом, бо там обедужить ся тобою господарь за дармо, а як приїде платити, то за квартиру горівки у вїйта назбиткують ся ще над тобою, тай пустять тебе з нічим.

А як прийдеш, сину, у яке село, де мости цілі, дороги добрі, церков красна, а корчем нема, або дуже мало, та і ті пустою пахнуть, а жиди на вїйта, на громаду, а найдужше на священника лають та кленуть; де садів, пасік, і стаєн много, а хлопці ні з бучками та ні з батогами, але з книжочками по селу ввихають ся; де жиди вїйта по далеку обходять, а п'яниці по корчмах від него на задні двері втікають; де в селі є своя школа, свій амбар, своя каса, своя читальня, своя

вартарка з арештом і порядними, тверезими вартівниками; де громадський писарь ридваном (каритою) не їде, вийт ему низко не кланяе ся, а жиди до него не всміхають ся; де люде від твого священика не бокують, але до него як ті діточки до вітця горнуть ся: — у тім селі, сину, наймай ся, бо там і заслужиш ся, і научиш ся, і з доброю славою відтам підеш!

А в господаря, не знавши его, не ставай, сину, від разу на рік. але стань з першу лиш на місяць, та уважай: як буде твій господарь що неділі до корчми ходити, або і у будні, а відти понапилий приходить; як буде над твоім господарем жінка старша, а він лиш пяте колесо в возі; як будут до него жидки с часта забігати, а він всігди смутний як під обухом ходити; як буде він без молитвей лягати і без молитвей вставати, а жінка і діти его тож само; як буде він у тебе хотіти грошей зичити, хоть-би лиш пару шістаків, а кожного, хто до него прийде, горівкою приймати, або с часта у себе дома забави та гульки справляти; як буде він на порядних людей в селі ненавидіти, в одно на великі податки нарікати, а пяниць та нетяг та неробів жалувати! — о, відти, сину, поли рубай, та втікай, бо там не честному парубкови служба, ні заробок! Але де господарь тверезий, роботящий, на свою челядь грізний, але при тім веселий і богобійний, а до всего того розумний та мудрий, до корчми ані раз, до церкви всігди, а до читальні та священика с часта ходить: — там, сину, найми ся, бо там і доробиш ся, і научиш ся, і слави та чести добудеш!»

Оттак научав Петро Конарюк своїх синів, виражаючи їх в найми.

А як они там гостили, то вам инним разом в другій книжці Вечерниць оповімо!

Надруковано у «Вечернях», р. 1873 (1874) стор. 32 — 37.
Друкуємо з перводуку.

Чортівська бочка.

(Казка.)

Був тото собі раз один чоловік, та був бідний, а жінку мав таку лиху, що бувало нічо' не дїє, лиш свого чоловіка бє. А раз каже она до него: »Чоловіче, (каже) »я позичила нині у сусїда миску зерна; іди-ж борше до млина, та змели, аби-х хлїба спекла. А не бари ся менї, бо буду бити!« От він, сирота, і пішов.

А як змелов він те зерно, та вертав з мукою домів, так вітер сильний звїяв ся, тай всю муку ему розвіяв. А жінка дома питає: »А що, чоловіче? змелов?« — »Так, змелов.« каже чоловік, »але от що та от що менї стало ся!« Тогди жінка як стане его бити!... Руш, менї, (каже,) зараз, хоть би і на край світа, най менї вітер муку віддасть, а то я тобі ще й голову розвалю!« От він, сердешний, і забрав ся, та й пішов у ліс.

Ходить він лісом та й плаче, аж тут йде старенька бабуся встрить него.

»А чо' ти, небоже, плачеш?«

»Хиба менї не плакати, коли так і так зо мною стало ся!...« Та й став бабуся все розказувати, як було, а она каже до него:

»Не плач ти, чоловічку, але ходи зо мною! вітри то є мої сини, і мусять они тобі твою муку віддати! Я кривди твоєї не хочу.« От і пішли они, а дома каже бабуся до него:

»Лізь ти, небоже, в сю бочку, а то як прийдуть мої сини, аби тя віку не збавили. Бо опівнічний якби подув на тебе, то замерз биєь як крига леду, а полудневий як би подув, то згорів биєь на ніщо!« От і вліз він у бочку, аж тут уже і всі чотири вітри в хату, а то такі хороші та прудкі, як ті козаки! А бабуся так зараз і прискипалась до них: »А ви, (каже,) »сякі та такі, чого ви бідним людям шкоду робите, та ім послідний кусень від рота берете? — се так погано робити!«

»Та кому-ж ми у ката кусень від рота відоймили?! — а се що за напасть така нас найде!?!«

»Ага! напасть!« каже той з бочки, — »добра мені напасть, коли-сьте мені нині повну мису муки розвіяли, що і в пушечку не стало! — Коби вас так моя стара обамбурила макогоном, яке мене отсе, тогди знали би ви та тямилн до нових вінників!... Добра се мені напасть!«

»Ну, ну, чоловіку,« каже наймолодший вітер; »се мені так лиц, не хочачи, лучилось! — Але на тобі отсей кошелик, то він тобі усього достарчить, що сам схочеш, лиш промовиш до него:

Кошелю ти, кошелику з ліски,

Ховаєш ти Царигрифа зніски:

Аби-ж мині с Царигрифа столу

Усячина тут була на волю!

Тогди і стане тобі всьо, що лиш загадаєш. А як схочеш, аби кошелик перестав, то промов лиш оттак до него:

»Кошелику, кошелику, вже до сити!

»Теперь тобі, кошелику, одпочити!«

Тогди кошелик і станс. — Іди-ж теперь собі, небоже, до дому!« От він узяв кошелик, та й пішов.

А дома жінка знов до него з макогоном: »А що, (каже,) »е мука? віддали?« Тогди він їй став розказувати, а она вже его не била, але присилдлась борше до кошелика:

»Кошелю ти, кошелику з ліски,

Ховаєш ти Царигрифа зніски:

Аби мені с Царигрифа столу
Усячина тут була на волю!»

»Аби мені тут зараз була всячина на столі ліпше як у якого царя! і припінні їди, і годовані вина, і горівка для мене добра оковита, і все! — А ти чоловіче махай борше до нашого пана, та проси его, аби зараз приходив до нас на снідане!» — От чоловік і пішов пана кликати, а кошелик як не візьме всячину а всячину на стіл сипати!... Годі навіть і на папері списати, що там всього було!... Аж тут вже їде і пан з панев та з усім двором, та з паничами, що аж у хату не могли вміститись. А пан зараз і до кошелика:

»А се, (каже,) »що за кошелик такий чемний? Мені его подаруй, так я тебе від разу панев зроблю, і тримати буду у себе в дворі, та дозирати, як свою слюбну паню!» — От дурна жінка і подарувала панови кошелик. А пан тогди став сміятись, та й каже до неї: »Хиба ти, дурна хлопко, справді гадаєш, що я би таку старицю загублену у свої покої та брав? — Ще сего мені не стало! — Добре, що маю я кошелик, а ти дулю їдж, не паньску страву та годовані заморські вина!» — Тогди пан ще раз добре насміявсь, тай поїхав.

А жінка до макогона та до чоловіка! »А то, (каже,) »все ти сему винен, сякий та такий, бо було тобі не брати пусті та зачаровані якісь кошелі, але було тобі таки муки правити, аби були віддали! Тепер-же руш назад за мукою, а то я тобі надаю, що і не донесеш!» — От він і пішов, сирота, а пішов право в ліс, де ті чотири вітри мешкали. Уходить у їх двір, аж они сидять собі коло стола, та й обідають. Він став собі сердешний у кочергах, та й плаче, а они стали его питати:

»А що там, небоже! — хиба тобі с кошеликом не добре?»

»Та де-ж у страха добре, коли от як та от як!» — І став їм усе розказувати, а зимовий вітер і каже до него:

»Ге, ге! (каже,) »полудневий мій братчик не знав, що тобі дати! — я тебе ліпше обдарю! — А возьми но собі, небоже, лиш отту бочівку, що в кутку, та промов до неї так :

»Дума, бочко, дума!

Хлопа вчи розума!

Най 'го знає, яко пан так і хлоп!

Нуте хлопці! нуте з бочки! нуте гоп!»

Господи! як тут не штрикнуть дванайцять пахолків з бочки, як не стануть нашого чоловіка бучаками обертати!... Доти валкували, доти періщили сердешного, доки аж мало душі в нім стало. Тоди аж промовив, опівнічний вітер до хлопців :

»Нуте хлопці, нуте гов!

Доки зазву до роботи знов!»

Усі дванайцять хлопців улізли знов у бочку, як би їх і не було, а вітер каже до него :

»А що, небоже — будеш уже знати, як свою жінку слухати, та за її розумом ходити?»

»Буду вже знати, що робити!... Бувайте здорові, вітри, та спаси-Біг вам за научку!...» Ухонив бочівочку на плечі, та домів!...

А дома жінка вже і з макогоном до него! —

»А що, сякий та такий? — е мука?»

»Є, жінко, повна бочівка озьде! — аж надсадивсь несучи, така тяжка!

Дума, бочко, дума!

Жінку вчи розума!

Най же знає, що то муж є, що то хлоп!

Нуте, хлопці! нуте з бочки! нуте гоп!»

Господи, як не вилізуть усі дванайцять з бочки, як не стануть нашу жіночку обертати!... Вже й за макогін забула! А чоловік в одно ще й репетує. »А жваво, легіні, а жваво! натовклась она мене не трохи, то-ж нехай тепер хоть знає, як то болить!... А що, жінко? — а де кошелик? — а треба тобі з панами брататись, га? — а жваво-ж, хлопята! нехай же пам'ятає бісова дочка, як то свого мужа шанувати!»

»Доки жити буду, не буду! пане мій, господарю мій! королю мій, царю мій! даруй днів, а то ей Богу! — дуна вже вилазить... змилуй ся на рани Христові!... Свічки! давай свічки! уже по міні! Єй!...«

»Нуте, хлопці, нуте гов!

Доки зазву до роботи знов!«

А що, жінко? — будеш твого чоловіка шанувати? — здаєсь, що будеш, бо мої пахолки, видиш, не ліниві! — А тепер збирай ся чим скорше, та підемо до пана!«

Прийшли они до пана, а у пана повна хата гостей. Хто знає, відки всі там походили ся, та забавляють ся, звичайно, як то вже у пана, а то ще і в такого, що такий кошелік має. А пан зараз став питати:

»А що, небоже? — чи не прийшов ти лиш за кошеліком?«

»А вже-ж, пане! — віддайте по добрій воли, а то віддасте по неволи!«

»Так? — то ти прийшов мені ще і грозити? — А я тобі кошелік не віддам! мені его твоя жінка подарувала, то як-же я его можу віддати? — Умерлого з цвинтаря не вертають!«

»А битому бучки не відіплюють!« обізвалась жінка. »Віддайте, пане, по добрій воли, а то аби і з вами так не було, як зо мнов.«

»Овва!« каже пан, »хиба мені який страх від вас, чи що? — Я собі пан, а ви хами: так і забирайте ся к чорту, а то вас скажу ще гайдукам витрутити за ворота!«

»Зараз видіти будемо, хто кого! обізвавсь чоловік.

»Дума, бочко, дума!

Пана вчи розума!

Най 'го знає, яко й пан, так і хлоп!

Нуте, хлопці! нуте з бочки! нуте хоп!

Господи, як висиплесь з бочки жвавих хлопців!... але тепер не дванайцять, а до кожного, кождіського пана та пані, кільки там було, по дванайцять!... Як возьмуть пражити! як возьмуть бити, аж душно по

всіх покоях зробилось! всі в дворі в крик та репіт! пани грубим, товстим голосом, як куфи, а пані тоненьким, як ті цвиги!.. А хлопці то собі і ухом не ведуть, лиш молотять як у міхи! Тодги вже пан упав на коліна, та й став просити:

»Чоловіче,« (каже,) »не вигони душу, даю тобі і твій кошелик, даю тобі, що сам хоч, лиш діти мої не сироти! змилуй ся!«

»Ага!« каже чоловік, »а я-ж вам не казав, щоб мені мое по добрій воли віддали, чому-ж не хотіли?«

»Так то я вже дурний та божевільний був, а ти прости, чоловіче, бо і пів минути не витримаю! ей Богу моему!...«

Тодги чоловікови вже й самому жаль стало, от він і примовив:

»Нуте хлопці, ну же гов!

Доки зазву ео роботи знов!«

Як се промовив, тодги хлопців як би і не було на світі, лиш пани та пані лежать по помостах як снопи, та охкають, та ловлять ся то за боки, то за плечі, то за ребра, то за руки, то мацають ся по голові, чи ще на вязах. А домашній пан як ревкне на слуги!... »А дайте ему его пречортівський та пребісівський кошелик, бо як би ще хлопців своїх завернув, тодги вже нам всім і гріб запечатаний!«

От слуги взяли, тай подали чоловікови кошелик, а він пішов з ним домів, зробив великий дуже обід, усіх запросив, лиш пана вже не просив, бо нікого було і просити; захорував сирота від бучаків, та поїхав з жінкою та з дітьми у купелі, хто знає куди!

От і вся моя казочка!

Друковано у »Вечерниках, читанць для сельскихъ людей« р. 1873 (1874) стор. 37—45. Основа сеї казки споріднена з головним мотивом про чудовий млинчик у казці »Від чого море солоне.« Народні жерела сеї казки ті самі. В сій казці Федьковича виступає, так само як у народних казках сеї групи, мотив про хлопців

Нові муки Христові.

У Німеччині як піде який селянин на ярмарок, то вже чи гостив там добре чи лихо, чи поярмаркував що, чи ні, а домів певно що не поверне, не купивши яку добру книжку собі в дім, бо книжка у него перше як хліб, перше як сіль, перше як все. А як увійти до него у світлицю, то перше, що взриш, є велика мальована полиця, набитіська всілякими книжками, що аж весело душі. У книжках шукає собі німецький селянин і науки, і розривки, і забави, а в кождім способі доброї, милої поради.

Наш знов руский господар не верне ніколи з ярмарку домів, не купивши собі в місті фляшку, та ще гранчасту, плесковату, окову, мальовану фляшку до горівки. Нехай собі німецький мужик книжки купує, та учить ся, та їх читає, а Русин воліє таки свою душу чортови за горівку прошити та продати, і Господа свого Бога жидови на муки завдати, бо на що-ж би він і ті мальовані плескаті фляшки мав купувати? — а то так: коли стоїть у німецького господаря повна полиця набита книжок, то у нашого руского господаря стоїть за тото повна полиця всіляких фляшок: одні прості чисті, другі шлюфовані, на третих мальовані птахи, або квіти, або крести, або і муки Христові. А не в одного господаря найдуть ся навіть і такі старовіцкі фляшки, що в них у середині вироблений з дерева престолець, на престільци крест, а коло креста муки Христові. А є таких фляшок помежи нашим народом

ще досить много, хоть і теперь дуже рідко продають; а продають їх по ярмарках усе лиш ті Чехи, що шкло на продаж возять, бо як вам відомо, Чехи є нарід дуже працьовитий, тверезий, а до виробу шкла такий уже спосібний, що їм і пари на цілм світі не має. А відки їм прийшло до голови, цілі муки Христові у фляшки всажувати, а еше до того у горівчані: се вам хочу тут росповісти, рускі господарі, і то по щирій правді росповісти, лиш прошу приязно послухати, бо річ дуже цікава, а Господь милосерний дав нам аж двоє уший у нашу голову, то запевно на тото, щоби добре та добре вже слухати.

Чеський край тримає в собі народа більше як пять мілліонів душ. Столичне місто Чех називає ся Прага, і належить той край теперь яко королевство під нашого цісаря. Але давнійше був чеський край державою сам про себе, і мав своїх литомих королів, а найлютійший межи ними був той король Вацлав, що царствував перед 500 роками. Був се король дуже лукавий і нетрібний, котрий нічо' не робив на світі, як лиш самі безправства, а то такі, що аж страшно читати і слухати. Но, чи знає хто, чому він ті беззаконія творив? — тому, що був великим п'яницею! а хоть може і не таким великим, як часто наші селяни бувають, то все таки був він п'яницею, а п'яниця хоть і малий, то все чортів брат, діявольский слуга, — хоть най він буде король, або простий мужик. Такий то був і той чеський король Вацлав, що при своїм панстві казав втопити раз одного зовсім невинного і побожного чоловіка, святого Івана ісповідника за дурно, — про инні его безчисленні беззаконія і не згадуючи.

Однакож жінка короля Вацлава, краля Йоанна, була жона честна і богобоязлива; она день і ніч плакала над нещастем свого мужа, бо чиж може бути страшнійше нещасте, як то п'янство, що і тіло убиває, і душу на віки губить? — Плакала она, небога, та відвертала свого мужа від п'янства, як лиш могла, не так як деякі наші рускі жіночки, котрі, не то щоб відвертати своїх чоловіків від горівки, але еше їм і по-нуку дають, ба навіть і самі з ними по корчмаж ходять

та шють, на вічну зневагу Матери Божої! — Плакала Йоанна над пропастию свого супруга, і горячими молитвами к Богу припадала, а Господь Бог, во віки милосерний, вислухав кроваві плачі богобоязливої жони, і післав їй чудний ратунок. От як то було:

В ческім краю було і є много рудників, то є таких гір, у котрих срібло, желізо, і дорогий камень копають, а копають їх люде, котрі зовуть ся рудокопники. Тяжка і небезпечна є праця тих рудокопників під землею, але за тото мають они і честь, і повагу, і плату добру, лиш коли справують ся так як треба, а не так, як той рудокопник, що хочу вам за него тут розказувати, і що так був дуже роснив ся, що ему навіть і добра его плата не виставала. Тогди він, що робити? — а вжеж не що инше, як і всі пяницї роблять: на перед спродав жидам що було чемного і продажного, а парешті — гай красти! — а що красти? — а вжеж не що инше, як то срібло, що копав у рудї для короля! Але-ж бо рудницкі закони і теперь острі, а тими часами, за короля Вацлава такі вже були дуже острі, що король заевдив того рудокопника злодія на смерть, щоби спалити его у желізнїй печи, ніби щоб то срібло крадене з него витопити.

Отже-ж і сповістили нещасному страшну его смерть, якою мав за три дни гинути. На ті три дни виставили его на показ та на дивоглядію цілому миру, як то еще і до нинїшної днини така поведенція, що сказаних на смерть на три дни виставляють у темници, де їм через цілий той час всякої догоди достарчають.

Нещасному нашому рудокопникови не в голові вже були усі ті догоди, і не в голові ему навіть була та веляка чотиригранчаста, плесковата флянка з горівкою, що єї принесли були там такі-ж пяницї, як і він сам: але в голові ему була нещаслива жінка з дрібними діточками, що мали оставатись вічними сиротами на сїм світї, і то еще такими сиротами!... сиротами по злодію, по печеному злодієви!... по пянюзї!... ох ти милий Боже!... Заридав тогди нещасний кровавими сльозами, принав умліваючи до креста святого, що перед ним mezi двома свічками на столї стояв,

і Христос милостивий змишував ся над грішником, бо подав ему спасенну ласку у душу, і то таку, що вхопив він ту фляшку, висипав горівку до землі, виполокав ю чистою водою, і почав от що робити: влунав ножиком кавалочок дошки зо стола, і став вистругувати з него престолець, крестик, і цілі муки Христові, а як були готові, складати їх у фляшку. За три дні було все споряжено, і запросив він тогди одного зо своїх вартовників, аби заніс ту фляшку з муками Христовими, і подав крала, а кралю аби просив, наточити фляшу повну горівки, і поставити єї у ночи крадком коло короля, щоби наколи рано прибудить ся, она ему у очи впала, бо і в того короля був звичай, як і у деяких п'яниць буває, що скоро рано ветає, так ему зараз і фляшка з горівкою аби була. Краля Йоанна приймила ту фляшку, а доміркувавшись тут особливого провидіння божого, зробила так, як нещасний рудокопник переказав.

На другий день пробудив ся король дуже рано, бо одно то, що хотів видіти, як будуть нещасного рудокопника тратити, а друге таки то, що хотів собі з нової фляші на тще-серце ликнути, бо з вечера, хоть і п'яний був, то прецінь покмітив, що якусь нову, велику фляшу, і то повну, коло него поставили. Але як же не верг ся він, та не скочив с постелі, ухопивши фляшу, і узрівши в ній такі дива. Тогди як не крикне король не своїми голосами: »Ах ти Боже мій!«

Нові муки Христові!...«

І від тої мінати жадного трунку, окрім води, у его устах не було, і він по всіх шклянних гутах дав розказ, щоби через цілий рік нічо не робили, як лиш такі фляші з муками Христовими. Тоті фляші по цілім ческім краю розсилати, на показ та на дивоглядію усе му народови, і то не лиш свому ческому, але і кождому, де то красне ческе шкло продає ся. Таким способом дістали ся такі фляші і до нас, і можна їх, як я вже перше казав, помежи нашим народом чи мало побачити. А если і в тебе; честний руский господарю, така фляшка находить ся, то не тримай єї в скрини

або в кліти, але завісь в світлиці під образами, і розкажуй як великому так малому, відки ті нові муки Христові взяли ся, і якою страшною смертю мусів гинути той нещасний рудокопник, і через що він мусів гинути : через п'ятику прокляту.

Надруковано у »Вечерницях« р. 1873 (1874) стор. 22—28.

Репродукуємо з перводуку.

Придабашки!

»Куме, куме!« гукав оден чоловік на другого, що біг сутками.

»Не маю коли, кумочку, бо десь біжу!«

»Та лиш на одно слово!«

»Кажіть-же!«

»Що ви давали оногди вашій сіруні від нападу?«

»Товченого шкла.« —

В неділю здибають ся знов оба куми в селі. —

»Ой, куме, лихо ви мені радили! минулаєь моя сірунка....«

»Або-ж і моя ні?«

»А чож ви мені так не казали?«

»Хиба ви мене про се питали?«

Не питай: що давав? але: чи помогло?

Приплівсь один жидок худою та голомшивою кобилою до корчми, тай став, бо бідолашна вже не змогала дальше.

»Жидку! а не тримати тобі кобилу?« питають хлопці, що его так і обступили.

»Ай-вай! — хиба она втече! — На що ему тримати, нівроке?« —

»Так аби не впала!« кажуть хлопці.

»У мене, братчику, така остра коса,« розказував один гуцульський косарь, »що оногди якось, як я єї

ніс набиту на плечи, то тїнь від неї одному чоловікови геть ногу відтяла!»

»А я, братчику мій любий, трафив ся до того-ж самого чоловіка на нічліг: поплював на ту ногу, приклав, тай она собі знов сіцїлилась, як була!»

Коли вже хто бреше, то нехай вже хоть добре бреше!

»Дідусю!» каже хтось до жебрака, »та-ж ви вчера храмали на лїву ногу, а нинї вже на праву?»

»А тобі-ж би синку не наприкрилось, що днини лиш на одній, і тїй самій нозі храмати?» відповів добродушний дідусь.

Один проповідник казав одної неділі на казаню до народа: »А знаєте ви, любимі, чому Спаситель наш сладчайший по славнім своїм воскресеню перший раз невісті а не мужевп явив ся? — То тому, дітоньки, аби вість борше по містї рознесла ся!»

Один панок, котрий мав колись своє село, але его в карти програв, хотїв собі з одного молодого священика, котрий ще не мав своєї парохії, покпнити, тай каже до него: »Панотче! а де ваша парохія?» »У вашім селї, паноньку!» відповів священик.

»А ви не чули, куме, що ваш син у війську помер?» питає один господарь другого.

»То не може бути, кумочку!» каже сей; »син би менї був се прецінь зараз написав.»

— »Ей жінко« — каже чоловік — »ти по десять раз на день їси, що і хлїба годї тобі настарчити.

— »Где-ж таки по десять разів! всего лиш тричи.

— «Ану почисли!»

— «Снідала - обідала, раз їла; полудновала - підвечірковала, два їла; вечеряла - повечірковала, три їла. Більше не памятаю!»

— «Що то є тобою робить ся?» — каже батько до сина — «чи у тебе пропасниця, чи що, що нічого не їсь? Чи їв ти що сьогодні?»

— «Ні, каже син; мати дала рано кришочку хліба, та чирству; я хотів було в миску обмочити та не влізла, так і сухую згрис; більше нічого не їв.»

Жінка впала в воду, хтось штрик за нею тай витягає, а чоловік дає ему сороківця та каже: «Теперь еще надгороджую, але на другий раз щобись того не робив!»

Надруковано у «Вечерниці» р. 1873 (1874) стор. 60—63.
Друкуємо з перводруку.

Глогорожечка.

(Цікава казочка.)

Був то собі царь та цариця, та не було в них дітей. А они стали ся журити: »Що (кажуть) будемо ми теперь робити, що у нас нема дітей, а то вже і старість за плечима?» — Оттак они журять ся.

Але раз пішла цариця купати ся, та влізла в воду, аж тут і вилазить великий рак на берег. Вилазить тай каже до цариці:

Царице, царице!

Тобі щось дома годить ся:

А що — мині не казати,

А тобі треба о колісочку дбати.

От і народила ся їм дитинка, донечка, а они назвали ю Глогорожечка, та й кажуть: »Кого би то у куми запросити?» А царь повідає: »У нашому царстві є тринайцять баб віщунок, от тих і ми запросимо в куми. Они нашій дитині щастя навіщають.« А цариця каже: »Відки-ж нам, чоловіче, запросити усіх тринайцять віщунок у куми, коли у нас лиш дванайцять золотих личочок та й чарочок, то-ж для одної би не стало.« »Ну, то запросім хіба лиш дванайцять,« каже царь. От они запросили лиш дванайцять, а тринайдцяті ні.

А зараз по вечери стали баби приговорювати і офіровщину давати. Одна дарувала єї щастем, друга здоровлем, трета красою великою, четверта долею доброю, і так дальше, аж прийшло до того, щоби дванайцята єї дарувала. Аж тут і явила ся та тринайдцята

баба, що була не прошена, та й каже з серцем: »А я дарую царівочку Глогорожечку так, аби она на п'ятнайцятім року уколола ся на вертено, та й від разу померла!« Як она се сказала, так і зникла. Але та дванайцята баба, що то приходив на ню ряд, сказала: »Ні, (каже,) она не має умерти, але має лиш твердо заснути, та через сто рік спати!« Тогди і розійшли ся всі.

А Глогорожечка росте собі та росте, аж виросла собі така красна, що такої і в світі не було. А царь і нагадав собі, що та недобра баба віщувала, та й дав такий розказ, щоби у єго царстві усї кужілки та веретена попалити. От і попалили усї кужілки та веретена, а Глогорожечка нічого і не знає, але літає собі пустенька по царских палатах та дворах, аж побігла она одної днини — а се було саме тогди, як їй п'ятнайцятій рочок кінчив ся — до одної старесенької кімнати, що була она на золотий ключ замкнена. Але она тим не питала, відчинила борше кімнату, дивить ся — аж тут сидить собі стара старесенька бабуся, тай пряде. »Ох бабусю, а се ви що таке?« питає Глогорожечка. »Пряду, доню,« каже баба, киваючи головою, а веретено так і фуркотить! А царівочка стала просити: »Ану най і я, бабусечко, буду пряди! ану най і я, сизокрила!...« От і вихопила бабі веретено з рук, та коли не вколе ся!... а як скоро вколалась, так від разу і повалилась на ослі, неначе мертва, та й твердо заснула, а за нею і все, що було не було у царским дворі, стало твердо спати: і царь, і цариця, і слуги і кухарі, і коні на стайни, і голуби на хаті, ба навіть і мухи на стіні, як лазили, так позасниляли. І мало того, але навіть старший кухарь, як термосив кухтика здорово за чуприну, так з чуприною у руках і заснув, а піродраха, що дерла піря на печи, шубовстнула зовсім у піря, що аж єї не видно стало, та й уснула.

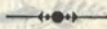
А доокола царского двора став рости глоговий живий пліт, та такий уже високий, та густий вріс, що навіть і золотого когутика на вежи не видно було, такий то густий та високий глоговий пліт уріс! А як о тім чутка по світі розійшлась, так стали молоді ца-

ревичі з усіх країв з'їзджатись, аби прекрасну Глогорожечку видіти, та її с проклятя освободити : так коли все годі! як котрий лиш приближить ся до глоголового плоту, так гологи его як ухаплять, як обгорнуть своїми галузками, то вже і не пускають. Але так їм і добре стало ся, бо не хотіли слухати старенького одного пустельника, що близько замку сидів, та кожного наминав, хто прийшов, аби там не ближив ся.

Але одного разу приїхав туди оден молоденький, прехороший царевич, такий, що такого мабуть і в світі не було. А пустельник каже до него : »Не їди туди, синку, бо тебе би шкода було, аби ти такий молодий так марно погіб, як ті другі!« Але царевич каже : »Щож робити, дідусю, коли я мушу їти, бо мені так у сні казано, щоби я їшов!« От і пішов він до глоголового плоту. Але пліт не ловив его своїми колючими галузками, як тих других, лиш проступив ся ему красенько, бо то минало тої днини сто рік, як Глогорожечка спала. От він увійшов у палату, аж тут усе еще спало, як з разу : і король, і краля, і слуги, і коні, і пси, і голуби на даху, і мухи по стінах, і кухарь з кухтиковою чупруною у руках, і піродраха на печи у пірю, і дівка, як каплуна скубала, і все. Але царевич не дивив ся на нічо', лиш пішов право у ту кімнату, де Глогорожечка спала. »Яка-ж она красна!« думає він собі : »ану хіба я її пробуджу!« От і будить¹⁾ її, а она тогди від разу і зірвалась! і все, що спало, пробудилось : і король, і краля, і слуги, і коні, і голуби, і мухи, і піродраха на печи, і дівка з каплуном, і все, а кухарь термосив кухтика далі все за чуприну, та ще его раз і в потилицю здорово лупнув. — Тогди і зробили Глогорожечці з хорошим царевичем весіля. І я там був, сїм пар чобіт гуляючи подер, а як стали на віват стріляти, то я зо страху аж сюди забіг, аби вам сю казочку розповісти. От она і вся!

¹⁾ В перводруку похибка : нудить.

Золота кісочка.

Прекрасна казочка для руского народа. ¹⁾

Уповів Ю. Ф.

Була то раз одна вдовиця-стариця, та мала лиш одним-одну доньку. — Але та їй ²⁾ донька була така красна як сонечко, а коси мала золоті по саму землю. А мати каже раз до неї: »А знаєш ти доню, що? — Твій отець покойний заручив тебе ще маленьков за одного царевича з тридевятої землі, за шклянними горами, та за солоним ³⁾ морем, тай таке собі дали слово, аби ти, як скоро тобі буде у шістьнадцять рік, сама до него поїхала — а сьогодні кінчаєсь тобі шістьнадцятий рік, то треба, абесь ⁴⁾ іхала у тридевяту землю, до твого наріченого, ⁵⁾ бо я присягла твоєму вітцеві, що тебе на реченець відошлю. — Ї би сама з тобов поїхала, але і сама видиш, яка я стара, та слаба...«

»Добре, мамо, (каже царівна,) я поїду, але скажіт мені осідлати моего коня срібногрива, та й дайте мені зо мнов мою пістунку, що мня викутала; бо она мені вірна.

»Добре, доню!« каже стариця, та й сказала зараз осідлати коня-срібногрива для дочки, а для пістунки другого коня, буланого. — А дочку убрала у дорогі царські шати, поклала їй золоту корону на голов, та й каже до неї: »На-ж тобі, доню, ще й отсей золо-

¹⁾ В автогр. переч. і написаною чужою рукою: для рускої молодіжки. ²⁾ В перводруку: сі. ³⁾ В перводруку: соленим. ⁴⁾ В автогр. поправлено: абись, і так надруковано. ⁵⁾ В перводр.: нареченого.

тий перстїнь! ¹⁾) — Се є памятка по твоєму батькови покойному, але уважай, абесь го не загубила, бо лихо тобі буде! — А ти, пістунко, служи моїй донці а своїй пани вірно, бо ти від мене кривди з роду не мала, то Бог би тебе за мою дитину покарав, як ти би їй кривду зробила.»

»Я буду своїй пани вірне служити,« каже пістунка. — От і посїдали на конї та й поїхали, царівня ²⁾) на срібногривім, а пістунка на буланім.

Але по дорозі схотїлось царівні дуже води пити; бо то було літо, та дуже спарно. ³⁾) — А як приїхали они до одного броду, так она каже до служниці: »Возьми, любко, мій золотий кубок, та зачерни менї води з броду, бо я згорїла пити!« — А служниця каже до неї: »Колїсте згорїли води пити, то зачернїт собі сами, бо я не можу, мене голов болить!« ⁴⁾) Отже царівна ²⁾) мусїла сама є коня встати, та й піти води пити.

Але як она схилилась води пити, то випав їй є пазухи той золотий перстїнь,) що їй мати дала, тай упав у воду. — А лукава служниця, як скєро се вздрїла, ⁵⁾) так зараз і скочила є коня, зїрвала з царівні корону, зїрвала дорогї шати, та й каже до неї: »Що теперь хочеш? — Чи хочеш, аби я тебе тут утопила, чи хочеш менї за служницю бути, та до землі святої присягнути, що нікому в світї не скажеш, що ти царівня, а я служниця, але кождому казати менї, що я царівня, а ти моя служниця?« — Отже-ж царівня взяла та й присягла до землі святої, що так казати ме; бо она ще була дуже молоденька, та жаль їй було умерати. ⁶⁾) — Тогди посїдали обї на конї, та й поїхали далїй, царівна ²⁾) на буланім, та у простім одїню, а служниця на срібногривім, у коронї, та у царских шатах дорогих.

А як приїхали они у тридевяту землю за нїкляні гори, та за солоне море, то царевич ждав уже на свою

¹⁾) В перводруку: перстень. ²⁾) В перводр.: царівна. ³⁾) В ав-тогр. тут перечеркнено: а она каже до служниці. ⁴⁾) В перводруку: болить. ⁵⁾) В перводр.: узрїла. ⁶⁾) В перводр.: умпрати.

нарічену з усім своїм¹⁾ панством,²⁾ з усім своїм боярством, та й каже:

»І слухом слухати!
І видом видати! —
А з наріченою,³⁾
Та зарученою
В неділеньку рано
До слюбу ставати!« —

А невірна служниця каже:

»Ой ні, князю, ні, собою,
Аж не вволиш мою волю:
Вели дівку с конем взяти,
Вели обом голов стягти!«

»А то за що?« — питає царевич у служницї, бо він гадав, що се его нарічена.⁴⁾

»От тому,« — каже лукава служниця, — »бо отся дівка та отсей кінь срібногривий хотїли мене⁵⁾ зтратити.«

»Коли-ж так,« каже царевич, »то коневи зараз голов стягти та на воротїх на паль застромити! — Дівцї же голов не стинати, але післати їй⁶⁾ в поле, най там мої морські стада на шовкових травах випасає.« — От і взяли коня — срібногрива, стягли ему голов, та й застромили на царських воротїх на зелїзний⁷⁾ паль. — Царівню покладали з одним маленьким хлопчиком Івасиком, морські стада пасти, а служниця повінчалась з молодим царевичем, та й жили собі у великих роскошах.

Але одного ранку вигоняла царівня з маленьким Івасиком морські стада на шовкові трави пасти, аж тут дивит ся — стримить⁸⁾ голов коня-срібногрива на зелїзним⁷⁾ пали на царських воротїх, а она заплакала та й каже:

»Гой — гой, мій, коню! ти срібная грива!...«

¹⁾ В автогр. переч.: державним. ²⁾ Переч.: та боярством. ³⁾ В перводруку: нареченою. ⁴⁾ В перводр.: наречена. ⁵⁾ В автогр. перечерк.: з сьвіта. ⁶⁾ В перводр.: сі. ⁷⁾ В перводр.: зелїзним. ⁸⁾ В перводр.: стритить.

А голов заплакала і собі, та й каже :

»Гой — гой, царице моя нещаслива!

Аби ты мати-цариця уздріла, ¹⁾

Сім раз на годину она би умліла!...«

Я як вийшли они з ²⁾ стадом в поле — тогди царівня сіла собі у шовкову траву, розплела золоті свої коси, та й стала чесати. А Івасик уздрів та й каже :

»Які-ж у тя ³⁾ прекрасні косочки!

Даруй мені хоть три волосочки! — «

А она каже :

»Звій, вітрику, божий душок,

Івасеви капелюшок!

Та кочай ним полем - колом

Колесочком як соколом,

Доки косу золоту

Я росчешу, заплету! — «

Тогди вітер ухопив відразу Івасів капелюшок, покотив ним далеко у поля, а Івасик доки его ймив, то царівня ⁴⁾ вже і зачесала і заплела золоті свої коси.

А там у поли полював на тогди сам ⁵⁾ царевич, та й здибає Івасика, як він плачучи за своїм капелюшком гонит ся. — А царевич питає его; »А ти що тут робиш, що стада не пантруєш?«

Тогди він став царевичеви все розказувати: і як царівня ⁴⁾ з головов коня-срібногрива розмовляла, і як она золоті коси чесала, і як з вітром говорила. — А царевич каже до него: »Знай-же, Івасику, аби ти се нікому в світі не вповів, бо буду бити!«

»Не вповім,« каже Івасик, та й побіг далі за своїм капелюшком.

А на другий день, як царівня ⁴⁾ морске стадо знов на пашу виганяла, то пішов царевич за нею назириці, а она знов каже до голови свого вірного коня-срібногрива :

¹⁾ В перводр.: узріла. ²⁾ В перводр.: зо. ³⁾ В перводруку: тебе. ⁴⁾ В перводр.: царівна. ⁵⁾ В перводр.: тогди; слово: сам пропущено.

»Гой, — гой, мій коню! ти срібная грива!...«

А голов знов каже до неї:

»Гой — гой, царице моя нещаслива!...

Аби ты мати-цариця уздріла —

Сім раз на годину она би умліла!...«

А в поли стала она знов золоті свої коси чесати,
а Івасик став знов до неї казати:

»Які-ж у тебе прекрасні косочки:

Даруй мені хоть три волосочки! — «

А она знов каже:

»Звій, вітрику, божий душок,

Івасеви капелюшок!

Та кочай ним полем колом,

Колосочком як соколом,

Доки косу золоту

Я розчешу, заплету! — «

А як Івасик побіг за своїм капелюшком — тогди
морске стадо перестало шовкові трави пасти, та й упу-
стило голови в землю; а царівня каже до стада:

»Гой стадо мое! морске мое стадо! —

Чого ти травам шовковим не радо?

Солоне море чого не спиваєш?...«

А стадо тогди каже:

»Царєка ти дочко — чого нас питаєш? —

Слуга невірня в короні сидит,

Царєкая дочка все стадо пасет!...«

А царевич вбігає тогди з за корча, де був ся
сховав, та й каже:

»Доле моя наречіна,¹⁾

З маленької заручена!

Чого правду не казала-сь,

Яка зрада с тобов сталась? — «

А она тогди каже:

»Царевичу нарічений,¹⁾

Ще й друже мій заручений!

¹⁾ В перводр.: наречена, наречений.

Тому правду не казала,
Земли святій присягала! — «

Та й стала тогди царевичеві всю правду казати, а царевич каже до неї: »Покидай-же теперь стадо пасти, та ходи зо мнов у мій двір, але так, аби ніхто тебе не видів, аж доки я тебе не закличу.« От взялись они, та й пішли.

А царевич як прийшов у двір, так зараз велїв ¹⁾ усе своє панство, усе своє боярство на великий обід запросити. — А як позасідали всі за стів, цариця на покуті, тогди став царевич казати: »Що такі ²⁾ служниці йдет ся, котра над своєв панев таку і таку зраду зробить? — «

А цариця перша похопилась та й каже: »Така служниця варт, аби єї дикому коневі до фоста присилити та в чисте поле пустити!«

»То ти сама на себе суд засудила, лукавий ти рабе!« каже царевич, та й уводить тогди праву свою заручену. — Тогди здоймили зараз з невірної служниці корону, здоймили дорогі царські шати, та й убрали на царівню, ³⁾ а служницю вивели на подвіре, привязали дикому коневі з морського стада до фоста, та й пустили ⁴⁾ в чисте поле. — Царь с царицев повінчав ся, зробили гучне весіля, та й гуляли цілий тиждень. — А до слюбу їхала царівня ⁵⁾ на своїм вірнім срібногрівим; бо як скоро пустили невірну служницю з диким конем в чисте поле, а кінь їй розніс по кісточці, що і ворон би їх не позбирав, ⁶⁾ тогди срібногрівий відразу ожив, та й заїрзав на весь двір. ⁶⁾

А старенька царичина мати также була на весілю. — Бо як дочка їй ⁷⁾ золотий перстїнь ⁸⁾ у воду впустила — то прилетїла срібнопера щука, вхопила той перстїнь, ⁸⁾ та й принесла аж у царичин став, де їй ⁷⁾ риболовці у невід їмили, та до цариці принесли.

¹⁾ В автогр. перечеркнено: сказав. ²⁾ В перводр.: такий. ³⁾ В перводр.: царівну, царівна. ⁴⁾ В автогр. переч.: на волю. ⁵⁾ В перводр. пропущено слова: а кінь їй розніс по кісточці що і ворон би їх не позбирав. ⁶⁾ В автогр. перечрк.: свіг. ⁷⁾ В перводр.: єї ⁸⁾ В перводр.: перстень.

Тогди старенька цариця догадала ся, що їй дочка лихо погостила — казала собі ¹⁾ золотогривого коня осідлати, та й поїхала у тридев'яту землю дочку свою знати.

І я там бував! —
Коваль коні кував
В срібні підківки;
Летіли ластівки,
Та все щebetали,
Казки вповідали
З загіря ²⁾ шклянного,
З за моря солоного; —
А я там був,
Сю казочку чув,
Та й вам вповів. —
А журавель летів
Та й сів собі на даху: »кла-ка-ка!
Не варт твоя казочка пятака! —

Друкуємо з автографу: чотири пів'аркуші сірого канцелярийного паперу записані по обох боках, власність тов. »Руска Бесіда« в Чернівцях. Автограф пооправлюваний чужою рукою; правопис фонетична змінена на т. зв. етимологічну. На першій стороні автографу написано чужою рукою, синім оловцем: Zu. »Для науки и забавы als erster Artikel.« »Для науки и забавы,« се був постійний титул фейлстонів »Буковини«. Приписка показує нам, що казка сея була призначена до »Буковини« — але не була там надрукована, лиш у »Бібліотеці для молодіжи« за р. 1885 стор. 129—137. Народна основа сеї казки запозичена Федьковичем з казки поміщеної у збірнику бр. Ірімів п. н. »Die Gänsemagd«, »Kinder und Hausmärchen« 1880. 345.) — з якою вона схожа не лишень у головному мотиві, але також у епізодах.

¹⁾ В автогр. перечерк.: коня. ²⁾ Переч. в автогр. моря.

Голодний чорт

або

Дорога до пекла.

(Казка.)

Се не зза нас діялось, але давно колись, ще за панщини, як жив у одним селі оден ¹⁾ честний та богатий господарь, а сей мав таку установу, що клав кожної днини коло гостинця стів, а на стів хліб, сіль і усіяку ²⁾ страву, а то для бідних подорожних, аби мали чим у ³⁾ прикрім разі душу покрішити, та Господу Богу дякували, що дав такого сумлінного та честного чоловіка.

Але і оден чорт ходив по світі, щоб людем пако-сти творити, та так ему лучилось, що і він сердешний зголоднів. Тогди він, не богато гадаючи, прискінав ся до того стола, що був, для бідних злагоджений, та давай халасувати, що там не понав: і хліб і сало є чистником ⁴⁾ і голубці з солонинов, ⁵⁾ і книші з сиром і пироги в сметані, а до того ще і вицідив собі оківку-фляшу вареної горівки ⁶⁾ з медом, та вже аж тогди, як не стало ні крапельки, пішов собі такий гарно за-крохмалений гостинцем далі. ⁷⁾

¹⁾ В перводруку всюди: один. ²⁾ В перводр.: всяку. ³⁾ В перводр.: в. ⁴⁾ В перводр.: чостником. ⁵⁾ В перводруку: з солониною. ⁶⁾ В перводр. всюди: горілки. ⁷⁾ В перводр.: домів.

Але про се довідав ся найстарший чорт у пеклі та давай по Юдика, бо так ¹⁾ халасун звався, аж два післанці слати. А як сі его привели о-перед Старшого, так сей зараз на него і гримнув.

»А ти сякий та такий сину, що ти мені знов на світі поброїв?!«

»Таже я« каже Юдик переполошений »нічого такого.«

»Так, нічого такого? А бідним подорожним хто ²⁾ виїв і голубці і пироги і горівку варену що до крапельки випив, про книші і сало не згадуючи? То ти так мені робиш, паничу? що тепер ті смутчі-пресмутчі люде будут собі гадати? Будут гадати, що ми чорти, та вже на таке дрантя перейшли, що мусимо вже старецким хлібом годуватись! — Що ти собі, мой, тепер гадаеш?

»Таже я лиш те —«

»Стули морду, ³⁾ аби я тобі ю ⁴⁾ не стулив! -- А тепер в сей час підеш ⁵⁾ мені у ⁶⁾ той і той край, у то і то село, а там наймен ся у котрого небудь ⁷⁾ господаря, і будеш ему цілий рік вірно і без симбрилі служити, а то так, аби я на тебе жадної скарги не чув, бо шкіра буде ся мати в роботі. Руш! Забирай ся!

На се Юдик ошкробав ся в голову, ⁸⁾ перекинувсь ⁹⁾ простим наймитом - мужиком та і потяг у то село, куда ему найстарший чортиско повелів.

А то село, куда Юдик зайшов, було велике, дуже велике, але таке то вже бідне та ніжне, ¹⁰⁾ що навіть і воробці з него світа половили, не то що! Та й не було і дива; бо се діялось, ¹¹⁾ як я вже казав, ще зза панщини, а у тім селі був дідич такий то вже лютірь, ¹²⁾ що як би був міг, то би був з людей і паса дер, не то що! У таке то село попавсь наш Юдик за своє халасоване; став серед села, та і думає собі: коли я вже тут свої роги не покочу, то їх не покочу ніколи!...

¹⁾ В автогр. переч. наш. ²⁾ В перводр.: кто. ³⁾ В автогр. переч.: куцею, собако. ⁴⁾ В перводр.: сі. ⁵⁾ В перводр.: підеш. ⁶⁾ В перводр. всюди в зам. у. ⁷⁾ В перводр.: нибудь, ⁸⁾ голов, ⁹⁾ ся, ¹⁰⁾ нужденне, ¹¹⁾ ся, ¹²⁾ лютий.

Аж іде оден чоловік гостинцем, а то такий цундравий та обдертий, що і дурень би був покмітив, що се таки с того села чоловік. Так Юдик зараз ему і вклонив ся.

»Добрий вечер, ґаздо!«

»Добре здорове, парубче! а куда Бог провадит?«

»Та я, бадічку, хожу служби шукаючи. — Може би тут у вашім селі — «

»Ха, ха, ха!« аж зареготавсь ¹⁾ чоловік, »таже ми веї у старці збераємось, ¹⁾ та лиш тільки нам ґія, що нї с чого нам торби пошити, а то би вже давно нае по цілім світі повно!...« ²⁾

»Та як же-ж« каже Юдик задумавшесь, ³⁾ »то аби у вашім селі і одного господаря не було, щоби конї тримав? бо я признам ся, що до коний з роду дуже велику охоту маю!...«

»Ба є у нас оден такий дурень« каже чоловік, »що пару дерлюг тримає, але то таких, що їх мусит коликами підперати, бо би вже давно пси з них страву мали. Коли тебе кортит, небоже, без плати та без кавалка хліба служити, то я тебе справю!«

»О, справте, вуєчку, прожитя би вам счасливе, каже Юдик — за решту моя жура.«

Отже-ж той чоловік взяв та й справив его до Дмитра Морґала.

А Дмитро Морґало був колись передний господарь у селі, та зза ⁴⁾ лихого пана на таке перейшов, що і в печи затопити нічим було, не то що! От і сидит собі з жінков ⁵⁾ на присіпї та й плачут обоє, а на загороді, присилені до старої верби, куняє пара конят, та такі то вже худі та сухі, що як би не шкіра, то би кости вже давно порозсипались. Морґало дивит ся на них та й плаче нишком, аж на се убігає Юдик.

»Добрий вечер, ґаздо!«

¹⁾ В перводруку: зареготав ся, уберай ся зам. форм скорочених, ²⁾ полно, ³⁾ низадумавши ся, ⁴⁾ за, ⁵⁾ з жінкою.

»Добре здорове, парубче! Ти хто?«¹⁾
»Таже ваш слуга, бадічку!«
»А мені-ж до чого слуги!«
»Або до ваших коників, бадічку!«
»До оттих там дерлюг!...« аж закричав Моргало.
»Хиба прийшов їх лунити?«

»Еге, каже Юдик, лунити! Я ще з них маю такі коні справити, що і вашому дідичеві не сором буде ними їхати!...«

»Ба, чи ти лиш, хлопче — сохрानь Боже — не з піярів гдесь вирвавсь, та сюда на мою голову прийшов?! Іди лучше до нашого дідича.«

»Еге, до вашого дідича! я ще і вашому дідичеві прислужу ся, а тим часом я ваш слуга, та й годі. — Але шкода пустов²⁾ бесідов³⁾ час марнувати, бо треба коники мої погрижати, щоб з ними завтра хоть два левки вам заробити.« А се кажучи ухопив верітку, що на плоту висіла, та і повіявсь з нею⁴⁾ хто знає куда, звичайно, як сотона. А Моргало каже до жінки:

»А се що знов за нову кару Господь на нашу бідну та несчасливу⁴⁾ голову зіслав?!... Ще лиш того нам не ставало, аби з варіятами голов свою лоточити!...«

»Пить, чоловіче,« каже жінка, »та Бога не гніви, бо мені сеї ночі чорт — щез би — снів ся, а то приповідают старі люде, має бути велике счастье.«

»А чи-ж ні?« каже чоловік, »подивись лиш, яку онде копицу⁵⁾ трифою з вівсом таскає о-перед себе, що аж задихав ся!... А вадь що з панского лану або оборога вкрав!... Та як житарі довідают ся!... О, годино-ж ти моя, годино!...«

Але Юдик не приніс лиш копицу трифою з вівсом, але ще до того і два великі струці жидівські і печену гуску сабашову і фляшу оковитої горівки⁶⁾ і усіляких жидівських лакіток і свічку велику воскову, з тих, що жиди на судний день світля,⁷⁾ та й каже до Моргала: »Анумо, бадічку, в хату, та запемо могорич,

¹⁾ В перводруку: хто, ²⁾ пустою бесідою, ³⁾ нею, ⁴⁾ нещасливу, ⁵⁾ копицю, ⁶⁾ в перводр. всюди: горілки, ⁷⁾ світлят.

аби мені легко у вас служилось, а вам зо мнов ¹⁾ не скучно було!»

От і пішли ²⁾ всіма в хату.

Дослужує Юдик у Моргала рік, а у Моргала вже і кілька ³⁾ своїх оборогів в поли, і пара волів на загороді, і дві корови, ⁴⁾ і турма овец, а коні так Юдик вифутрував, що і самому дідичеві не сором би ними їхати.

Але Моргало сему і рад і не дуже, бо ему усе дідич на гадці, що як довідаєсь, ⁵⁾ так его і до щенту знищить, бо у него лиш тільки і розривки було, аби над підданими збиткуватись. А як приїхав одного вечера з Юдиком с поля, так і застав дома позев, ⁶⁾ аби в сей час до двора ставив ся. Отже-ж він перекрестившесь ⁷⁾ і пішов. ²⁾

»А що« каже пан, »у тебе, чую, гарні коні?»

»Які Бог дав, милостивий пане,« каже Моргало кланяючись.

»А ти знаєш у моім лісі той камінь, що его звут чортів-двір?»

»А хто-ж ⁸⁾ би его не знав, пресвітлий дідичу!» — каже Моргало.

»Отже-ж той камінь привезеш мені завтра своїми кіньми і поставиш его на моім подвірю, право над самими пивницями!»

»Ох пане-ж мій милостивий, якже-ж се може бути?!« — аж зарув бідний Моргало. — »Таже-ж той камінь і шістьдесят пар коний з містця не кинут?! — А хоть би і кинули — где-ж такого воза дібрати, аби під ним на шкамут не розсипавсь?!...

»Се вже твоя жура« — каже пан. — »Завтра рано або приставиш мені камінь на мое подвіре, або підеш з жінок і з дітьми, куда тебе ноги ⁹⁾ нести мут, і то голий як палец! — Заберай ¹⁰⁾ ся!»

¹⁾ В перводр.: мною, ²⁾ пішли, ³⁾ скільки, ⁴⁾ корови, ⁵⁾ в перводр. все форми повні: довідає ся і т. п., ⁶⁾ позив, ⁷⁾ перекрестивши ся, ⁸⁾ ктож, ⁹⁾ в автогр. переч. очі, ¹⁰⁾ в перводруку: забирай ся.

«Отже-ж пішов¹⁾ бідний Моргало, ударившись²⁾ по полах руками. — А дома Юдик его і питає: »А що там, бадічку? — як гостили?»

»Ох, години-ж ти моя чорна та несчастлива!...«³⁾ став Моргало голосити, та й уповідає свою нужду. — Але Юдик в сміх:

»Та ви сего, бадічку, журитесь?! Завтра скоро світ ему і три такі камені на подвірю поставю⁴⁾, коли 'му треба! — Ха, ха, ха, ха, ха!... А ходіт-ко⁵⁾ лиш у хату, та покоштуйте, який то мені гарний гігель⁶⁾ Мошкова Сура спекла! Такого матбути і ваш дідич не їв!...«

На другий день був уже і камінь на подвірю, хоть Юдик ним, ідучи у браму, трохи що не пів⁷⁾ двора розвалив. А як ним дуркнув на пивниці, так і слуху не стало, де⁸⁾ панські дорогі вина, та напінки стояли! Але пан не смів на се і слова сказати, бо сам такий розказ дав, от лиш ходит собі по покоях, скільки ему їх там лишилось, рве на собі чупер, та й штудерує, яку би то нову напасть на Моргала покласти. Нарешті закликав Моргала до себе, та й каже:

»Ти знаєш ту мою діброву,⁹⁾ що ю »Безмірнов«¹⁰⁾ звут?»

»А хтож-би¹¹⁾ »Безмірну«¹²⁾ не знав пресвітлий пане?! Таже білшої діброви⁹⁾ матбути і на світі не має!...¹³⁾

»Отже-ж ту діброву⁹⁾ маєш мені за три дні і зрубати і в латри поскладати і сюда повозити і на округ моего двора екласти. Чувесь?»

»Ох, пане мій пресвітлий — «

»Мовчи, та роби так, як я кажу, або за три дні, аби тобі і слуху у моім селі не було. Руш!»

»Ох години-ж ти моя, години!...« каже Моргало, ударившись¹⁴⁾ по полах руками, а дома Юдик і питає:

¹⁾ В перводр. постійно: пійшов, ²⁾ вдаривши ся, ³⁾ нещастлива, ⁴⁾ поставлю, ⁵⁾ но, ⁶⁾ гугель, ⁷⁾ піл, ⁸⁾ где, ⁹⁾ дуброву, ¹⁰⁾ Безмірною, ¹¹⁾ ктож, ¹²⁾ Безмірної, ¹³⁾ нема, ¹⁴⁾ ударивши ся.

»А що-ж там бадічку? — контентний ¹⁾ пан з нашого каменя?»

»Він уже за камінь і забув, та от що тепер видумав!...« каже Моргало плачучи, а Юдик у регіт:

»Ха, ха, ха, ха, ха!... та ви сим зажурились?! На завтра на рано складу ему цілу »Безмірну« на около двора, а то так близко, що і світа видіти не буде! Але на мене гірша отце халепа впала, бо жиди всі хочут ³⁾ з села виноситись, щоб з голоду не виздохати, то відки мені вітак ⁴⁾ буде і струцілів, і индиків, і гусок печених взяти? — Але они усі дурні та божевільні, бо я їх і в Єрусалимі відшукаю, не то що! От ходіт-ко лиш у хату бадічку!...«

На другий день стояла уже ціла дїброва ⁵⁾ на около панского двора у латрах, а смутчий Юдик так ними цілий панский двір обмурував, що всі панські слуги мусіли цілий тиждень упрівати, доки лиш тільки дїру ⁶⁾ вибили, аби можна возом проїхати. А пан ходит по покоях кусаючи собі руки з злости, та думає, яку би то ще гіршу напасть на Моргала покласти. — На решті видумав тай кличе его до себе:

»А що, каже, сякий такий сину: твої конї дома?»

»Дома, пресвітлий дідичу; припочивають, бо мали тяжку роботу.«

»Найже-ж їх сегодне ⁷⁾ припочивають, а завтра рано о осмій годинї поїдеш ними зо мнов ⁸⁾ до пекла! Вона не потребуеш брати, бо я дам свою кариту! Чув-єсь?»

»Ох, пане-ж мій милостивий, «каже Моргало,» та-же ми Бога просимо, аби нас від пекла боронив, та заступив, а ви...«

»Що тобі до того собако?« каже пан, »завтра рано або поїдеш зо мнов ⁸⁾ до пекла, або тебе с торбами вижену, навіть без округка хліба! — Вон!«

¹⁾ В перводруку: доволен, ²⁾ біда, ³⁾ хотят, ⁴⁾ відтак, ⁵⁾ дуброва, ⁶⁾ дїру, ⁷⁾ сегодня, ⁸⁾ мною.

От і пішов бідний Моргалю плачучи, а Юдик его дома питає:

»А що там бадічку? — загадав пан нову яку роботу?»

»І то ще таку, що Бог дай про ню ні чувати та ні слыхати у світі!...«

»Та що-ж там такого?» питає Юдик.

»Таже каже нам завтра з ним до пекла їхати!«

»Гурра!...« крикнув Юдик, та аж підскочив з радощ, »коли счасє, то й счасє!... А я вже думав, що завтра буду мусів пішки дорогу до пекла бити, а то ще і пансков каритов ¹⁾ поїду!...«

»Та цур тобі скажений!« каже Моргалю, хіба ти...

»Чорт бадічку! згирішний чорт, що мусів за макітрю анафтемских старецких пирогів, та кусак сала, вам цілий рік вірно служити. Але сего вечера мені рівно рік кінчит ся, так завтра поїду з вами разом! Гурра!!!...«

»Свят, свят, свят!« каже переполошений Моргалю хрестючись: »я думав, що ти лиш який знахарь або характерник, а ти вижу такий, ²⁾ тее то...«

»Ви отсе бадічку пусту бесіду завели« каже Юдик, »хіба я вам вірне не служив? — або вас два рази від панскої напасти не виратував? — Але ходім припочивати, бо завтра маємо далеку дорогу перед собою...« ³⁾

От і забрались оба до спочинку.

А на другий день встав Юдик досвіта, пофутрував коні, напоїв, дав вівса, убрав у шори, сів на одного а Моргалю на другого, та й поїхали до двора. — А пан уже у вікні чикає та й карита вже на подвірю стоїт готова. А доки пан зійшов на долину, доки у кариту сів, то і коні уже були впряжені, уже і Моргалю сидів на козлі, а Юдик за льокая з заду. От і помчали як вітер. На решті приїхали они на одно дуже велике поле, на таке, що ему і краю не було видко.

¹⁾ В перводруку: панскою каритою, ²⁾ таки, ³⁾ собою.

»От вам і пекло!« каже Юдик до пана, »ідїт лиш право на оттой там димок що ся курит, там найдете, що вам треба.«

Пан пішов, а Юдик каже до Моргала :

»А ви бадечку, ¹⁾ обертайте кіньми та стійте тут, але не обзирайте ²⁾ ся, сохрaнь Боже, аж доки не прибіжит до вас чорний пес. Тогди можете обіздритись, ³⁾ щоб видїли, що з вашим паном сталось. — А як надивитесь, тогди їдьте тов дорогов, ⁴⁾ куда вас чорний пес справит, він вас право до вашої хати запровадит.« Се сказавше ⁵⁾ — попрощавсь Юдик з Моргалом, та й пішов у слід за паном, а Моргало обернув кіньми та й стоїт не обзираючись, ⁶⁾ аж доки чорний пес не прибіжит. На решті прибіг і чорний пес. Тогди аж відваживсь Моргало обіздритись ⁷⁾ та Господи!... где було поле там зробилось озеро кипящої смоли ⁷⁾ поміш з сїрков ⁸⁾ а сина ⁹⁾ половинь ¹⁰⁾ так і бухає в гору, неначе то цілий став горівки ¹¹⁾ горит!...

Моргало перехрестивсь, ¹²⁾ та й поїхав за проводом чорного пса до дому собі. — Але пан не повернув і до сьогоднішної днини.

В автографі на кінці приписка :

»За однов моравско-волосков казков по нашому переповів Федькович.«

»Друкуємо з автографу (власність тов. »Руська Бесїда в Чернівцях.«) Автограф займає шість пів-аркушів сїрого, канцелярийного паперу з друкованими синїми лїніями. На послїдній, 11-тїй з ряду сторонї підпис автора, без дати. В текстї чужою рукою поправлено правонїсь фонетичну на т. зв. »етимольгічну« — і пороблено ті зміни, які бачимо в перводруку. Казка сея була надрукована в »Буковинськомъ календарю на зв. р. 1885. изданьемъ и накл. литер. общ. »Руска Бесїда« составилъ секретарь общ. Эмилианъ Алекс. Поповичъ, стор. 53 — 59. Автор міг знати сею тему не лише »з мо-

¹⁾ В перводруку : бадичку, ²⁾ обзирайте ся, ³⁾ обізрити ся, ⁴⁾ тою дорогою, ⁵⁾ сказавши, ⁶⁾ обзираючи ся, ⁷⁾ В автогр. було первісно: зробилась кипяща смола; описля поправлено рукою автора так, як друкуємо. ⁸⁾ В перводруку : з сїркою, ⁹⁾ синя, ¹⁰⁾ поломинь, ¹¹⁾ горїлки. ¹²⁾ перекрестив ся.

Іголка = угорка претонесенькая!

Казка Г. А. Андерзена.

Перевів на волю ІГОРЬ ФЕДЬКОВИЧ.

Була то собі раз іголка, а то з тих, що ними міхи шиють, та старі ходаки латають. Але она сего і чути не хотіла, бо мала ся собі за дуже томеньку, за таку, що ними великі пані шовком шиють, та золотом гафтують. А хоть не була она у великих панів, але по просту у Марусякової Хими, що у арендаря Іцка за наймичку служила, то се їй бувало і не згадуй, бо від разу тобі втне, що она з панских, та що така собі тонесенька, як то бували давно ті іголки-угорки, що їх жидівки лиш по дві за крейцар продавали.

А коли одного разу Химині ходаки підрались, а Химині пальчики за нашов тонесеньков посягли, аби нев ті подерті ходаки латати — тогди-ж она і задивовалась чи мало, та й каже до пальців: »Беріт же-ж мене простими вашими пушками делікатно, та уважно; аби-м не впала, бо як впаду, то так загубюсь, що ніхто мене і з восковов свічков не пайде! — Хиба-ж ви не видите яка то я собі тонесенька?»

»Но, но! — якось тото буде, добродійко!« — кажут пальці, та й узяли нашу тонесеньку по під боки, щоб усилити в ню грубу прядівну дратву.

»А ви що отсе?« — каже наша тонесенька; »ви хочете крізь мене таку грубу та мужицку дратву силити? — Та же я вам від разу вломюсь, яка я тонесенька!« — Але не вломалась она, а пальці справили нев право до Химиного ходака, бо ніколи їм було.

»Фе!« пищит наша тонесенька не своїми головами; »якаж се проста та мужицка робота! — я не перелізу! — я зараз уломюсь!« От і вломилаь таки.

»Хіба я вам не казала, то таке буде?« каже наша тонесенька; — таке я собі делікатна!...«

»Ого!« кажут пальці — »уже по ній!« — Але по ній ще не було, бо Хима взяла воску, зробила їй головку, та й заткала на пазуху біля другої простої шпильки.

»От так!« каже тогди наша тонесенька: »теперь я собі панска шпилька з великою головою! — Я давно вже казала, що з мене непростого щось буде! — З людей люде бувають!« — О так репетовала она собі на голос та обзираєсь на всі боки, чи то їй усі чують, та чи то всі на ню дивлять ся. Аж тут і узріла просту шпильку біля себе, та й питаєсь у неї: »А ти з золота, голубко?«

»Ні!« каже шпилька; »я собі таки проста!«

»Видно то по тобі, та по твоїй малій головці!« каже наша тонесенька. — »Але що-ж робити, серце? всі ми не можемо бути панами, та ні воскові головки мати! А того що там? — море?«

»Ні!« каже шпилька; то ровець, що плине біля нашої корчми, а наша паня, Хима отсе, несе жидівські помії, щоб висипать їх у той ровець. Сокотїт ся, щоб не задивились дуже, та не впали — преч би ся казало — в помії!«

»Фе!« — каже наша тонесенька — »у помії? — то не помії та не ровець, але то море! — ти се, голубко, не знаєш, а ми знаємо, бо ми собі панські та ще з восковов головок! — письменні! — Ми підемо собі світа знати!«

От і скочила собі наша тонесенька у ровець у помії, неначе та утка у ставок. — »От так!« каже она тогди, »от теперь аж! — то лиш великі пани їздять собі по чужих краях; але і ми, славити Бога, не прості!...«

Аж тут і несе болото ровцем тріски, солому, лупиня, скаралуці з яєць, та пуєте папіря, бо то упав був раптовний дощ на тогди. А наша тонесенька ле-

жит собі у ровці та думає: А диви! як то они собі плинут по над мене, та ні в той бік, що я тут лежу!... Коби то они знали!... Але що-ж — коли то я собі така тонесенька, що мене ніхто і не видит? — Як оттам отта погана тріска вихиляєсь та виколисуєсь, неначе мужичка в танці!... а отто пуге солом'яне смітя як крутит ся!... смітя — тай годі! — А оттой пустий папір як онде надув ся!... неначе пан який в канцелярії або Ляшок на соймі!... Дурні они усї!... Їм не снит ся, хто тут лежить, та ще і з восковою головою?... Але нехай їх!... Ми нічо 'не кажемо, бо ми знаємо, хто ми, та й що ми!...

Оттак розважала собі наша тонесенька — аж тут і несе болото щось лискучого та блескучого, та й застановило біля неї. Се був шклянний черепочок, але она думала, що се дорогий камінь — от і вклонилась ему низенько, та й питає: »А ви добродію — чи не діамант?«

»Ага!« каже черепочок, — щось недалеко від діаманту! — ми не чужі собі!«

»А я,« каже тонесенька, »я панска шпилька! Я була у одної дуже великої пані, що їй Химов звали, а була я у великім пошанівку!... Але що з того, коли у тої Хими було пять пальців, а то всі пять такі мужицкі та прості, що я мусїла від них аж світа ловити!... Ви-ж і сами, видите, добродію, яка то я собі дуже тонесенька, та делікатна!... не призвичаєна до їх простоти!...«

»Або-ж я слїпий, чи що?« — каже черепочок. — »Як би ви, добродійко, з простого стану, то не була би у вас така головка, та ще і з воску!... Ті мужицкі пальці мусїли бути дуже прості, що они вас не пізнали!...«

»Ох, та ще які то прості, добродію!... Якби я не боялась, що се по мужицки, то я би вам про їх всіх оповїла. — Але я боюсь, що се би було по мужицки!...«

»Або-ж то великі пани не сидят собі по цілій днині, та не цокочут?« — каже черепочок.

»Ваша правда, добродію! — се зо всім по пански! То слухайте-ж!

Найстарший з них звався Палько. — А хоть він з усіх і найкоротший був, бо лиш два чиколінки мав, то чванив ся він та дувсь дуще всіх, бо казав, що без него всі чотири братя, ба навіть ціла рука нічого не варт. — Ба й не то ще, але навіть казав, що якби не він, то і царів би не було на світі, бо й війська би не було, а якби війська не було, то люде не одного би пана нагнали кози пасти, як то вже не раз бувало на світі. — О такий то був той Палько! — Звичайно мужик!

А другий з них, добродію, звався Лизун. — А то тому так, бо лизав бувало, де що ему рука лиш давала: і горшки, і ринки жидівські, і всячино. А як бувало попадєсь до меду, або до жидівського гугля, то і відорвати годі! — Лиже було, та лиже, а то так, що від лизаня аж потонк та побілів! — Простий хлоп, та й годі!

А третій з них звався Григир, а то тому, що як бувало моя паня перепєсь тов хлопсков горівков, та дуже їй в серци занудит, то він єї зараз поможе.

А четвертий з них, паноньку, звався Смик, а то тому, що був для скрипників дуже потрібний, та в обручках. — А я ним дуже бридилась, бо ті єго перстені та обручки були зо всім прості та хлопські, а я собі, як сами здорові видите, тонесенька та панска; не така!...

А пятий з них звався Мизинець. — Се ще був найделикатніший з усіх, але що з того, коли все таки мужиком пах.

О такі тото були ті пальці, для того-ж я і взялась та і пішла преч від них!... Не мені то, добродію, такій тонесенькій, та було з такими мужицкими пальцями пробувати!... Я не до них!... Я собі тонесенька, а они мужицкі та грубі!...

»А теперь сидимо собі тут, та сіємо краще сонця!« каже черепочок.

»А так, добродію! — сидимо та сіємо! — А ви з далеку?»

»Я? — Я був колись шклянний збанок у одного дуже великого пана, у пана економа Хляпніцького. — Але він доти посилав мнов до сего Іцка по горівку, що я вже не міг витримати, та і розбивсь на кавалки! — Бо я, добродійко, не відси, я аж з Чехів, дуже далеко; а ті Чехи мають дуже довгі пальці, не такі, як то у вашої Хими, для того-ж і думаю я у свої краї вертати. — Бувайте здорові, добродійко!« — От і поплив далі.

»З Богом!« каже наша тонесенька, — »та й славити Бога, що мя не вкрав, а то була бих на віки пропала!... Бо де Чех ступит, то там і трава не поростає, не то ще!... Але він матбути боявсь нас, бо ми дуже собі тонесенькі!... Ох, як-же то добре паном бути!... Але може я зовсім не панска? — Може я просто такі сонечкова дочка? — А вже-ж, що я сонечкова дочка! — не інак! — я сонечкова дочка!... Або-ж хіба я не покмітила, як то мене то сонечко, матіночка моя рідная, у одно шукає? — Але що-ж, коли я така тонесенька, що мене і сонечко не видит!... Ох, — на що-ж то я така тонесенька?... А то там що за мнов сягає?»

»Кік! кік!« — верещут жидинята, що там у ревці¹⁾ у болоті бовтались та й на нашу тонесеньку попались, — »кік, яке оно ему нівроки товсте!...«

»А цур же вам, та пек, ураги ви жидівські! Хіба-ж ви не видите, яка то я тонесенька, та ще й з восковов головков? — Матбути вам повилазили, чи що?» А жидинята сего і чути не хотіли, але взяли борше скаралуцу з яйця, що там ревчиком плила, заткли в ню нашу тонесеньку сторцом, тай пустили долів болотом.

»Оттак!« каже она тогди, обзираючись на всі боки, чи то на ню хто дивит ся, — »оттак! — тепер то аж я собі кругом паня, бо їду собі в ридвані як цариця, а то матбути до сонечка в гості, до мой ма-

¹⁾ Так в перводруку зам. у рівці.

тінки отсе, аж геть у Рахмани, у тридев'яту землю, за шклянні гори, де морські стада шовкові трави пасут!...»
От і поїхала.

Друк. »Буковинській Календарь на р. 1886 уложив Ем. Ал. Поповичъ» стор. 55—59. Репродукуємо з перводруку.

Казка сеся — се перерібка Андерсенової казки »Die Stopfnadel« Н. С. Andersen: Sämmtliche Märchen, Achte Auflage, Leipzig.. S. 373—377.

Нікс.

Нарідна Фрашка. — Переписав Федькович.

Так називаєт ся у Німців »нічо,« а у аптиці така сіль, що ю мішають з рожевов водов, і закалуют очи, як кого болят.

І бабу Перуниху очи боліли, отже-ж і взяла она чотири крайцарі, тай каже до свого сина Андруся: »Біжи синку у місто, та купиш мені за сі крайцарі у аптиці »нікс.«

»Коли я мамо забуду, як то ему у досади звет ся,« каже Андрусь кріз плач, шкрібаючись у голов, — »від нас до міста дві мили, а ви знаєте, мамо, який я дурний; доки зайду до міста, доки те — а то вже і тепер забудь, як оно звет ся, — аптика чи як там...«

»Нікс, синку, нікс!« каже стара, гладивше свого пестюха по голові, — говори цілов дорогов, як меш іти, голосно собі: Нікс! Нікс! Нікс! — то вже безпечно не забудеш. Иди-ж тепер, Андруську, у добрий час, та все собі голосно: Нікс! Нікс! Нікс!»

»Нікс! Нікс! Нікс!« зачав Андрусько і собі на ввесь рот репетувати, та й помчав у місто.

Іде Андрусько гостинцем — аж тут ріжут у одного богатого шваба на подвірю пацюка, а Андруська закортіло подивитись. Отже-ж і спер ся він на пліт, але своє усе не забуває, та в одно репетує: Нікс! Нікс! Нікс! що' го аж на ціле село чути. Шваб слухав доки слухав Андруськового »Нікс« а далі як крикне на парубків:

»Нуте-ко хлопці, та дайте оттому там дурневи такого прочухана, аби тямив аж до нових віників! Що він має мені в одно своє Нікс репетувати, коли у мене сегодне не Нікс, але благодать божа, якої дай Господи кождому доброму господареві!« — А парубки як імуть нашого Андруся, та як станут парити!... Забув неборак і за Нікс, і за все, та лиш просит ся у старого шваба: »Помидуйте, добродію, та не вигоніт душу, бо мене ціле наше село знає, що у мене не сповна розуму! — От волісте мене навчити, що я маю казати, як мені ще раз така обазія де лучит ся!« А шваб каже до него: »Як тобі, дурню, ще раз де так лучит ся, а ти так маеш казати: дай Боже вам газдо, сего добра і в коморах, і на столах, і в мисочках, і в кожді ринці, і в кожді судинці! — розумієш? — А тепер заберай ся мені с перед очий, дурбасе ти оден!«

Пішов наш Андрусь чухаючи собі хорбаку, що му навісені шваби так гарно облатали, а за Нікс уже зо шумом забув, та лиш у одно репетує то, що 'го шваб навчив.¹⁾ Аж тут лежить п'яний чоловік у шанци, тай — не до вас кажучи — ригає. — А Андрусь зраз до него: »Дай вам Боже, газдо, сего добра і в коморах, і на столах, і в мисочках, і в ложечках, і в кожді ринці, і в кожді судинці!« — А п'яниця як зірве ся на ноги, та як стане нашого Андруська кулаками молотити!

»А ти, сякий та такий сину, ти як смієш з мої пригоди ще і кепи собі бити? — Хіба ти не знаєш, що п'янство є найогидніща річ на світі, і що кождий п'яниця робит з себе скота, і не то що скота, але гіршого діявола, котрий дар духа святого, то ест: розум під ноги толочит? — За для того, хлопче, як уздриш де п'яниц, а ти не кажи їм інак, як лиш так:

»А гі на вас та цур на вас, та у каміне з вами та шкрепіте, де кури не допівает та дзвони не доглашають, безвстидники та безличники ви одні! — бодай

¹⁾ В автогр. перечеркнено: »Дай Боже вам газдо сего добра і в коморах, і на столах, і в мисочках, і в ложечках, і в кожді ринці, і в кожді судинці.

на наші Руси такого вже більше ні чувати та ні видати!¹⁾ Рузумієш хлопче? — А тепер руш собі та заберай ся, та не забудь мої науки, бо ще гіршого прочухана дістанеш, як від мене отсе!»

Пішов наш Андрусь далі, чухаючи собі накулаковану потилицю, аж тут іде громадка людей від хресту, отец на перед, моша з дитинов за ним, а далі куми, роди, сусіли, гості, а Андрушко до них: »А гі на вас та цур на вас, та у каміне з вами та в шкрупіте де кури не допівають та дзвони не доглашають, безвстидники та безличники ви одні! — Бог дай на наші Руси такого вже більше ні чувати та ні видати!» — Люде стали, та лиш вивалили очи, а далі як станут нашого Андруся бучками обертати!... а то так, що отец дитини ледви его вирвав понапилим кумам з рук, тай каже до него: »А ти що хлопче отсе, чи з розуму зійшов, чи що? Таже як тобі таке лучит ся, а ти не кажи так погано, але кажи: »дай Боже таке і чувати і видати, у кождім селі по сто і по двісті на рік а у кожді хаті по двое, по трое на раз!» Оттак абес казав, дурню, а тепер заберай ся до дїтчої матери, аби тобі і попаху тут не було!»

Пішов наш Андрусь далі, та вже не чухаючись, бо не було де вже ему і чухати ся, такий то оббитий сіромаха, аж тут несут мерця, а Андрусько ще з далеку до них: »Дай Боже таке і чувати і видати, у кождім селі по сто і по двісті на рік, а у кожді хаті по двое, по трое на раз!» — Люде зупинились та тільки що хотіли нашему Андрусеви нову халазію дати, але панотец не дали та й кажут до него: »А ти що отсе, небоже, нафляворив? — Другий раз, як тобі таке лучит ся, а ти скинь капелюшину, перехрестись, та й кажи:

»Со духи праведними Христе Боже упокой до раю світлого, до покою вічного, де ангели співають, де Святі пробувають!» — так синку, маєш казати, а не таке плести, що аж сором слухати. — Заберай ся!»

¹⁾ В автогр. перечеркнено: слухати.

— на Пішов наш Андрусь плачучи далі, аж тут сидя дві бабі на приспі, та обіскают ся, а Андрусько скинув зараз капелюшину, перехрестив ся, та на ввесь рот: »Со духи праведними Христе Боже упокой, до раю світлого, до — « але вже не доказав, бо бабі як схопились, як узяла одна маглівницю а друга пранник с під приспи, та як станут Андруська прати!... С тязков бідов випросив ся сирота, а они кажут до него: »А ти-ж, друку, с котрої шибениці урвав ся та прийшов з нас кеши бити? — Таже як видиш що де обіскают ся, а ти пхай борше і твою голову аби і тебе пообіскали, а не плети такі дурниці якес перше плів, та ліпше будеш гостити. — А тепер шуруй далі, та на другий раз з бідниц кеша не бий! — Руш!»

Поволік ся наш безталанний Андрусь¹⁾ деба з душев далі, аж тут їст ся стіквище псів на гостинці. А Андрусь, як був розумний, так і тицьнув свою голову межи ні, аби — як бабі казали — і его пообіскали. А пси як его стали обіскати, то обіскают его може і до сегодне... Бідний наш Андрусь!...

Друкуємо з автографу (власність тов. »Руска Бесіда« в Чернівцях). Автограф написаний на 3-ох піваркушевих листках такого самого паперу, як автогр. казки »Голодний чорт.« На 5-тій сторони дата і підпис автора.

Сеся фразка основана на народній темі, котрої взірці бачимо у бр. Грімів: (Märchen 132. Nr. 32.) а в українсько-руських народних переказах у Чубинського (II. 489: »Про дурня,«) у В. Гнатюка (»Галицько-руські анекдоти,« Етнографічний збірник, т. VI. стор. 341. Кузьмина,) у М. Зубрицького (»Віршована фанеція про дурного Кузьмину,« Етногр. збірник V, 224—226.) і и.

Між паперами Федьковича, нашли ми відривок народної фразки, що представляє лишень иньшу редакцію тої теми.

Подаємо той фрагмент на сьому місці:

»і на коліна бух — та плаксивим голосом як і заведе »Со духи праведними упокой Христе Боже раби твої,« бо так мене — бачите — Панотец учили, як мене с поганих рук спасали! — Та гарно они мене і навчили!... як їмут мене... як станут мене кулаками по го-

¹⁾ В автогр. пропущено: далі від тількиго бити вже!

Мудра жінка.

Казочка.

З німецького перебів Ю. Федькович.¹⁾

Одна жінка понесла раз когута і чотири курці на продаж,²⁾ а оден мудрагель давай у неї торгувати: »Що правиш,³⁾ (каже,) за когута і за кури разом!« »Дасте, пане, три левки, та й беріт собі.« — »Добре,« каже мудрагель, ухопив коєць з курьми, та й пішов.⁴⁾ Але жінка за ним: »Що ви робите, пане? — платіт!« — »Хиба ти ся мене боїш, чи що?« — каже мудрагель, — »таже я одного великого пана кухарь!« — »Чи великого, чи не великого, а за кури платіт; бо зараз кричати му на поліцію.« — »Та цур тобі⁵⁾, чи сказалась? — Стій тут мінуточку, а я тобі гроші зараз винесу; бо дома забув.« — »Коби я така дурна, пустому вітрови свої кури давати, а вітак жди на него, хто знає доки.« — »То-ж на тобі когута в застав, коли ся мене так вже боїш!« — Я зараз з грінми прийду, лиш най кури віднесу.«

На се мудра жінка зараз пристала, а коли не вмерла, то жеде ще до сьогоднішної днини на гроші.

¹⁾ Сесея приписка додана автором при кінці казочки. Чужою рукою поміщено її під заголовком. ²⁾ В автогр. перечеркнено: на торг, ³⁾ переч.: правите, ⁴⁾ в автогр. поправлено мабуть чужою рукою: далі — так і надруковано, ⁵⁾ переч. в автогр.: біснувата.

Друкуємо з автографу (власність тов. »Руска Бесіда« в Чернівцях.) Є се пів аркуша такого самого паперу, на якому написана казка »Голодний чорт.«

Надруковано в »Бібліот. для молодіжи« 1886. стор. 158—159.

Віднині

Тоді Іванові було дуже сумно і він сидів у своїй кімнаті, де йому було дуже самотно. Він думав про свою долю і про те, що йому треба зробити, щоб стати щасливим. Він хотів бути багатим і знаним, але він не знав, як це зробити. Він хотів бути багатим і знаним, але він не знав, як це зробити. Він хотів бути багатим і знаним, але він не знав, як це зробити.

Бідний Міхась. ¹⁾

К а з к а.

Були тото тобі раз два брата, Іван та й Стефан. — У Івана було четверо дітей, ²⁾ але жили собі у гаразді, бо Іван заможний був, а у Стефана було їх лиш двое, та й ті бідували, бо Стефан убогий був, отже-ж мусіли і его діти недостаток терпіти, а звали ся они Лукась та й Міхась, чемні два хлопчики: працюваті, тихі, побожні, а то так, що Лукась, хоть ему ще і чотиринацять рік не було, уже і служити пішов, аби на родичі легше було. — А Міхась не міг ще служити, бо ему лиш ще вісім рік було. Але за тото помогав він родичам при господарстві, як лиш міг.

Стефан був з роду слабовитий, але жура та недостатки так его зневолили, що сильно захорував. — А як видів, що ему прийшло умерати, тогди казав він закликати свого брата до себе, та й каже: »Брате Іване! я умераю, ³⁾ а тобі передаю мого Міхася, абесь ⁴⁾ его вигодував і до людей привів, бо він добрий хлопець і буде тебе слухати. — За Лукася нема мені жури, бо він і сам вже свою душу погодує.« — Отже-ж узяв Іван Міхася до себе, а Стефана у кілька день і поховали.

Але дома як стане Іванова жінка сварити.... »Чи ти чоловіче, одурів, брати собі новий клопіт на свою

¹⁾ В автографі поправлено всюди: Михась. ²⁾ В перводруку: дітей, ³⁾ умираю, ⁴⁾ абись.

голову?! — Не доста тобі твоїх четверо дітей годувати, та ще тобі і пятого треба? — Добре, що тепер Бог дав урожу; але що буде, як би Бог дав голод? — Тоди ¹⁾ бери свої діти, та пускай с торбами у світ!« Так Іванова жінка кожної днини пилила і солила, але Іван нічо' собі с того не робив, а Міхась ріс собі як з води, бо благословенніє господне ²⁾ і отецке опікувалось над ним очевидьки, хоть тітка усе его таки ненавиділа, і рада би его ся була ³⁾ збути.

Але на другий рік дав Бог голод, і то голод великий. — Тоди Іванова жінка як роззявит ся!... »А що, чоловіче, що я тобі казала? — Тепер же або віджени мені дармоїда від хати, або я тебе з дітми лишая, а сама йду світ за очима, де свою душу ліпше ногодую як у тебе. — Най тобі байстер ⁴⁾ допомагає, коли тобі такий милий!...«

»Та що-ж з ним зроблю, жінко?« — каже Іван кріз плач, — »хиба заведу его у ліс, най там з ним дієсь Божа воля!...«

»Отто мені аж розумна голова!...« кпит ся жінка, — »то ти гадаєш, що він такий опелінок, аби з ліса до дому не трафив? — Але заведи ти его у пусті руди, там, де давно колись золото копали, то відти ему вже і ворон кости не занесе.« — »Най буде й так,« каже Іван, закликав Міхася з надвіря, дав ему шкіряну свою тобівку, у тобівку грінку хліба і ножик жирований, а сам узяв ліхтарню, та й каже до Міхася: »Ходім, Міхаську, аж у пусті руди. Там я знаю скарб, то може его і викопасмо, а тогди уже не будемо бідувати на світї.« — От і пішли.

А як прийшли до пустих руд і відшукали вікно, тогди злізли драбинами аж на саме дно, перейшли кладков ріку, що так під землев і шуміла, а Іван каже до Міхася: »Сиди-ж, Міхаську, ⁵⁾ тут, а я йду з ліхтарнев шукати того місця, де законаний скарб; я ся не

¹⁾ В автогр. перечеркнено: тогди нам байстер непоможе, а ти.

²⁾ В перводр.: благословеніє Господне. ³⁾ В автогр. перечерк. позбути.

⁴⁾ В автогр. поправлено чужою рукою: гудованець — і так надруковано. ⁵⁾ В перводр.: Михасику.

буду бавити.« — Але він не пішов шукати скарбу, але пішов другим боком і другим вікном домів собі, лишивше ¹⁾ бідного Міхася на погибіль. — А Міхась сидів — сидів, чикав — чикав, ²⁾ а на решті стало ему лячно, і він став догадуватись, що вуйко его умисне лишив, аби го ся збути. — Тогди став він плакати і голосити, та у потемку мацати, аби домацатись хоть до тої кладки, що нев ріку переходили. — Але богато він мусів шукати, доки до тої кладки дошукав ся, а як дошукав ся, перейшов ріку, упав на кодїна, помолвив ся Богу, здоймив з землі два круглі, тяжкі каменї, що біля него лежали, кинув у тобївку, домацав ся до драбини, виліз нев у гору на світ Божий, подякував ще раз небесному опїкунові всіх сирїт, і пішов у світ за очима, бо до вуйка, що так лукаво з ним обїйшовсь, не хотїло ему ся вертати.

Так зайшов він під оден дуже великий і красний замок, а тут сїв собі на лавочку, чи може хто не вийде, аби у него кавалок хлїба попросити, бо був дуже зголоднїв. — На се вийшов оден старенький слуга і винїс ему не лиш боханець ³⁾ хлїба, але ще й до хлїба. А коли посяг Міхась у тобївку по ніжик, аби собі хлїба укроїти, то ті два каменї, що він їх с пустих руд узив, так засїяли, що аж пан того замку, сидячи собі на той час у вікні, здивував ся, казав собі закликати Міхася до себе, та й став его розшитувати. Тогди Міхась ему усю правду росповїв, та й каже на останку: »Вельможний пане! коли вам сї два каменї до вподоби, то затримайте їх собі, бо я однако не знаю, що з ними робити.« — »Нї, спну,« каже пан, »сї два каменї будут твої, бо они чисте золото, а ти будеш мій, бо я дітий ⁴⁾ не маю, і тебе за свого сина приймаю, лиш будь честний і побожний, як есь доси був!«. От і зїстав ся Міхась при панови, вивчив ся великі школи, а вітак обходив пана як тата свого рідного. — А пан его за его щирїсть так дуже полюбив, що як умерав, ⁵⁾ то на него увесь свій великий маєток запи-

¹⁾ В перводруку: лишивши. ²⁾ чекав. ³⁾ В автогр. переч. кавалок, в перводр. слово хлїба пропущено. ⁴⁾ дітей, ⁵⁾ умирав.

сав. Але про тото Міхась однакий був: тихий, простий, побожний, ніким не гордував, нікого не цурав ся, а для бідного би був бувало і сорочку з себе дав, бо не забував, що і він колись бідний був.

Але одного разу приходит до него старець, ніжний, обідраний, такий, що і Татарин би був над ним змилював ся. Міхась зараз пізнав, що се его вуйко Іван, але не признавав ся до него, лиш став его подалеку розпитувати про жінку, діти, і яким способом він на таке убожество перейшов. — Тогди став ему старець уповідати: »Я, каже, не був богач, але і бідний не був, бо мав усего достатком. — Але як моя жінка раз недоваренов картофлев удавилась, трое дітий ¹⁾ на віспу вмерло, а найстарший син Павлик, на таке ледащо перейшов, що і увесь мій маєток змарнував, і сам повісив ся; ²⁾ тогди мусів я старецкі торби пошити і за прошенням хлібом піти. — Отак зайшов я і до вас, ясновельможний пане, і прошу о кусник хліба, бо сьогодні ще і кришечки в устах не мав!...« — »В сей час, дідусю!« каже Міхась, побіг у другу хату, і вніс на блюді бохонець хліба, а на хлібу той самий ножик, що ему вуйко у тобівку був дав, як его у пусті руди відводив.

»Про Бога святого, ясновельможний пане! відки у вас сей ножик узяв ся?«

»Або що?« питає Міхась, ніби задивований.

»Таже я сей ножик дав...«

»Мені, Міхасеви, як сте мене у пусті руди відводили. — Але не бійте ся нічого, бо я вас давно простив. А тепер зістанете ся при міні, ³⁾ як при синові рідному, та ще і мого брата Лукася привезете, аби при мені був. — Чи жие ⁴⁾ він ще?«

»Жие; ⁴⁾ а то таким величним господарем, якого матбути і у цілім краю не має. — О, мій Павлик, мій Павлик нещасливий!...

¹⁾ В перводруку: дітей. ²⁾ В автогр. поправлено чужою рукою: затратив ся, так і надруковано. ³⁾ В перводруку: мені, ⁴⁾ жие.

Але приповідка правду каже, що:

Добрі діти вінец, ¹⁾
А лихі конец. ¹⁾

19. н. ст. Новембра 1886.

Друкуємо з автографу: З піваркушеві листки такого самого паперу, як автогр. казки «Голодний чорт.» На шестій стороні дата і приписка: По нашому перенів Федькович.

Надруковано в «Бібліотеці для молодіжи» 1886. стор. 187 до 192.

¹⁾ В перводруку: вінец, конец, конец.

Хитрий кравец.

(Казка.)

Був тото собі раз один ¹⁾ кравец, та такий бі-
далах, що не мав у своїм маєтку більше, ²⁾ як одного
пятака. — От і став він собі думати: »Що я тепер
є тим пятаком зробию? — Але я знаю, що: столиця
не далеко: помандрую я туди, може мені там яке щастє
лучит ся.« — От і звязав він свої манатки в хустину,
та й пішов.

Іде він, що іде, іде що іде, аж тут і зголоднів. —
»Що я тепер з моїм пятаком зробию?« думає він со-
бі, — »от поверну я хіба до оттої там корчми, купю
собі за два грейцарі хліба, а за три кисляку, то і по-
обідаю собі, як який барон.« — От і повернув він до
тої корчми, казав собі дати хліба, молока, та й став
затинати, як який змолотник.

Але у тій корчмі було страх-страшенне богато
мух, а як завітрили молоко, так і злетілись ³⁾ усі до
кравця і присіли стів роєм, а се так кравця роззлю-
стило, що тарахнув обома руками по столови і убив
тільки мух, кільки лин під обі долоні влізалось. ⁴⁾ —
Тогди він був ще цікавий і знати, кільки то він їх
убив, і нарахував аж сто, а сим рицарским ділом так
дуже радував ся, що взяв великий аркуш паперю,
і написав на нїм великими буквами:

»Я бю, моспане,
Сто душ на свідане!«

¹⁾ В перводруку: оден, ²⁾ більше, ³⁾ злетіли ся, ⁴⁾ злізлось.

Сей аркуш пришив він собі на плечи і помчав у столицу.)

А у столиці зайшов він невмівки аж перед цісарський палаць ²⁾ на й став. — Цісарь сидів собі тогди у вікні, та й дивив ся, як люде ходя, ³⁾ а як уздрів нашого кравця з аркушем на плечах, та й прочитав, що на тім аркуши було написано, так зараз післав він одного служалого, аби закликав кравця до него.

»А ти хто?« — питає цісарь.

»Той, що мені на плечох написано.«

»Такого мені давно треба було,« каже цісарь, »бо в мене є за містом один двір, але в тім дворі ніхто не може сидіти, бо кожної ночі приходя ⁴⁾ туду дванацять медведів, а кого найдут у дворі, того від разу на дрібні кавалки розривають. — Убий ⁵⁾ ти тих медведів, то будеш мати від мене велику надгороду.«

»Се мені фрашки,« каже кравець, надувшесь ⁶⁾ як индик, — »лиш дайте мені, найясніший ⁷⁾ пане, через три місяці добре їсти й пити, а тогди не бійтесь, що я і сто медведям капурис ⁸⁾ зроблю!«

Цісарь на все пристав, а кравець так собі гадає:

»Хоть мене цісарь за три місяці скаже і стратити, то най хоть знаю, що-м попожив собі добре!...«

А як три місяці минули, тогди казав кравець завезти у пустий двір велику бочку доброго, солодкого вина і цілого печеного вола, взяв з собов остру шаблю, вино казав виточити у цебри, а сам сховав ся добре у закуток, аби его не видко. — На се прийшли і медведі, аж дванацять ⁹⁾ їх, а як занюхали печеного вола, так ну его собі затинати!... Але по такі суті ¹⁰⁾ вечери схотілось їм і пити, а они гай до вина!... та так собі підтрубили, що як стояли, так і попадали п'яні. — Сего-ж кравцеви лиш треба було: взяв шаблю, та й повідтинав усім голови.

А цісарь каже до кравця: »З тебе зух хлопець, нема що й казати! — Але як мені ще одно діло зро-

¹⁾ В перводруку: столицю, ²⁾ цісарську палату, ³⁾ люди ходят, ⁴⁾ приходять, ⁵⁾ убий. ⁶⁾ надувшись, ⁷⁾ найясніший, ⁸⁾ конаць, ⁹⁾ дванацять, ¹⁰⁾ такий сутій.

биш, то дам тобі мою доньку і половину мого царства. Якже гадаєш?» — «Буду, чути найясніший ¹⁾ пане,» каже кравець. — «Річ така:» каже цїсарь, — «у мене є прекрасний город; але ніхто не може до него приступити; бо унадили ся там три велити, а то такі непевні, що кожного в кавалки рвуть, хто лиш до того города наблизит ся. — Якже-ж гадаєш?» — «І се в мене франки,» каже кравець, «лиш дайте менї, найясніший ¹⁾ пане, через цїлий піврік добре їсти й пити, тогди не журит ся, що і велетів тудя не виряжу, куда медведїв.» — Цїсарь пристав і на се.

А за піврік узяв кравець глобе ²⁾ свіжого сира, завив его у сивий папірь, аби виглядав як камінь, та й пішов у город. — Аж тут зараз і велет встріт него: «А що, сякий-такий сину? — прийшов з нами боротися? — будемо видїти...» На се вхопив з землі камінь, та й подавив его в кулаці, а то так кріпко, що на дрібні кавалки розсипавсь. — «А що, кравче? — як тобі ся штучка вподобалась?» — «Овва!» каже кравець глумячись, «що менї за діло показав! — Але зроби ти так, як я...» На се взяв нишком сир, здоймив его нїби то камінь з землі, подавив у кулаці, а з сира почурів дзер. «А що?» питає тогди велета, — «потрафиш так?» — «Сего я вже не потрафю,» каже велет. — «Але знаєш ти, що? — коли-ж ти такий дужий та такий с тебе козак, що можеш с каменя воду видавити, то пристань до нас!» «І овшем,» каже кравець, «коли лиш маєте що пити, а то аби було лантом!» «Лиш тим не жури ся,» каже велет, — «у нас мнаєсь що днини бочка вина, то буде і для тебе доста. — А тепер ходи зо мнов, най тебе обзнакомя з моїми товаришами.»

Але другі велети були з сего дуже недовольні, та й радят ся сами межі собов: «Що нам тепер з бідов робити? — Але упіймо ми его добре, а вітак его убемо.» — Але хитрий кравець зараз покмітив, що они собі гадають, та й каже: «Я, братчики, дуже тру-

¹⁾ В перводруку: найяснійший. ²⁾ В автографі поправлено: длобе, в перводр.: глобе.

дний, ляжу на годину, а як пріспю ся, тогди встану, і будемо пити аж до білої днини.« — Се було велетам дуже вигідно; от і завели они его у одну кімнату¹⁾ і положили в постіль, а самі пішли у світлицю,²⁾ аби ждати, аж доки кравец засне. — Але кравец не був дурний; як лиш уздрів, що велити забрались, а він назберав всілякого фантя, зробив з него ніби чоловіка і положив у постіль, а сам вліз під пістіль, і став ніби то хропіти. На се ввійшов оден велет по тихоньку з булавов, та як утаращит нев по лахманах, то аж постіль розломилась. — Тогди велети вернулись у світлицю,²⁾ та як станут з радощ пити, то так попились, що аж під стів попадали. — А кравец виліз по тихоньку з під постелі, взяв шаблю з клинка, і повідтинав усім голови. — Тогди цісарь видав великий баль, і заручив кравця з своїов³⁾ доньков, а за місяць мало бути весіле.

Але се учув близький король, що сватав цісарску доньку за свого сина, та й видав цісареві війну; а цісарь каже до кравця: »Тепер же, сину, покажи, що ти варт моім зятем бути, і дай ся тому гордому королеви в знаки, аби его другий раз не кортіло, цісарські доньки сватати!« — »І се в мене франки,« каже кравец, пошкрібавнешь⁴⁾ ниншком в голов, »кажіт лиш, коли маю на війну рушити?« — »Про мене і завтра,« каже король,⁵⁾ »а з мої стайні най тобі осідлают котре найкращого і найдушого коня.« — Але кравец не брав цісарского коня, але казав собі осідлати худого та сліпого бороняка, такого, що ледви ноги за собов волочив, а то з тої причини, що бояв ся на доброго коня сідати: бо він ще з роду на кони не сидів. — Отак і поїхав він на війну, на сміх та на вдивовижу усему війську.

А як стали до огню,⁶⁾ і начали з гармат стріляти, то стара дерлюга так ся під кравцем перепудила, що як чкурнула, так би ся ніхто був і несподівав, аби стара здохлитина тільки сили мала. Але що була

¹⁾ В перводруку: кімнату, ²⁾ світлицю, ³⁾ своєв, ⁴⁾ пошкрібавшись, ⁵⁾ цісарь, ⁶⁾ в автографі перечеркнено: то стар.

сліпа, так летіла она навгадь, а то просто простісько на оден великий, деревяний крест. Тогди наш кравец не знав зо страху що робити, і обчепив ся креста. Але крест, як був порохнавий, так і вломив ся, і як хруснув, то наш бороняк ще дуще ¹⁾ перепудивсь, як від гармат, і давай назад утікати, але не до свого війська, але прямисько на неприятеля. — А неприятіль знов, уздрівше ²⁾ таку неслихану та невидану дивоглядію-рицаря з превеликим крестом, як верже зброю до землі, та як дасть драла!... Аж закурилось!...

Тогди ³⁾ цісарь казав зробити гучне весіле, дав кравцеви доньку, царство і корону, а сам сидит собі у запічку та онуки колише.

З німецького на наш лад переповів ⁴⁾ Федькович.

22. н. ст. Новембра 1886.

Друкуємо з автографу (власність тов. »Руська Бесіда« в Чернівцях), що займає 2 аркуші такого самого паперу, який ми описали говорючи про автограф казки »Голодний чорт.« На кінці дата і підпис автора.

Казка сеся, се очевидна перерібка того тексту народного оповідання, яка знаходить ся у збірці бр. Грімів: »Kinder und Hausmärchen« Berlin 1880. стор. 85 — 92. п. з. »Das tapfere Schneiderlein.« Українсько-руський текст тої самої теми бачимо у Чубинського (Труди, II. 635: »Швець богатир.« Ян Фабіян, (»сто душ зараз убія«; В. Гнатюка (Етнографічні материяли з угорської Руси. II. Етногр. Збірник т. IV. »Циган воїн.«) Сесею Федьковичеву казку надруковано в »Бібл. для молодіжи« 1886. стор. 167—172.

¹⁾ В перводруку: дужше, ²⁾ узрівши, ³⁾ в перводр. додано: той, ⁴⁾ перше було в автографі: перевів.

Дурний гуцуляк.

(Повісточка.)

Гуцулів звуть ¹⁾ усі дурними. Але я вам розповім як оден такий дурний Гуцуляк — та пошив усіх парубків у славнім селі Мудрівцех у великі дурні. А се так було :

У славнім селі Мудрівцех, про котре я вам ще не одно цікаве маю розповісти, сиділа собі одної неділі по полудню громадка парубків та й пили пиво, бо у Мудрівцех, видите, навіть слинаві баби горівки не пили, а с того на таке прийшло, що орендарь Ицко у такім подертім кафтані ходив, щоби і раки були до него не починались, не то що!

Мудрівські парубки не мали що робити та кпились з Ицка, аж на се уходить оден обдертий гуцулячок у корчму, уклонив ся парубкам, та й пішов до жида, а парубки давай собі з него кепи бити.

— »Еге« каже оден, »чи сей лиш не прийшов у Ицка за льокая найматись? Се би пара собі!...«

»Може Ицко в него,« каже другий. — »Хіба ти не видиш, яку здорову та набиту мошенку зза пазухи таскає, та каже Ицкови дати собі цілу квартиру пива, та ще і снідане до того?«

»Ану, хлопці, що ми сего підгоцкаємо, а то без рукавиц!« каже третій. — »Зачни ти лиш, Петре, з твоїми загадками, як се тобі не раз уже вдалось. — Ану хлопці! хто має порожну карабушку від сірників?«

¹⁾ В перводруку: звуть.

»Знайте, хлопці, аби він лиш нас не підгоцкав!«
каже четвертий, — »гуцули не такі дурні як їх пи-
шут.«

»Ге! ледію!«
каже пятий підеручучи собі уса,
— »сїдай собі коло нас! — Відки родом? — чи лиш не
з Дрантигузів?»

»Не, ште-братчики! я родом з Дурнолупів,«
каже гуцуляк, — »дозвольте мені коло вас ¹⁾ сїсти?»

»І овшем! і овшем! ледію годний!« —
каже Петро, моргнувши ²⁾ хитро на товаришів, — »ми зага-
дали собі сегодне у загадки грати; може і ти приста-
неш до нашої співки?»

»Буду чути,«
каже гуцуляк, усміхаючись ³⁾ і собі,
— »если лиш моя мошенка вистатчит!...«

»Франки!«
каже Петро сміючись. — »У нас за-
ліжка така: кождий з нас по черзі загадає загадку;
якже-ж ту загадку котрий небудь з нас відгадає, то
загадочник платит шістку кари до складки в отеу по-
рожну карабушку. — Але, як хто таку круту загадку
загадає, що ю ніхто не годен відгадати, той бере собі
усі складені гроші. — Пристаєш, годний Дурнолупче?»

»Для чого-ж би я до такого годного товариства не
мав пристати?» —
каже гуцуляк, — »лиш буду про-
сити, аби моя загадка на послїди осталась!«

»Нехай і так буде!«
каже Петро. — »Отже я за-
чинаю: Кілько доріг сходить ся у Чернівцех на ринку?»

»І одна не,«
—
каже Василь, »бо на ринку лиш
люде сходят ся, а не дороги. — Але відгадайте мою за-
гадку:«

»Як ідеш до Чернівців — що тобі на праві руці?»

— »Пять пальців,«
каже Іван, — »для того клади і ти,
Василю, шісточку ⁴⁾ до карабушки, як се поклав Пе-
тро, аби здоров нам за се був! — А тепер хто з вас
відгадає мою загадку?»

»Для чого шкренче баба моркву?»
— »Бо піря не має,«
каже Тимофій, — »бо якби
морква мала піре, то баба би ю не шкренчала але

¹⁾ В перводруку: себе, ²⁾ моргнувши, ³⁾ усміхаючись, ⁴⁾
шістку.

скубла. — Для того сюда з шестаком, пане Іване! — А тепер слухайте мою загадку: «

— »Котру страву ніхто би з вас не їв?«

— »Котюжу страву,« каже Семен, — »бо здохлу кобилу а чей ніхто з нас не буде їсти? — Ану шестака, брате Тимофію! — А тепер прошу мою загадку:

«Для чого біжить¹⁾ пес за зайцем?«

— »Во зайць не хоче бічи за псом,« каже Штефан. — »Шістку, Семене! — А тепер хто се відгадає:

«Хто видит білше: чи той що одно око має, чи той що дві?«

— »Той що одно, — каже Андрій, — »бо він видит у другого аж дві. — Шестака, пане Штефане! — А тепер слухайте:

«Де найвищі гори?«

— »Там, де найгілбші доли« каже Сідор, — »ану до карабушки, премудрий мій Андрію! — Так! — А тепер на тебе черга, годний наш Дурнолуцке! — Ну?«

— »Я би просив годне парубоцтво, аби мене слободили; бо я знаю лиш одну загадку, та і то аж трояку!...«

— »І овшем! і овшем!« — каже Сідор; — »але за тото заплаши аж три шестаки, як угадаємо. — Сюда з нев, тов твоя трояков загадков!«

— »То-ж послушайте, ласкави будьте,« каже гуцуляк:

«Одно лиш я знаю а ви не знаєте;

«Друге лиш ви знаєте а я не знаю;

«А третє ні ви не знаєте, та ні я не знаю,

«відгадайте, коли ласка ваша!«

Парубки витріщили очи як баньки, а гуцуляк посяг за карабушков, спорожнив ю у свою мошєнку та й поклав, кланяючись грєчно усім парубкам, порожну на стів.

— »Твоя виграна!« — каже Петро по хвили, — »та й не дурно ти, вижу, у Дурнолуцах родив ся, бо нас гарно у дурні пошив, та ще до того і облупив!« Але за тото скажи нам хоть, що оно таке є, що ти лиш знаєш, а ми не знаємо?«

¹⁾ В перводруку: біжить

»Се вибачайте! — мої дрантиві ногавиці...« каже гуцуляк, обертаючись плечима до парубків аби їх приконати, що се не загадка, а правда.

»Виграна!« — крикнув Василь плюнувши; — »але що оно таке є, що ми лиш знаємо, а ти не знаєш?«

»Се то,« -- каже гуцуляк, наставивше свою пидрану капелюшину, — »кільно ви мені шестачків скінете, аби я собі — або нові штанята купив — або старі дав полатати.«

»Виграна!« — крикнув Іван, кидаючи гуцулякови два шестаки у наставлену капелюшину — »але скажи нам, що тото є, що ні ти не знаєш, та ні ми не знаємо?«

»От що: чи схоче мені хто за ваші два шестаки ногавиці продавати? — А тепер, Ицку, пива на стів для кожного кварту, аби ніхто не казав, що дурнодухський ледінь мудровецьких парубків змудрував!«¹⁾

12. серпня 1887.

Друкуємо з автографу (дар Павла Кирчова до бібліотеки Наук. Тов. ім. Шевченка). Автограф займає 3 шваркушеві листки гладкого, канцелярийного паперу. На кінці, на 5-тій стороні дата і підпис автора. Повісточка сеєя була друкована в »Буковині« 1896. ч. 50.

¹⁾ В автографі переч.: обіграв.

Місяці-королі.

(Словацка казка).

По нашому ¹⁾ переповів Ю. Федькович.

Була того собі раз баба, та мала дві доньці: Маруся тай Гануся. — Гануся-ж була єї рідна донька, для того-ж ю стара любила і дула на ню як на дорогий камінь, а над Марусев збиткувалась як лиш могла, бо се не була єї рідна дитина, але пасербиця, від покойної першої жінки єї чоловіка донька. — Але за тото ю і стара і Гануся найдуше ненавиділи, що була собі дуже красна, а то така, що парубки до неї бувало липнут як ті пчоли до меду, а на Ганусю ніхто і ²⁾ не подивит ся.

С тої причини і стара і Гануся мучили та мордували Марусю невгаваючи, бо думали, що таким способом краса єї змарніє, і парубки до Ганусі залицят мут ся. ³⁾ — Але Маруся не тільки що не марніла, але день від-удня усе краца була. — Для того-ж то і радит ся Гануся з мамов:

»Анумо, мамо, (каже,) пішлім ми Марусю у ліс по фіялки, відти она безпечно не верне.«

А стара і кличе Марусю: »Марусю, (каже,) руш мені зараз у ліс і нарви Гануси фіялків, і то свіжих, запашних, аби мала чим завтра на танець уквітчатись, а то і я би рада, свіжих фіялків попахати.«

¹⁾ В перводруку: нашому, ²⁾ в автогр. перечекнено: тилом, ³⁾ в автогр. було перше: залицят ся мут.

»А відки-ж мені, мамо, (каже Маруся плачучи,) тепер, місяця січня, свіжих фіялків дістати?«

»Руш!« верещит стара, витрутивше ¹⁾ Марусю с хати і засунувше ¹⁾ двері, — а як мені ще сьогодні свіжих фіялків не принесеш, так абес ²⁾ знала що тебе на смерть ублю!»

Ходит Маруся лісом та й плаче, а плачучи зайшла аж на одну високу гору. — Тут, я, думає она собі, мушу гинути, коли не від звіри то від студени; коби то лиш Бог милосерний ³⁾ дав, аби не багато каратись!... Аж тут дивит ся она — а на горі великий огонь горит. — На около ⁴⁾ огня стоїт дванадцять тесаних каменів, ⁵⁾ на кождім камені сидит оден царь у короні, а найстарший з них, білий як молоко, сидит повище всіх, і тримає у руках золоту булаву. З решта царів були три молоденькі, три старші, три ще старші ⁶⁾, три зовсім старі, а найстарший з них той, що сидів повище всіх з золотов булавов.

До сего приступила Маруся несміливо, уклонилаь покірно, та й каже: »А не можна би мені, пресвітлий пане, коло вашого огню загіртісь?«

»І овшем, доню,« каже старий, »грій ся, а відтак нам уповіж, що тебе місяця січня у таку пустиню загнало?« — Тогди стала Маруся усю свою біду та нужду уповідати. А старенький обернув ся до одного молоденького короля та й каже: »А що, брате Березню? — возьми на годинку ⁶⁾ нашу булаву в руки, та зрости сій бідній дівчині пахучих фіялків!« — На ⁷⁾ се став сто сяжінь до окола сніг гинути, земля розмерзатись, трава рости, фіялки цвисти, а старий і каже до Марусі: »Нарви собі, дівчино, фіялків, кільки сама злюбиш, і неси до дому. — А як твоя мачуха, ще якої примхи забagne, то приходи сюда, а ми тобі раду дамо.« — Маруся уклонилаь покірно та й пішла.

А стара з Ганусев аж тріскают від злости, що Маруся у лісі не тільки що не загибла, але ще до

¹⁾ В перводруку: витрутивши, засунувши, ²⁾ абис, ³⁾ милосердний, ⁴⁾ перше було в автографі: на окола, ⁵⁾ в автографі переч.: а, ⁶⁾ в перводруку: годину, ⁷⁾ тут перечеркнено: став.

того і свіжих, пахучих фіялків принесла. А мачуха і фукає на Марусю: »Ти що отсе, така та сяка дочко, за фіялків принесла? — Таке я таких і на смітю назбираю! — Руш мені зараз у ліс, та набери!) Гануси свіжих малин, або такі домів не вертайся!« Се сказавше), витрутила Марусю на двір, і двері хором'яні засунула.

Пішла Маруся плачучи у ліс, але не блукає вже лісом, а пішла право до тих дванацять королів, що так ласкаво з нею обійшлися, та й уповідає свою нову нужду. — А старенький король каже до одного молодого короля: »А що, брате Косень? — хіба на тобі булаву та зароди сій бідній дівчині малин, а то таких, аби і стара відьма, єї мачуха, не мала чим грамасувати.« — Тогди устав король Косень, узяв від старого булаву, здоймив у гору, і в сей час зробилося літо, трава уросла у пояс, а лісом зродили такі малини, що й сам цісарь таких великих та красних ще не видів. — А старенький король і каже до Марусі: »Набери-ж, дівчино, малин кільки тобі треба та й неси мачусі; а як ще якої примхи забagne, то приходи просто до нас, ми тобі поможемо.« — Маруся набрала повну хустку малин, уклонилаь королям низенько, та й пішла собі домів.

А дома мачуха з Ганусев аж руки собі кусають, що Маруся у лісі не пропала, але таких малин набрала, що і сам цісарь таких не видів. — Але мачусі не ходило о малини, але ходило о те³⁾ аби Марусю з світа зігнати, для того-ж і зїпає на ню: »А ти що, така та сяка прояво, мені отсе за малин набрала? — Я таке діло і на пометках найду. — Руш мені в сей час у ліс, та нарви Гануси повен отсей кошіль винограду, а то такого, аби і самому цісареві не сором їсти: бо як не, то тебе на смерть ублю як ту суку.⁴⁾ — Рушай!«

Пішла Маруся знов у ліс, але вже не плаче, а іде просто на гору до королів, і уповідає своє нове

¹⁾ Переч. в автографі: назберай. ²⁾ В перводруку: сказавши, ³⁾ в перводр.: о то, ⁴⁾ в перводруку слова: як ту суку, пропущені.

лихо. — »Смій ся з сего, моя доню,« каже старенький, а вітак обернув ся до одного з старших уже королів та й каже: »А що, брате Жовтень? — хіба бери на часок булаву, та зароди отсій бідній дівчині винограду!« — Тогди устав король Жовтень, узяв від старого булаву, підніс у гору, і в сей час зробила ся осінь, лист пожовк, цвіт усох, а до окола зродив такий виноград, що віти аж до самої землі під гроздами повгинались. — Тогди каже старенький до Марусі: »А знаєш ти, добра дівчино, хто ми? — Ми є місяці, і є нас дванацять; я називаю ся Січень, сей за мнов Лютий, за ним Марот, вітак Березень, вітак Травень, вітак Пчолень, ¹⁾ вітак Косень, вітак Серпень, вітак Копень, вітак Жовтень, вітак Падолист, а послідний Грудень. — Нарви-ж собі тепер винограду і біжи домів, бо мачуха уже гадає, що тебе нема.« — Маруся поклонилась аж до самої землі, і пішла домів.

А дома мачуха не знала уже що казати, такий то красний виноград Маруся принесла. — Але за тото Гануся до неї прискіпалась, та й каже: »А вадь, ледащице, що ти найкрасший виноград сама похаласувала, а мені лиш недоїдки принесла? — Ану піду я сама та приконаюсь! — Де-ж той виноград у досади солоної зародив?«

»А я піду с тобов, (верещит стара), а як приконаємось, що ся шельма не принесла нам найкращий виноград, тогди ю на смерть убемо та й у ліс заволочим, ²⁾ аби ю там дикі звірі розшарпали.« — Отже повберались ³⁾ обі у довгі теплі кожухи, та й пішли у ліс, куда їх Маруся справила.

Але король Січень знав, що дієт ся, та як пустив бурю, заверюху, та сніжницу, а то таку сильну, що злющу мачуху з еї Ганусев на сім сажнів снігом та ледом, та шерешерев укрив. — А Маруси лишила ся хатка, а до хатки найшов ся скоро і молодий, хороший господарь, а там живот собі обоє, а Маруся уповідає діточкам про лиху Мачуху, про непевну Ганусю,

¹⁾ В автогр. перечеркнено: Рійник, ²⁾ в автогр. перечеркнено: понесемо, ³⁾ в перводруку: повбирались.

та про дванацять місяців-королів, що на високій горі до окола великого огню сидя, а найстарший з них, або на котрого черга прийде, золоту булаву у руках тримає.

От вам і казка,
(Казала баба Параска,)

А кому ¹⁾ она не в лад,

То най підотре собі нев ²⁾

Друкуємо з автографу (власність тов. »Руска Бесіда« в Чернівцях). Прикмети сего автографу такі самі, як автогр. казки »Голодний Чорт.« Аналогічні народні теми подибуємо на пр. у Чубинського II. 448—458.

Надруковано в »Буков. Календарю« 1887. стор. 75—78.

¹⁾ В перводр.: коли. ²⁾ В автографі сеся послідня стрічка перечеркнена і чужою рукою написано: То я з нев собі назад; так і надруковано.

Коточий каменец

або

== Мр = няв = вав = вав = вав! ==

(Казочка.)

Лесь був собі парубчак бідний але огідний. — Родичі ему давно померли, от він і згодував ся по межі чужі люде,¹⁾ а люде¹⁾ его дуже любили, бо був кождому услужний, і не ждав, аж доки его хто буде кликати або просити, але як лиш видів, що хто в потребі або в пригоді, так він зараз прибіг, поміг, поратував, а смутного ще й розвеселив, бо був собі дуже веселий. — Люде ему бувало кажут, чому він не наймет ся де служити, але він не хотів, бо мав гадку піти собі в світ, та світа зазнати, бо до сего мав з роду велику охоту. — А як ему минуло шістнацять²⁾ рік, і літечко боже настало, тогди звязав він свої річеннята в хустину, попрощав ся з добрими людми, та й пішов собі свищучи та співаючи у світ.

Так зайшов він у оден ліс, аж тут несе одна стара-престара бабуся вязку ріща, та й стогне, а то так, що аж трохи не плаче. — А Лесь зараз ухопив з неї вязку, завдав собі на плечі, та й каже жартівливо: »Еге, матусю, мої плечі молодші, ще й вас би занесли, не то ще вашу вязочку. — Ану сїдайте лиш на ваше ріщачко, як я вас гарно потаскаю!« Бабуся

¹⁾ В автор.: люди, ²⁾ в автор. перечеркнено шістнацять.

з разу не хотіла, але на решті не мала що робити, сіла на вязку, а Лесь помчав з нею аж до єї халушки, в одно собі співаючи та свищучи, та усіякі фіглі приповідаючи, а то так, що аж бабуся сама мусіла реготатись.

А як оперед бабусяної халушки зсадив Лесь і бабуся і вязку, тогди каже она до него :

»Слухай, синку : ти, як я вижу, чемний хлопець, а я тебе хочу за того надгородити. — Гроший ¹⁾ не маю ; але на тобі отсей каменець, а як прийдеш у перше село, не далеко відси, то питай ся, де двірник сидит. — У того двірника проси ся на ніч ; він тебе прийме, бо він добрий чоловік, хоть і богач. — А як обнучуєш ся, і всі полягають спати, а ти дивись, абес ²⁾ отсей каменець поклав у піч і загріб у попів, а вітак лиш уважай, що будет ся робити. — Ти хлопець розумний : зараз будеш знати, як собі поступити і як собі заспособити ; бо там тобі щасте паде.« — Се сказавше, ³⁾ дала бабуся Лесеви каменець ⁴⁾ як яблучко завбілшки, та й пошкутульгала у хатину, а Лесь пішов собі свищучи та співаючи далі, і за годинку став у тім селі, де єму бабуся казала.

Двірник приймив Лєся з охотов, казав 'му дати файно повечеряти, постелив 'му сам против печі на ослоні, і всі полягали спати : двірник з малим своїм синком Онуфрашком на постели, двірничка з доньков свойов Катеринов на печи, сини — було їх аж пять — наокола ослонами, а Лесь, як я вже казав, на ослоні против печи. — Але Лесь не спав, ждав, доки всі повсипають ; а як всі вже захропіли на цілу хату, тогди він устав по тихоньку, загріб бабусян каменець у попів, тай ляг собі знов, але спати не спав, бо мусів ждати, на який конец діло вийде, се так єму бабуся казала.

Запіли перші кури. — Двірничка перша пробудилась, та й будит доньку : »Катерино ! Катерино ! ану час нам уставати та ватру класти ! — Чуєш ? —

¹⁾ В перводруку : грошей, ²⁾ абись, ³⁾ сказавши, ⁴⁾ в перводр. постійно каменець.

установити та ватру класти! — Подай мені борше кужівку!« — Катерина не хотіла, не хотіла, але нарешті прокорізмалась, устала, засвітила каганец, та й пішла до печи. — Але тільки вона зачала пошів розгрібати, та на весь ¹⁾ рот: »Мр... няв! вав! вав! вав! — Мамо! бійте ся Бога! — Мр... няв! вав! вав! вав! Мурлу... няв!...« — Двірничка схопилась з печи, до доньки — та і собі як заведе на все горло: Мр... няв! вав! вав! рняв! чоловіче бій ся Бога! Няв! Мр... няв! вав!...« — Двірник зірвав ся як опарений з постелі, Онуфраншко переполошений за ним, біжук оба до печи, та і собі: »Мр... вав! вав! няв! Ур... вав! вав!... Петре! Василю! Штефане! — Мр... няв!... біжіт до старого дяка, най прийде с псалтирев! — вав! вав! няв! Марку! Тимофію! духом по бабу Химу! — Няв! Мрвав! урвав!...«

Доки Катерина, двірничка, двірник, Онуфраншко коло печи обедувались, шкандибає вже і старий дяк з псалтирев під пахов! — Але як тільки зробив ся коло печи, так і собі в сей час: »Мр... няв! вав! вав!...²⁾ Аж тут уже і стара Хима прибігає задихана; до печи — та і собі як заведе кашливим голосом: »Мр... ав! вав! няв! няв!... се ви, матбути, коточий камінь переступили, або дурману³⁾ напились — Мр... няв! няв!... На се я вже вам нічо не поражу... вав!... на се хиба лиш лісова бабуся... та озде она й сама... Няв!... вр... вав!...«

А лісова бабуся і справди зробилась у хаті, стоїт коло Леся, і шепче ему щось ув ⁴⁾ ухо, а двірник, як ю тільки вздрів, так зараз бух їй в ноги: »Бабусечко-матусечко, ратуї, та не гнївайсь на мене, що я тобі тогїд казав гарного прочухана дати, але то не я, то наші присяжні смутчі... Мр... вав!... Ратуї, зазулько, ратуї! даю тобі половину мого маєтку, лиш давай раду! бо що скаже завтра громада, як я стану перед нев, та Мр... ва... вав! няв!...« — »Гм!« каже лісова

¹⁾ В перводр.: увесь. ²⁾ В автографі перечеркнено: Блажен муж, іже не їде на совїт Мрмр... мрав... вав... вав... ³⁾ В перводруку: дурмана, ⁴⁾ В перводр.: в ухо.

бабуся, »тут ніхто не порадит, як лиш отсей сторонський парубчак. — Єго просіт: коли схоче — добре, а як не — то будете усї нявкати доки вашого житя. — Будьте здорові!« — »Мр... мр... няв!...« каже двірник, та й до Леся: »Парубче годний, прав у мене, що сам схочеш, лиш ратуй нас у сій великій пригоді! — Даю тобі доньку мою Катерину, даю тобі половину усего мого маєтку, покладу тобі своїм коштом хату як двір: лиш ратуй нас, ледію честний!...« — »Простаю:« каже Лесь, »лиш дайте мені на ваше слово руку! — Так! — А теперь відверніт ся всі від печи, і зажмуріт очі!« Усі відвернулись, Лесь пішов до печи, вигрїб с попелу каменец, сховав у пазуху, а у місяць відограло ся гучне весїле. — Мр... няв! вав!

За однов данійсков казочков по нашому переповів Федькович.

29. л. Декембра 1886.

Другуємо з автографу власність тов. »Руска Бесїда« в Чернівцях). Прикмети автографу, що займає 3 листи, такі самі, які має автограф казки »Голодний чорт.«

Надруковано в »Бібліотечі для молодїжи,« 1887. стор. 5—8.

Б і д а л а ш к о .

(Казка.)

Був тото собі раз бідний чоловік, та мав ще біднішого сина, бо був і слабовитий, і хоровитий, і мізерний, і ніжний, і худий, і сухий, і боязливий, і замлілий, а люде ¹⁾ і назвали его »Бідалашко,« бо був і справди бідалах. — Але доки старий ще жив і на него заробяв, то ще було, як було; але як старий помер, а той господарь, що они у него у комірних сиділи, нашого Бідалашку на улицу витрутив, тогди він став як пень, не розуміючи і третої. — Але на решті схаченув ся, та й думає собі: »Піду я хйба у місто, може там мені ся що лучит. А не лучит — то може хто змилуєт ся, та мене погодує.« — От і поволік ся в місто.

А у місті — звичайно, як то у місті: Одні люде ходя ²⁾ сюда, другі тудя, а его ніхто навіть і не спитає, чи він їв сегодне, чи не. Аж тут отворяєсь у одній дуже великій каменници вікно, а с того вікна як стане одна стара-пристара ³⁾ та препогана бабуся верещити ⁴⁾ на цілу улицу:

»Сходіт ся, сходіт!

Готовий обід:

Ковбаска та й кишка,

¹⁾ В перводруку всюди: люди. ²⁾ В перводруку: ходят. ³⁾ В перводр.: престара. ⁴⁾ В автографі перечеркнено тут: кличе з того вікна.

Ще й пражена гишка,
Сходїт ся, сходїт!
Готовий обїд.»

»Таже се добре!« думає собі наш Бідалашко. —
»Я однако голоден ¹⁾: може чим бабуся помилує.« От
і пішов до каменниці. — А бабуся стала его питати:
»А ти чого, хлопче?«

»Таже ви кликали, матусю, на ковбаси та на
кишки, так я думав...« А бабуся тогди в регїт!... »Хиба
ти одурїв, хлопче? — Таже я не кликала тебе, та ні
других таких, але кликала усіх сусїдських котикїв та
песикїв, аби моїм не скучно було. — Але нічо' тото:
найде ся і для тебе де що пообїдати. — Сїдай!« —
На се дала бабуся Бідалашкови добре пообїдати, а ві-
так каже до него: »Може би ти, хлопче, у мене най-
мив ся? — У мене тобі добре буде, бо не будеш мати
иншої роботи, як лиш мої котики та песики обходити,
та з ними гратись. Пристаєш?«

»Пристаю,« каже Бідалашко, а сам такий рад, що
єму так борзо служба трафилась, та ще і така легка.
— От і став він служити.

Служит він місяць, служит два, служит піврїк,
а бабуся за плату і ні згадує. — На решті став він
допомогатись, а бабуся в крик: »Ти що се, сякий та
такий си́ну?! — ти не рад, що такого здохляка годую,
та ще тобі і плати треба? — Я тобі зараз такої тут
плати надаю, що не понесеш, лиш менї не сиди ти-
хо!« — На се бабуся забралась у місто, а Бідалашко
собі гадає: »Нема менї що тут робити: от утікаю я
хиба від сеї злющої бабусеї, доки ще не битий.« — От
і звязав він свої манатки у хустину, та й пішов.

Але на дверех перебігає его оден песик, що він
его дуже любив, та й тягне его за собов. — Він
з разу не второпав, чого песик хоче, але на решті
пішов за ним, бо песик так дуже скомлів та так его
дуже тяг за собов, що він аж задивував ся. А песик
завїв его до одної комірки, що всїгди під замком сто-

¹⁾ В автографі перечеркнено: як пес.

яла, а сьогодні роззлючена ¹⁾ бабуся замкнуті забула. — Та що з того, коли у тій комірчині не було нічо', як лиш самі відемські тереферні: мотвила, самотоки, зіля, охаблені коси, серни, ножі, і хто знає що, а лиш чемного не було нічого, принайме такого, аби Бідалашкови здало ся. — Лиш одні старі черевики та одна паличка стояли у кутику, а Бідалашко собі гадає: »І се мені здаст ся,« узув ²⁾ черевики на ноги, узяв паличку та й пішов.

Але бо ті черевики не були такі, як другі черевики, але були несамовиті, такі, що як стали з Бідалашком летіти, то ему аж дух заперло, і мусів він аж три рази »Гов!« кричати, доки они стали і ему віддуху дали. — Тогди упав він мов неживий на землю і заснув, а в сні показуєт ся ему песик, та й каже до него: »Ти, Бідалашку, не знаєш ще добре, що с тими черевиками робити, але я тебе навчу: як підеш ними так, як ся всїгди ходит, то зробиш ними сїм миль на годину; але як обкрутиш ся три рази на обцасї, то они тебе на млі-ока занесут, куда ти сам загадаєш. А с тов паличков так знов річ ся має: як прийдеши з нев на таке містце, де гроші закопані, то она зараз у землю штуркне; як буде срібло, то два рази, а як буде золото, то три рази. — А тепер іди собі, Бідалашку, у добрий час; а як не будеш дурний, то добре тобі буде!« На се Бідалашко пробудив ся.

А як Бідалашко пробудив ся, так ³⁾ зараз став думати, що би ему робити, аби з свого щастя користувати. — Аж тут упало ему на гадку, що як би він пішов до столиці, то міг би ся зараз наймити у цїсаря ⁴⁾ за післанця, а там би ему ліпше було, як у сварливої бабусї коти бавити. — На се обкрутив ся він тричи на обцасї і став відразу у цїсаря на подвірю. — А цїсарь став его зараз питати: »А чого ти хлопче хочеш?« — »Та я би у вас наймив ся за післанця,« каже Бідалашко, шкрібаючись у голов. — »Хто? —

¹⁾ В перводруку: роззлючена. ²⁾ В автографі перечеркнено: убрав. ³⁾ Перечерки. в автографі: він. ⁴⁾ В автографі поправлено чужою рукою і надруковано всюди: князя.

ти?« — каже цїсарь сміючи ся, — »богато би ще тобі хліба їсти, аби у мене за післанця бути!...« »Спробуйте, світлий пане,« каже Бідалашко сміливо, — »а як вам не збігаю у двоє борше, як найліпший ваш післанець, то тогди ваша воля зробити зо мнов, що хотїти, про мене і повісити.«¹⁾ — »То добре,« каже цїсарь. »Наж тобі отсей лист, тай біжи з ним до того і до того царя. А як менї за тиждень відповідь принесеш, то будеш у мене за мого найпершого післанця.« — »Добре!« каже Бідалашко, узяв ся та й пішов.

Але зараз за містом обкрутив ся він три рази на своїм черевиці, погадав собі, де аби він був, а черевики занесли его на мглї-ока просто до того царя, котрому він мав лист віддати. — Царь відписав ему в сей час; він знов обкрутив ся на черевиці, і став оперед цїсаря: »А що?« каже, »борзо вернув ся?« — Цїсарь лиш видивив ся на него, а нарешті каже: »Коли-ж так, (каже), то будеш у мене за першого післанця, і буду тобі платити на рік, що сам схочеш.« — От і став Бідалашко у цїсаря на службу, а цїсарь его так полюбив, що без него бувало і обідати не буде.

А другі двораки за се бий-забий на него, та ну его чорнити у цїсаря, де лиш могли. — Се дуже болїло Бідалашка, бо він був добрий хлопець, і став він думати, що би то ему робити, аби двораки на него не ворогували. »Коби я мав багато грошей²⁾, (думає він собі), то я би уже знав, що робити: я бих обсилав усіх двораків аж доти грїшми, аж доки би они не перестали на мене ворогувати та цїсаря троюдити.« Аж тут упала ему на гадку бабусина паличка, і він лиш ждав ночі, аби з нев у цїсарський город піти, бо чутка ходила, що старий цїсарь, теперішнього цїсаря тато, мав там закопати дуже великий скарб. — От і зібрав ся він у ночі, взяв з собов паличку, ліхтарню, рускаль, мішок, та й пішов у город. — Тут не довго він шукав, бо паличка штуркнула під однов старов яблонев три рази в землю, він став копати, викопав

¹⁾ В перводруку: убити, ²⁾ грошей.

великий котев з самими червонними, набрав у мішок, кілька лиш міг понести, решту закопав так, як було, та й пішов у свою станцію.

Коби-ж був Бідалашко розумний був, то би був грошики собі спрятав, та й нічо нікому не казав. — Але бо не: він став зараз усіх дворяків грішми обсіпати, сто раз гойніще як сам цісарь, а двораки зараз до цісаря: »Найясніщий ¹⁾ пане, (кажут), Бідалашко мусит ваш скарб обкрадати, бо відки би він мав тільки гроший ²⁾, аби нас усіх так гойно обдаровувати?« — Цісарь зараз повірив, та й кличе Бідалашка до себе ³⁾: — »Відки в тебе тільки гроший ²⁾?« — Бідалашко став крутити, але цісарь як его спритискував, так він на решті мусів признати ся і за паличку, і за скарб, а на решті і за черевики. — Тогди цісар казав від него відобрати і паличку, і черевики, і гроші, казав усе замкнути у свою скарбницу, а Бідалашка нагнав ще біднішого, як був прийшов.

Іде Бідалашко, що йде — аж тут зайшов він у оден дуже великий ліс. — Дивит ся він, аж тут стоя⁴⁾ над однов річков дві груши, а на них такі уже красні та великі грушки, яких він ще з роду не видів. — »Таже се добре, думає він собі, буду мати зараз що поснідати«. Пішов до крайної груші, нарвав собі грушок, наїв ся добре, та й пішов до річки, води ся напiti. — Схилив ся він води пити — аж тут дивит ся — а ему виресли такі уже уха, як у якого старого віслюка, — та ще до того такий величезний ніс, як у индика. — »Так мені треба, думає він собі, бо я і є правди заслужив собі віслюкові уха. — Але най хоть собі і з другої груші грушок наїм ся, а тогди піду до ріки, та й утоплю ся«. — Наїв ся він і з другої груші грушок та й приходит до води — аж тут дивит ся — пропали вже віслюкові уха, і индиків ніс, а він аж підкочив з радщ! — »Еге — каже, він — тепер я вже знаю, що робити!« Нарвав в одну тайстру з одної груші грушок, а в другу з другої, та й вернув

¹⁾ В перводруку: найяснійший, ²⁾ грошей, ³⁾ в автографі перечеркнено: А ти сякий-такій сину, ⁴⁾ в перводруку: стоят.

ся назад у то місто, де цісарь мешкав. — Тут зайшов він до одного знакомого чоловіка, перебрався як простий хлоп, намастив собі лице, приліпив великі уса, насунув кучму на голов, насипав у кошіль перших грушок, та й пішов право у цісарський двір.

Але цісарь як уздрів, такі прекрасні грушки, так не міг надивувати ся, заплатив Бідалашкови гоїно, а сам скликав зараз усі свої сини та й доньки, аби їх таков новинов обдарувати, бо у ту пору навіть і в его садах не було ще здрілих грушок, та ще таких пре-виборних. — Тогди стали усі тих грушечок затинати, цісарь найперший, аж тут глип — глип — одно на другого, та в крик!... »А вам, тату, що за уха виро-сли?!« — »А тобі, жінко, який отсе ніс увис?!« — »А у тебе, доню, які отсе уха, та ще до того й ніс?! — »А ви, служалі, чого вивалили сліпи?! — Зараз мені усіх дохторів з цілого міста скликати!« — »Ох мої уха!...« »Ох, мій ніс!...« »Як я завтра стану опе-ред війська на муштрунок?!...« »А я як завтра гуляти му на балю?!...«

Доки так усі охтімкались і дохторі позбігались, а Бідалашко побіг борше в місто, купив собі за ті гроші, що за грушки дістав, дохторську уберію, пішов на свою господу, перебрався за дохтора, набрав собі повні кешені тих других грушок, та й пішов до ці-саря, ніби то він дохторь, що акурат тепер з другого краю приїхав. А цісарь каже до него: »Ратуй, чоло-віче, бійся Бога, бо отсі дурні, отсі другі дохторі, лиш очі повивалювали, як цапи, а нічо' не розуміют.« — »Спробуємо,« каже Бідалашко, узяв одну грушку, та й дав наймолодшому принцеві¹⁾ покоштувати, а сей як покоштував, так в сей час і уха і ніс зробились так, як були, а цісарь каже до него: »Ходи зо мнов чоловіче, у мою скарбницу, і вибери собі, що сам злюб-иш, лиш виратуй мене і мою фамілію від такого со-рому!« — На се взяв цісарь Бідалашка за руку, і повів его у ту комору, де его скарби стояли.

¹⁾ В перводруку: сннови.

Але Бідалашко нічо' не брав, як лиш свою па-
личку і свої черевики. А як узув свої черевики на
ноги, тогди каже до цісаря: »Ви мене не пізнаєте,
пресвітлий пане, але я той сам Бідалашко, що у вас
за післанця служив, і котрого ви без суду, без права
нагнали. — Бо я ваш скарб не обікрав, але викопав
собі его у вашім городі, а при тім скарбі було отсе
письмо вашого покойного вітця, а в тім письмі стоїт,
що той скарб того є, хто его найде.« — Се сказавше ¹⁾
— обкрутив ся Бідалашко на своїм черевичі, і пога-
дав собі, аби зараз у своїм селі зробив ся. — На се
понесли его черевики у его село, а цісарь лишив ся
з довгими ухами та й з индиковим носом.

За однов німецков казков по нашему переповів Федькович.

Друкуємо з автографу, що є власностію тов. »Руська Бесіда«
в Чернівцях. Прикмети сего автографу, що займає 5 піваркушевих
листів, такі самі, які ми описали при казці »Голодний чорт.«

Надрук. в »Бібліотеці для молодіжи,« р. 1887. стор. 22—30.

¹⁾ В перводруку: сказавши.

АДАМ і ЄВА.

(Казочка.)

Я би вам хотів казочку написати, але таку, аби вже така!... та лиш не знаю, відки зачати. — От зачну я хйба від Адама і Єви, але не від тих, що у раю прогрішили, а по просту від того Адама і від тої Єви, що у нашім селі жили, у комірних сиділи, і деньками годувались, а найбільше ¹⁾ у нашого таки барона.

А сей барон був собі ще молодий чоловік, нежонатий, веселий, богатирь без рахуби, жартівливий, а ще до того такий добрий, як кавалок хліба. — У него-ж то і наш Адам з Євов мали заробок, та ще і добрий, і були би собі файний гріш склали, як би не були такі ледаці. — Але они — коби здорові! — що бувало за день заробя, то навіть у мошенку не ховають, але несут у кулаці просто до корчми, де собі здоровенькі під лавицев і заночуют, а другої днини ідут знов до барона робити.

А одної днини — було се у саму літну спрагу — заставили їх у городі стежки чистити, бо вже були позаростали, а Адам каже до Єви, утераючи собі рукавом піт з чола:

»Ох! (каже), як же то ми через ту смутчу Єву мусимо тепер бідувати!...«

»Через котру Єву?« — каже жінка, вивіривше²⁾ на него очи.

¹⁾ В автографі стояло зразу найбільше, але потім додано: ь; так і надруковано. ²⁾ В перводруку: вивіривши.

»А через котру-ж, як не через ту, що у раю прогрішила? Та коби хоть було через що, то би вже і дива не було; а то через кусник якогось там червирого яблука...«

»Та коби я їй лице вздріла,« каже Єва, — »то дала би я їй таких яблук, що тямил би аж до нових віників!... Хіба не мала у раю що жерти,¹⁾ чи що? — Таке там, кажут, кури уже печені, готові, пішя ходя: лиш лови та їж, кільки²⁾ ся влізе, а хочеш пити: то кожний потік сама горівка, і то чиста, оковита, не така люра, як Гершко нам дає.«

»Ой то правда!« каже Адам плюючи. — »Через Євину лакомість — та от що нам довелось пити: брагу, та й то ще таку, що і чорт би порскав від неї! — Мені лиш дивно, для чого Господь Бог, коли вже хотів Адама і Єву покарати, не казав їм через оден цілий рік лиш Гершкову горівку пити?«

»Ой кажу! — та ще і передтогідними обарінками закусувати, що їх Герщика³⁾ напекла, та й то ще такі тоненечкі як нитки!«

Оттаке то собі наш Адам з Євов правици, та ні в тот бік, що барон стоїт їм за плечима, та усе слушає, а на решті каже до Єви:

»То-ж то так, Єво? — ти би не була така цікава та лакома, як наша праматка Єва?«

»Дуля їй під ніс, тій нашій праматці!« — каже Єва, тикнувши Адамови кулаком під ніс, ніби то він отсе Єва. — »Аби то яблуко і золоте було про мене, то я би на него і глянути не хотїла, не то що. — З рештов — ви мене, пане, не від сегодне знаєте, яка я собі дуже розумна!...«

»А як би ти претці таки не витримала, та дала цікавости волю? — що би тогди було?«

»Тогди кажїт мені, пане, гарнішого прочухана дати, як дав Адам Єві отсе, коли їх, сердешних, з раю видрулили? ⁴⁾

¹⁾ В перводруку: їсти. ²⁾ Перечеркнено в автографі: тобі ся хоче. ³⁾ В автогр. перечеркнено: богдай на коросту здохла. ⁴⁾ В автографі перечеркнено: а они щоб свій жаль забути, до першої ліпшої корчми повернули, аби нуждочку свою забути.

»Коли-ж так,« каже пан, то кидайте сапи на стежку, та ходіт за мнов у двір!« — От они і пішли.

А у дворі отворив пан одну хорошу, вигідну світлицу,¹⁾ та й каже до Адама і Єви: »Отсу²⁾ світлицу я вам даю; тут будете собі жити, як у Бога за дверьми; їсти, пити будут вам мої слуги доносити чотири раз на день; убрание на вас справлю як найліпше, а роботи не будете мати иншої у мене як лиш їсти та пити, а то лиш саму панську страву, то, що я сам уживаю. — Пристаєте?«

»Таже на таке би і сам Гершко пристав,« каже Єва, цілюючи пана в руки та в ноги, — »цілу божу днину нічо не робити як лиш їсти та пити, та красно ходити, та у перинах спати...«

»То не велика штука,« каже пан, »але штука буде, у однім ділі мене послухати, що я вам казати му.«

»Кажіт, вельможний пане! — а коли вас не послухаємо, тогди скажіт нас випарити, а то так, аби аж до Гершка чути було.«

»То-ж слухайте,« каже пан. — »Мої льокаї будут вам приносити чотири рази на день по шість полумисків усїлякої страви. — Але семий полумисок буде всїгди другим полумиском накритий, а ви аби не важили ся менї его розкрити, бо як тільки его розкриєте, то не то що вас голих як палец з двора вижену, але ще й скажу так гарно випарити, що вам і кропиви не треба буде. — Пристаєте?«

»Та для чого-ж би не, ясновельможний пане?« — каже Єва. — »Аби лиш шість полумисків повних було, а семий най собі буде як там хоче, ми его за певне і пальцем³⁾ не рушимо, не то що!«

»То-ж добре,« каже пан, та й вийшов усміхаючись с покою, а за годинку унося льокаї сїм полумисків, так як пан казав, становя на стів, світля світло, та й прося Адама і Єву до вечері, а сї не дали ся два рази просити, бо голодні були, а ще до того і запахи с панської страви так їм під ніс ударили, що і ситому ніяк було не їсти.

¹⁾ В перводр постійно: світлицю, ²⁾ отсю. ³⁾ В перв.: пальцем

»Але-ж бо се і пирожечки!...« каже Єва цямкаючи,¹⁾ — »таких матбути і сама Герциха не наліпит!...«

»Або ся курятинка печена!...« каже Адам затинаячи, що аж кісточки хрупостіли, — »такої, матбути, і сам рабін не втне, не то що наш Гершко!...«

»Та чорт²⁾ тобі-з твоїм рабіном та й з Гершком! — Але я би претці рада знати, що за діло таке в оттім там накритім полумиску? — матбути торта? — а вже-ж!...«

»Яка тото у досади торта?« — питає Адам, збираючись до смаженого карася, — »може то риба яка, чи що?«

»Говори з дурнем! — риба яка! — Торта то має бути найделікатніща страва на цілім світі, а то така, що сама в устах розпливаєсь!...«

»Гм! — А ти відки се знаєш?«

»Се мені моя матка, що мене до хресту тримала, розказувала. — А она — покойна — знала, бо служила у старої ще пані за покойову, то як же їй не було знати? — Ану я подивюсь!...«

»Чи тебе, жінко, хорбака лиш не свербит! — Ти-ж не чула, що пан казав?«

»Тинди-ринди! хорбака лиш не свербит! — хіба я хочу тої торти їсти, чи що таке? — Я лиш хочу подивитись, як она виглядає, а за решту най собі здорова буде!...«

»Я і сам цікавий видіти тоту торту,« каже Адам, облизуючи собі палці³⁾ від масних голубчиків, що так у сметані і плавали.

»То-ж ходи та диви ся!...« каже Єва, розкриваючи полумисок. — Але ще і полумисок добре не розкрила, а з него воробець фуррр по комнаті.

»Свят, свят, свят!« крикнув переполошений Адам, — »Торта утекла! торта! — Хто в Бога вірує — ловіт! — Гершку, де ти у досади солоної?!...«

Але Гершко не прийшов, а прийшов пан з слу-

¹⁾ В автографі перечеркнено: як свинка, ²⁾ в перводруку: біс, ³⁾ пальці.

гами. — Узяли нашого Адама і Єву, вибили, вибили добре, кільки влізалось, та й пустили на вітер.

От вам і казочка
Без наказочка!

По нашому переповів Ю. Федькович.

Друкуємо з автографу, (власність тов. »Руська Бесіда« в Чернівцях.) Прикмети сего автографу, що займає 3 піваркушеві листи, такі самі, які ми описали при казці »Голодний чорт.« Отця казочка, се перерібка Андерсенової казки : »Der Garten des Paradieses« (Sämmtliche Märchen 167).

Надрук. в »Бібліотеці для молодіжи,« 1887. стор. 53—57.

Вівчарь.

(Не казка а правда.)

Той пан, що цілов державов рядит, звет ся у кожій державі інак. У нас, у Австрії на примір звет ся він »Цісарь,« котре слово походить з римского слова »Цезар.« — У Німеччині знов звет ся він »Кайзер,« котре слово походить з грецкого слова »Кайсар.« — У Росії звет ся він »Царь,« в Туреччині »Султан,« а у Перзії »Шах,« і так далі.

Але у Перзії жив оден шах, котрий називав ся Абас, муж дуже честний і поправедний. — Сей пішов раз у гори на стрілецтво, а полюючи заблудив і приблукав ся на одну велику прогаль, де у той час малий оден ¹⁾ вівчарик вівці свої випасав, виграваючи собі на сонівці. — Утомлений шах сїв собі коло хлопця, і став з ним про се і те балакати, звичайно як то с простім хлопчинов. І так питає він у него :» А маєш ти, синку, вітця ?«

»Я маю їх аж три,« відповів хлопець.

»І всі три живут ?«

»А живут, славити Бога.«

»І де-ж они всі три живут ?«

»Оден живе на небесїх, і дає менї жите, сонечко, хлїб, сіль, воду і все, чого менї треба. — Се перший мій отець.«

»А другий де ?«

¹⁾ В перводруку постійно : один.

»Другий жие у столичнім місті Ісфагані, і звет ся Абас, наш благий, добрий і любий шах. — Він рядит цілов державов, і стараєт ся о то, аби увезде порядок був, і аби нікому кривда не робилась, за що єму дай Боже щасливе прожите і довгий вік.«

»А третий твій отець?«

»Третий мій отець жие у нашім селі і звет ся Силім. — Сей мене згодував, мене годує і вберає, а за того я его поважаю, слухаю, і за него Бога прошу.«

Таким тепом розмовяв шах ще довго с хлопцем, аж на се надходит везір (міністер,) котрий свого пана відшукував.

»Слухай, везіре, (каже шах,) я сего хлопця беру з собов і дам его до школи, бо з него можуть люде бути. А ти пішли по его вітця, аби поклав на мій кошт другого собі вівчаря до овец, і скажеш єму, аби що місяця за свого сина у мене у столиці перевідував.«

Се сказавше,¹⁾ узяв шах хлопця з собов, дав его до школи, і не мав причини жалувати за своє добродійство. Бо хлопец учив ся як з води, був четений, чемний і угідний, а то так, що як укінчив школи і виріс у гарного чоловіка, то шах его зробив міністром, і передав на его руки цілий свій великий і богатий скарб.

Молодий міністер звав ся Алій, і доки старий шах ще жив, то добре єму у него поводилось. Бо шах був чоловік розумний, мудрий, повільний, і не слухав ні на пльотки та ні на клевети, котрі єму двірські заушники на молодого міністра доносили. — Але як старий шах помер, а на его містце его син Софій шахом став, то вода пішла Алїєвим ворогам на лотоки. Бо Софій не вдав ся ані раз у свого покойного вітця, але був нерозважний, прудкий, загонистий, яростливий²⁾ і легковірний, а такого шаха Алїєвим ворогам лиш треба було, і стали они Алія оперед³⁾ молодим его паном як день так ніч чорнити.

¹⁾ В перводруку: сказавши, ²⁾ яростливий, ³⁾ оперед.

Шах з разу і слухав і не слухав сих бріхонь. — Але одного разу — а все з намови ворогів, — забавив він видіти ту предорогу шаблю, що турецький султан давно ще его покойному вітцеві у дар прислав, і котра у реєстрах его скарбу була записана. — Але шабля не найшла ся, а сердитий шах каже до Алія: »Ти злодій еси, і від сеї міноти уже не моїм міністром. — А тепер поїдеш зо мнов зараз у твій двір, нехай я на свої очи приконаюсь, кільки ти з мого скарбу добра понакрадав.« На се бідний Алій не відповів ані слова, але уклонив ся покірно, і поїхав з шахом у свій невеличкий дворок.

Та якже здивував ся той, не найшовше тут не тільки що панских вигід, але навіть і тої вигоди не, яку можна застати у кожного заміжного селянина. — Шах подивив ся на заушників своїх грізно, але єї не боялись, бо винешпорили у однім закутку желізні двері, котрі були зачинені аж двома великими колодками. — До сих дверей завели они шаха, котрий Алієви дав розказ, їх у сей час отворити. — Та якже-ж здивував ся він, не найшовше тут нічого иншого, як лиш одну торбинку з засхлим хлібцем, одну сопівочку, і одну вівчарську паличку.

»Се що?« питає задивований шах.

»Се усі ті речі,« каже Алій заплакавши, »с котрими мене покойний ваш отець — дай ему, Боже, царство! — у свій двір привів, і я благаю вашої милости, мені хоть сей скарб не відобрати, нехай мені буде прикладом, яке марне є все щастє сего світа!...«

Шах задумав ся. — Аж тут уходить кілька старушків, котрі давно у покойного шаха служили, та й кажуть: »Ми чуємо, пресвітлий пане, що ви допитуєтесь за тов дорогов шаблев, котру турецький султан покойному вашому вітцеві дарував? — Ся шабля не пропала, пресвітлий пане, бо ваш отець подарував ю покойному своєму братові а вашому вуйкови Соліманові за ті великі прислуги, котрі він ему у однім великім і тяжкім поході зробив.«

»Для чого-ж она стоїт записана у реєстрі мого скарбу?« — питає шах.

»Бо попередник годного отсего Алія був уже старенький чоловік, і певне забув вимазати ту шаблю з реєстра, а там назначити, що з нею стало ся.»

»А що ти зробив з тими великими грішми, котрі яко міністер через так многі роки поберав?« — питає шах Алія.

»Я за ті гроші побудував шпиталі, сирітські доми, храми божі, школи, а тогід ще оден великий дім для калік і уломних.»

Тогди шах обіймив Алія сердечно, іменував 'го своїм першим міністром, а веіх заупників казав ¹⁾ из свого двора понаганяти.

Друкуємо з автографу (власність тов. »Руська Бесіда« в Чернівцях.) Прикмети автографу, що займає 3 піваркуші, такі самі, які зазначено при описі автогр. казки »Голодний чорт.« В половині першої сторони 3-го піваркуша, конець автогр. і підпис автора.

Надрук. в »Бібліотеці для молодіжи« 1887, стор. 90 — 93.

¹⁾ В автогр. перечеркнено: казав добре вибити.

Премудрий Саломон.¹⁾

(Притча.)²⁾

Премудрий Саломон не був усїгди таким мудрий, як єго пишут, бо зза молодих лїт, бувше³⁾ принцом, стоваришував ся він з синками великих панїв, своїми ровесниками, а се були лайдаки,⁴⁾ котрі і принца до усїлякого непотрїбства привабили, а найдуще до тої проклятої пїятки, котра вже не одного молодого чоловіка до нещастя привела. — Се видїв пророк Натан, принців учитель, і постановив собі, свого молодого учня⁵⁾ на праву дорогу навернути. — Послухайте, як се єму удало ся.

Одного вечера іде принц понапилий від своїх товаришїв до дому, а царські слуги перебігають єго с криком та з галасом: »Пресвітлий царевичу! (вечеща⁶⁾ они) — зїбралась юрба шибеників і пустошя,⁶⁾ котре найкраще і найдороще дерево у садах твого вітця!« — А принц зараз до меча; »Де-ж они, ті анахтемські розбишаки, нехай їм зараз голови повтинаю, як тим бодякам?! — Що їм завинив мій отець, аби они над єго найкращов деревинов таку пакість робили?!« — се сказавше,⁷⁾ побїг Саломон з голим мечем далї. Але єго учитель Натан єму на зустрічь, та й каже:

»Верни ся, принце, та повтинай голови тим твоїм товаришам, що тебе на лиху дорогу навели. — Бо то

¹⁾ В автографі всюди: Саламон, чужою рукою поправлено: Соломон, ²⁾ автографі і перводруку притча, ³⁾ в перводруку: бувши, ⁴⁾ нетрїбні, ⁵⁾ ученика, ⁶⁾ верещат, пустошат, ⁷⁾ сказавши.

коштівне дерево у садах твого вітця, то не садовина яка, але ти сам, о царевичу, а ті розбишаки, що его жахують, то ті твої негідні товариші, котрі тебе на беззаконну путь справили. А після смерти твого вітця який с тебе може бути рядитель цілої держави, коли ти сам собов не вмєш рядити? — «

Саломон засоромив ся, спрятав свій меч, взяв свого учителя за руку, і пішов з ним у царский двір, а своїм давним товаришам казав дати розказ, аби до него не приказували ся білше, а то під каров смерти.

Вникай сину вітрогонів,
Будеш парень Саломонів.

10. серпня 1887.

Друкуємо з автографу (власність тов. «Руська Бєсїда» в Чернівцях). Автограф, се піваркуш сїрого, гладкого канцелярийного паперу, по боках обдертий, так, що декуда знищений текст треба було репродуковати з перводруку. На кінці дата і підпис автора.

Надрук. в «Бібліотеці для молодіжи» 1887, стор. 159—160.

Ярмарок на мухи.

(Повісточка.)

Ви вже чули, читателі мої молоді, що є ярмарок на воли, на корови, на коні, на вівці, і так далі. — Але аби хто мухи продавав, сего сте ¹⁾ запевне ще не чули, для того вам хочу про се диво дещо уповісти, але вперед вислухайте пару слів за Угорщину.

Угорщина — по угорски Мадяр - Орсаг — є найбільний ²⁾ і найситніший край у цілій нашій австрійській державі, бо держит ³⁾ 3845 давних квадратних миль і коло 10 мліонів душ. ⁴⁾ — По самій середині краю плине славна ріка Дунай, а над Дунаєм збудоване по правій руці столичне місто Пешт, а на против него Буда, властива угорська столиця, бо там від часу до часу угорський король — се наш пресвітлий цїсарь — пробуває.

На Угорщині рекрутуєт ся войско так, як і у нас тепер, але давними часами була там така поведія, що кожде місто або село мусїло убрати, узброїти, і укінути кожного двадцятого ледїня, котрий до войска був здалий. — А поневаж число »двацять« звесь по угорски »гус«, то називав ся кождий такий ⁵⁾ узброєний кінний ледїнь ⁶⁾ »гусар«, а по сему звесь і до сьогоднішної днини уся угорська кіннота »Гусари.«

¹⁾ В перводруку: съте, ²⁾ більший, ³⁾ перечеркнено в автографі: рахує, ⁴⁾ в перводруку поправлено: 324.045 кілометрів і коло 16 міль. душ, ⁵⁾ в автографі дописано чужою рукою: двадцятий, ⁶⁾ в автографі перечеркнено: муж.

А оден такий гусар їхав раз одної літної дуже спарної днини, та й повернув до корчми попасати. — Корчма була велика, гарна, а жидиско в ній ще гарніщий. — Сего би варт підгоцкати, думає собі гусар, але як? — Так! — думає собі далі, та й каже до жида: »То-ж то у вас багато мух, пане орендарю! — на що вам тільки?«

»Я би і одної не хотіло,« каже жид, — та що буду з ними робити?...«

1) »Продайте мені їх,« каже гусар.

»Герсте?!« — каже жид задивований, »ви би ді-правди купили? — чи може лиш так жертуете?«

»Мені жерти не в голові,« каже гусар, — »ну? — продаєте, чи не?« — »Вей мір гешейн!« — каже жид утішний. — »Та що би ви мені за них дали?«

»У перед най чую, що заправите?«

»Я у вас багато не озму,« каже жид, — »от дасте два леви, тай беріт їх собі що й до одної!«

»Згода!« каже гусар, виймаючи два леви з мо-щенки і подаючи жидови, — а ви люде 2) абесте 3) свідоми, що я собі у сего купця усї мухи купив!« — Се сказавше 4) узяв своє набите пістоле, вицілив ніби у одну муху, що на грубі сиділа, та грим у ню с пі-столеги, що аж груба потріскала!...

»Гевалт! гевалт!« верещит жид на цілу корчму, »ви що отсе хочете робити, пане від гусар?!...«

»Та що-ж бих робив?« каже гусар лагідно, — »хочу усї свої мухи вистріляти!«

»Я не хочу! я не хочу!« верещит жид не своєми голосами.

»Нате вам ваші два леви назад, лиш мені у корчмі не стріляйте!...«

»Коли хочете, аби я у мої мухи не стріляв, то відкупіт собі їх від мене! — Я не багато у вас за-правю!«

»Таже я вам даю ваші два леви назад!« каже жид мичучи собі бороду.

1) В автографі перечеркнено тут слово: То, 2) в перводруку постійно: люди, 3) абисьте, 4) сказавши.

»Коли бо я не дурень, такі красні мухи за два леви лишати,« каже гусар, набиваючи пістоле, — я-ж предсі не від сегодне мухами гиндлюю ¹⁾!»

»То кільке хочете? — кільке хочете?« — каже жид ні живий ні мертвий, дивячись то на пістоле то на гусаря.

»Дасте десять баночок, та й мухи ваші! — що вже буду з вами робити? — Та то лиш вам так я лишая, — бо як би другому — то бих і на двацять банок не дивив ся!»

Жид виймив нову десятку, поклав на стів, та й пішов у другу хату, мичучи собі то пейса, то бороду. — А гусар сховав десятку, сів на коня, та й далі поїхав.

13 IX. 1887.

Друкуємо з автографу (власність тов. »Руська Бесіда« в Чернівцях.) Прикмети автографу, що займає аркуш канцелярийного паперу, такі самі, як автографу казки: »Голодний чорт.« На кінці дата і підпис автора.

Надрук. в »Бібліотечі для молодіжи« 1887, стор. 122 — 125

¹⁾ В автографі поправлено чужою рукою: торгую — і так надруковано.

Підмінче.¹⁾

Казка.

Се діялось зеленими святками. Усе зеленіло, усе пахло, усе співало, усе щebetало, лиш одна стара качка ні співала та ні щebetала, бо сиділа собі на яйцях та й виводила молоді каченятка. — А де она сиділа? — Не в хаті під лавицев, але аж гет десь за горами під одним дуже великим лопухом, і то крадьки, аби панска²⁾ пташниця не знала, бо ся качка не була собі проста, але панска.²⁾ — Але пташниця дуже добре знала, лиш нічо' не казала, а чому? — се лиш она сама знала, а більше ніхто.

Сиділа наша качка, доки сиділа, але на решті їй знудилось, бо де-ж в одно сидіти та сидіти, а качат як нема, так нема. А то коби хоть одна качка з двора догадалась, еї відвідіти³⁾! — Але деж там!... Їм млинівка та став у голові, а ти небого,⁴⁾ як сиди так сиди собі під великим лопухом!...

Аж на решті — о слава Тобі Господи! — заворушилось в гнізді, і з кожного яечка повиказувались жовті писочки, за ними жовті головки, а на решті прекрасні манесенькі каченятка. Усі жовтки пооживали! — Піп! піп!« стало з кожного писочка обзиватись.

»Рап! рап!« каже мати, »нуге, діточки, на сонечко, та грійтесь, та гуляйте собі по травици, бо се здорово!«

¹⁾ В перводруку всюди: Підмінча, ²⁾ в перводруку: панська, ³⁾ відвідати, ⁴⁾ в автографі слово небого додано автором пізніше.

»Піп! піп!« кажут каченятка гуляючи, »який же се світ широкий!...«

»А вже-ж ширший, як у яйці,« каже стара. — »Але що ви знаєте, діточки!... сей світ тягнесь аж до нашого пана стодолі, але я там ще не була!...«

Аж на се приходит еї посестра з двора. — »А що, кумко? — Бог поміг?«

»Славити Господа! — Лиш одно яйце в гнізді, тото велике!«

»Ануко покажи, сестричко!... Ох мені лишенько! — таже се підмінче! — я собі зараз даю голов ¹⁾ втяти, коли се не підмінче!...«

»Та яке-ж тобі у досади підмінче?! — що тото е підмінче?!«

»Яка-ж бо ти ще дурна, голубко!... Хиба ти не знаєш, що ті люде ²⁾ підкладают під нас то курячі, то трюші, то пантарчині, то чорт ³⁾ знає які там ще яйця?! — А ти вітак сиди та латай ся! бо таке ⁴⁾ враження у воду тобі не піде, хоть гинь! — Ануко покажи го ще раз.... Коли-ж се не підмінче — то я жаба не качка! — Фі! — лиши 'го у нетрудне!«

»Ще до завтра сидіти му, а вітак!...

»Роби собі як розумієш, що мені до того? — Але треба мені вже йти; бувай здорова! — Та приходи борше у двір! нам скучно без тебе!« — Тай пішла.

Але другої днини обізвалось й підмінене яйце. — »Піп! піп!« — »Рап! рап!« каже урадована стара. — »Але вилази борше, най тя вижу, що ти за одно! — Гм! — Як мені ся видит, то кума брехала, а ти таки моя дитина. — Але про всяке, мусиш мені зараз у воду, бо я не Бог, абих усе знала! — Рап! рап! — а де ви, діточки? — ану за мнов у млинівку, та робіт так, як я отсе робю, дивіт ся! плюсь! і я вже в воді! — Ану, діточки!« Плюсь! плюсь! плюсь! — і за малу минутку були усі вже у воді, підмінче найперше.

»Ти ні трюшя, та ні партарчина, але таки моя, питома дитина!« каже мати. — »Що би ті люде сего-

¹⁾ В перводруку: голову, ²⁾ в перводруку постійно: люди, ³⁾ хто. ⁴⁾ в автографі перечеркнено: тобі.

дне ще не вигадали!... як то тої приповідки: ще й не народилось, а вже й обсудили! — Але де ви, діти? — Підемо тепер у двір! — та лиш ¹⁾ мені котів сокотїт ся, та тих смугчих воронів, то я вам кажу!»

»Піп! піп!« обізвались усі каченята у оден голос.
»Рап! рап!« каже стара, »от видите, се наш двір! тут будемо пробувати! — Лиш сокотїт ся, аби вас хто не настолочив! — Та ще й того вражого когута сокотїт ся, бо той як кого дзюбне, то вже тямити ме цілий руский місяць! — А тепер ходім та поклонім ся нашій паніматці! — Она турецька, для того їй перевязана лаба червоним стрямком, аби всі знали, що она не проста.«

»А що, небого? — Бог поміг? — А гарні діточки, ні що й казати! — Лиш то одно там...«

»Та се, паніматочко ²⁾ — не во гнів вам — се перестояло цілу добу в гнізді, та тому матбути таке. — Але оно у мене чемне, — А плавати вам уміє, ³⁾ коби-сьте знали!... далі і я так не потрафю! — Та що ви на се скажете, паніматко? — тільки що перший раз скочило в воду, так зараз вам і нурка!...«

»Тїшит мене се чути!« — каже турецька, — а тепер розгостїт ся, та справуйтесть! — А як найдете де головку з оселедця, то можете мені принести!»

Оттак і привелось на світ наше підмінче. Та гіренький же-ж він ему був, его той світ!... Качки его скубли, кури кусали, индик гонив ся за ним, як его лиш де вздрів, дівка-пташниця его ногов копала, ба навіть коти фокотїли та втікали від него, а всі казали як змовлені: »Яке-ж бо ти бридке та погане! Фе!...« А оно, сиротя, каже до старої: »Я, мамо, хиба ловю світа! — я тут не витримаю!...«

»Іди, сину, іди, дитино моя нещаслива, бо ще тебе тут на шматочки роздзюбают!...« каже стара плачучи, та й провела его аж по за млинівку. — »Іди тудя, у ті поля там! — Там — кажут — є богато багон та ставів з очеретами: там прожити меш, як

¹⁾ В перводруку: лише, ²⁾ паніматко, ³⁾ до сего місяця друкуємо з автографу, дальше — з перводруку.

тобі Бог поможе! — Іди-ж!...» От і пішло наше підмінче в світ за очима, і само не знаючи, куди.

А над вечір зайшло оно до одної маленької хатиночки, що стояла над одним дуже великим ставом. — Та хатиночка була уже дуже стара, але ще старша була та бабуся Хима, що у ній проживала з своїм котом Мацьком, та й з своїов курков Рябушков, котра їй як в зимі так в літі неслась, та й то що днини. Для того-ж ю бабуся і любила, як свою рідну дитину, а ката інак не звала, як сиш »синку мій!« — А як узріла наше підмінче, так і врадувалась, що і сказати годі! »Отто, (каже) будемо мати качачі яйця! — То коби лиш не качур у досади!...«

»А ти хто?« питає Рябуха.

»Хиба я знаю?...« каже біднятко.

»Матбути якийсь проходан або колохатник, коли не що гіршого,« обізвась Мацько з просоня.

»А знаєш ти нестись?« — питає Рябуха.

»Та відки там, тітусю?...« каже підмінче.

»А прясти вмієш?« — питає Мацько протягаючись.

»Що тото є: прясти?«

»І се не знаєш?!« — каже Рябуха збивши крильми. — »Ти — як я вижу — таки нічоґісїнько не знаєш! — Та дякуй Богу, що попалось на такий дім, де є тебе кому навчити! Але чого так насупилось, та голов упустило? — Ну? — не скажеш?«

»Мене тітусю кортит на став!...«

»На ¹⁾ став?! — Ох мені лишенько! — Та чого тобі там шукати?«

»Там так красно! так весело! хвилі грают аж повище голови! а як нурка піду — то мені здаєсь, що я — не іначе — але в раю!...«

»Отто ми рація!« аж крикнула Рябуха, а то так, що нещасне підмінче аж переполошилось, — »хиба ти виділо мене вже, аби я нурка йшла, або Мацька, аби єму хвилі аж повище голови грали? — От скажи дїпше, що як нічо' не вмієш, так нічо' не розумієш, та тому тобі якоїсь примхи забагаєсь! — От учись пря-

¹⁾ Від сего місяця друкуємо знов з автографу.

ети, та що днини нестись, то ліпше зробиш, як по ставах швендяти!»

«Що ви знаєте, тїтусю!...» каже підмінче, та й сльози му закрутились в очех.

«Чи чуєте ви, Мацьку, що отся проява менї важит ся казати, менї, Рябусї, що кожної днини по яйци несе, а то часом аж з двома жовтками? — То я нічо не знаю? — Руш, забери ся менї, прибудо, з хати, а то зараз твої погані пишьки будут ся мати в роботї! — Ти ще мого дзюбка не знаєш, небого! — Руш! заберай ся менї, кажу ти!!!»

Бідне підмінче не дожидало Рябусиного дзюбка, але стрїбнуло на двір, а відти просто на став...

Там оно перезимовало у шуварях при голоді і при холодї, бо зима люта була, а з шуварової ряски наїдку не багато. Але Бог дав весну: потепліло, зазеленїлось, аж тут летя великі та красні птахи, усї білі як сніг. Се були лебедї, що повертали з теплих країв. А наше підмінче собі гадає: «О, Боже милий! коби они тут упали та мене заїли!... Від таких прекрасних птахів матбути і смерть мила!»

Але ще підмінче сю гадку і не догадало, а лебедї вже єго і обсіли. — «Убийте мене!» каже підмінче. — «Та якже ми тебе маєм убити, кажут лебедї, коли ти наш? — коли ти так лебідь, яко і ми? — Ану поглянь лиш у воду!... Підмінче глянуло, уздрїло у тихій водї свій образ та й лиш тїлько умїло сказати: «Ох, Боже мій!...»

А лебедї кажут до него: «Тото нічо не шкодит, у качачім гніздї вивестись, аби з лебединого яйця!»

За однов данїйсков казков по нашому перепоїв Федькович.

19. Вересня 1887.

Друкуємо з автографу (власність тов. «Руська Бесїда» в Чернівцях.) Автограф займає 3 піваркуші гладкого канцелярийного паперу. В текстї рукою редактора пороблено поправки і перемїнено

Два себні хлопаки.

(Не казка а правда.)

Королевство Чехи — то є великий і красний край у нашій австріяцкій державі, держит у собі 944 квадратних миль і до $5\frac{1}{2}$ мільонів душ.¹⁾ — Головне місто звет ся Прага, збудоване по обох боках ріки Мольдави.

У Чехах є также одно місто, що звет ся Бистриця, а не далеко від того міста мешкала в селі одна бідна удова з двома синами; одному було дванацять рік, а другому вісім, оба себні²⁾ хлопаки, котрі і себе, і свою хору маму годували, а до того ще і до школи ходили, і за всі хлопці добре вчились. Два себні хлопаки, та й годі!

Але одної зими не стало їм дров, а они кажут до мамі: »Ми завтра рано поїдемо у ліс по дрива!«³⁾ »Та добре, діти,« каже мама, — »беріт собі саночки, сокиру, воловід, хлібця у торбинку, та й ідіт у добрий час!« — Отже в'ни зібрались та й пішли, а то ще було досвіта.

Але йдут они попри одну капличку, що недалеко ліса стояла, а молодий⁴⁾ каже до брата: »Янку, (каже,) мені чогось так тяжко на души; я вступю до каплички та зговорю Отченаш?«

1) В перводруку: 520 М. м² і 5¹/₂ мільона, 2) в автографі пояснено чужою рукою: відважні, сильні; в перводруку стоїть тут приписка: жваві, 3) в перводруку: дрива, 4) в автографі дописано ш, і надруковано: молодший.

«Одної єсмо ¹⁾ гадки,» каже Янко, — «бо і мені сеї ночі таке переснилось, що най то з нічов іде!...» На се вступили оба до каплички, помолились Богу, вибили поклони, та й пішли в ліс.

У лісі они скоро опорались, бо ріща було лаштом. Они позносили его на одну велику прогаль до своїх саночок, і тільки що хотіли складати: а тут летя право на них два вовки з роззявленими пащеками. Від них утечи не було як, а дерева близько таке не було, аби могли були на него вихопитись. Та й що би то було помогло? Вовки би були доти на них чатували, аж доки би були або не злізли, або з голоду не загинули.

Що-ж тут робити? — Але Янко, не богато гадаючи, перевернув санчата дном до гори, захвав під них ²⁾ малого свого брата, ухопив сокиру, і уцідив нев першого вовка, що на него летів, так себно у саму голов, що вовчиско лиш протяг ся на снігу. — Але бо тим часом прибіг уже і другий вовк, ухопив его за ліву руку, і звалив до землі, а то так сильно, що сокира аж під самі саночки бризла. — Се видит менший брат, відвалює саночки, хапає сокиру, і гатит нев другого вовка так крепко у саму хорбаку, що сей лиш лабов дригнув, та і собі коло свого товариша протяг ся.

Оба братя, як стояли, так на коліна впали і Богу святому за его ласкавий поратунок дякували. — Вітак склали ріща на саночки, на ріща обох вовків, перевязали воловодом і повезли у село просто до начальства. ³⁾ — Тут збіг ся нарід, хвалив відвагу і себність обох хлопаків, начальник ⁴⁾ обдарував їх гойно, а другої днини дістали від цісарского уряду з Бистриці два золоті червонні у надгороду.

21/IX. 1887.

¹⁾ В перводруку: єсьмо, ²⁾ В автографі: него. ³⁾ В перводруку: начальства, начальник.

Хлопчик сирота і його қотиқ.

(Не казка а правда.)

Як Відень є столиця цілої Австрії, так Лондин знов є столичне місто цілої Англії, збудоване по обох боках ріки Темзи, котра то ріка така велика, що не в кораблі ходят, як кажут, трицять тисяч рочне. — А Лондин сам має 2 милі вздовж, 1 милю в поперец, 370.000 домів, 180 великих ринків, 15.000 улиць і коло 4 миліони мешканців, для того-ж то і пишут се місто за найлюдніше цілого світа.

А люди у тім великім але всігди сумнім Лондоні не так як у нас, що є і богаті, і середні, і бідні, бо там люди лиш двоякі є: або дуже богаті, або дуже бідні, а то такі бідні, що виробивши останні свої сили за кавалок сухого, насущного хліба ідут по під чужі мури, або на береги глібокої Темзи умерати.

Так загиб і старий Гвітінгтон, не лишивши на світі нічо, як лиш одного свого осмолітного синка, котрий Річерд звав ся. — Але се був не син, а божа благодать для старого недужного вітця, бо бувало вештає ся від досвіта аж до в темну ніч по кораблях, замітає, мие, послуговує матрозів (керманичів корабля отсе.) за що діставав достатком і хліба і теплої страви, а то так, що мав не лиш сам чим поживитись, але ще і недужного вітця погодувати, і не то ще, але навіть і свого котика Марка, що его — ще котятком — хотіли пусті хлопчиска у Темзі топити, а він собі его у них випросив.

А як старий сконав і его міські гробарі другої днини на кладбище потаскали, то бідний Річерд лишив ся сам уже лиш з своїм котиком і не відходив уже від кораблів. — Але найбільше пробував він на одним дуже великім кораблі, котрий ладив ся за кілька день рушити у далеку дорогу на купецтво. — Тут Річердови добре було, бо его за его послушність не лиш усі матрози дуже любили, але навіть і капітан корабля, котрий казав его не лиш добре хранити, але навіть і убранячко тепле нове на него справив. — А як прийшов той день, що корабель мав у дорогу рушити, тогди каже капітан до Річерда: »А що хлопче? — поїдеш з нами за море?«

»Та я би, пресвітлий пане, з радної душі... але на кого лишит ся мій бідний котик?... Таже він гірший сирота від мене!...« Та й заплакав бідний хлопчина ревними сльозами. — Але капітан засміяв ся, та й каже: »Я тобі дозволяю, і твого котика з собов узяти. — Де — як на моім кораблі кілька сот душ годує ся, там чей і твоєму котикови не буде кривди.« — Хто-ж був утішній, як не наш Річерд? — Другої днини, скоро світ, рушив корабель у дорогу.

За три місяці прибив корабель до одного дуже великого острова у теплих краях, де були люде дикі, але добрі. — Тут зараз розпочав ся заміний торг: Дикі приносили золотий пісок, дороге камінє, слоневі зуби, струсі пера, кокосові горіхи, райські птахи, морські мушлі (скойки,) і таке инше, і міняли з Англіками за сіль, ножі, пістолятка, креси, порох, хусточки, пацьорки, перстені, гребені, перкаль, полотно, так далі, а король острова запросив усе начальство корабля до себе на обід.

Обід був сутий, нема що казати, але що з того? — Через незраховані миши та щури не міг ніхто і кусня до уст взяти, бо ґалиця з рук усе видерала. — А капітан корабля каже до короля: »Чи то так, у вас усігди, світлий пане?«

»А вже-ж!« каже король нуждуючись.

»А що би було, (каже капітан,) як би я вам дав таку звірину, що она би ваші непрошені гості за одну годину витлумила?«

»Відразу даю такий завеликий мішок чистого золота, як та звір велика,« відповів король недовіряючи. Але капітан шепнув одному з своїх людей, сей пішов, а за пів години уводить Річерда з его котиком, котрий вигодував ся за той час на кораблі у такого гарного котиска, як добрий ягнюк. А як уздрів лиш кіт тільки мишей та щурів, так вирвав ся Річердови з рук, та давай їх тлумити, а то так, що за пів години і попаху їм не стало, бо одних позаїдав, а другі повтікали без вісти на несповіту радість та вдивовижу королеви і его міністрам. — Тогди казав король принести гарний мішок золота, подав 'го Річердови, та й каже: »Се твоє, хлопче! — А як ще загостиш коли у мій край, то привези з собов багато таких звірят, а за кожде дістанеш від мене по мішкови золотого піску.«

Не за довгий час повернув корабель до Лондону набитський несповітим маєтком. — А властитель корабля — пан дуже чесний і сумлінняний — каже до Річерда: »Се твоє золото беру я під свою опіку, а тебе приймаю до себе за рідного сина. — Зараз від завтрішної днини підеш до школи; а як укінчиш добре усі школи, то будеш у мене купецтва вчити ся, і прийму тебе вітак до співки.«

І як казав честний купець, так усе стало ся. — І не приймив він Річерда лиш до співки, але дав за него ще і свою одиначку-доньку, а місто Лондин вибрало его опісля своїм Льордмайором, то єсть першим бургмістром.

Надрук в »Бібліотечі для молодіжи« 1887, стор. 101—105.
Друкуємо з перводруку.

Чудатий кінь.

Весела повісточка.

Про того чудатого гусаря, що мухами торгував, я вже вам перше розповідав, а тепер най вам ще розповім одну штучку за его коня, бо і его кінь був собі чудатий, хоть уже не так, як его пан.

Одної зими їде той самий гусар дорогою, а тут така лють, що аж око вяне, отже-ж він мусів повернути до одної корчми на ніч, хотівши, аби і себе і коня не затратити. — Тут він зараз завів коня до стайні, дав му сіна, укрити его своїм плащем, а сам увійшов до корчми, аби завітись і переночувати.

Корчма була широка, але доста тепла, бо жид топив у великій кафльовій грубі як день так ніч. — Та що з того, коли годі було до неї приступити, бо п'янюги обсіли ю до вкола, а то так густо, що ніде було і шпильку пропустити, не то що. — Але наш гусар узявсь за мудрішки, та й каже до жидівки:

»А дістану я у вас що повечерати, орендарко?«

»Ох, чому не?! — лиш скажіт що? — може би яйця на мягко?«

»Най будут і яйця,« каже гусар, — лиш аби богато! дуже богато!«

»Скажіт лиш кільки, пане гусар, а за решту моя жура! — Ну? — може шість? — може вісім? може гур десять?«

»І трицять за мало!« каже гусар сміючись, — »але най уже буде трицять!«

»Вей мір! вей мір!« — заголосила жидівка, — »тепер кури — ніроки ему — не несут ся, відки мені трицять яєц взяти? — не знаю, чи і двацять напукаю.

»То най уже буде і двацять,« каже гусар, — »але лиш скорше! скорше! прошу вас, арендарко!«

»Зараз, зараз!« каже жидівка, — »окріп уже у мене готове, ніроке, то зараз і яйця вам будут...« А за пів годинки уносить жидівка повну миску варених яєць, та й кладе на стів. А гусар до неї: »О, дякувать вам, арендарко, що так поспорили! — Озьміт же-ж тепер — будьте ласкаві — сі яйця, і понесіт мому коневи у стайню!«

»Гевалт! гевалт!« верещит жидівка, — »а се вже чув хто таке, аби від пан кінь — та варені яйця ему їло?! — Ану ходіт, люди, на се диво та чудо дивитись...« На се ухопила жидівка миску з стола, та й побігла до стайні; люди всі за нею роєм. — А гусар сего лиш тільки хотів; люди на двір — а він борше до груби, протяг ся на ослоні, як за довгий, поклав і шаблю коло себе, та й регочет ся як коник. — Аж на се убігає жидівка з яйцями: »Айвай! (каже,) оно ему не хоче і дивитись на яйця, та ще хотіло мене і кусати трохи!...«

»Во не голодний,« каже гусар, — »але нічо' тото; коли він не хоче, то я ззім, але аж потому трохи, бо мені здрімалось...«

Та й захропів гусариско на цілу корчму, а змудровані п'яниці палиці у руки — та в ноги!...

Надрук. в »Бібліотеці для молодіжи,« 1887, стор. 171—173.

Друкуюмо з перводруку.

Провід Божий.

(Притча.)

Був тото собі оден чоловік, і то добрий, праведний, милосердний чоловік, але мав тоту одну змазу на собі, що в одно а в одно Богу дорікав, що Бог і се і те не так робит, як би ся годило. — А Бог милосердний постановив собі его поправити, бо то був, як я вже казав, чоловік добрий, а за доброго чоловіка Бог ніколи не забуває.

І так стало ся, що того чоловіка закортіло в світ, аби видіти, що у світі робит ся, та чи і там Бог так не робит, як би ся годило. — От він і пішов. — Але ще він далеко не зайшов, аж тут здоганяє его оден молодий, хороший, веселий парубок, та й каже до него: »Слава Ісусу Христу.«

»Во віки слава! — А куда Бог провадит легіню?«

»От іду у світ, аби світа видіти.«

»І я того самого пішов у світ, то може би ми стоваришувались?«

»З охотов, — але я знаю, що ти зо мнов не схочен товаришувати, чоловіче, бо я у дорозі дуже дивак великий.«

»Та який то з тебе дивак?«

»Такий, що я у дорозі люблю усїлякі фіглі вистроювати, а мій товариш не сміє мене навіть запитати, чому я се так або сяк вистроїв, бо я зараз беру, і ему голов утинаю! — А инак, то я такий вірний та щирый товариш, якого в світі пошукати, не лишу тебе

¹⁾ В перводр: притча.

ні в пригоді, ні в слабости, ні у нійкім трафунку!»

»То ми собі товариші!» каже чоловік, подаючи парубкови руку, — »бо що мене має то обходити, що ти будеш у дорозі робити? — Аби ти мені лиш инак добрий товариш був.«

От узали ся, та й пішли.

Ідуть вони що ідуть, ідуть що ідуть, аж тут стало вже і вечеріти, а чоловік каже до парубка: »Де би ми переночували, товаришку?»

»У корчмі не,« каже парубок, »бо я в корчмі ще з роду не ночував. — Але просім ся у якого багатого господаря на ніч, от хоть би і в оттій там крайній хаті. — Там, здаєсь, не аби який господарь проживає.«
От і повернули они до того господаря.

Господарь приймив їх дуже файно, так що краще не може бути. — Казав їм добре вистелити, покласти перед них суту вечеру, сам уточив збанок вина, насипав гостям по шклянці, а для себе здоймив з полиці велику золоту чарку, та й п'ють усі три, а господарь, любуючи свою чарку, каже до гостей:

»Сю чарку, гостеньки любі, подарував мені наш покойний дідич тої днини, коли я ся женив. — Добрий то пан був, дай ему Боже царство, а я его так любив, що ся чарка мусит коло мене кожної ночі на столі стояти, бо мені ся видит, що я би без неї навіть ока не зажмурив. — Але тепер лягаймо припочити, бо ви матбути трудні, та і я нині до волі наробив ся.«
От і полягали всі три.

Але другої днини досвіта будит парубок по тихоньку свого товариша, та й шепче му в ухо:

»Утікаймо чоловіче, але утікаймо хутко, доки ще всі спять!»

»А то чому?» — питає чоловік задивований.

»Бо я украв золоту чарку.«

»А то чому«, — хотів чоловік питати, але умовк, бо нагадав собі, яка межи ними умова була.

От і викрались тихонько з хати, та й пішли далі. Але другої днини, як стало вечеріти, питає знов чоловік парубка: »А де ми сеї ночі заночуєм, товаришку?»

«Тамтої ночі» каже парубок, — «ми ночували у богача, а сеї ночі годит ся, абих у бідного переночували. — Але кваймо ся, бо зараз буде така злива, що світ топити ме! — От уже і накрапує!...»

Повернули они до одної бідної хатки, а господарь против них з костуром: «А чого тут, сякі, такі волоцюги? — може на ніч? Я таким проходанам, як ви, зараз так вистелю отсеб бучагов, що аж до нових віників тямити мете! — Руште, заберайтесь!»

«Змилуйтесь, господарю честний!» молит парубок, — «хиба не видите, що зараз гікати ме як з ведра?! Де-ж нам тепер бідну свою голов притулити?...»

«То лїзьте там до примхи у хлївець, та дякуйте Богу, що я нинї доброї волї, а то би я вам зараз...» Та й забіг у хату, бо дощ і справді зачав сипати, як з ведра, а то так, що наші подорожні з тяжков бідов у хлївець позапихались.

Другої днини вилїзли они з хлївця, а господарь вже їх дожидає. — «Як же вам спалось?» — гукнув.

«Господу милосерному дякувати, а вам бодапрости, господарю честний — дуже добре! А за ваше чоловіцтво прийміт — ласкави будьте — від нас отсею золоту чашу в дар! — Бо то великої речі варт гостя під свій халаш приймати, а ще при такій лихій годинї, як зночи була!»

Господарь засоромив ся та й хотїв щось відповісти, але подорожні вклонились низенько, та й пішли собі далї. А третого вечера питає знов чоловік парубка, де ночувати мут, а парубок каже: «Сеї ночі, товаришку, заночуємо у самого вїйта. — Тут нам буде лїпше ще, як перед тої ночі, бо вїйт — що добрий, що щирий, а що гостеприємний, як рідко!»

І як парубок казав, так ся стало: Вїйт приймив гостїв лїпше як свою родину, показав їм свої убранї світлицї, свої набитї комори, земники, загреби, стайні, стодоли, а на рештї показав їм і свого малого синка-одинака, котрого лїпше любив, як свої очи, як свою душу, як своє здоровє, і без котрого він ні пообїдав, ні повечерав, ба навіть і спати не ляг.

Але у ночі будит парубок свого товариша, та й каже: »Утікаймо, чоловіче!»

»А то чому знов?» — питає чоловік.

»Бо я задушив війтового синка. — Ходім!»

Другої днини була неділя. — Нані вандрівники ідуть по при одну, стареньку, маленьку, деревяну церквцю, а чоловік каже до парубка: »А що? — не повернемо трохи до церкви? — мене кортить Богу помолитись. — А хоть церков ще заперта, то можна і у порога молитви зговорити і поклони вибити.»

»Ходім!» каже парубок. — Але доки чоловік молитви говорив, а парубок дістав — ніт вісти відки — кілька віхтів соломи, виймив сірник, і підпалив церков з усіх боків. — Вогонь зачав бухати, а парубок каже до чоловіка: »Тепер же утікаймо швидко, доки люде повстають, аби нас у селі не виділи!»

А на вечер зайшли они — але вже не до села, а до одної пустої корчми, що сама у поли стояла. — Тут видобув парубок, — ніт вісти відки — крест, два ліхтарі, дві великі свічки, загог, упав на коліна, та як стане Богу молитись, та поклони бити!.. Так его і ранок захопив. — А чоловік каже тогди до парубка: »Ледію!» каже, — »товариш есь мені за товариш, але я з тобов далі не піду, бо не могу на твое таке свавільство дивитись. — А хоть я тебе не смію питати, на що ти се або те зробив, бо така була наша згода: то зроби мені хоть ту одну ласку, та скажи мені, хто ти є?»

»Зажмури очи!» каже парубок. — Чоловік зажмурился.

»Подиви ся!»

Чоловік подивив ся — а перед ним стоїт ангіль, красний — красний! сто раз краший, як его в церквах малюють, і каже до него:

»Питай ся тепер що сам хочеш!»

»Ти хто?»

»Слуга Божий, Господом присланий, аби тебе навчити.»

»І на що-ж ти у того доброго господаря золотий кубок украв?»

»Бо би ся був доти ним бавив, аж доки би був ся не рознив, з того масток утратив, а на останку жебраним хлібом пішов!«

»А на що-ж ти такий дорогий кубок тому розбишаці подарував, що нас у кучу запхав?«

»По перше на те, аби засоромивсь, бо такий сором є перше лікарство для душі. — А по друге на те, аби усїгди, як який подорожний прийде, собі гадав, що і від сего дарунок дістане. — Таким способом привикне він благодворити, а хто до того раз привикне, хто небесну солодість, котра у тім лежить, раз покоштує, той уже не понехає того ніколи.«

»А для чого-ж ти тому преблагому вїткови єго єдину радість, єго єдину дитину задушив?«

»Бо він би був того хлопця на нїнащо розпестив, а то так, що з него би був зробив ся найбільший ледащо, котрий би був свого вїтця убив і на шибеници завис.«

»А для чого-ж ти дїм Божий, святу церков запалив?«

— Аби собі громада нову, красну і велику поклала. — Бо то є ганьба цілого світа, аби у селї корчми як палаци красувались, а церков аби стояла гірш тої кучі, у котрій ми другої ночі ночували.«

»А на що-ж ти у сїй охаблінїй корчмі цілу ніч так щиро Богу молив ся?

»Чи-ж не було за кого? — Бо де-ж більше беззаконий, де більше гріхів творит ся, як не по корчмах? — Тут бє, збиткує, кровавит син вїтця, донька маму, чоловік жінку, брат брата, товариш товариша. — Тут судит, обговорює, чорнит громада начальство, старшину, а старшина громаду. — Тут вяжут ся пути усему злодійству, убійству, рабівництву, нечистоті, і усему плюгавству. — За тих я ся так щире Богу молив і єго благав, аби люди уже раз спам'ятались.«

Так казав ангел божий і знемидїв, а чоловік пішов до дому, і вже більше на Бога не нарікав: бо пізнав, що »неіздїмї суть пути Господні.«

Надрук. в »Бібліотеці для молодіжи« 1888 р., стор. 1—7.

Притча сеся основана на народнім оповіданю про ангела-товариша, або наймита. (Порівнай »Ангел на службі у попа« »Етнографічний збірник« III. 114—115; »Ангел на службі,« Етнографічний збірник т. IX. 42—43) і в дальшій лінії на середньовіковім оповіданю, поміщенім у Gesta Romanorum“ і перекладанім відги багато разів на польську і на нашу стару мову. (Порівнай Ів. Франко, Карпато-руське письменство XVII—XVIII. в. стор. 103, ч. II).

Поширення

Притча

Один товариш прийшов в місто дав йому нові медичні книги і сказав: «На Василью! — це потрібні!»
А то як він хотів попросити? — «Василью, дай мені медичні книги!»
«О як єдині!» — «Василью, дай мені медичні книги!»
«То дайте Петровичу медичні книги!»
«Василью, дай мені медичні книги!»

Надруковано в Бібліотеці для молодіжи 1888 р. 32

Милосердний хлопчик.

Придабанка.

Оден чоловік їхав раз з своїм малим синком. На дворі було дуже душно, дорога прикра, коні повпривали, а синок каже до тата: »Тату (каже), не видите, як нани бідні коники утомились? — аж упріли сердешні!... Чому-ж бо їх не возьмете на віз, аби трохи підвезли-сь?«

Надруковано в »Бібліотеці для молодіжи« 1888, с. 16.

По щирости.

Придабанка.

Оден господарь прийшов з міста, дає свому синкови медівник, та й каже: »На Васильку! — та поділи ся з Петриком по щирости!«

»А то як ділят ся по щирости?« питає Василько.

»О так синку,« каже отець: — »Як переломиш медівник, то даш більшу половину Петрикови, а собі лишиш меншу. — Се називаєт ся по щирости.«

»То дайте Петрикови медівник, най він ділит по щирости!« каже хитрий Василько.

Надруковано в »Бібліотеці для молодіжи« 1888, с. 32.

Одні парубок про кохання не думав, а інші думали, що кохання — це те саме, що й кохання. І так було завжди. І так буде завжди.

Ми Порядок ошадок.

»Порядок великий ошадок,« говорив усе Дмитрик тато, а Дмитрик собі байдуже. Не спостигне бувало зі школи прийти — ого! вже й порозкидав книжки в один кут, каламар у другий, сердачок у третій, капелюшок під лавицю — доста того, що в кождім кутку Дмитрових річів було повно.

Але одної днини каже сестра до Дмитрика : »Дмитрику, збирай ся борзо-борзенько, підеш зі мною в ліс на ягоди!« — Дмитрик аж підскочив з радості! до шапки, до сердачка — хто знає де его шапка, де сердачок, коли їх би й за цілий тиждень не позбирав у хаті. — »А йдеш?« питає сестра; »днина проходить, а я би вже від тогди глечок ягід назбирала, від коли на тебе чекаю!« — та й пішла, а Дмитрик лишив ся плачучи дома! Так ему треба було, най тримає свої річі в порядку.

А що він за свій непорядок від тата та від мами не раз набрав ся, то аж сором казати. — Бувало, вже до школи дзвонят, а Дмитрикови ще чобітки відшукуют, або каламар, або олівце. — Часом тато нічо' не каже, а часом як осердит ся, та Дмитрика таки гарно за чуприну потормосає.

От-же діти : »Порядок — ошадок.«

Кілько ти часу втратиш шукаючи то сего, то того — то биєь за той час багато робив.

Горда качка.

(Байка.)

Качка плаває собі по воді, а лис прибігає.

»Добрий день, вашеці!« каже лис.

»Здорові були, добродію! Що там доброго скажете?«

»Та не маю коли; бо біжу з двора. — А чи то ви тота качечка, що люде кажут, що нема кращої на ціле село?«

Качка аж не стямилась з радощів. »Таже може й я,« каже.

»То ходіт же борше зо мнов до двора; бо паня аж гинут вас видіти! Ви не знаєте, які ви скрізь славні, навіть у дворі за вас знають!«

Дурна качка не багато гадаючи, штрик! на беріг, а хитрий лисок тогди за шийку: цуп! »Оттак,« каже, »гордість не одному вже шию скрутила.«

Надрук: в »Бібліотеці для молодіжи« 1889, стор. 127—128.

Свиня не до коня.

(Казка.)

Одній свинці прийшло було щось до голови, й вона відблукала ся від гурту, та стала ходити з кіньми. »Ей цюню,« каже її мати, — »покинь ся стада, та ходи з нами: бо »свиня не до коня!«

»Е, що ви мені маєте казати,« — відзиває ся свинка, — »хиба я не маю свій розум, чи що? Ви привикли з свиньми, та гадаєте, що нема понад них!«

Але одної ночі, коли коні пасли на полі, приходит вовк. Коники збігли ся на-млі-ока до купи, збили ся у круг, та й гадают собі: »Най тепер і сто вовків іде, ми не боїмо-сь.«

Аж тут свинка в писк, у вереск: »Пускайте,« — каже, — й мене межі вас, та-ж я з вами товаришую!»

Коні в сміх: »Або-ж ми тебе за собов кликали? А цю, погане рило!«

Тимчасом видит вовк, що коні в крузі, та що не може їм нічого вдіяти, а щоби не пусто ходити, вхопив свинку та в ліс.

Не знаю, як там ему свининка смакувала, але се знаю, що:

»Свиня не до коня,
Бо шереть не одна.«

Накруковано в »Бібліотеці для молодіжи« 1892, стор. 15.

Skizzen aus dem Huzulenleben.

Van einem Huzulen.

Нарис із гуцулського життя

F. F. Wer möchte wohl den schmucken, munteren, und **написаний німецькою мовою.** haben,

ohne ihn gleich lieb zu gewinnen? — Namentlich ist es die nette, malerische Tracht, welche so sehr gefällt, und mit Recht: denn schaffischen, ungarischen und griechischen dorthin die schönste in Europa sein. Und welcher Tourist, der den Huzulengau

(Skizze aus dem Huzulenleben).

Messer, ein Fässchen aus Tassenholz oder dergleichen? Ja: der Huzule lässt bei jedem eine angenehme Erinnerung zurück, der im Gelegenheit hatte, und somit glaube ich nicht, Missgriff zu thun, wenn ich dem freundlichen Leser aus dem Leben dieses Völkchens Skizzen in Novellenform bringe. Dass diese Form die angenehmste ist, wird kaum Jemand bezweifeln: und damit meine Erzählung auch einen inneren Werth habe, werde ich bemüht sein, Thatsachen, wie sie im Volke wirklich erlebt wurden, mit möglichst gewissenhafter Treue wieder zu geben. Möge nun der freundliche Leser wenigstens meinen guten Willen anerkennen!

Skizzen aus dem Huzulenleben.

Von einem Huzulen.

F. F. Wer mochte wohl den schmucken, munteren, und dabei doch so stolzen Huzulen gesehen haben, ohne ihn gleich lieb zu gewinnen? — Namentlich ist es die nette, malerische Tracht, welche so sehr gefällt, und mit Recht: denn nach der schottischen, ungarischen und griechischen dürfte sie die schönste in Europa sein. Und welcher Tourist, der den Huzulengau besuchte, brachte nicht ein Erinnerungszeichen heim? etwa einen Kelef, einen Toporez, ein Pulverhorn, ein Messer, ein Fässchen aus Tissenholz oder dergleichen? Ja: der Huzule lässt bei jedem eine angenehme Erinnerung zurück, der ihn zu sehen Gelegenheit hatte, und somit glaube ich keinen Missgriff zu thun, wenn ich dem freundlichen Leser aus dem Leben dieses Völkchens Skizzen in Novellenform bringe. Dass diese Form die angenehmste ist, wird kaum jemand bezweifeln; und damit meine Erzählung auch einen inneren Werth habe, werde ich bemüht sein, Thatsachen, wie sie im Volke wirklich erlebt wurden, mit möglichst gewissenhafter Treue wieder zu geben. Möge nun der freundliche Leser wenigstens meinen guten Willen anerkennen!

I.

Ein Don Juan.

Marko N. war vielleicht der schmuckste Bursche im ganzen Huzulengau, und vielleicht auch der beliebteste, denn eine treuere Seele, ein wärmeres Herz mochte es weit und breit nicht geben. Dass er es aber mit dem schönen Geschlecht nicht eben sehr genau nahm, war eine Schwäche, wie denn überhaupt jeder Sterbliche seine Schwächen hat. Bei Marko war es eben die genannte, was übrigens nicht sehr auffiel, denn ein echter und rechter Huzule hat warmes Blut, und ist nichts weniger als Kopfhänger. Da aber Herr Marko die Sache denn doch zu arg trieb, so möge es den freundlichen Leser nicht wundern, wenn Väter, Mütter und Ehemänner manchmal denn doch die Nase rümpfen zu müssen glaubten.

Wenn ich auch die Schwächen Marko's weder theilte, noch gut hiess, so hatte es doch nichts zur Sache, dass wir die innigsten Freunde, ja sogar Waffenbrüder wurden. Und wir mussten es eigentlich von Rechtswegen werden, denn nicht nur, dass wir die nächsten Nachbarn waren, galten wir auch für die besten Schützen und die tüchtigsten Rauber der Umgegend. Ja, wir erlegten sogar einige Bären gemeinschaftlich, und dies knüpft die Herzen der Huzulen zum innigsten Freundschaftsbunde. Und Freunde waren wir in der That, obwohl wir weder daran dachten noch es einander ausdrücklich gestehen mochten, denn ein echter und rechter Huzule darf nichts weniger als sentimental scheinen, obwohl es schwerlich wo gefühlvollere Herzen geben mag, als es eben die Huzulenherzen sind. Genug an dem: wir waren die intimsten Freunde, ohne darüber auch nur ein Wort zu verlieren.

Für einen Huzulenburschen giebt es kaum eine kritischere Zeit, als wenn die schmucken k. k. Offiziere mit ihren scheppernden Säbeln zur Assentirung kommen. Da heisst es meistens, den dunkelblauen Bergen „Ade“ sagen und Gott Allmächtige weiss es allein, wie schön doch diese Berge sind, und wie sie es einem so zauberisch anthun können, dass man alles andere lieber missen würde, als ihre blumigen Triften. Doch es lässt sich nun einmal nicht anders machen; und woher sollen es auch die Herren Offiziere wissen, wie das Gebirge dem Huzulen so unendlich lieb ist?

Ja, ja, die Berge,
Ja, die kennt niemand, nein!
Nur der Huzulenbub
Kennt sie allein.

Wenn ich gestorben bin,
Geb ich den Himmel hin,
Nur in mein Hochland grün
Heim will ich zieh'n! —

Auch mich und den Marko rief man auf den Assentplatz. Doch der reiche Vater des Marko erlegte für ihn sogleich die Befreiungstaxe, und er war frei, während ein Herr Korporal meine üppigen blonden Locken mit einer Silberscheere ganz gemüthlich schor, ohne vielleicht auch nur zu ahnen, daß mir um jedes, jedes Haar das Herz blutete. Doch es liess sich nichts machen: ich wurde assentirt, nahm Abschied von meiner armen alten Mutter, von meiner herzinnigen Schwester, von meinen Waffen und von meinem Schweissfuchs, und war eben im Begriffe zum Marko zu gehen, um auch ihm Lebewohl zu sagen, als er hastig in's Zimmer stürzte:

— Guten Morgen, Bruder! du gehst?

— Ja.

— Und mir hast du nichts zu sagen?

— Ich wollte eben zu dir geben, um dir Lebewohl zu sagen.

- Sonst hast du nichts auf dem Herzen?
— Nein. Du warst ja mein Freund!
— Und?
— Meine Schwester bleibt schutzlos... Du weißt, die Burschen waren nicht gut auf mich zu sprechen, — sie nannten mich stolz... Und...
— Ich weiss es. Du glaubst, sie könnten deine Schwester beleidigen?
— Ja wohl.
— So lange ich am Leben bin, geschieht's nicht, das glaube mir! Glaubst es?
— Ja!
— Nun lebe wohl! Der Alte wird brummen, dass ich eine Stunde Arbeit versäumt habe.

Marko wischte sich eine Thräne aus den Augen; ich that's auch, und jeder gieng seiner Wege.

Ich diene bereits ein Jahr, und es gieng mir bei den schmucken kaiserlichen Jägern eben nicht schlecht, wie es überhaupt einem echten und rechten Huzulen nie schlecht gehen kann, als mich eines Tages der Hauptmann in der grössten Eile zu sich rufen liess.

— Du hast einen Brief per Estafette erhalten, — sagte er zu mir.

— Ich kann nicht lesen, Herr Hauptmann.

— Darf ich den Brief öffnen?

— Ich bitte sehr, Herr Hauptmann.

Der Hauptmann, der mich überhaupt sehr lieb gewonnen hatte, las den Brief flüchtig durch, und ich glaubte zu bemerken, dass er sich etwas entfärbte. „Deine Mutter liegt auf dem Sterbebette“, sagte er dann zu mir.

— O Gott!... Und?

— Bittet dich auf einige Tage nach Hause zu kommen. Hier schickt sie dir einiges Geld. Hast du weit nach Hause?

— Etwa zwanzig Meilen, Herr Hauptmann.

— Dann musst du eilen. Gehe sogleich zum Oberjäger, er soll dir einen Urlaubspass auf vierzehn Tage ausfertigen.

Ich ging.

Eine Stunde später befand ich mich auf dem Wege in die Heimat.

Es dämmerte bereits, als ich in unser Dorf kam; in meinem Hause war weder Feuer noch Licht zu sehen. Mit bebendem, geängstigtem Herzen trat ich in die Stube; es herrschte Todesstille darin; jemand lag auf dem Bette, es war meine Mutter, ich erkannte sie sogleich, obwohl es bereits finster im Zimmer war. Wer sollte auch eine Mutter nicht erkennen?

— Sind Sie es Mutter? — fragte ich, nachdem sich der Sturm meines Herzens etwas gelegt hatte. — Eine unheimliche Ahnung durchbebte alle meine Nerven.

— O mein Sohn! — schrie die Kranke fast schrecklich auf, — mein einziger, mein unglücklicher Juri!...

Und die Kranke streckte ihre abgemagerten Arme sehnsuchtsvoll nach mir aus, die jedoch gleich darauf kraftlos auf die Bettdecke fielen. Ich blickte scheu im Zimmer herum.

— Und so allein, Mutter? Wo ist denn die Marie? (meine Schwester nämlich).

— Frage den Todtengräber, mein Sohn, und deinen nichtswürdigen, treulosen Freund! Ja der, der hat mein unglückliches Kind getödtet, und heute oder morgen bringt er auch mich ins Grab!... O, wenn alle Flüche des Himmels und der Hölle ihn treffen würden!...

— So erzählen Sie doch um Gotteswillen, was geschehen ist? Wo ist Marie?

— In der äussersten Ecke des Friedhofes, — lallte die Kranke im Fieberwahn — dort haben sie mein Herzblut begraben, ohne Priester, ohne Gesang, ohne Glocken! Wie eine todte Hündin haben sie sie begraben, und das hat alles dein ehrloser, treuloser Freund gethan!...

— Doch nicht der Marko? — fragte ich fast athemlos, und ein fürchterlicher Gedanke durchzuckte mein Gehirn.

— Und wer sonst, als dieses Ungeheuer? Er hat sie verführt, sie sprang ins Wasser.

Ich hörte den Rest dieser Worte nicht mehr, denn den nächsten Augenblick war ich schon in Marko's Hause, ein blankes blitzendes Messer in der Hand.

Marko stand am Tische und lud eine Pistole, die er soeben gereinigt hatte, als ich in sein Zimmer stürzte. Er wurde bleich, dann roth und dann wieder bleich, doch dies dauerte nur eine Sekunde, denn in der nächsten hatte ich ihn bereit am Halstuche gefaßt und das Messer an seine Brust gesetzt. Er liess alles mit sich geschehen.

— Elender, wo ist meine Schwester? — schrie ich vor Wuth bebend und meine Rechte holte eben aus, um ihm das Messer in's Herz zu stossen, als sie von seiner Hand wie von einer eiserner Zange gepackt und festgehalten wurde. Vor Aufregung ermattet, war ich für den Augenblick unmächtig, sie ihm zu entwinden.

— Was willst du thun? — fragte er mich nach einigen furchtbaren Sekunden, während dem es mir roth und funkelnd vor den Augen tanzte, — du willst doch nicht —

— Ja, ich will! ich will! schlachten will ich dich, Verräther, und dann dein Fleisch stückweise den Raben vorwerfen und deine Knochen den Hunden, dass sie daran bis zum jüngsten Tage nagen!... Elender! hattest du nicht einen Funken Gewissen in deiner Seele, nicht ein Atom Treue in deinem Herzen? Lass los meine Hand! —

— Ja, aber einige Worte erlaube nur noch, ich beschwöre dich bei unserer Waffenbrüderschaft! — dann magst du thun, was dir gut dünkt!

— Sprich! — sagte ich.

— Ich habe nicht viel zu sprechen, denn ich habe deine Schwester wirklich verführt, und weiss auch um so gewisser, dass ich deiner Rache nicht entrinnen werde; denn wenn nicht heute so morgen, wenn nicht morgen, so in einem Jahr, in zwei Jahren, zehn Jahren jagst du mir ein Messer durch die Brust oder eine Kugel durch den Kopf. Was geschieht aber dann mit dir?

— Mit mir? — als ob's dich was angehen würde. Doch gleichviel, einer von uns muss sterben.

Und neuerdings zuckte ich mein Messer nach Marko's Brust.

— Nur noch ein einziges Wort! — sagte Marko und fest, so dass ich unwillkürlich innehalten musste, während Marko im nämlichen Tone fortfuhr:

— Und wenn ich nur nach meinem Gesinde rufe, welches dich augenblicklich festnimmt, bindet und der Justiz überliefert, was dann? — Doch ich will nicht Verräther an dir werden zum zweiten mal. — Das Blut sühnt alles!

Dies sagend, griff er nach der Pistole, und ehe ich noch zu einem Entschlusse kommen konnte, stürzte er als Leiche zu meinen Füßen nieder. Die Kugel hatte mitten in's Herz getroffen.

Оповіданє се було надруковане в »Czernowitzer-Zeitung« 1868. Nr. 51 і 53. з д. 3 і 7 швітня. Є се перерібка з оповіданя Федьковича: »Побратим«. Німецький нарис не має підпису автора, лише перед коротеньким переднім словом стоїть криптонім F. F. Що сей криптонім означає не кого иньшого, як Федьковича — на се вказує приписка: »von einen Huzulen«, дальше зміст переднього слова, де сказано, що автор хоче по можности вірно списати дійсні події знані йому із безпосередньої обсервації; в кінці за авторством Федьковича промовляє у кожній стрічці само оповіданє, особливо уступ, (пор. стор. 467) де оповідач каже себе називати Юрієм. [Порівн. О. Маковей: Про Федьковича (»Буковина« р. 1901 ч. 134)].

Воно не є перекладом оповіданя »Побратим« надрукованого перший раз у »Ниві« р. 1865, але свобідною перерібкою тої самої теми, при чім змінено імена і пропущено епілог. Оповіданє се друкуємо з перводруку на основі копії, яку завдячуємо д-рови Осип. Маковеві.

Наголовок «Skizzen», зміст переднього слова а також порядкове число I. поміщене перед сим оповіданем показує нам, що автор мав намір написати цілий ряд таких нарисів, але не всієї гадки перевести в діло.

Пізнійше, вже в 80-их роках бачимо кілька Федьковичевих оповідань у фейлгонах німецьких часописів, н. пр. „Der Wahlbruder“ (Wiener Allgem. Zeitung 1887; Bukowinaer Rundschau 1888 Nr. 496.) „Ein Soldat“ (Wiener Allg. Zeitung 1887), але се дословні переклади Федьковичевих оповідань »Побратим« і »Сафар Зінич«, довершені не Федьковичем. З тої причини сих німецьких нарисів тут не друкуємо.

СЛАВА ІГОРЯ

Ігорь Федькович.

Додаток.

Боярину

СЛАВА ІГОРЯ.

Боярине!

Не синюго шехомок збави Догу,
Що соколів я на лебедів стави
На лови луци, але мина в разі
У золоті струни я задоволю.

І слова їх глумля тоби доклинаю,
І буде слава Русев ролютата,
С диким змета ся переселити в палаці,
А там на князевським засяди троні.

Але ще квіти би приземки
В чужому полі, і багровим щиром.
Ту руську землю перегородити

У Византиї бачи новий щире засяди Ігорь.

Книжка «Сказки» была переведена с немецкого языка на русский язык и вышла в свет в 1850 году. В том же году она была переведена на польский язык и вышла в свет в 1851 году. В том же году она была переведена на французский язык и вышла в свет в 1852 году.

Переводы на 50-х годах были сделаны в следующем порядке: на польский у Фейдмана, на русский в 1850 г. в «Der Wähler» (Wiener Allg. Zeitung 1857; Bukowinaer Botschafter 1858, № 49.) «Ein Soldat» (Wiener Allg. Zeitung 1837), на французский в «L'Éclair» (Paris), переведен на французский в той же причине, что и русский перевод, т. е. в 1850 году.

ДОДАТОК.

СЛАВА И ЛОДЬ.

СЛАВА ІГОРЯ

відспівав

Ігорь ¹⁾ Федькович.

Перевід без дозволу автора заперщаєть ся во імени законів і чести.

Боярину

ІВАНУ ФЕДОРОВИЧУ

клонить

Співав.

Боярине!

Не синого шеломом виплю Дону,
Ні соколів я на лебедів стадо
На лови пущу, але ліпо й радо
У золотії струни я задзвоню.

І слова їх глагол тобі поклоню,
І буде слава Русев рокотати,
С хиж кмета ся переселить в палати,
А там на княжескім засяде троні.

Але ще копіє би приломити
В чужому поли, і багровим щитом
Ту руську землю перегородити ;

¹⁾ В автографі сеї поеми пише автор постійно: Ігорь.

І комоні ті борзі осідлати,
Ті уму комоні, святі, крилаті:
По тому аж Половців зустрічати!

Половці! — Де-ж они, ті діти Хина? —
Хіба за тим хиновським довгим муром? ---
О, би! — арку. — Але присіли юром
Ту Русь, і хочуть нічев вкрити днину,

Да тяжко, пане, бути полонену!
Ще тяжше, бути полонену дуром,
Найтяжше же, тим сівєрним Овлуром,
А пренайтяжше, — за рублі куплену!

І чую вже опівнічні теліги,
Як в Осмомисла княжество ся точуть,
І отьн ¹⁾ его престол присісти хочуть!

Да злат престол не стане за телігу;
На юзі ²⁾ сівєрну топиться снігу!
Так мої віці ³⁾ струни ми рокочуть!

А що-ж міні, спитаеш, до Хозарства? —
Боярине! — як Дону є без моря,
Главі без пліч, а без небіся зорям,
Так Руси є без свого боярства!

Уви лиш того ляцкого коярства!...
На свій убій, на своє й наше горе
Узяли запад крамолний за взори,
І кождому запраглось свого царства!

У нему же нещастні й утонули!...
За ними в слід боярство поленуло,
Шукаючи — чого? — й самі не знавшє!

¹⁾ Так в автографі зам.: отьнь. ²⁾ В автографі було первісно, опісля перечеркнено: В востоці. ³⁾ Се слово в автографі дописане над стрічкою; пер. було: струни віці.

Нещастні в'ни! нещастні і пропавші!...
Чи-ж крапці є над волю караули,
Над свіжий лавр — криваві і зовявші?...

Ляхи!... що-ж с тими? — запитаєш, пане. —
Відомстов писані світам закони!
Хто брата топить, той і сам з ним тоне! —
Забули зовсім, що й они Славяне....

Але не йди на брата, брате, в брани! —
Криваві с крив збирають лиш полони,
А Каїна страшне то знамя оно
Горить во вік на Каїнові скрани!

А шкода!... О, би в час ся схаменули,
Берзеркерську піяну лють проснули,
І в круг Славян, круг міра, повернули!

Тогда благі би їх витали Лари,
Мутного сну розсунули би хмари,
А Руси й Польщі би не було пари!

Слава Ігоря.

І БОЯР НАШИХ СЛАВА!

До Велеса!

Великий наш великих пісень Боже,
О Велесе, о, Місяцю, Королю!
Начати мою ¹⁾ пісню ми ²⁾ не гоже,
Аж прежде я тобі ся не помолю!

Прабожий сине ти у синих рожах
На голубім припочивая ложи!
Коли-ж така свята вже твоя воля,
Мя засудити на співацку долю:

Подаждь же ми й орган, настрій ми й струни,
Навчи й гармонії небесні руни,
І віщі персти як на нї вкладати!

Й вооружи в огненній прамуни
Ти мого духа, хай як море руне,
І ме во вік ти славу рокотати!

¹⁾ Перв. було: свою. ²⁾ Перечеркнено: я.

До Бояна!

Й до тебе, Бояне, времен Траяна
Віщуне, півче, творче, соловію,
Й до тебе клоню ніжну свою скраню! —
До кого-ж і і склоню? — д' кому й смію?...

Душа як море сине то леліє.
По нему думи, як в неділю рано
Лебеді білі по тих фаях п'яних,
Порозсувались, а оно лиш мріє,

Як в срібні мглi зашiнене то море!
О, Бояне, співацький наш ти княже,
Десь Даждбога святі, жемчужні двори?...

На тих шкляяних леліють зорев горах!...
А хто-ж же путь до них мині покаже?...
Ти, Бояне, ти вічна моя зоря!

До Ісаї!¹⁾

Й до тебе, князю Скальдів, Ісаїє,
Коліно своє у покорі клоню!
Валгальській тереми вже леліють,
І Скальдів лик во златі арфи дзвонить.

А ти засів еси на княжiм тронi,
І Валдера-Даждбога піснь ся піє...
Як місяць, що в рожеві мглi він мріє,
О так ринуть їх віцiя гармонi!

А я лиш стою, та й ся прислухаю...
О, так шкляяне лиш ваше море грає,
Великий Тора-Бога ти віщуне!

¹⁾ Розуміє ся Ісаїя Тернер, автор поеми „Frithjofs-Sage“, яку далі наслідус Федькович.

Ти віщі персти на живія струни
Поклав еси..... ожили давні руни.....
А я лиш стою, та й ся прислухаю!

До Ігоря!

Тобі же, полюбовниче Боянів,
Що синого хотів-ес випить Дону,
Тобі-ж коліно свое не приклоню? —
Загнали в срібло-злато вельми рано!...

В неділю вельми рано, князю й пане!
Але не в поход вже, й не пити Дону:
Во струни золоті Бояни дзвоня
У твою путь, у світлу тропь Трояню!

А ти пусти соколів десять, пане,
Соколів десять ясих вельми рано
На тих лебедів стадо: мої думи!

А ні, то я їх пущу, мій сокоде!
Червонним щитом переложу поле!
А ти благослови ми, Осмоуме!

Слава Ігоря.

І БОГАМ НАШИМ СЛАВА!

I.

Княждвір.

О, Дніпре, Дніпре наш, женеш у сине море
Як кругав у ліси, як сокіл в чорні гори.

І мало чи времен є тобов переминуло,
І у ¹⁾ часу морях є тобою утонуло.

Втонули времена, а ти усе ще граєш,
І своїм берегам всю правду вповідаєш,

Як в гуслах Велеса та віща струна струні,
Старих віщебниках святая руна руні.

О так, старий Дніпре, ти з берегом говориш
І в твоїх зерькалах ті вічні зорі зориш.

А ясна зіронька у зіроньки питає:

О, чий то, чий то двір ²⁾ так в золоті сіяє? —

То князя Олеша пресвітлий княжий двір,
А в княжеских садах все рожа та самбір,

Та темний кіпарис, та сріблїсті сокорі,
Та як при серденьку — калина при яворі,

¹⁾ Тут перечеркнено початок слова: чуж. ²⁾ Перечеркнено: у.
³⁾ В автографі: манбуць.

А він якусь чудну і казку вповідає,
Ніхто її не чув, ніхто і й не вгадає,

Хіба ялиця та, що так за кидром тужить,
За кидром золотим, що він в Лівані служить.

Далеко то матбуть³⁾!... нещасна ти години!...
Але вернім хіба до білої калини,

Що так склонила ся при пишному яворі,
А явір той пишний здоймаєть ся аж в зорі,

Як Даждбога шелом, що в сонечку леліє;
О, зелен явір ти! хай бурий вітер віє,

Нехай він княжий сад до долу нагинає,
Тебе однак він як райгород минає,

Тиму й калина так до тебе горнесь дуже,
І ніби ти блага: осокоти мя, друже,

Бо я ще молода, най ягодошки врожу,
Та гай увесь скрашу ще краще по над рожу!

А райські пташки ті збиточливі як діти....
Тиму-ж до тебе я і горну свої віти,

Ти яворочку мій! — я твоя є єдина
У княжеских садах червоцная калина!

II.

Ігорь і Ярославна.

То не вітер, то не явір в княждворах хитає,
А то в князя, у старого, Ігорь-виростає,

У рицарство виростає молодий та гожий,
А з ним разом Ярославна, краща стократь-рожий.

Краща рожі, краща цвіту, що в садах леліє,
Гляне рицарь на княгиню, мало не зомліє.

О, бих мав я, каже, зорі, й сам ще був зорею,
Я окув би ся в монество на і лебідь-нию!

О, бих мала я той місяць під уповня ясний,
Я-б окути з него дала щит ему прекрасний!

О, бих мав я всі жемчуги, що земля 'го родить,
Я би врінив дорожечки, де і ніжка ходить!

О, бих мала райські пюрця, Дойнину шириньку,
Я зладила би постільку білу білесеньку! —

Так то в'ни ся полюбили, що й сами не чули,
Та й на віщо було чути? — в'ни щасливі були!

По садочку си гуляють — він на гуслах грає,
А она 'му з мірту й рожі все вінки силітає.

Видиш, милий? — о, що красні!... як підем до дому
Уквітчу ти срібні тули, та й усі шеломи!

На що, сиза? — до шеломів квіточки не вють ся!
Ще підоздря тії слуги.... вже і так сміють ся...

Най сміють ся пренедобрі! — це-ж що незвичайно? —
Я поскаржусь завтра батьку!... муть в'ни чути, най-но!

Твому батьку? — ох недобра!... що ти се говориш?
Я-б від разу, як тут стою, скочив в сине море-ж! —

Та й втонув-бесь?.... Що, ти плачеш? — я-ж це лиш
[жартую!]

А! жартую!... жарту сего я не потребую!..

Йди! я гніваюсь на тебе!... Де-ж я, душко, піду? —
Ще й питає! — батько ждати ме нас до обіду!

А поїдеш так на лови? — Де? у ту діброву?
Там так темно!... та бо... що знов? чо' так супиш брови?

Я-ж поїду! — о, мій Боже!... ти бо як дитина!...
Як я кажу, що поїду... Бож не сердь-сь, ¹⁾ єдина! —

А, не сердь ся!... батько кажуть... Що они казали? —
Що-б казали?... але чо' вни вчора ся сміяли?...

Вчора, кришко? — а то с чого? — с чого, моя мила?
Чи-ж я знаю?... я в кросенцях, знай, шириньку шила...

Шовком, мила? — Відь що шовком!... так я й помилилась...
Помилилась? — Я-ж не кажу?... Я таке нашила...

Що такого? — Я-ж за сором бих не уповіла,
Бесь і плакав!... але... зараз... що я то хотіла?...

Що, голубко? — А! вже знаю! — Чо' ти, Ігорь, вчора...
Що я вчора? — А учора, як вернув з собора —

Що-сь так думав? — Я? — не думав! я не памятаю...
А учора, як-сьте з батьком повернули з раю?

А! вже знаю! — це-ж ми були в Даждбога контині —
Аж над морем? — чо'-ж ходили це ви до святині?

Були й братя? Гнівон? Благон? — Правда, сиза, були;
В'ни-ж бо горді, не входили — отже-ж і не чули,

Як той прастар, старесенький! — Знаю, милий знаю!
Що-ж, мій сизий? — Угадай лиш! — Як-же-ж я вгадаю?

Він розказував про Долю... Що-ж казав про Долю?
От!... Це що ти? — Я до сонця Даждбога помолю!

Він є ліпший, як та Доля!... правда, сизокрилий?...
Так они все розмовляли, так они любили;

Він Добрини уповів би, та гаразд не вміє,
В'на би батькови сказала — що-ж, коли не сміє. —

Тільки й сміє та уміє, що на ті ширинци
Шовком... то-ж на ній малює ²⁾ серце при серденьці!

¹⁾ В автогр. було перв.: не сердь ся мила: ²⁾ В автогр. перечеркн.: ще.

Так то красно!... ще і мирсов-золотом обводить!...
Все мисливця вишиває, як на лови ходить

Побережям, або бором, або темним лугом,
А стрільця тобі усього виведе жемчугом,

Так що так вже!... А княжевич дебрами гуляє,
Та і те лиш, те одне лиш він на думці має,

Як би ймати райську пташку в золоті силечка,
Бо она-ж ї так і любить, так їх до сердечка

Було й тулить!... що стрільцєви аж ся вчинить горе! —
Може й диво? — А на скелях-шпилях понад море

Процвітає сонзіль-квітка пречудесним цвітом,
Процвітала, та й гадала, що ніяким світом

Ї ніхто вже ¹⁾ так високо там займать не буде? —
Так про віщо-ж ²⁾ у Прабога ті рлицарські люде!?

Би лиш оленя гонили, та ті дикі кози?
О, княжевичів на тоє не создали Бози!

А на тоє їх создали, би в шклянних тих скалах
Для княгинь тих рожетварих сонзіля шукали.

Ігореви-ж молодому того тільки й треба,
Бо він рад би, би ті скелі до самого неба

Досягали, ті шкляннії та жемчужні скелі!
Аби там аж добувати сонзіль свої милі!

III.

Ігорь і Добринич.

Гой гой, Добрине, це зовсім лихо! —
Який же біс? —

А не кричить так, бо можна й тихо —
Відь тут не ліс! —

¹⁾ В автогр. слово: вже — написане над стрічкою. ²⁾ В автогр. було перв.: так же не на що.

Бо вчує князь ще у кенаті,
Хоть князя доч:
Тогди вже ух не позатикати —
Роби що й хоч!

Та-ж то бо й щось, о тота княгівня,
Той рожев гай!
Та чарівниця, та чорнобрівня!
Хоть пропадай!...

То відти вітер!? — такої віє?! —
Гай гай, та й ну!...
Хорошу, вижу, отцей ми піє
Тут новину! —

Та ти лиш твої ті примхи, деду! —
О, всі Боги!...
Ей ¹⁾ Мерту, що ні руки не зведу,
Та ні ноги!

Такої?! — гарно! — та цю хоробу —
Нехай і біс! —
Зазнав і я; не одному хлопц
В'на втерла ніс! —

То чо' вклинаєш? — Або-ж кохати —
Богам се в прек? —
Ач дала в'на ся й Богам тим знати! —
Лиш Цур та Пек! —

Га ну, що-ж діять! — така вже доля! —
Та це-ж не жарт!
Дай раду, батьку, сли твоя воля,
І сли-м в ти варт!

Не дуже, друже, бо мусиш знати,
Що — чорта з сім! —
Тобі нічо' тут не облизати! —
Бо ти вповім:

¹⁾ В автографі переч.: Бо.

Сей князь, сей Олеш, Прабоже ложе,
Кесарський внук :
Тиму й не мірять тобі, небоже,
З ним твій тулук!

По друге, треба тобі ще й знати —
На це Боги! —
Що Ярославни ті горді братя
Нам вороги!

О так, мій сину, така причпна! —
Хоть дій, що хоч.
То не для тебе отця калина,
Князів сих доч!

Старий — то ще би! це муж є правий,
Не крутоус:
Але сини го, той рід лукавий
Не любя Рус!

Тиму-ж си вибий дурні ті кави
Ти з голови,
Та до княгині коточі гави
Ти не лови!

Бо батько дав тя, абе-сь рицарства
Ти тут набув,
А він — ади що! аж до кесарства
Клепаню здув! —

Або-ж то що я? — який Половець,
Чи Печинїг?
У мене кождей напередовець,
Що носить ріг

Отцей залізний, що кровйов грає:
Що носить меч!
А ним ¹⁾ хто грає, той світ палає,
І глави є плеч!

¹⁾ Перечеркнено : меч.

А доки ратай ще той при мині,
Та я си царь,
І здойму очи хоть до богині,
Бо світ базарь,

Де той торгує, що в зброю дзвонить,
І пряже лук!
У вершу зброя тобі нагонить,
Великих шук!

Тиму-ж красуй ся, ти моя роже,
Над Красопань! —
За ню й с тобов я, святий Даждбоже,
Риснув бих в брань!

IV.

Ярослав і Олеш.

У Олеша теремах два престоли,
Два золоті, оба порфіром вкриті,
На них сидя праясні два соколи,
У білі кудри як у сніг сповиті.

О, не соколи се, а дві се скели,
І не дві скели се, а два се други,
Що душі дві в одну в'ни душу злили,
Як в лук оден би два жемчужні пруги.

Князь Олеш це, і Ярослав той славний,
Що золотим він Києвом владіє;
Що той старий, а сей ще більше давний,
Буй кучер їх як срібен сніг леліє.

Оттак сидя оба в'ни на престолі,
На їх чолі, як давні божі руни
Написані тяжков рукою долі,
Тяжкії думи, як Богів прамуни.

Вже вечеріє, Ярослав, брате!
Рече князь Олеш по великі хвили;
Уже соколами нам не літати,
І в сонце нестись вже не стало сили.

І вже непитий в чаші мід чорніє,
Рука мечеви вірно вже не служить,
Вже підмогильний вітер мразом віє,
І Мерота той чорний ворон кружить.

Але Богів да будеть вічна воля!
Не нам святі закони їх судити,
А та неублагаемая доля
Як трощу тре хоть би й булатні щити.

Тиму й велів сиnam я нашим, брате,
Се Ігорю, і Гнівошеви мому,
О-перед сей престол сегодне стати,
Бо їм обом не має быть окрому.

І в дружестві обом їм вік пробути,
Як ми его пробули, мій ти брате,
Тиму-ж я їх і хочу ушімнути,
Нім Мерот ще відойме слово злате. —

Сказав, — махнув — князі два молодії
Ввійшли в терем, і вдарили поклони,
Оден чолом, як з білої лелії,
А другий знов понурим як два скони.

У того меч у пояса сняє,
Як Даждбога той меч, що з світла кутий,
А в сего знов вогнем увесь палає,
Неначе він у Пекола добутий.

Вклонили ся княжевпчі тай стали,
Оден як жар, а другий пвіт лелії,
І на мечі ся ясні посперали,
Як дуби два, два дуби молодії.

А Олеш князь здвигнув ті божі брови,
І на князів як ясным сонцем глянув: —
Ну, рицарі, як дужі, як здорови? —
Що вижу? — чо' мій Ігорь так зівянув? —

Не гоже так, не гоже, мої діти! —
Що доки Лель вам младість сіє з неба:
Не в Мерота долінний край гледіти,
А в Даждбога веселе око треба.

Як нам ся двом у него заглядало! —
Да що-ж робить! — минуло, то й минуло! —
Кому-ж би то і сего світа стало,
Єсли би в нїм нікого не відбуло? —

Тиму-ж, сини, зладили-сь ми в дорогу,
У Даждбога жемчужні тереми,
І дякуєм найпаче же Прабогу,
Що добру лиш там славу два ведем ми.

А вас лишаємо на сему світі,
Аби і ви таку собі добули,
І в лавор Даждбога жемчужнім цвіті
За много літ до нас прибули.

Тиму-ж любіте ся як рідні братя,
Як ті вітці ся ваші два любили!
Бо що варт меч, єсли без рукоятя,
Чи рукоять що без меча знов сили?

А меч да будь ваш народу сторожев,
Не катом! — О, се памятайте, діти!
Меч має быть городам ¹⁾ обгорожев,
І ворогам писати лиш завіти!

А щит ваш крий лиш ратая стодолю,
Тогди-ж він і твердий як кремїнь буде,
І у найтящі дни, в тяжку недолю,
Укріє й народа і ваші груди.

¹⁾ В автографі було перв : стодоли.

Однов руков світ Даждбог наш тримає,
А другов смерть і надгороду сіє :
Оттак і князь тримати правду має,
Без ї він чирв, що світить а не гріє.

Тиму-ж, як вічевий ти дзвін ударить,
Тогди там меч не має що робити,
А нї шелом там має подлогарить,
Найменше же гулять жемчужні щити.

Бо там лиш розум, мудрість лиш та воля
Давати мають князеви совіти ;
Однакий там і князь і ратай з поля,
Душа одна, і всі Прабожі діти :

То й всім нехай однакі судя-сь суди !
Нам Даждбог не закрив долонев неба,
А ростворив на ввесь 'го світ і люди, —
З Богів князям же приклад брати треба.

Тиму й не будь ти каменем ніколи,
А будь бгачким та чистим тим булатом ! —
Найлучший меч збигаєть ся на поли,
Твердий шелом здобя наймягшим златом.

Чужий жупан ніколи не загіє,
Нї хлем чужий ти наготу укріє :
Так той, що на батьків ся честь надіє,
Й за славою чужу могилу рие.

Тиму старай-сь ти слави сам добути,
Тогди-ж она і твоя буде слава ! —
Чужу усе землев, могилов чути ;
Чим свіжя, тим і пожитніща страва.

За много розуму нема нї в кого,
Аби і як він мудрий звавсь на світі
Да тих людей, що знають се, не много
Находить ся на земському повіті.

Але дурний однако дурнем буде,
Хоть скрань его в короні хай сніяє;
А мудрого-ж бо почитають люде,
Хоть в нищий кут стола він засідає.

До друга ти дорога не далека,
Хоть навіть би на шпиль, на чорногору,
Але до ворога она велика,
Хоть мешкав-би і поуз твого двору.

Пуста, порожна хата пустков віє,
І кожному в'на на роствір зїнає:
От так і з тим ся, діти мої, дїс,
Що дружества він з кождим си шукає.

Тиму й оден тобі най друг лиш буде;
Сли твою тайну знають більш одного,
То знатимуть і всі і зараз люде; —
Два други о одного вже за много.

Оттак, сини, оттак то, мої чада! —
Міркуйте-ж си останні сі завіти,
Бо я іду у путь Дажбога Лада,
А то тяжка дорога, мої діти,

Бо в'на до Мерота провадить суду,
Де кожду лож беруть під гострі коси;
То лож і я казати вам не буду,
Як уста сі не знали і і доси.

О Прабоже, отце-ж моя й надія!...
Позволь ся вздріть в святих твоїх теремах,
Де щити твої вічну світлість сія,
А не у Пекола тих чорних зимах. —

О Даждбоже!... А ти, мій милий брате,
Товаришу!... ми красний вік пробули,
Тиму-ж нам ся і красно розпрощати,
Щоб світ се знав, і діти наші чули! —

1) Перв. було: твої.

Товаришу! як скели дві над морем
Стояли ми у кожді бури віку,
І з долею бороли ся, і з горем,
І все, як то пристойть чоловіку.

Лукавства ми і підлости не знали,
І вірним щитом крили-сьмо друг друга,
Враз плакали, ураз же і гуляли,
Одна нам була й слава і наруга;

І куснем ми одним ся поділили,
І правдою однов оба горіли,
І вірне ми друг друга сокотили,
І все, що нам Богове заповіли:

Спасибіг же тобі, єдиний друже!
Теперь ся дій Богів святая воля! —
О, брате мій, мій заповідний луже,
Прощай, прощай!... розлука — людзка доля!...

На се устане Ярослав той славний,
І сободем утре жемчуг си с твари...
Ні, брате мій, товаришу мій давний:
А чей Боги нас не розібють с пари!

А Мерота ті гострі смерти коси
Перетнуть вік, да дружество ніколи,
Ішли ураз ту земску путь ми доси,
То й підемо ураз по Божі воли

На другий світ, у Прабога тереми,
В чертог его той світлий та величний,
З витязями звітатись там старими,
На весел пир Даждбожий безконечний!

А ви, сини, останетесь на світі,
Чи на гаразд, чи горе — звістно доли!
Да мете чтить ви Прабога завіти,
То й доля не поборе вас ніколи.

Бо доля, сину, беть ся в наших грудех,
І Пекола вогонь нам в жилах грає,
Однако, як в народах так і в людех,
І нами в'на сюда й туда турає.

Але Боги обвели-ж бо завіти,
Як золотий вікарь нам на сторожи:
О, сохранїт, о сохранїт їх, діти,
Й не дайте ся звести з них світа ложи!

Бо в'ни як ті небесні, вічні дуги,
Що світ увесь на них супочиває:
Переступи-ко лиш святі ті круги —
Ого! вже й Пекола гаде тя має! —

А йме вас тая раз у свої шпони,
Тогди пропали-сьте, сини, на віки!
Тогди сами-ж Богів святі законн
У вогняні ¹⁾ ся перекинуть ріки! —

Оттак князі ще много говорили,
Неначе би з віщєбників Бояни,
Неначе давні руни ті з могили,
Неначе два времен старих Траяни.

А Олеш ще ізрік се злате слово
До Гнівша, до сина свого люба:
О сину, щит кріпкий, й синя багрово,
І слонить тя він від меча і руба:

Оттак і правда від неправди, сину,
Хранить і заступає чоловіка:
Держи-ж ся ї, а у лиху годину
Она в пригоді стане ти до віка.

А твій народ ти довжен почитати,
І чоловіка мать за чоловіка;
Бо благодать росте лиш з благодати,
А з волі воля знов, се с поконвіка!

¹⁾ В автографі: вогняні.

Бо хоть і слад, сидіти на престолі,
І в порфір та в соболі грудь вкривати:
Да краще народа коритись воли,
І слаดше з ним, аніж над ним стояти. —

Тиму же й ти сваволі сокоти ся,
Як мати від вогню тя сокотила!
Бо над тираном три мечі аж вися,
Й проклонами укрита 'му могила. —

Знов гордості ми сокотіт ся, чада,
Бо гордостев нікого не напудити,
А кождому ся омерзити гірш Ада,
І від розумного осміян будеш.

Знов не хвали пред вечером ти днину,
Як не велч¹⁾ по шатах чоловіка,
Ні мід, котрого єсь не пив ще, сину:
Твердий дерен, да твердша ще осіка.

А добрий меч досвідиш аж у брани,
А не тогди, як в пішві ясно дзвонить;
Над піснев суд най судя²⁾ лиш Бояни,
А князь най люд від напасти боронить.

За все-ж ти поручити, сину, мушу
Сестру твою, доньку мою єдину:
О, сокоти і чисту, божу душу
Від всего зла, від кожного загину!

Бо много є его у сему світі,
І много сїтий зрада накладає;
Як мило процвітає рожа літі —
Під нев нераз бо й гадина чигає.

А тая гадь є престраст і нарочи,
Що душу в'ни ведуть у вічну згубу;
Богам вірь, не горячі юні крови,
В любов вірь, да ніколи в престрасть любу!

¹⁾ Перв. було в автогр.: хвали.

²⁾ В автогр: сюдя.

А ели ї графить ся від Лада пара,
То не розбий ї, сину, без причини;
Нелюбе дружество, то чорна хмара,
А любе — сонце світле, небо сине.

А вік, о сину, не трива на віки,
Одна часиночка — а більш нічого!
У море-ж бо усі стікають ріки,
Безсмертних ніт, кром Прабога одного. —

Оттак князі ще много рокотали
Як буркуні, — як сиві два голуби,
А їм сини оба ся поклоняли
Як к' сонцям двом два горді райські дуби.

Рукопись незвісної до тепер поеми «Слава Ігоря» віднайшов д. М. Павлик, впорядковуючи папери М. Драгоманова — вже тоді, коли перший том писань Федьковича був у руках публіки. З тої причини долучуємо ту поему як додаток до другого тому, аби не гаючись подати її прихлонникам буковинського поета. Згадана рукопись — се автограф. Писаний він на девятьох у двоє зложених аркушах звичайного, сірого, канцелярийного паперу, обложених у синю обкладинку з написом: «Слава Ігоря». На першому аркуші помічено лиш наголовок поеми, застережене права перекладу і присвяту. Заспів п. н. «Воярине» — складає ся з чотирох сонетів, а з них кожний займає одну сторону другого аркуша. Так само уступи п. н. «До Велеса», «До Бояна», «До Ісаї», «До Ігоря» писані в формі сонетів, так, що кожний сонет поміщений на одній стороні пів-аркуша. Дальші частини поеми мають уже иньшу метричну форму.

Між паперами пок. М. Драгоманова віднайшов д. М. Павлик три листи Федьковича з р. 1875 і 1 з 1876. В одному 1875 р. з д. 2/IX згадує поет про переслані Драгоманову пісні. Ледви — чи той лист відносить ся до поеми «Слава Ігоря». Автограф не має дати. Не знаємо отже докладно часу, в якому написана поема. Можемо одначе догадуватись, що плян її зародив ся і дозрів у Федьковича тоді, коли він займав ся «Словом о полку Ігоря» і вигодовлював переклад сеї староруської поеми; як час написаня сеї поеми треба отже прийняти кінець 60-их або початок 70-их років. Що з початком 70-их років перші її пісні були вже готові, — се можемо висновати із споминів М. Вучинського про Ю. Федьковича, записаних п. Р. Заклинським. (Порівн. «Літер. наук. вісник» р. 1901 кн. I. стор. 20).

«Коли Федьковича покликано до Львова на редактора «про-світних книжочок», — говорить М. Вучинський, — «вступив він до мене в Станіславі. В якийсь час потім приїхав я до Львова

на нараду із за засновання тов. ім. Шевченка, а заставши там М. Драгоманова пішли ми в двійку відвідати Федьковича. Був він тоді маломовний, але проте радо відчитував уступи із зачатой епопеї про скандинавсько-руську старину, котра з виїмкою імени руських князів і героїв видалась мені насліддуванем мало звісної тоді в Галичині „Fritjofssage“.

Коли зважимо, що »Слава Ігоря« як раз дуже близько споріднена із поемою Тегнера і під зглядом форми і змісту, що уступ п. н. »Ігорь і Добринич« — се свобідний, знаціоналізований пересіив першого уступу скандинавської епопеї п. н. „Frithjof und Ingeborg“, котрого кінець розвинув Федькович в епізод п. н. »Ігорь і Добринич«, — коли запримітимо, що уступ Frithjofs-Sage“ п. н. „König Bele und Thorsten Wikingssohn“, — се перовзір уступу Федьковичевої поеми п. н. »Ярослав і Олеш« — то прийдемо до переконання, що »Слава Ігоря«, се та сама поема, яку відчитував Федькович М. Бучинському і М. Драгоманову. Висновок сей підпірає й факт, що поема сея знайшла ся між паперами Драгоманова; він хотів був мабуть ближше з нею познайомитись і дістав її відпис від автора. Коли собі ще нагадаємо, що Драгоманов приїхав до Львова в серпні р. 1873 (порівн. »Австро-руські спомини« Львів 1889 стор. 151, 180) — то переконаємось, що перші пісні »Слави Ігоря« були вже написані перед тою датою, т. є. до серпня р. 1873.

Уже технічний бік автографу показує нам, що поема »Слава Ігоря« не має кінця. Зміст поеми говорить нам більше. І широкі вступні заспіви: до Боярина (Ів. Федоровича), до Велеса, до Бояна, до Ісаї, до Ігоря, — дальше уступи: »Ігорь і Ярославна«, та »Ігорь і Добринич«, де бачимо завязок романічної теми, що мала бути широко розвинена в дальших піснях поеми, — в кінці найбільша пісня IV-та п. н. »Ярослав і Олеш«, що з одного боку споріднена з Тегнеровою епопеєю а з другого нагадує Мономахове »Поученіє дітямъ« або афоризми староруських дидактично-моральних збірників як н. пр. »Измарагдъ« — усі ті частини поеми, які ми маємо перед собою, показують нам, що вони становлять лишень початок широко заложеної автором поеми. В ній коло романічного сюжету мав бути очевидно згрупований цілий ряд суспільно-побутових картин із княжої доби нашої історичної бувальщини, а вершок її мала становити »слава Ігоря«, про яку ми нічого ще не довідуємось із знаного нам тексту. Сей текст мусимо отже вважати початком більшої поеми. Чи поема сея була в цілости написана, чи може лиш обдумана, чи автор викінчив лиш ті її пісні, що дійшли до нашої відомости — на те все не можемо нині дати відповіді. Може така сама щаслива нагода, яка дала нам у руки незвісну доси поему Федьковича, — позволить нам прояснити й сі питання.

193190

B 3.118/2

УКР-РУСЬКА
БІБЛІОТЕКА

II.

ПИСАННЯ
ОСИПА ЮРІЯ
ФЕДЬКОВИЧА

II.

В 3.118/2

УКРАЇНСЬКО-
РУСЬКА
БІБЛІОТЕКА

II.

ПИСАННЯ

ДЕДЬКОВИЧА

IX.